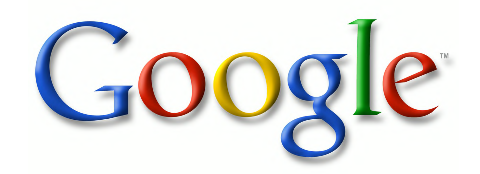

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

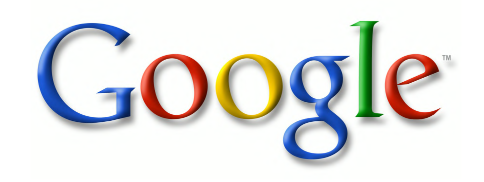

Это цифровая коиия книги, хранящейся для иотомков на библиотечных иолках, ирежде чем ее отсканировали сотрудники комиании Google в рамках ироекта, цель которого - сделать книги со всего мира достуиными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских ирав на эту книгу истек, и она иерешла в свободный достуи. Книга иереходит в свободный достуи, если на нее не были иоданы авторские ирава или срок действия авторских ирав истек. Переход книги в свободный достуи в разных странах осуществляется ио-разному. Книги, иерешедшие в свободный достуи, это наш ключ к ирошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все иометки, иримечания и другие заииси, существующие в оригинальном издании, как наиоминание о том долгом иути, который книга ирошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использовапия

Комиания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы иеревести книги, иерешедшие в свободный достуи, в цифровой формат и сделать их широкодостуиными. Книги, иерешедшие в свободный достуи, иринадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, иоэтому, чтобы и в дальнейшем иредоставлять этот ресурс, мы иредириняли некоторые действия, иредотвращающие коммерческое исиользование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические заиросы.

Мы также иросим Вас о следующем.

- Не исиользуйте файлы в коммерческих целях.
  Мы разработали ирограмму Поиск книг Google для всех иользователей, иоэтому исиользуйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отиравляйте автоматические заиросы.
  Не отиравляйте в систему Google автоматические заиросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного иеревода, оитического расиознавания символов или других областей, где достуи к большому количеству текста может оказаться иолезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем исиользовать материалы, иерешедшие в свободный достуи.
- Не удаляйте атрибуты Google.
  В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он иозволяет иользователям узнать об этом ироекте и иомогает им найти доиолнительные материалы ири иомощи ирограммы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
  Независимо от того, что Вы исиользуйте, не забудьте ироверить законность своих действий, за которые Вы несете иолную ответственность. Не думайте, что если книга иерешла в свободный достуи в США, то ее на этом основании могут исиользовать читатели из других стран. Условия для иерехода книги в свободный достуи в разных странах различны, иоэтому нет единых иравил, иозволяющих оиределить, можно ли в оиределенном случае исиользовать оиределенную книгу. Не думайте, что если книга иоявилась в Поиске книг Google, то ее можно исиользовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских ирав может быть очень серьезным.

О программе Поиск кпиг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне достуиной и иолезной. Программа Поиск книг Google иомогает иользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый иоиск ио этой книге можно выиолнить на странице `http://books.google.com/`

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

This is an authorized facsimile
printed by microfilm/xerography on acid-free paper
in 1982 by
UNIVERSITY MICROFILMS INTERNATIONAL
Ann Arbor, Michigan, U.S.A.
London, England

СОЧИНЕНІЯ

ТРЕДЬЯКОВСКАГО.

ТОМЪ ТРЕТІЙ.

Изданіе Александра Смирдина.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.

Въ типографіи Императорской Академіи Наукъ

1849

c 2

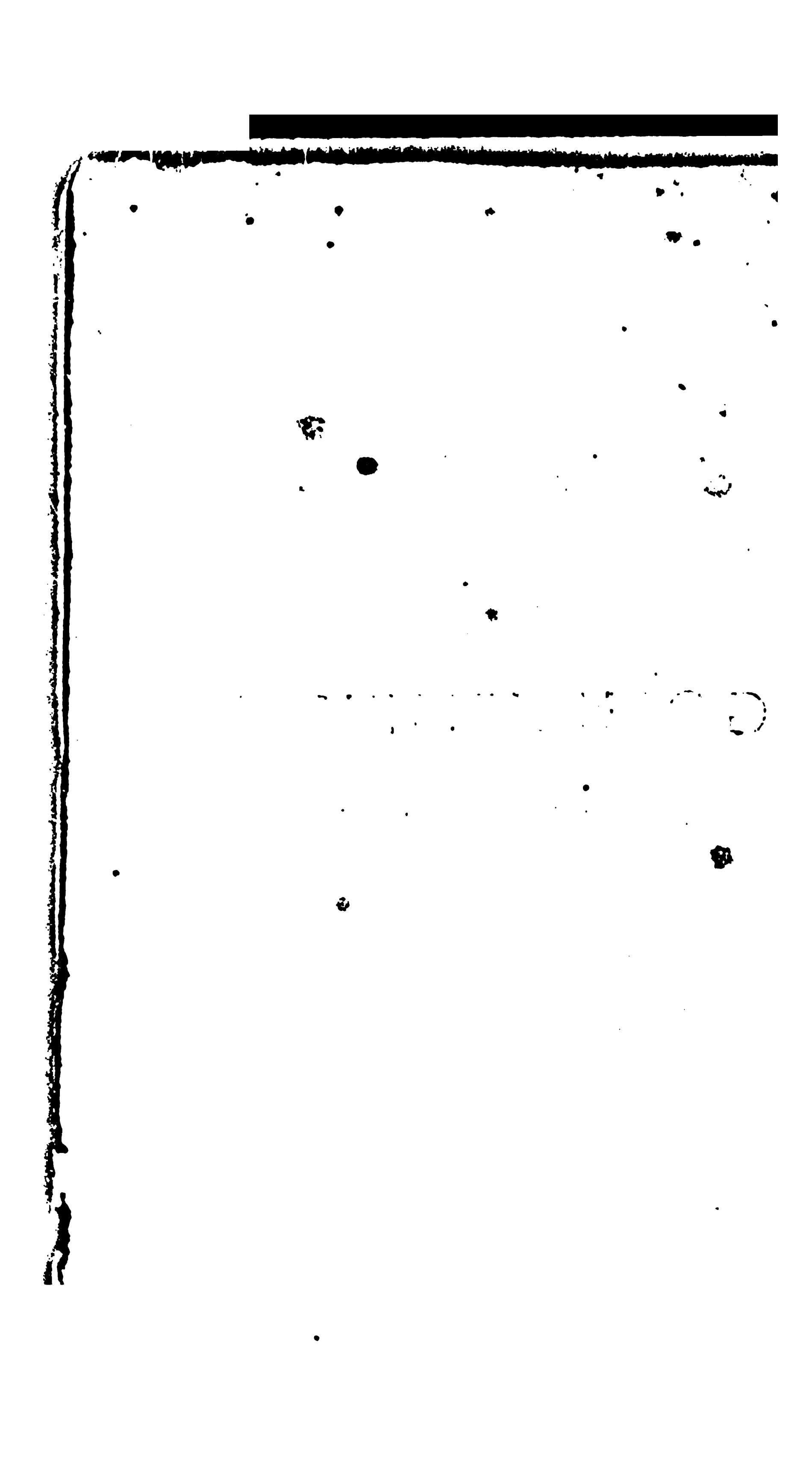

Печатать позволяется,

съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено было въ Цензурный Комитетъ узаконенное число экземпляровъ. С. Петербургъ, 4 Февраля 1847.

Цензоръ С. Куторга.

Цензоръ А. Крыловъ.

Цѣна за 3 тома въ 4-хъ книгахъ 3 р. 50 к. сер.

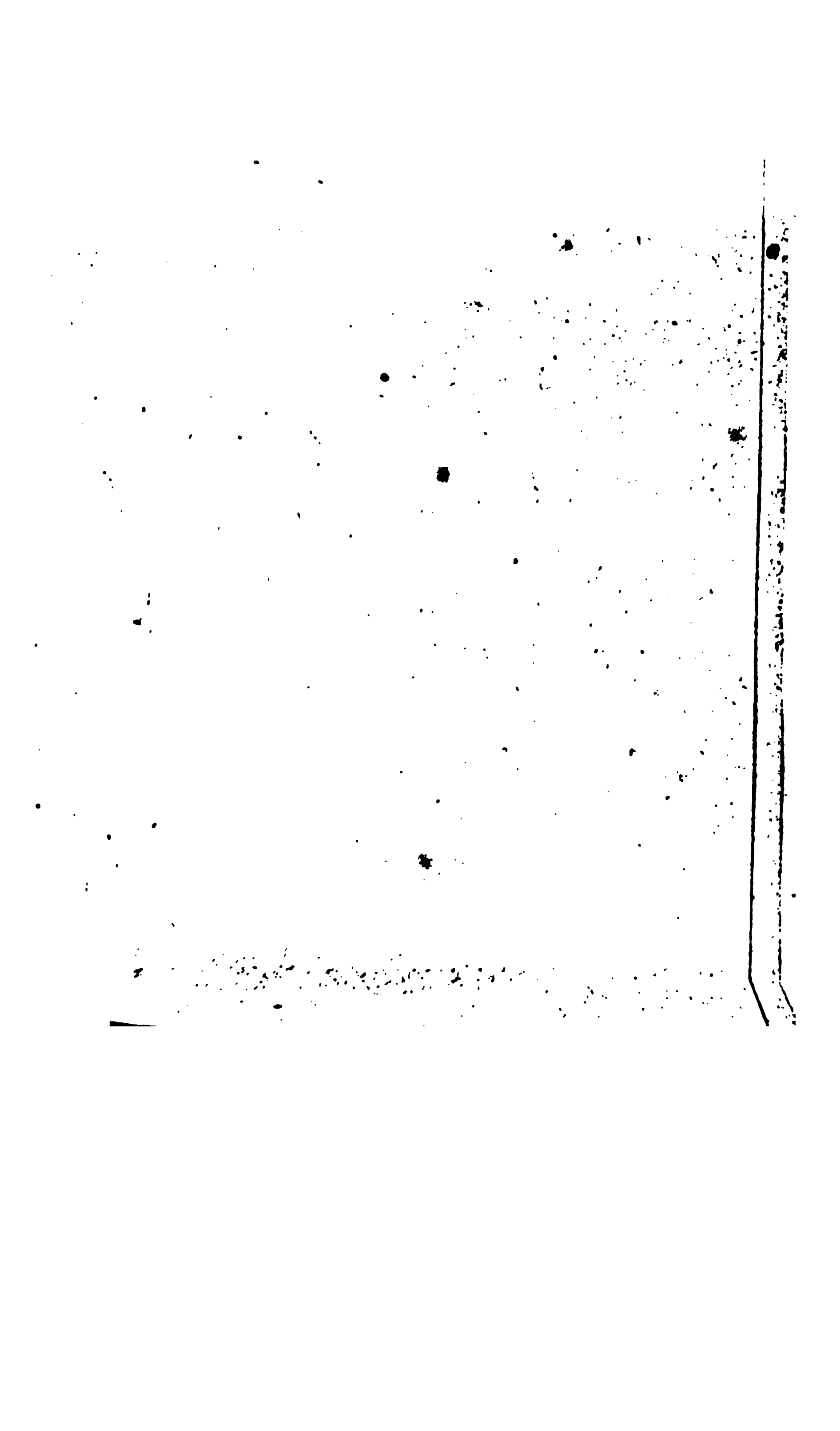

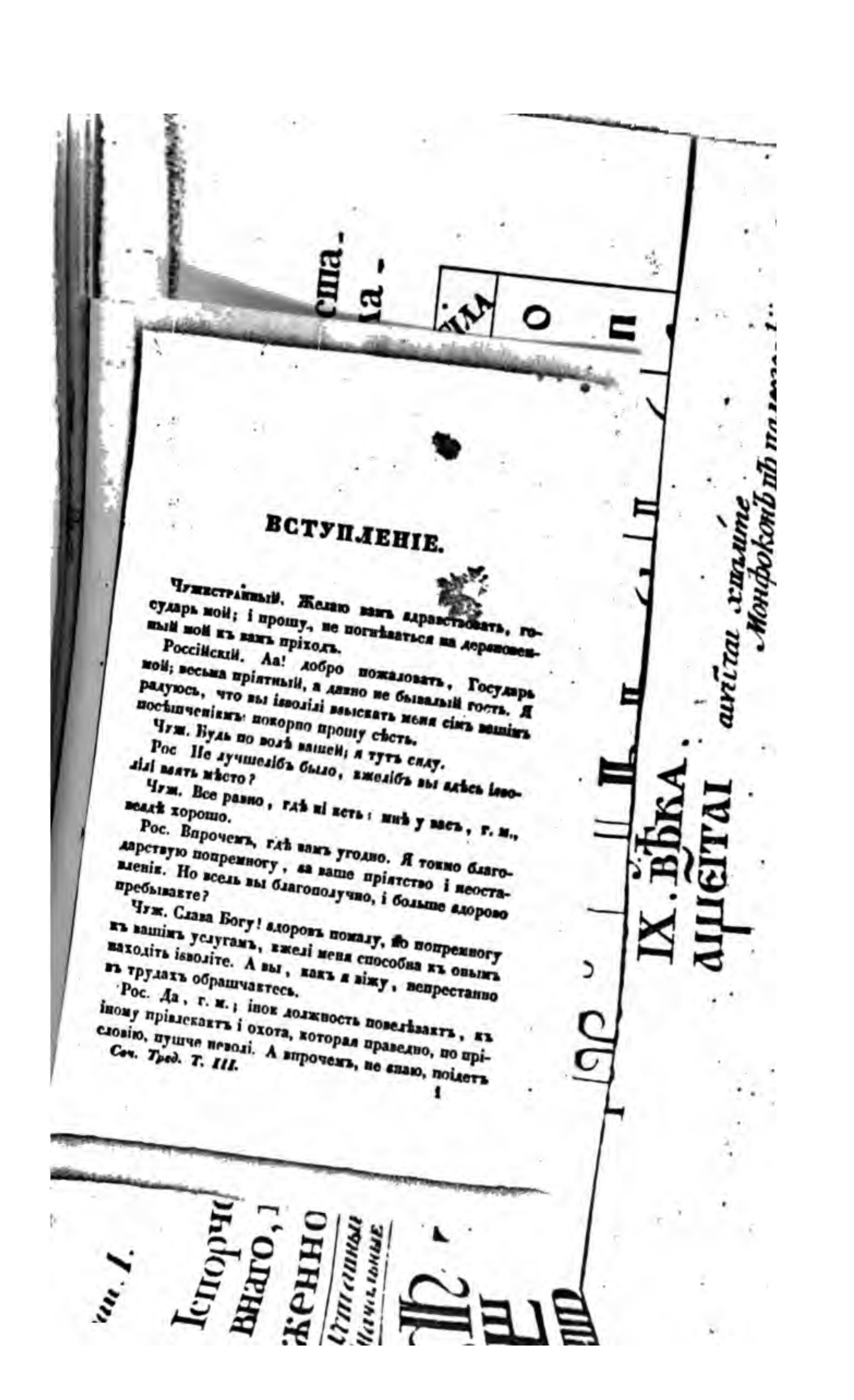

ВСТУПЛЕНІЕ.

Чужестранный. Желаю вамъ здравствовать, государь мой; і прошу, не погнѣваться на деревенскій мой къ вамъ приходъ.

Россійскій. Аа! добро пожаловать, Государь мой; весьма прiятный, а давно не бывалый гость. Я радуюсь, что вы іэволілі взыскать меня сімъ вашімъ посѣщеніемъ: покорно прошу сѣсть.

Чуж. Будь по волѣ вашей; я тутъ сяду.

Рос Не лучшелібъ было, ежелібъ вы здѣсь іэволілі взять мѣсто?

Чуж. Все равно, гдѣ ні есть: мнѣ у васъ, г. м., вездѣ хорошо.

Рос. Впрочемъ, гдѣ вамъ угодно. Я точно благодарствую попремногу, за ваше прiятство і неоставленіе. Но всель вы благополучно, і больше здорово пребываете?

Чуж. Слава Богу! здоровъ помалу, ко попремногу къ вашімъ услугамъ, ежелі меня способна къ онымъ находіть іэволіте. А вы, какъ я віжу, непрестанно въ трудахъ обращаетесь.

Рос. Да, г. м.; іное должность повелѣваетъ, къ іному прівлекаетъ і охота, которая праведно, по прісловію, пуще неволі. А впрочемъ, не знаю, поідетъ

Соч. Тред. Т. III.

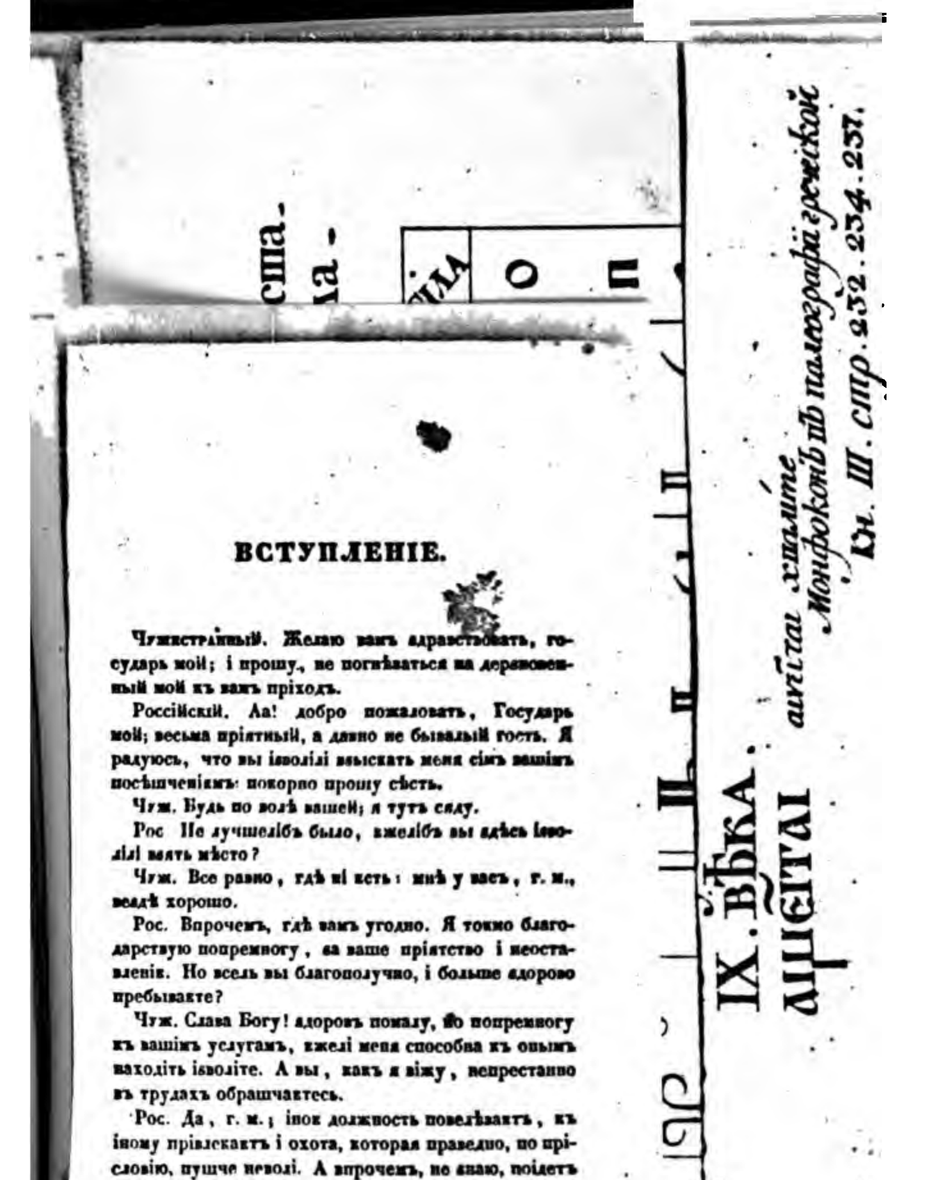

ВСТУПЛЕНІЕ.

Чужестранный. Желаю вамъ здравствовать, государь мой; і прошу, не погнѣваться на деревовенный мой къ вамъ приходъ.

Россійскій. Аа! добро пожаловать, Государь мой; весьма прiятный, а давно не бывалый гость. Я радуюсь, что вы iзволiлi взыскать меня сiмъ вашiмъ посѣщенiемъ: покорно прошу сѣсть.

Чуж. Будь по волѣ вашей; я тутъ сяду.

Рос Не лучшелiбъ было, кжелiбъ вы здѣсь iзволiлi взять мѣсто?

Чуж. Все равно, гдѣ нi есть: мнѣ у васъ, г. м., вездѣ хорошо.

Рос. Впрочемъ, гдѣ вамъ угодно. Я токмо благодарствую попремногу, за ваше прiятство i неоставленiе. Но всель вы благополучно, i больше здорово пребываете?

Чуж. Слава Богу! здоровъ помалу, и попремногу къ вашiмъ услугамъ, кжелi меня способна къ онымъ находiть iзволiте. А вы, какъ я вiжу, непрестанно въ трудахъ обращаетесь.

Рос. Да, г. м.; iное должность повелѣваетъ, къ iному прiвлекаетъ i охота, которая праведно, по прiсловiю, пуще неволi. А впрочемъ, не знаю, поiдетъ

ВСТУПЛЕНІЕ.

Чужестранный. Желаю вамъ здравствовать, государь мой; і прошу, не погнѣваться на деревновенный мой къ вамъ пріходъ.

Россійскій. Аа! добро пожаловать, Государь мой; весьма пріятный, а давно не бывалый гость. Я радуюсь, что вы ізволілі взыскать меня сімъ вашімъ посѣщеніемъ: покорно прошу сѣсть.

Чуж. Будь по волѣ вашей; я тутъ сяду.

Рос Не лучшелібъ было, вжелібъ вы здѣсь ізволілі взять мѣсто?

Чуж. Все равно, гдѣ ні есть: мнѣ у васъ, г. м., вездѣ хорошо.

Рос. Впрочемъ, гдѣ вамъ угодно. Я токмо благодарствую попремногу, за ваше пріятство і неоставленіе. Но веселъ вы благополучно, і больше здорово пребываете?

Чуж. Слава Богу! здоровъ помалу, но попремногу къ вашімъ услугамъ, вжелі меня способна къ онымъ находіть ізволіте. А вы, какъ я віжу, непрестанно въ трудахъ обращчаетесь.

Рос. Да, г. м.; іное должность повелѣваетъ, къ іному прівлекаетъ і охота, которая праведно, по прісловію, пущче неволі. А впрочемъ, не знаю, поідетъ

лі въ путь моя работіика, хотя [1]) нічего больше въ жізні не желаю, і ні о чемъ такъ не стараюсь, какъ чтобъ ілі тѣмъ, ілі другімъ, нѣкоторую услугу показать моему Отечеству.

Чуж. Я не сомнѣваюсь, чтобъ за толь доброе ваше намѣреніе, не даровалъ вамъ БОГЪ получіть желаемаго. Но въ чемъ вы ізволіте упражняться?

Рос. Напрасно спрашіваете, г. м.: всегда не весьма въ важномъ; а теперь уже въ самой мѣлочі состоітъ моя работа.

Чуж. Въ мѣлочі! какаяжъ она? Смѣть лі мнѣ васъ о ней спросіть?

Рос. Какъ не мѣлочь, г. м.! О буквахъ, і о правопісаніі нашемъ захотѣлось мнѣ рассуждать! Стыдно въ люді показаться, [2]) а яшче съ такою матеріею, которая съ перваго взгляду кажется неважною: думается, что і ребятамъ будетъ смѣшно.

Чуж. Разумѣю. Но прошу, ізвініть меня: я въ семъ протівнаго вамъ мнѣнія; і говорю, поістіннѣ не льстя, что сія [3]) мѣлочь снаружі токмо кажется мѣлочью,

---

[1] Pulchrum est bene facere reipublicae, etiam bene dicere non absurdum est.
Salust. bell. Catilin.

[2] Plus habet in recessu, quam fronte promittit.
Quinctil l. 1. c. 4.

[3] Quo minus sunt ferendi, qui hanc artem vt tenuem ac ieiunam, cauillantur: quae nisi fundamenta fideliter iecerit, quidquid superstruxeris, corruet: necessaria pueris, iucunda senibus, dulcis secretorum comes, et quae vel sola omni studiorum genere plus habet operis, quam ostentationis. Ne quis igitur tamquam parua fastidiat Gram-

2. токмо до своея смерті, однако не постыділся і не поленілся пісать объ Ортограѳіі. Въ буквахъ, г. м., въ буквахъ токмо вся состоитъ человѣческая вѣчность![1]) А превосходная іхъ честь, предъ всѣмъ прочімъ въ свѣтѣ, не говоря ужé о превелікой отъ ніхъ пользѣ, чрезъ сіе крайно сіяетъ, что самъ Вседержітель, ізъявляя своѭ превѣчность, не едінократно себя въ Откровеніі Алѳою і Омéгою называетъ.

Рос. О! г. м.; вы ужé і безъ оговоркі, смертныміи святымъ бессмертнымъ утверждаете достоінство буквъ. Довольно прімѣра і отъ людей, а отъ тѣхъ иначе славныхъ. І я впрочемъ, что і сколько до славныхъ оныхъ мужей, знаю отчасті, что вы правду ізволіте говоріть: однако, всѣ тѣ, і другіі лібо славныі і мудрыі люді, находілісь и находятся въ другіхъ обстоятельствахъ, нежелі въ какіхъ я обращчаюсь.

Чуж. Нікакъ. Я думаю, что у всѣхъ у васъ одні обстоятельства: оні объявлялі своему обшчеству мнѣнія свої, врассужденіі прáвільнаго правопісанія; вы также імѣете объявіть вашему тожъ, і не въ указъ. [2])

Рос. Не спóрю, одні обстоятельства у насъ врассужденіі протівніковъ і недоброхотовъ. Но ежелі бы вы зналі родъ нашіхъ бесхітросныхъ крітіковъ, а другой ліцепріемныхъ пренебрегателей; то бы сказалі, что мої обстоятельства нѣжняе і опаснѣе. Пер-

---

[1] Patuit vsus rei, qua constat immortalitas hominum... Chartae vsu maxime humanitas constat in memoria.

Plin.

[2] N. B.

вый ізъ сіхъ, безъ всякія злості і умысла, не такъ какъ недоброхоты, станутъ явіть насмѣшкамі, для того что оні всегда почітать імѣютъ предпріятый трудъ о буквахъ смѣшнымъ, не відавші у насъ о семъ кромѣ Азбукі, і тріязычнаго Букваря: но другії, будучі прістрастнѣе, можетъ быть взведутъ на меня преступленіе оскорбленныя Азбукі; і какъ знать, чемъ оні еще обвінять будутъ? Вѣроятно, что і въ ліцо мнѣ слѣдующее говоріть станутъ: *пісалъ бы ты, братецъ, такъ, какъ твоі дѣдъ пісалъ.*

Чуж. Я не надѣюсь, чтобъ благоразумные люді такъ моглі о семъ думать. На бесхітросныхъ, какъ вы іхъ называете, пересмѣшніковъ, і почітаії всегда неправыя мнѣнія імѣющіхъ, сіезъ какъ отъ незнанія, такъ отъ легкомыслія, я думаю, что не надобно смотрѣть много. [1]) Недоброхотовъ хотя і невозможно не імѣть; но іхъ терпѣніемъ надлежітъ побѣждать: а отъ протівніковъ, правдою себя защіщать должно. Чтожъ до прістрасныхъ пренебрегателей, буде оні на васъ взведутъ преступленіе оскорбленныя, какъ вы говоріте, Азбукі; то вы ізвольте на ніхъ взводіть преступленіе *озлобленныя правоты*, а молча, *і смысла*, і прітомъ громко говоріть: *моі дѣдъ, пішучі буквы, отъ незнанія погрѣшалъ; а я, внукъ его, знаючі погрѣшать нынѣ не хочу.*

Рос. Подлінно, г. м., весь вашъ совѣтъ весьмабъ ізрядный былъ, і такъ, что не можно бы лучшаго

---

[1] Nunquam volui populo placere: nam quae ego scio, non probat populus, et quae probat populus, ego nescio. Senec. Epist. 20.

подать, ежелі бы мнѣ его дѣломъ, по всѣмъ его частямъ для тѣхже обстоятельствъ, въ которыхъ я по нещчастію нахожусь, ісполнять благопрістойно і безвредно было. Мнѣ всѣхъ непріятелей токмо что терпѣнiемъ должно побѣждать: завість, презрѣніе, ненавість, і злость, слушаютъ своіхъ только прістрастій, а крітіка наша, по большой часті почітай безъ узды, туда скачетъ, куда ея влечетъ устремленіе. Сія твердая, просвѣщчаетъ; но у насъ не такая: наша самохвалка, прежде наукъ усілівшаяся, грозна хотя неосновательному, въ чемъ ея прямая і состоітъ должность; однако, будучі сама чащче неосновательна, не допускаетъ смѣть являться іногда і доброму. Всего того очень мнѣ опасно; а ещче съ Азбукою, которая і по своему імені ребячій есть празникъ. Ітакъ, поістіннѣ вся моя надежда токмо на благоразумныхъ людей.

Чуж. Не лучшежъ лібы потому было, какъ мнѣ теперь кажется, оставіть такой трудъ, отъ котораго вы себѣ чаете больше вреда, нежелі добра. [1]) Пускай для меня всѣхъ наукъ не будетъ, не токмо что одноя ортографіі, буде чрезъ сіе нічего я недолженъ буду опасаться.

Рос. Лучше бы поістіннѣ было оставіть. Однако, ревность, чтобъ [2]) услужіть Отечеству, затмѣваетъ

---

[1] Qu'entre nous l'amitié règne, dûssent périr tous les arts

Mr. dela Motte.

[2] Is demum mihi vivere, et frui anima videtur, qui aliquo negotio intentus, praeclari facinoris, aut artis bonae famam quaerit.

Sal. bell. Catil.

всѣ оныя опасності въ рассужденіі моемъ; а прітомъ, образцы другіхъ просвѣщченныхъ въ Европѣ народовъ, которыі также сперва начіналі съ небольшіхъ вещчей просвѣщченія своя, сільныі мнѣ подалі поводъ къ предпріятію сего. Но словомъ, что ужо начато; тому не начатымъ быть не можно. Пора, г. м., пора і намъ за своя пріініматься, сперва [1]) за малоя, а потомъ будутъ люді, которыі і велікіхъ і важныхъ вещчей въ наукахъ не оставятъ: чего толь іскреннѣя Россіі желаю, коль ізвѣснѣя надѣюсь, что і крітіка тогда перемѣнітся въ істінную; а за нею вездѣ верьхъ просвѣщченія непремінуемо послѣдоватъ імѣетъ.

Чуж. Я нѣсколько могу відѣть, куда клонітся ваше желаніе. Ізвольте быть увѣрены, мнѣ ревность ваша безмѣрно нравітся; і не сомнѣваюсь, чтобъ, істіннаго усердія люді, не захотѣлі вамъ быть подпорою і защітою: общчая польза і слава того требуетъ; что і да ісполнітъ Господь, іскренножъ желаю!

Но къ Азбукѣ; понеже вы ужо трудъ свой началі, і потому всю его сілу въ мыслі расположілі: того раді, прошу, не скрыть отъ меня, что вамъ не понравілось въ вашіхъ буквахъ? Мнѣ кажется, что вашъ Алфавітъ весьма полонъ; ізъ чего я заключаю, что чістому выговору всѣмі чужестранными языкамі, которымъ вашi учатся, сія одна і главная есть пріčіна.

Рос. Знаю, что нашi чісто выговарівают чужіі

---

[1] Euenit nonnumquam, vt aliquid grande inueniat, qui semper quaerit, quod minimum est.
Quinctil. l. 2. cap. 12.

язык, но не могу сказать, чтобъ сему была прічіною полнота нашего Алфавіта, для того что она ложная полнота: іное въ Алфавітѣ нашемъ лішнее, есть іное недостаточное, іное чужое, іное і изъ чужаго наше, да ілі іспорченое незнаніемъ, такъ называемыхъ словесныхъ учітелей, которыі, по большой часті, почітай безграматныі простакі бываютъ, ілі не въ той сілѣ, какъ надлежітъ, выговоромъ проізносімое; отъ чего проізошло многіхъ тысячъ словъ порочное проізношеніе.

Впрочемъ, рассужденіе мое не касается до оныя учебныя Азбукі, по которой у насъ начінаютъ учіть дѣтей; также ні до пісцовъ скоропісью [1]: слѣдованіе мое ідетъ врассужденіі токмо гражданскія нашея печаті, которыя Алфавітъ, понеже не толь еще у насъ застарѣлъ, коль прежнія, нынѣ церьковныя, печатіжъ; то можно, кажется, о немъ рассуждать, і правопісаніе онымъ въ кнігахъ пріличное ему, і свойственное нашему языку опредѣліть, і правость его доказать: хотя прітомъ всяческі невозможно обойтісь, чтобъ не коснуться ко всему старому нашему Алфавіту, проізводя новаго изъ основаній правопісаніе.

Чуж. Мнѣ помнітся, что старый вашъ Алфавітъ съ сорокъ чісломъ буквъ імѣетъ.

Рос. Всѣхъ въ немъ буквъ съ сорокъ съ пять; а нашъ языкъ не требуетъ больше дватцаті деваті, ілі, на большой конецъ, трітцать іхъ токмо надобно, не включая въ чісло буквъ, трехъ нѣкоторыхъ знаковъ.

---

[1] *Ταχυγράφοι.*

Чуж. Какъ, г. м., не включать знаковъ въ число буквъ, для того что каждая буква не что есть іное, какъ токмо знакъ?

Рос. Праведно ізволіте говоріть, что каждая буква есть знакъ; однако не такой, о какіхъ я упомянулъ. *Буква, какъ буква, есть проізвольный знакъ лібо звона простаго і сложнаго, проісходящаго отъ нашего голоса; лібо растворенія, какімъ въ нѣкоторый способъ прiводiтся тотъ нашего голоса звонъ простый і сложный.* Но знакі, о которыхъ я упомянулъ, не то значать, что буквы: ізъ тѣхъ одінъ объявляетъ *сокращеніе целаго времені*, употребляемое на проізношеніе *целагожъ нѣкотораго нашего звона простаго*: а ізъ двухъ оставшіхся, одінъ значітъ *существенное отлученіе растворенія въ звонѣ какъ простомъ, такъ і сложномъ*; но другой, тогожъ самаго *растворенія отонченіе, ізмѣненное ізъ существеннаго.*

Чуж. Что нашего голоса звонъ, я знаю. Но что *простый і сложный звонъ; сокращеніе времені, употребляемое на проізношеніе нѣкотораго целагожъ нашего звона*; і что *существенное отлученіе, і отонченіе ізмѣненное растворенія въ звонѣ:* того ні знаю, какъ у васъ говорітся, ні вѣдаю Я бы не желалъ, чтобъ вы въ азбукѣ філософствовалі: прошу, вытолковать мнѣ все сіе простяе.

Рос. Ісполняя вашу волю, предлагаю вамъ. Когда мы проізносімъ голосомъ буквы нашi, на прімѣръ: (а), ілі (е), ілі (і), ілі (о), ілі (у); то мы означаемъ простый нашего голоса звонъ: но когда проізносімъ также буквы (я), ілі (е), ілі (ы), ілі (іо), ілі (ю); тогда означаемъ сложный, для того что буква (я),

гушче проізносітся, нежелі буква (а), такжо буквы (к), (ы), (ïѡ), (ю), гушче проізглашаются, нежелі (е), (і), (о), (у). Но чего раді буквы (я), (к), (ы), (ïѡ), (ю), гушче проізносятся, нежелі (а), (е), (і), (о), (у); то пріціна кєть сія, что онѣ сложены каждая ізъ двухъ первыхъ буквъ, [1]) токсть, ізъ двухъ простыхъ звоновъ совокупно проізносімыхъ, которыі оба, слівшісь въ кдінъ, въ нораздѣльності ужé кдва слышны, ілі і неслышны порознь: і потому онѣ знакамі сложнаго нашего звона отъ меня называются, а первыя простаго.

Будежъ ізъ сіхъ десяті буквъ, къ которой нібудь пріложітся, отъ правыя, ілі отъ лѣвыя рукí, буква напрімѣръ (б), ілі (в), ілі (г), ілі (д), ілі (ж), ілі (з), ілі (к), ілі (л), ілі (м), ілі (н), ілі (п), ілі (р), ілі (с), ілі (т), ілі (ф), ілі (х), ілі (ц), ілі (ч), ілі (ш), такімъ óбразомъ : (ба) ілі (бя), ілі (аб) ілі (яб), ілі тѣмъ і другімъ образомъ совокупно, двѣ, ілі трі, ілі больше вмѣстѣ; то сіе будетъ значíть растворенік, ілі пріведенік въ способъ звона, означаемаго чрезъ (а), ілі чрезъ (я), сімъ ілі другімъ какімъ наклоненіемъ, по тому что всѣ сіі буквы не значатъ нікакóва звона, токсть, ні простаго ні сложнаго, но ізъявляютъ токмо способъ кго, какімъ оный наклоняется, ілі растворяется, такъ что таков раствореніе, можетъ быть і не быть въ звонѣ, безъ всякаго кго повреждения.

---

[1] Всѣ нашi двугласныя въ сложеніі своемъ імѣютъ отъ лѣвыя рукí букву (і) а потóмъ ужé (а), ілі (е), іпроч. но у грековъ буква (ι) прілагается въ двугласныхъ отъ правыя рукí, какъ напрімѣръ (αι) (ει) (οι) іпрочая.

Грамматісты обыкновенно называютъ ГЛАСНЫМИ [1]) тѣ буквы, которыя значатъ простый нашъ звонъ. ДВУГЛАСНЫМИ, [2]) которыя сложный: но тѣ всѣ СОГЛАСНЫМИ [3]) у ніхъ именуются, которыя означаютъ растворенія, ілі способъ нашего звона. Прічіна сіхъ званій ясна ужé вамъ ізъ того, что я говорілъ прежде.

Чтожъ до сокрашченія целаго нѣкотораго звона, то сокращаетса у насъ токмо одна ізъ гласныхъ буква; іменножъ (і); а сокрашчаетса она такъ, что не проізносітся іногда целаго времені *протяженіемъ*, ілі *продолженіемъ*, гласной буквѣ пріличнымъ; но нѣкоторымъ *половінным*. Когдажъ проізношеніе наше требуетъ ея сокрашченія; тогда она не бываетъ сама собою одна, но всегда находітся прі ней отъ лѣвыя рукі однажъ которая ні будь ізъ гласныхъ, ілі ізъ двугласныхъ. Обыкновенный знакъ ея сокрашченія, который ужé ідавна определенъ, і каждому ізъ нашіхъ вѣдомъ, есть сей: (й) [4]).

Напослѣдокъ, звонъ нашъ какъ простый, такъ і сложный, не отолшчается, і не отончавается; а способъ, ілі наклоненія, ілі растворенія нашего звона,

[1] Φωνήεντα vocales. [2] δίφθογγοι diphthongi. [3] σύμφωνα consonantes.

[4] Когда предъ (й) находітся которая нібудь ізъ гласныхъ, тогда проізношеніе состоітъ бесспорно въ полутарѣ голосѣ: но когда і ізъ двугласныхъ какая нібудь предъ нею находітся, однако і тогда проізношеніе імѣетъ полтаражъ времені, для того что, хотя въ двугласныхъ двѣ гласныхъ буквы по начертанію, толькожъ звоном онѣ въ одінъ нѣкоторый густѣйшій слівают ся голосъ.

может кончіться тонѣ, нежелі существенно по надлежашчему отолшченію. Того раді, древнії нашї определілі существеннаго отолшченія знакъ сей: (ъ); а отонченія сей: (ь). Ізволілі ужé, надѣюсь, выразумѣть, что вся сія мудрость не столько въ самомъ дѣлѣ мудрена, сколько она вамъ сперва казалась,

Чуж. Благодарствую, что вы ізволілі потрудіться въ істолкованіі мнѣ *звона простаю і сложнаю*, *і кю растворенія*; і также равності, какая находітся между знакамі звона, і его растворенія, і между тѣмі, которыі означаютъ лібо *сокрашченія времені* въ проізношеніі гласныя буквы (і) *лібо отолшченія*, *ілі отонченія растворенняю звона.*

Однако, мнѣ кажется, что ваше описанія буквѣ, служітъ столькожъ і каждому слогу, ілі складу: *ібо каждый складъ, какъ складъ, есть также проізвольный знакъ. лібо звона какъ простаю, такъ і сложнаю, лібо растворенія, какімъ прівoдітся въ способъ звонъ простый і сложный* Какаяжъ у васъ будетъ разность между буквою і складомъ? А по моему: інок есть буква; а інок складъ.

Рос. Ваше наблюденія весьма есть праведное, для того что какъ буква, такъ і складъ *есть проізвольный знакъ, лібо звона происходяшчаю отъ нашею голоса, лібо кю растворенія.* Однако, буква і складъ значатъ оное въ равной сілѣ. Каждая буква, есть знакъ лібо одного просто звона, какъ человѣческаго [1]) звона, лібо простожъ растворенія его; і сіе какъ нераздѣльная часть склада по случаю. Но каждыі складъ есть знакъ,

[1] N. B.

ілі одного ѕвона, не просто какъ человѣческаго ѕвона, но какъ ужé составляюшчаго[1]) выговоръ человѣческіи ѕвона всеконечно; і іногда знакъ такóважъ ѕвона совокупно съ растворенiемъ, а не ѕвона, ілі его растворенія, особно: і всежъ сіе какъ часть цельная необходімо реченія, ілі какъ называютъ обыче, слóва. Посему, інок есть буква, а інок складъ не у васъ токмо, но і у меня; какъ і подлінно буква съ складомъ сію разность імѣетъ.

Теперь бы требовалъ порядокъ, чтобъ я вамъ опісалъ і то, что есть реченіе, ілі слово; также что целая рѣчь. Но понеже вѣдаю, что вы въ семъ совершенное імѣете знаніе: сверьхъ же того, реченіе прінадлежітъ до грамматіческіхъ частеіі слóва, тоесть, целыя рѣчі; а целая рѣчь до прáвілъ сочіненія: но у меня съ вамі слово ідетъ токмо о нашемъ правопісаніі, *къ которому прінадлежатъ только что буквы, да іхъ положеніе въ слоі.* Того раді, о всемъ томъ умолчаваю, какъ нерассуждающчіи о всеі і целоі Грамматікѣ.

Чуж. Сіе состоітъ въ волѣ вашеі: я і ѕвономъ человѣческімъ, і его раствореніямъ, сказать правду, былъ не радъ. Мнѣ нетерпѣлівно знать желается, чего раді вы дѣлаете знатную убавку вашему Алфавіту: ібо вы прежде самі сказалі, что вашъ Алфавітъ імѣетъ съ сорокъ съ пять буквъ; а вамъ надобно іхъ токмо съ дватцать съ девять, ілі ужé съ трітцать.

Рос. Убавкѣ сеіі основательную, кажется, імѣю прічіну, врассужденіі гражданскія нашея нынѣшнія

[1] N. B.

печаті Ежелі вы імѣкте время, і не будетъ вамъ скушно; то я вамъ все сік іѕъясніть теперь потщчусь. Я уповаю, что вы въ семъ согласіться со мною імѣкте, і скажете, что гражданской печаті такок мок правопісанік токмо кєть свойственнок, а всякок інок оной непріроднок.

Чуж. Іѕвольте быть увѣрены, мнѣ не токмо не скушно васъ слушать; но і съ самою крайною охотою і вніманікмъ, желаю рассужденік ваше слышать. Мнѣ хочется, чтобъ вы всю въ семъ подробность іѕволілі вытолковать. Думайте, что я вашъ ученікъ, і длятого, прошу нічего отъ меня не скрыть. Подлінно, я і самъ давно ужé прімѣтілъ, что въ церьковноіі вашей печаті много такіхъ буквъ, которыхъ въ гражданской не віжу; а і въ сей нѣкоторую нахожу равность: въ іныхъ академіческіхъ кнігахъ буква (и) ставітся предъ согласными, індѣ въ тѣхже рѣчахъ стоітъ буква (і). Но какая раѕлічію сему пріміна, ѕнать, какъ человѣкъ чужестранный, не могу.

Рос. Чєсті, которую вы мнѣ дѣлакте, г. м., ставясь моімъ ученікомъ, я недостоінъ Я вамъ все обѣщчаюсь іѕъясніть, какъ мокму пріятелю, і такому человѣку, который все мок рассужденія способно понять можете.

Впрочемъ, порядокъ мокго рассужденія сей будетъ, а іменно: предложу я вамъ весь нашъ старый Алфавітъ; потóмъ іѕъясню, какок употребляется сімъ Алфавітомъ правопісанік; обѣявлю кго основанія; напослѣдокъ, покажу вамъ ясно, что оно не токмо неправільнок, но і нашему Алфавіту, а больше гражданской нынѣшней печаті, несвойственнок. Вразумі-

тельно вамъ, что когда стараго правописанія неправость обличится; то правость новаго сама собою изъ того произойдетъ, і определітъ число буквъ въ его Алфавітѣ.

Однако, сіе я імѣю дѣлать не для того, чтобъ опровергнуть нашъ старый Алфавітъ; но для того, чтобъ васъ увѣдоміть объ его правописаніі, і чтобъ доказать новаго, для гражданскія печаті, твердость.

Чуж. Какой порядокъ ні ізволіте употребіть, то отдаю въ вашу волю: объ одномъ токмо васъ прошу, а іменно, благоволіть, ізъясніть мнѣ всѣ подробності, касающчіяся до сего дѣла.

ЧАСТЬ I.

Рос. Поістіннѣ не преміну ісполніть вашего желанія; і надѣюсь, съ Богомъ, что вы, способомъ моімъ рассужденія, будете довольны. Итакъ, начінаю теперь обѣшчаніе мое проізводіть въ дѣло. Вопервыхъ, ізвольте наблюдать фігуру старыхъ нашіхъ буквъ: онѣ во всемъ подобны Греческімъ 9-го вѣка, въ который онѣ Славянамъ даны. Сіла іхъ, і імена, уповаю, что вамъ ізвѣсны.

Чуж. Я знаю, какъ ізъ ніхъ каждая называется, і что которая значітъ. Однако, прошу, напісать мнѣ іхъ теперь на бумашкѣ, і надъ каждою поставіть цыфірное число, дабы я могъ каждую знать лучше по чіслу, а не по імені: ібо іныя ваші буквы, мнѣ тяжело выговоріть по імені.

Рос. Изрядно. Извольтежъ смотрѣть; я іхъ стану пісать, і ставіть каждую по порядку, какімъ онѣ всѣ расположены въ старомъ Алфавітѣ.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
А	Б	В	Г	Д	Є̃	Ж	Ѕ	З	Ӣ
11	**12**	**13**	**14**	**15**	**16**	**17**	**18**	**19**	**20**
Ї	К	Л	М	Н	О	П	Р	Ѻ	Т
21	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**	**29**	
Ў	ОУ	Ф	Х	Ѿ	Ц	Ч	Ш	Щ	
30	**31**	**32**	**33**	**34**	**35**	**36**	**37**	**38**	
Ъ	Ы	Ь	Ѣ	Є	Ю̃	Ѫ	Ѡ́	Ӣ	
39	**40**	**41**	**42**	**43**	**44**				
Ѽ	Ѧ̂	Ѯ	Ѱ	Ѳ	Ѵ [1])				

[1] Весь сей Алфавітъ, токсть, все чісло букъ преложено здѣсь такъ, какъ, і сколько іхъ нынѣ (пóслѣ прібавленныхъ другіні букъ въ *) Кіріловскій Алфавітъ) употребляются въ нашей Азбукѣ.

Ібо Кіріллъ кпіскопъ Моравскій сперва самаго, когда нáчалъ пісать славонскія словá, гроческіні уставными буквамі, а іменно въ девятомъ стѣ лѣтъ по рождествѣ, составілъ свой Алфавітъ состоящчій токмо іzъ 32 букъ, взявъ іzъ грочоскаго тогдашняго Алфавіта токмо 23 буквы; а остáльные взолъ то іzъ кврейскаго Алфавіта, то самъ нѣкоторые новые вымыслілъ.

Сего любомудраго кпіскопа Кіріла, Рімскій Папа Іоаннъ VIII. называктъ Константіномъ філософомъ, токсть мірскімъ кго іменемъ, въ оно́мъ посланіі, которымъ онъ позволілъ впервые, Славянамъ Моравскімъ Рімскаго закона, отправлять службу Божію Славенскімъ языкомъ. О посланіі семъ многіі знатны предлагають авторы, а іменно, Бароній въ лѣтопіс. церьков. на лѣто 880. чіс. 19. Еней Сілвій, потóмъ Пій II. Папа Рімскій, въ чесск. істор. гл.

*) Ізобрѣтатель нашіхъ слáвенскіхъ букъ, о которомъ ніже

Въ новомъ нашемъ гражданскомъ Алфавітѣ кіпче ксть двѣ буквы, а іменно, Э Ю. Іѕъ сіхъ послѣдняя для простыхъ і народныхъ словъ нѣсколько, а для чужестранныхъ, і для аналогіі, токсть, для воссло-

---

3. Дубравій Епіскопъ Олмуценскій, въ чеcск. істор. кн. 1. Гл. 3. Іреней делла кроче въ істор. о городѣ Тріестѣ стр. 613. Но Фрішъ, Берлінскія гімназіі Ректоръ, въ программѣ своей сочіненной полатінѣ 1727 года, положілъ оной все подъ чертою на́-полѣ, которой і я ѕдѣсь на концѣ сего прімѣчанія прілагаю подлінной латінской, і переводъ кму. А что до Кірілла, то ужé всѣ прочіі пісателі согласно везде іменуютъ кго Кірілломъ, токсть, монашескімъ кго іменемъ.

Для любопытства, я ѕдѣсь предлагаю весь кго Алфавітъ, і тѣмъ порядкомъ, какімъ онъ отъ него положенъ; также і кго точно фігурою.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
а	в	в	г	д	е	ж	ѕ	з	и	ї	ꙉ
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
к	л	м	н	о	п	р	с	т	ꙋ	ф	
24	25	26	27	28	29	30	31	32			
х	ѿ	щ	ц	ч	ш	ь	ꙗ	ѫ.			

Ясно, что буквы 1. 3. 4. 5. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 23. 24. взяты іѕъ греческаго Алфавіта, также і двугласныя 31. 12. 32. но такъ, что онъ іоту поставілъ прі ніхъ отъ лѣвыя рукі (іа) (іе) (іу), которая прі сіхъ греческіхъ ставітся отъ правыя рукі (αι) (ει) (υι); но 22 буква также точно ксть греческая двугласная (ου). Букву подъ чісломъ 2. взялъ онъ вторую іѕъ кврейскаго Алфавіта. Букву подъ чісломъ 7. ілі онъ составілъ іѕъ кврейскаго Шіна, да греческаго (χ), ілі іѕъ греческія (σ) да (χ). Буквою подъ чісл. 8. іѕобразілъ онъ

вія, сходства, слічія, подобія, ілі вовношенія, между двугласными буквамі къ гласнымъ, всеконечно надобная: но первая ні въ наші, ні въ чужія слова совсімъ негодная і лішняя. Но о семъ пбслѣ. Теперь должно внать, і ізслѣдовать токмо старый нашъ Алфавітъ.

греческую вынѣшнюю (ς) для шестерічнаго чісла, тоесть, *ἐπίσημον βαῦ*; а сія утверждаетъ съ прочімі і Фрішъ (въ программѣ своей, другой отъ помянутой, названной Історія языка Славенскаго. Historia linguae Slauonicae) что она есть еврейская, *) і называется ВАВЪ. Буква 25. вымышлена отъ него самого; однако безъ нужды для всѣхъ Славенскіхъ языковъ. Буква 26. вымышлена отъ негожъ; но вмѣсто (шт), какъ всѣ Іллірическіі Славенскіі народы і нонынѣ ея выговарівають; а не за (шч), какъ мы нынѣ проізносімъ; также і ні за (сч), какъ нѣкоторыі думають: о чемъ ніже. Однако фігуру уподобілъ греческой (ι) і (ν), какъ то я нарочно ізобразілъ ніжу на грыдорованномъ лісточкѣ греческое слово *αινῖτε*, такімъ образомъ, какімъ во время Кіріллово Грекі буквы пісалі. Буквы 27, которая есть *ἐπίσημον σάνπι*, для чісла 900; также і 28, которая есть *ἐπι σημον κόππα*, для чісла 90, а прітомъ і 29, совершенно еврейскія. О 30. Фрішъ утверждаетъ съ сомнѣніемъ, что, можетъ быть, і она еврейская, называемая Шва, ілі Шева, проісходящая отъ іодъ еврейскія. Въ семъ я ему не спорю: кпіче і самъ съ вѣроятностію думаю, что сія такъ, для того что нашъ (ь), есть половіна буквы (і).

Здѣсь надлежітъ прімѣчать, что въ Кірілловскомъ Алфавітѣ нѣтъ буквъ

ъ ы ѣ ю ѡ ѯ ѱ ѧ ѵ.

Что до (ъ); безъ него всѣ славенскіі языкі быть могутъ.

*) Прітомъ і самарітанская.

Чуж. Смотря на сей Алфавітъ, я поістіннѣ не віжу, что бы въ немъ было лішнов: что недостаточнов, что чужов, і что іспорченов: мнѣ все въ немъ кажется надобнов, і таков, бєзъ чего вамъ обоійтісь невозможно.

Что до (ы); вѣроятно, і почітай достовѣрно, что онъ мѣсто єго положілъ (и) для густаго звона. Что до (ѣ); мѣсто єго єсть у Кірілла (є). Что до (ю); буде рассуждать по нашему нынѣшнему звону, то у него єсть въ Алфавітѣ (ж). А понеже і въ нашей Азбукѣ буква сія находітся не означающчая нынѣ нікакова звона, для того что (ю) значітъ у насъ єя звонъ. Слѣдовательно буква (ю) значіла прежде сего у насъ, пόслѣ Кірілла, іный звонъ, а вѣроятно (Ѡ), какъ то єя составленіє показываєтъ. Что до (ѡ); єсть у Кірілла (о) что до (ѵ) (ѱ); ізрядно Кіріллъ здѣлалъ, что сіхъ не внесъ въ свой Алфавітъ: въ ніхъ нѣтъ для языковъ славенскіхъ нікакія нужды; а і въ фігурѣ іхъ, для знаменованія словъ, нѣтъ же таінства. Что до (Ѳ); мнѣ нѣсколько удівітельно, что Кіріллъ не внесъ єя въ свой Алфавітъ: она весьма інако проізносітся у Грековъ, нежелі (Ф). Можетъ быть, что онъ, не слыша у Славянъ подобнаго греческой (θ) звона, кромѣ звона подобнаго (φ), того раді єя не ввелъ, а ввелъ токмо одінъ (ф). Что до (ѵ); сія всеконечно і нынѣ также ненадобная, какъ была і Кіріллу не нужная.

Ізъ сего Кіріловскаго Алфавіта, проізшолъ, такъ называємый отъ чужестранныхъ, ГЛАГОЛИТІЧЕСКІЙ, который чісло, імена, і сілу буквъ точно одну съ Кіріловскімъ імѣєтъ, но весьма странную, і дікую фігуру *), і

*) Фрішъ весьма вѣроятно доказываєтъ, что въ таков безобразіе пріведенъ Кіріловскій Алфавітъ отъ пісцовъ, пісавшіхъ буквы съ мніміымі украшеніями ку-

Рос. Потерпіте не много: все сія вамъ будетъ ясно. Теперь надобно разобрать весь сей Алфавітъ, і во первыхъ тѣ буквы разлічіть, которыя значатъ лібо одінъ точно звонъ, лібо одінъ точно способъ звона; а для краткості, я іхъ прі васъ токмо называть буду

такую, которая вамъ нынѣ покажется Азбукою Малабарскою, іли какою другою. Я, послѣ Фріша, постарался ізобразіть ея всю грыдорованнымъ художествомъ; і пріложілъ ея здѣсь на лісточкѣ въ самомъ почітай заглавіі сея кніжкі, до котораго любопытныхъ і отсылаю.

Нѣкоторыі пріпісываютъ ізобрѣтеніе глаголітіческаго Алфавіта блаженному Іероніму, учітелю западныя церьквіі. Но Фрішъ мнѣніе сіе основательно, і весьма праведно отражаетъ, говоря въ упомянутой прежде программѣ, на стр. 10. «что конечно бы Папа Іоаннъ VIII. пішучі оное «свое посланіе къ Славянамъ Моравскімъ, не назвалъ ізо«брѣтателемъ чужаго Константіна філософа (вмѣсто Кі«ріла філософа), і конечно бы не преміну лъ, отдать сея «честі велікому учітелю своея церьквіі Іероніму, ежелібъ «онъ нашелъ какой слѣдъ къ тому въ Історіі.» На сіе, почітай не можно сыскать, протівной сторонѣ, пошлаго отвѣта. Сверьхъ того, всѣ другіі пісателі согласно пріпісываютъ ізобрѣтеніе пісменъ славенскіхъ Кірілу; а іныі і Мефодію, брату его, совокупно *) Такое нѣкоторыхъ мнѣніе о блаженномъ Іеронімѣ, не нравітся і Скалігеру «для того что далматскій переводъ библіі, здѣланный Іе«ронімомъ, пісанъ былъ съ самаго начала далматскімі бук-

*) Мавроурбінъ говорітъ на стр. 23. что то былъ Мефодій філософъ, который потомъ нареченъ Кіріллъ. Но сей самъ съ собою несогласенъ: ібо на стр. 36. раздѣляетъ уже Кірілла отъ Мефодія, і называетъ его братомъ Кірілловымъ. Сія въ немъ правда.

ОДНОГЛАСНЫМІ; потомъ отлічіть должно тѣ, которыя связываются лібо ізъ двухъ согласныхъ, лібо ізъ одноя гласныя, да одноя же согласныя, а значатъ токмо способъ звона, і которыя зазову я на время СВЯЅНЫМІ; также отдѣлю особліво і тѣ знакі,

---

«зам; токсть, совершенно латінскімі, а не сербскімі.» Ізъ сего ясно, что какъ прежде Ієронімъ блаженный пісалъ славенскія слова латінскімі буквамі; такъ послѣ любомудрый Кіріллъ начал по славенскі пісать греческімі. Кіріловскія пісмена, Скалігеръ сербскімі называлъ для того, что такая буквъ фігура употребляется у Сербянъ. Но потомужъ, сії пісмена должны называться і горватіческімі, (кроатскімі) і болгарскімі, і молдавскімі, і малороссійскімі, і напослѣдокъ, велікороссійскімі: понеже сії пісмена у всѣхъ сіхъ народовъ, какъ і у насъ, въ употребленії.

Фрішъ представляетъ прітомъ, что первыя трі буквы, въ глаголітіческомъ, ілі названномъ ложно Ієронімовомъ, Алфавітѣ, называются славенскімі іменамі такъ: АЅЪ, БОГА, ВІДѢЛЪ. Но понеже сеі Алфавітъ есть тотъ самый, что і Кіріловскій, токсть, точный Кіріловскій і по чіслу буквъ, і по іхъ сілѣ, і по іменамъ: *) того раді мнѣ сія не кажется правдою, а іменно длятого, что какъ Кіріллъ не могъ сего ні о себѣ сказать, ні думать о своіхъ ученікахъ, чтобъ онъ і оні когда Бога відѣлі; такъ і мы всѣ Славяне і нынѣ вторую называемъ БУКІ, далекімъ словомъ отъ БОГА, а третію ВѢДІ, не бліскімъ

*) Сіе доказывается тѣмъ, что нѣтъ ні едінаго пісателя, который бы не утверждалъ, что глаголітіческій Алфавітъ происшелъ ізъ Кіріловскаго. Но глаголітіческій прііпісывается Ієроніму: то какъ можно глаголітіческому быть Ієронімовымъ, который былъ въ IV вѣкѣ, а Кіріллъ ужé въ IX по Хрістѣ?

которымі означается токмо отолшченіе і отонченіе растворенняго способомъ звона, напослѣдокъ покажу, какіе буквы сего Алфавіта давно ужé у насъ не въ употребленіі.

же отъ ВІДѢТЪ. По сему; я вѣроятнѣе думаю, что Кіріллъ сімъ буквамъ слѣдуюшчія наложілъ імена: АЅЪ, БУКВЫ ВѢДЫІІ, токсть, вѣдаюшчій, ГЛАГОЛЮ, і прочая. Мнѣ мнітся, что моя догадка больше, нежелі Фрішево предложеніе о сіхъ іменахъ, съ правдою сходна, для того что наше нынѣшное названіе, положівъ что оно іспорченое, больше сходствуетъ съ оною.

Кажется, что Фрішъ нѣкоторую імѣлъ склонность, находіть въ славенскомъ словѣ, буква, імя славенскоежъ, БОГЪ: ібо онъ въ тойже программѣ о началѣ пісменъ, на стран. 11, говорітъ, «что которые глаголітіческое (то- «есть, глаголательное ілі словесное) пісьмо называютъ «БУКВІЦЕЮ: тѣ де употребляютъ славенское слово БУГЪ, «ілі какъ другіі пішутъ і выговаріваютъ, БОГЪ, ізъ ко- «тораго первообразнаго, прідавъ къ нему окончаніе, ВІЦА, «дѣлается прілагательное імя, БУКВІЦА, (неправедно: «буквіца есть імя сушчествітельное) і значітъ БОЖЕСТ- «ВЕННЫІІ.» Ізъ сего онъ заключаетъ, что глаголітіческое пісьмо есть божественное, і даетъ пріціну, чего ради ему такъ прілічно называться. Но все сіе далеко отъ істінны: Буквіца есть імя употребляемое у Іллірическіхъ славянъ, а значашчее по нашему токмо БУКВАРЬ, і АЅБУКУ, по латінѣ АБЕЦЕДАРІУМЪ, а по греческі АЛФАВІТАРІОНЪ. Впрочемъ, въ программахъ его о сей матеріі, много іного находітся какъ прімѣчанія достойнаго, такъ і праведнаго.

Глаголітіческій, тоесть, ложно Іеронімовскій Алфавітъ, началъ быть вѣдомъ 1) чрезъ Господиню молітву, которую ізд̇алъ Андрей Міллеръ, Совѣтнікъ Курфіршества

Чуж. Поступайто, какъ вамъ угодно: я на все соглашаюсь съ охотою, только бы мнѣ получіть желаемое.

Рос. Того ради 1) буква 3 (в), съ 44 (v), есть іногда одногласная. Буква 6 (е), съ 34 (ѣ), есть также

Бранденбургскаго, вмѣстѣ переводахъ сея молітвы, на стр. 56. 2) 1561 года, вольный Баронъ Іоаннъ Унгнадъ, іздая новый Завѣтъ, (прі управленіі дѣла отъ Теолога Трубера, а прі помошчі въ дѣлѣ отъ Антонія Далмата, свяшченніка сербскаго, і отъ Стефана Совѣтніка, свяшченніка іэъ Босніі) выдалъ оный тремя характорамі, а іменно, Кіріловскімъ, Глаголітіческімъ, і Латінскімъ. 3) Баронъ Валвазоръ, въ історіческомъ своемъ сочиненіі, фігуру глаголітіческаго характора, также, по себѣ слѣдуюшчімъ намъ, оставілъ. 4) І. Г. Средовскій потшчался вырѣзать на мѣді Алфавітъ глаголітіческій; а табліцу свою пріложілъ онъ къ Історіі о Кіріллѣ і Мефодіі. 5) Фрішъ, въ помянутой выше программѣ, о началѣ славенскаго характера. І хотя всѣ сіі пісателі, і другіі многіі, утверждаютъ, что сей характеръ получілъ себѣ таков бозобразіе отъ пісцовъ; однако я думаю, что онъ нарочно отъ кого нібудь выдуманъ для тайныя перепіскі, какъ то нынѣ выдумываются разныв цыфірныв Азбукі для тогожъ. Меня мое мнѣніе веселітъ.

ПІСЬМО

Іоанна VIII, Папы Рімскаго къ Моравскімъ Славянамъ.

Literas Slauonicas a Constantino quodam *) philosopho repertas, iure laudamus, et vt in eadem lingua Christi

*) Pro quodam, Antonius Pagi in Critica T. III. ad annum 880. n. 61. felicissime restituit: quondam.

іногда одногласная; а сія съ 33 (ѣ), всегда. Буква 8 (є), съ 9 (е), есть всегда одногласная. Буква 10 (и), съ 11 (і), всегда, а съ 44 (ѵ), іногда есть равнымъ же образомъ одногласная. Буква 16 (о), съ 37 (ω); і съ 39 (Ѡ), есть всегда одногласная. Буква 21 (ѹ),

---

Dei nostri praeconia et opera enarrentur, iubemus. Neque enim tribus tantum, sed omnibus linguis Dominum laudare, auctoritate sacra monemur. quae praecipit dicens: Laudate Dominum omnes gentes, et collaudate eum omnes populi. Et Apostoli, repleti Spiritu Sancto, loquuti sunt omnibus linguis magnalia Dei. Hinc et Paulus, caelesti quoque tuba, insonat monens: omnis lingua confiteatur, quia Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei Patris. De quibus etiam, in I ma ad Corinthios epistola, satis et manifeste eos admonet, quatenus linguis loquentes, ecclesiam Dei aedificemus. Nec sane fidei, vel doctrinae aliquid obstat, siue missas in eadem Slauonica lingua canere, siue sacrum Euangelium, et Lectiones Diuinas Veteris et Noui Testamenti, bene translatas et interpretatas, legere, aut alia Horarum officia omnia psallere. Quoniam, qui fecit tres linguas principales, Hebraeam, scilicet, Graecam, et Latinam, ipse creauit et alias omnes ad laudem et gloriam suam.

Тоесть:

Письмена Славенскія, отъ Константіна нѣкоего *) Філосоѳа ізобрѣтенныя, которымі Богу должная хвала воссылаетса, праведно похваляемъ, і прітомъ повелѣваемъ, да тѣмже языкомъ возвѣщаются Хріста Бога нашего прославленія і дѣлá. Ібо не тремя токмо, но всѣмі языкамі Гó-

*) Слово, нѣкоего, Антоній Пагі въ Крітікѣ своей том. III, на лѣто 880, чіс. 61, перемѣніл весьма щастліво і справедліво на нѣкогда.

съ 22 (у), есть всегдажъ одногласная. Буква 23 (ф), съ 43 (ѳ), также всегда у насъ і непремѣнно одногласная. Буква 33 (ѣ), съ 34 (е), есть всегда одногласная же. Напослѣдокъ, буква 38 (ꙗ), съ 40 (ѧ), всегдажъ есть одногласная.

сподa хвалітъ, священное насъ пісаніе научаетъ, заповѣдуя і говоря: Хваліте Господа всі языцы, і похваліте его всі людіе. І Апостолы, ісполнівшісь Духа Святаго, говоріли всѣмі языкамі велічія Божія. Чего ради і Павелъ, небесною также трубою возглашаетъ, увѣщчавая, да всякъ языкъ ісповѣсть, яко Господь нашъ Іісусъ Хрістосъ въ славѣ есть Бога Отца. О которыхъ і еще, въ 1-мъ къ Корінфяномъ посланії, довольно і ясно імъ напоміная, поскольку умѣніемъ языковъ церьковь Божію созідаемъ. Воістінну, сіе какъ вѣрѣ, такъ і ученію не протівно есть ні мало, чтобъ іли Літургію тѣмже Славенскімъ языкомъ служіть, іли Святое Евангеліе, і Чтенія Божественныя, Ветхаго і Новаго Завѣта, ісправно переводенныя і істолкованныя, чітать, іли другіе Часовъ всѣ службы воспѣвать. Ібо сотворшій трі главныі языка, а іменно Еврейскій, Греческій, і Латінскій, Самъ же сотворілъ і всѣ прочії на похвалу і свою славу.

Есть нѣкоторыі, которыі сомнѣваются, чтобъ сіе пісьмо было отъ Папы Іоанна VIII. Однако сіе безъ всякаго есть сомнѣнія, что нѣкоторый Папа пісалъ сіе пісьмо къ Славянамъ Моравскімъ: ібо знатныі пісателі Рімскія жъ церьквi сіе утверждаютъ, і представляютъ пісьмо оное. По моему мнѣнію, оно есть велікія важності: 1), что отнімаетъ честь у блаженнаго Іеронима въ ізобрѣтеніі славенскіхъ буквъ, а пріпісываетъ оную Константіну, нѣкогда іменовавшемуся въ бѣльцахъ, а потомъ Кіріломъ (по свідѣтельству многіхъ знатныхъ чужестранныхъ і нашіхъ

2) Буква 25 (ѿ), есть связная, для того что двумя знакамі значітъ одінъ звонъ і одінъ способъ звона, а состоітъ она ізъ 39 (ѡ), і 20 (т). Буква 29 (щ), есть также связная: ібо сплетается ізъ 28 (ш), і 27 (ч).

Чуж. Теперь мнѣ прішло въ память, что я відѣлъ нѣгдѣ въ скоропісныхъ пісьмахъ, а именно, вмѣсто 29 (щ), употреблены тамъ 19 (с), да 27 (ч), і потому знать она сплетается ізъ сіхъ, а не ізъ тѣхъ, которыя вы теперь предложілі.

Рос. Жаль, что вы перервалі у меня порядокъ; но быть такъ: должно вамъ і сіе ізъясніть. Правда, і я знаю такіхъ людей, которыі думаютъ, еще і стоятъ въ томъ, что буква (щ), сплетена у насъ ізъ (с), і (ч). Но коль оні впрочемъ ні іскусныі люді во многомъ; однако въ семъ, какъ люді, обманываются. Ібо прізнавая, что оная буква сплетена ізъ (ч), надобно імъ необходімо прізнавать, что сія буква (ч) дѣлается ізъ хвостіка буквы (щ), і ізъ поперечныя лінѣйкі, которая находітся между тремя перпендікулярнымі лінѣечкамі, для того что всячески не возможно імъ

пісателей, і по общему і постоянному всегда нашему мнѣнію) названному въ монахахъ по Греческому обыкновенію, для того что, премѣняя прі постріженіі імя, съ тоже буквы начінающееся, съ которыя начіналось і первое мірское, тогда налагается. 2), что облічаетъ затвердѣлое і неправое мнѣніе нынѣшнія Рімскія церькві, которая всѣмі сіламі старается утвердіть, что не можно службы Божіея отправлять ні на какомъ другомъ языкѣ, кромѣ что на Еврейскомъ, Греческомъ, і Латінскомъ.

найті буквы (ч), въ трехъ оныхъ перпендікулярныхъ лінѣечкахъ.

Сіе положівші, какъ оно і праведно такъ; гдѣжъ оні находятъ букву (с)? Не ясно лі мечется въ глаза буква (ш), которая дѣлается іѕъ трехъ оныхъ перпендікулярныхъ лінѣечекъ, і также іѕъ поперечныя лінѣйкі, которая есть обшчая какъ буквѣ (ч), такъ і буквѣ (ш)? Сверьхъ того, обшчее наше всѣхъ проіѕношеніе, облічаетъ іхъ въ погрѣшеніі: ібо нікто іѕъ насъ не проіѕносітъ буквы (щ) какъ (сч), но всѣ до одного, какъ (шч). [1]

Прічіна сему, что буква (ч), по пріродѣ своей, нікогда не терпітъ предъ собою (с) да всегда преврашчаетъ его въ (ш). Но о семъ, не многімъ у насъ вѣдомомъ, велікомъ і первѣйшемъ Ортографіческомъ таінствѣ, донесу вамъ послѣ. Будежъ оні думаютъ,

[1] Правда, мы выговаріваемъ сію букву какъ (шч), і потому должно думать, что буква (щ) сплетена іѕъ (шч), а не іѕъ (сч). Но какъ обшчее наше употребленіе нѣсколько, такъ оное особлівое всеконечно есть не правільное: ібо буква (щ) связана іѕъ (шт), а сімъ образомъ сербяне і проіѕносятъ букву (щ) говоря еште, вмѣсто ешче, і прочая. Сія самая ея фігура доказываетъ, что буква (щ) связана іѕъ буквъ (шт). І понеже не токмо сербяне, но і всѣ славяне, кромѣ насъ, малороссіанъ, поляковъ, і чеховъ, выговаріваютъ ея какъ (шт); то заключается, что сей выговоръ есть пріроднѣе всей славеншчіѕнѣ. Ѕа насъ стоітъ обшчее наше давнышнее, хотя і іспорченное, проіѕношеніе. Но что оправдіть можетъ утверждаюшчіхъ (сч), вмѣсто (шч), развѣ почітать іхъ (с) ѕа (ш), по нѣмецкому проіѕношенію?

что за ніхъ стоя́тъ нѣкоторыя слова́, которыя, больше въ старой ортографіі, пішутся по проізведенію чрезъ (сч), вмѣсто (щ), но і сія къ доказательству імъ служіть не можетъ. Всѣ такія слова́ не состоятъ изъ (щ); но изъ сокращеннаго предлога (со), і ГЛАГОЛЬНАГО ІМЕНІ, какъ напрімѣръ, СЧІСЛЕНІЕ, которое слово есть сокращено изъ СОЧІСЛЕНІЕ.

Чуж. Весьма велікое імѣть должно старанія учітелю, чтобъ молодый человѣкъ, въ самомъ началѣ своего ученія, прівыкъ у него чісто выговарівать всѣ літеры і склады.

Рос. Подлінно г. м.: на семъ первомъ основаніі состоітъ все прочее въ жізні ученія, і чістота выговора. Но я возвращаюсь къ связнымъ моімъ буквамъ.

Буква 41 (ѯ), сплетена изъ 12 (к), і 19 (с). Буква 42 (ѱ), связана также изъ 17 (п), і 19 (с).

3) Буквы 30 (ъ), і 42 (ь), напрасно въ семъ Алфавітѣ включаются въ чісло буквъ: ібо онѣ токмо знакі отолщенія і отонченія, въ наклоненномъ і пріведенномъ звонѣ въ способъ растворенія, какъ я уже́ прежде імѣлъ честь вамъ донесть.

Первыя способъ отолщенія могутъ способно понять всѣ прочіі Европейцы, для того что всѣ іхъ слова́, которыя кончатся какою нібудь согласною, імѣютъ сіе самое отолщеніе, чего раді я его і назвалъ существенныимъ, тоесть, всему человѣческому роду свойственнымъ.

Но вторыя весьма трудно, какъ токмо славенскому, і особліво нашему выговору пріродныя: ібо сколько разъ ні представляется чужестраннымъ, что звонъ ея есть, прі согласной буквѣ, какъ бы нѣкоторая по-

ловіна буквы (ї); [1]) однако нікогда іхъ выговора къ тому совершенно склоніть не можно, так что оні почітай всѣ того перенять не въ состоянії, развѣ кому пощчастітся іѕъ ніхъ особліво.

4) Напослѣдокъ, буква 36 (ѫ) нынѣ уже́ отъ давніхъ временъ не въ употребленії въ семъ Алфавітѣ. Она сложена іѕъ 21 (ѹ), верьхомъ вніѕъ обращченнаго і іѕъ буквы 11 (і).

Того раді, і ѕначіла она въ старіну ѕвонъ у насъ латінскіхъ буквъ (iu), по італіанскому, нѣмецкому, і польскому латіны проіѕношенію; [2]) а наша буква 35 (ю), которая сложена іѕъ буквъ (іо), [3]) оѕначала тогда ѕвонъ сіхъ самыхъ буквъ совокупно проіѕносі-

---

[1] Французы слово Espagne, і другія подобныя, точно оканчаваютъ выговоромъ такъ, какъ бы нашімъ (ь) на концѣ было оно напісано. Еспань: (Гішпанія.)

[2] Мнѣ удівітельно, что 36 буква употреблена ѕа (у) въ оной печатной въ малую десть 1575 года Псалтірѣ въ Вільнѣ, которую іѕдалі на своемъ іждівенії нѣкоторы добры люді Коѕма і Лука называемы; а однако во многіхъ же тоя книгі мѣстахъ (у) буква ѕа себя была употребляема. Я думаю, что сему употребленію была причіна, одно неѕнаніе: ібо въ Кіріловскомъ Алфавітѣ всеконечно она положена не ѕа (у), но ѕа (ю), для того что буква (у) положена въ своемъ мѣстѣ у Кіріла, а 36 на концѣ. Но Кірілъ нігдѣ двухъ буквъ ѕа одну въ своемъ Алфавітѣ не клалъ. Ктомужъ, всегда она называется отъ всѣхъ юсомъ, а не у́сомъ.

[3] Самое составленіе ея доказываетъ. Того раді, я не віжу основанія, чего раді нѣкоторыі просвѣщченныі люді составляютъ ея іѕъ (і) і (у), развѣ токмо по ѕвону, а не по начертанію.

мыхъ. Однако, нынѣ сія буква (ю) значітъ звонъ латінскіхъ буквъ (iu) совокупно проізносімыхъ по польскому, італіанскому, і нѣмецкому латіны проізношенію, а (юсъ) совершенно сталъ быть не въ употребленіі въ сей которую я теперь ізъясняю, Азбукѣ.

Чуж. Но о буквахъ а б г д ж к л м н о п р с т х ц ч ш ы ю, что мнѣ надобно думать? Ібо вы нічего объ віхъ не упомянулі выше поныне.

Рос. Ко всѣмъ сімъ буквамъ, рассужденія мои не долженствуютъ коснуться, для того что каждая ізъ віхъ содержітъ *сама въ себѣ ту прічіну, по какой она полагается въ томъ наіпаче, нежелі въ другомъ мѣстѣ слога, на означенія своего точнаго звона, ілі его способа.* Однако должно вамъ сказать то, что касается до правільнаго проізношенія звона, означаемаго чрезъ букву (ы).

Правда, Полякі ея звонъ чісто проізносятъ, для того что она есть іхъ (у) несокращенное. Но всѣ прочіі европейцы едва, ілі еще едва, развѣ чрезъ весьма долгое обхожденіе прівыкшіі съ нашімі, могутъ ея выговоріть. Сказывай імъ сколько ізволішь, что она значітъ звонъ ізображаемый чрезъ два (ii), однако нѣсколько гуще, нежелі проізносятся два (ii) совокупно: но оні всегда проізносятъ ея ілі какъ простое (і) ілі какъ французское (ou).

Чуж. Посему я віжу, что ортографіческое ваше рассужденіе касаться будетъ токмо до сіхъ буквъ, а именно до в е ѕ з и ї о ꙋ у ф ѿ щ ѣ е ѻ ꙗ ѡ ѧ ѯ ѱ ѹ ѵ; і также до новыхъ двухъ э, ю.

Рос. Такъ г. м. до сіхъ токмо; о чемъ я теперь і начінаю предлагать. Но вопервыхъ, опішу вамъ раз-

говоромъ моімъ ортографію тѣхъ буквъ, которыя назвалъ я *одногласными*; потомъ ужé пріступлю къ *согласнымъ*, і ко всему прочему.

Ітакъ, памятно вамъ о предложенномъ мною прежде, тоесть, что буква 3 (в), есть іногда одногласная съ 44 (ѵ)?

Чуж. Помню, г. м. твердо.

Рос. Хотя сія буква (в), есть сама собою прічіна растворяемому своему авону во всѣхъ пріродныхъ россійскіхъ, і чужіхъ Словахъ; однако въ греческіхъ нѣкоторыхъ, (которыя употребляются, ілі могутъ быть употребляемы, на нашемъ языкѣ, і также потому пішутся сего Алфавіта буквамі) прінімаетъ вмѣсто себя, по сілѣ сея ортографіі (которая есть всегдашняя послѣдовательніца греческой) 44 букву, тоесть (ѵ). І потому, сіі греческія слова́, напрімѣръ: *ἐυαγγέλιον*, *ἐυρώπη*, пішутся сімі такъ: *еѵангелiе*, *еѵропа*, вмѣсто, *евангелiе*, *европа*; а сімъ образомъ і во всѣхъ подобныхъ.

Чуж. Такъ лі я думаю, что въ которыхъ греческіхъ словахъ ні ставітся греческая буква (υ) согласною, то въ тѣхъ старая ваша ортографія ставітъ свою букву (ѵ) за (в)?

Рос. Точно такъ ізволіте думать. Чтожъ до 34 буквы (е); вы ужé знаете, что она іногда одногласная съ 6 (е). Сія (е) значітъ звонъ Греческія буквы (ε), ілі латінскія (е); доказываетъ сіе порядокъ Кірілловскаго Алфавіта, (*прімѣч. на стран.* 17.) да і споріть о семъ невозможно. А (е) значітъ звонъ латінскіхъ буквъ (ie) вмѣстѣ, по нѣмецкому проізношенію латіны, проізглашаемыхъ.

Но когда долженствукть множественнок чісло отлічіться отъ кдінственнаго въ падежахъ іменъ, тѣміжъ точно буквамі пішемыхъ; то кдінственнок чісло імѣкть себѣ въ ѕнакъ букву (е), а множественнок (к): ібо пішется *творцемъ* кдінственный творітельный, а дательный множественный *творцемъ*. Въ семъ, і во всѣхъ подобныхъ прімѣрахъ буква (к) бывакть одногласною съ буквою (е).

На протівъ того, когда буква (е), ілі начінакть слово, ілі кончітъ оное, ілі такъ полагактся, что она дѣлакть сама одна складъ въ словѣ наѕываемый *чістый*, то тогда премѣняктся въ пріроду буквы (к); а такімъ обраѕомъ і бывакть проіѕношенік такъ: *едінъ, спаніе, твоему*, слово-въ-слово какъ бутто бы напісано было: кдінъ, спанік, твокму.

Чуж. Я іѕъ того сік токмо выраѕумѣлъ, что обѣ сіі буквы ѕа одну употребляются. А чтобъ не іѕлішная была, которая нібудь іѕъ ніхъ; то старінныі мудрецы определілі імъ раѕную должность раѕлічать падежі.

Рос. Вы такъ сік отгадалі, какъ бы тутъ былі. Но сія іхъ мудрость, не весьмажъ мудрая, такок адѣлала смятенік въ пріродномъ нашемъ выговорѣ, что почітай нікоторая лішняя буква столько вреда не прінесла прямому правопісанію, сколько сік употребленік одноя буквы ѕа другую. Всему сему віноваты беѕграматныі Аѕбукъ учітелі. Но о семъ послѣ.

Сікжъ самокксть пpічіною, что въ гражданскую печать внессена іѕворотная буква (э); [1]) а внессена она

---

[1] Подлінно, обороченная сія буква не вновь вымышле-

для оѕначенія лехкаго ѕвона, каковъ оѕначаєтъ ілі греческая (ε), ілі латінская буква (e), потому что нашi (є) і (є) сталі, по неѕнанію употребляюшчіхъ, ѕначіть густый ѕвонъ оѕначаємый чреѕъ (ѣ), ілі чреѕъ латінскіє (ie) совокупно проіѕносімыє, по нѣмецкому сіхъ буквъ въ латінѣ проіѕношенію.

Чуж. Теперь порядокъ требуєтъ, дабы вы покаѕалі мнѣ раѕность 8 буквы (ѕ), съ 9 (З); также і гдѣ которая ставітся, по сілѣ сея ортографіі.

Рос. Раѕность сіхъ буквъ, въ семъ правопісанії, мнѣ самому удівітельна. Во всѣхъ словахъ, въ которыхъ надобна буква (З), ставітся токмо она сама. Того раді, не ѕнаю, чего бы раді трі ілі четыре, ілі уже не больше десяті словъ, пішемы былі чреѕъ (ѕ).

Я прімѣтілъ токмо, прімѣчая чреѕъ всю мою жіѕнь, пять словъ, которыя въ семъ правопісанії пішутся чреѕъ (ѕ). Іѕъ сіхъ 1. єсть *ѕло*; 2. *ѕмій* і *ѕмія*; 3. *ѕвѣзда*; 4. *ѕлость*; 5. *ѕвѣрь*.

Пішутся чреѕъ (ѕ), также въ сей Ортографіи всѣ такія слова, которыя складываются сначала отъ сего імені: *ѕло*.

Напослѣдокъ, самоє імя сея буквы, котороє єсть *ѕѣло*, пішется чреѕъ неяжъ, і котороє ѕначітъ славенскоє наше надглаголіє, а пішется оно такъ: *ѕѣлω*.

на, но древняя. Ібо когда пісцы *) прівелі въ безобразіє Кірілловскій Алфавітъ; то ѕдѣлалі вмѣсто Кірілловскаго (е), (э). Сіє ясно відімо такъ въ называємомъ глаголітіческомъ Алфавітѣ. Однако, сіє бесспорно, что сей Алфавітъ єсть іспорченный, потому і сія буква.

*) Снесі съ прімѣчаніємъ на стр. 17.

Чуж. Подлінно, мнѣ кажется, что і сія равность імѣетъ своє основаніє на пустой мудрості оныхъ вашіхъ древніхъ мудрецовъ. Прітомъ, я думаю, что, понеже обѣ сіі буквы греческіе, а у грековъ первая значітъ число 6, а вторая 7, і ваші для іsъявленія сіхъ же чіселъ, не імѣя еще тогда аріѳметіческіхъ, веелі обѣ сіі буквы въ Алфавітъ.

Рос. Нічто не можетъ быть праведнѣе вашего рассужденія. Но іsвольте слушать нрáвіла правопісанія, котороe употреблялтся врассужденіі слѣдующчіхъ одногласныхъ.

Что буква 10 (и), і 11 (і) всегда между собою одногласныя; но что 44 (v), іногда съ німі бываетъ одногласноюжъ; о томъ ужé вамъ іsвѣсно.

І понеже обѣ первыя греческаго Алфавіта буквы; того раді, гдѣ у грековъ та, іли другая ставітся въ складахъ, тамъ точно і у насъ ставятъ іхъ въ тѣхъ греческіхъ словахъ, которыя мы употребляемъ, напрімѣръ: *Ελληνες*, Єллины; *Ζηνοβιος*, Зиновій, *Ινδια*, Індія. Іsъ сіхъ трехъ прімѣровъ, послѣдній наблюдаетъ сія ортографія во всѣхъ чужестранныхъ словахъ, а особліво Европейскіхъ.

Врассужденіи же нашіхъ точно словъ; буква (и) імѣетъ мѣсто предъ согласнымі такъ; *ибо*, а такімъ образомъ і вездѣ. Но буквѣ (і) въ нашіхъ же словахъ особлівое мѣсто отдано предъ гласнымі, [1]) напрімѣръ: *бію*, *лію*, *сію*, і во всѣхъ прочіхъ также.

Чтожъ касается до буквы (v); сію равножъ по

---

[1] Слово МІРЪ, когда значітъ mundum, пріемлетъ (і) і предъ гласною, въ раsлічіе МИРА, pax.

сіяѣ сея ортографіі пісателі, какъ греческую, ставить во всѣхъ словахъ, которыя по греческі пішутся чрезъ (υ), напрімѣръ: *Ἰλλυρια*, Іллvріа, *ὑποςασις*, ѵпостасъ; *ὑσσωπος*, ѵссопъ; *Συρια*, Сѵріа. Равнымъ образомъ і вездѣ індѣ.

Чуж. Теперь я ужé могу відѣть старінное вашіхъ мудрованіе, токсть, когда греческая буква (υ) ідетъ у грековъ за согласную, тогда (ѵ) ваша ставітся вмѣсто (в); но когда за гласную, то вы ставіте въ сей ортографіі (ѵ) за (і). І какъ буквы (и) (і) двѣ, і одногласныя; то надлежало каждой въ вашіхъ словахъ различныя опредѣліть мѣстá, а опредѣліть такъ, что первую бы ставіть предъ согласнымі, а другую предъ гласнымі. Подлінно ученіку труда много, а пользы нічего. Но ізвольте, прошу, опісывать то, что слѣдуетъ.

Рос. Ізрядно. Буква 16 (о) есть одногласная съ 37 (Ѡ), і съ 39 (ω). Буква (о), есть знакъ въ сей ортографіі вінітельныхъ падежей обоего чіслá, напрімѣръ: *благаго человѣка похвалю*, есть вінітельный едінственный; а множественный: *благихъ человѣковъ похвалю*,

Ібо 1) родітельный какъ едінственный, такъ і множественный, пішется чрезъ букву (ω) сімъ образомъ: *благаѡ человѣка хвала*, едінственно; а *благіхъ человѣкωвъ хвала*, множественно. Еще, сіяжъ самая буква і въ дательныхъ множественныхъ употребляется, чтобъ различіть отъ ніхъ творітельныі едінственныі, напрімѣръ: *благимъ человѣкωмъ похвала*. Но сіі дательныі точно славенскіі, а мы іхъ нынѣ проізносімъ і пішемъ чрезъ (а) такъ: *человѣкамъ*.

2) Всѣ надглаголія кончащіяся на (о) пішутся всегда сеюжъ буквою (ω), для разлічія между надглаголіямі і іменамі прілагательнымі средняго рода, едінственнаго чіслá, которыя *усѣченнымі* называются. Прімѣръ прілагательныхъ: *сіе моленіе есть свято*; а надглаголій: *сіе моленіе ѿправилось свято*.

3) Предлогъ сказательнаго падежа, который у насъ состоітъ іsъ одноя буквы (о), всегда въ славенскомъ пішется чрезъ (ω), дабы разлічіть звательнаго славенскаго падежа членъ, который есть сей (Ѡ), съ членомъ сказательнаго славенскагожъ. Прімѣръ сказательнаго: *ω человѣцѣ*; а звательнаго: *ω человѣче*.

4) Всѣ глаголы, і глагольныя імена, которыя сначала складываются іsъ предлога *обь*, пішутся также чрезъ (ω) прімѣръ: *ωбхожду*, *ωбхожденіе*; і потому сей самыіі предлогъ, когда онъ бываетъ не въ сложеніі, такімъ же образомъ, *ωбь*.

5) Разность сія у буквы (о) съ (ω), предложена токмо вpaссужденіі нашіхъ славенскіхъ точно словъ: но въ греческіхъ, которыя у насъ употребляются, гдѣ стоітъ греческая буква (ο), і гдѣ іхъ же (ω), тамъ і у насъ ставітся по сей ортографіі намъ (о), ілі наше (ω); напрімѣръ: *μοναχος*, монахъ; *ωκεανος*, океанъ.

6) Буквожъ Ѡ, какъ я почітаю теперь вамъ нѣсколько далъ знать, есть токмо у насъ знакъ всѣхъ воскліцаніі радостныхъ, печальныхъ, словомъ, всѣхъ прістрастіі, которыя ізображаютъ сердечное двіженіе чрезъ нѣкоторое восклiцаніе, напрімѣръ: *ω времена! ω нравы! ω насъ злополучныхъ!* Сімъ образомъ і во всѣхъ прочіхъ.

Чуж. Сіі буквы въ сей вашей ортографіі подобвуюжъ імѣютъ должность, какова наложена въ ней і на буквы (і), (и), (ѵ). Мнѣ сперва казалось, что въ семъ есть нѣкоторое таінство, а теперь віжу, что все сіи походітъ много на пустошь.

Рос. Вамъ кшче всея по надлежашчему пустоші знать теперь нѣкогда, і называть ея такъ непрілічно. Ізвольте токмо слушать все, что, і какъ, і для чего, употребляется въ сей ортографіі. Потомъ узнаете, і увідіте пустошь, ілі непустошь сію порядочно.

Чуж. Ізвініте меня, г. м.; я віжу, что вы почтеніе нѣкоторое імѣете къ сей, какъ древнѣйшей, ортографіі. Однако я ея пустою называлъ, право, безъ умысла. Больше ужé перебівать вашего порядка не буду: благоволіте продолжать.

Рос. Мнѣ кажется, что вы нічего не відя струсілі, г. м. Сіе очень славно для сея ортографіі, что презірающчіхъ ея въ страхъ она пріводітъ, хотя употребляющчімъ ея і не подаетъ дальнаго просвѣшченія. Но я, почітающчій ея, за неяжъ.

Буквы 21 (ѹ), і 22 (у) ілі (оу), означаютъ одінъ токмо звонъ голоса, чемъ онѣ хотя і не равнятся между собою; однако равнятся мѣстомъ, на которомъ каждая ізъ оныхъ кладется.

Сія есть пріЧіна, что буква (у) всегда ставітся въ началѣ слóва, а нікогда не полагается ні въ средінѣ, ні на концѣ. На протівъ того, буква (ѹ) всегда полагается въ средніхъ і конечныхъ складахъ слóва, а нікогда не пішется въ начальныхъ. Прімѣръ для обѣіхъ сіхъ буквъ: *оуступки, ілі уступки.*

Чуж. Я ужé опасаюсь насмѣяться сему употребле-

нію. Сіе токмо выговорю, что двумъ одногласнымъ буквамъ, надобно было назначіть два мѣста въ словѣ. Чему быть, отъ іѕбытка, по прісловію, уста глаголютъ.

Рос. Подлінно такъ; но я далѣе іду. Понеже буква 23 (Ф), і 43 (Ѳ), іѕображаютъ у насъ токмо і точно греческія буквы, а іменно: (Φ), і (Θ); того раді і употребляются онѣ, а особліво буква (Ѳ), въ греческіхъ токмо словахъ, і такъ, что которая когда ставітся у грековъ, та самая тогдажъ въ словѣ і у насъ. Прімѣръ: *Φίλοσοφος*, Філософъ; *Θεόδωρος*, Ѳеодωръ. Такъ і въ другіхъ употребітельныхъ у насъ греческіхъ словахъ.

Хотяжъ грекі проіѕносятъ сіі обѣ своі буквы весьма разнымъ ѕвономъ; однако у насъ нѣтъ въ ніхъ нікакія разності что до ѕвона, но та і другая означаютъ ѕвонъ совершенно подобный тому, каковъ іѕображается чреѕъ латінскую букву (f), ілі чреѕъ старінную соліческую дігамму: а сей токмо ѕвонъ намъ, для нашіхъ собственныхъ словъ, весьма і надобенъ.

Впрочемъ, Латіняне іѕображаютъ на пісьмѣ греческое (Φ) чреѕъ своі (ph), а проіѕносятъ нынѣ точно сіе (ph), какъ свое (f); но (Θ) греческую іѕъявляютъ очамъ чреѕъ (th), а проіѕносятъ нынѣ какъ простое (t), что употребляютъ почітай всѣ европейскіі народы, кромѣ аглічанъ.

Нашi малороссіане хотя чреѕъ букву (Ф) іѕображаютъ же ѕвонъ латінскія буквы (f), какъ і мы; но чреѕъ (Ѳ) латінскіхъ уже буквъ (ft), а не такъ, какъ мы одноя буквы (f). Однако, такое проіѕношеніе токмо малоій Россіі есть особлівое, а не всей повсюду

Россіі обычеє. Того раді, сеій способъ проізношенія єсть токмо провінціальный, а не повсюдный: ібо проізношеніє, котороє єсть всѣмъ глава і образецъ россіискімъ, тоєсть, проізношеніє велікія Россіі, обѣ оныє буквы, какъ я ужé донесъ, проізглашаєтъ звономъ совершенно подобнымъ латінскоіі буквѣ (f).

Чуж. Мнѣ кажется, что, врассужденіі буквъ (Ф) і (Θ), малороссііскоє проізношеніє ісправнѣє, нежелі ваше, для того что у ніхъ двѣ разныє буквы, разный звонъ і означаютъ, а у васъ обѣ одінъ токмо; і потому, одна іѕъ ніхъ, которая нібудь, єсть не надобная. Прямоль я рассуждаю, г. м.?

Рос. Вы прямо іѕволіте говоріть, что одна іѕъ ніхъ у насъ лішняя; но которая, о семъ донесу вамъ пóслѣ. Впрочемъ, малороссііскоє проізношеніє буквы (Θ), какъ латінскіхъ (ft), не весьма толь єсть ісправноє, коль вамъ кажется: кжелібъ оні проізносілі кя какъ (tf), а не какъ (ft), то бы могло нѣсколько быть такоє іхъ проізношеніє ісправноє, а чего раді, то можете вы самі, іѕъ предлагаємаго мною, уѕнать пóслѣ. Теперь должно мнѣ продолжать то, что надобно, і что касаєтся єшче до сея старыя нашея ортографіі.

Чуж. Я о семъ васъ пакі, і непремнογу прошу.

Рос. Когда буква 34 (є), бываєтъ одногласною съ 6 (е); о томъ ужé я імѣлъ честь вамъ донесть (стр. 32). Теперь доношу, когда 33 (ѣ), бываєтъ одногласною же съ 34 (є).

Всѣ начальный, [1]) середніі, і послѣдніі слогі словъ, которыі іѕображаютъ у насъ ѕвонъ латінскіхъ буквъ

---

[1] Кромѣ слóва ѣхать, і отъ сего проісходяшчіхъ.

(ie) по нѣмецкому проізношенію, такъ что бываютъ чістымі слогамі, токсть, ні съ какімі другімі согласнымі буквамі не смѣшенны, пішутся въ сей Ортографіі чрезъ (к); а всѣ равнымъ же образомъ начальныі, середніі, і послѣдніі слогі смѣшенныі съ согласнымі буквамі, означая съ німі звонъ растворенный способомъ, пішемы обыкновенно бываютъ чрезъ (ѣ).

Первый прімѣръ: кю, твоекм, чаякік. Вторый прімѣръ: *бѣдствую*, *повелѣваю*, *старость*. Сімъ образомъ, врассужденіі сіхъ буквъ, поступаетъ всегда сія ортографія.

Чуж. І въ семъ, я нічего другаго не віжу, кромѣ ізбытка. Для чего бы вмѣсто (ѣ), не пісать вездѣ (к)? Ібо, хотя смѣшенный, хотя чістый будетъ слогъ, буква (к) вездѣ долженствуетъ означать одінъ прірод-ный свой звонъ. А то сколько наблюденій надобно і памяті, для ненужныя прітомъ прямо бездѣліцы! Простіте меня въ семъ, г. м.: кще я промолвілся.

Рос. Надобная лі сія есть бездѣліца, і бездѣліца лі, о томъ я кще не рассуждаю. Я токмо поступаю въ глубіну, чтобъ такъ сказать, сея ортографіі, говоря вамъ, что буквы 38 (ѩ), і 40 (ѧ), такуюжъ точно ортографію здѣсь імѣютъ, какую буквы (ꙋ) і (у), о которыхъ ужé я вамъ предложілъ (стр. 38). Токсть; первая ізъ сіхъ (ѩ), полагается токмо въ начальномъ слогѣ слóва, і съ самаго начáла; но вторая (ѧ) въ среднíхъ [1]) токмо і послѣднíхъ. Прімѣръ для обѣíхъ: ѩвлаѧ.

---

[1] Слово ѧзыкъ, lingua, требуетъ сея буквы і въ начальномъ складѣ, для разності съ словомъ ѩзыкъ, которое значітъ *gentem*.

Чуж. Что я понялъ о двухъ буквахъ (ѵ) і (у), тожъ рассуждаю і о сіхъ двухъ (ѡ) і (ѧ). Двухъ разныхъ фігурою, но одногласныхъ, буквамъ, надобны два разныя мѣста въ одномъ словѣ. Должно благодаріть вашімъ правопісанія сего полагателямъ, за всѣ одногласныя буквы. Оні какъ нарочно ізъ ніхъ такую здѣлалі ортографію, которая бы пріводіла намъ въ память самое главное естественное право, тѣмъ что ізъ одногласныхъ буквъ *каждая уступаетъ то подобной себѣ, что ея собственное*. Прошу не зазріть, что толь важною вещчію пошутілъ прі семъ: я уже́ не знаю какъ больше смѣяться, толь надъ достоінымъ смѣха мудрованіемъ.

Рос. Вы смѣйтесь, какъ хотіте; но я безъ шутокъ окончілъ уже́ ту ортографію, которая касалась до ОДНОГЛАСНЫХЪ буквъ. Ежелі вы не скучілісь; то предложу вамъ ортографію СВЯЗНЫХЪ буквъ стараго нашего Алфавіта.

Чуж. Сіі лі, не помню, называются у васъ, іли вы токмо называете связными, токсть, 25 (ѿ), 29 (щ), 41 (ѯ) і 42 ѱ?

Рос. Онѣ самыя, г. м. Ізъ сіхъ первая (ѿ) пішется 1) въ сей ортографіі тогда, когда бываетъ одна, і значітъ сама собою предлогъ, полагаемый съ родітельнымъ падежемъ. Прімѣръ: ѿ *бога*. 2) Полагается она во всѣхъ сложныхъ глаголахъ сначала, какъ напрімѣръ: *ѿрыгаю*, *ѿвожу*. Сімъ образомъ употребляется она токмо, какъ теперь вамъ донесъ, въ сложныхъ глаголахъ, і глагольныхъ сложныхъ же іменахъ. Но въ простыхъ глаголахъ, і въ простыхъ іменахъ, пішется (от). Прімѣръ: *отверзаю, отрокъ*.

Впрочемъ, о буквѣ (щ), нічего нѣтъ особлівого къ наблюденію: полагается она всегда тамъ у насъ, гдѣ надобенъ есть звонъ буквъ (ш) і (ч); а у всѣхъ прочіхъ славянъ, кромѣ чеховъ і поляковъ, гдѣ произносятъ оні буквы (ш) і (т). Напрімѣръ по нашему: *общество* (*обшчество*), *общеніе* (*обшченія*) прочії славяне выговарівают *обштество*, [1]).*обштеніе*, пішучі также *общество*, *общеніе*.

Чтоже до буквъ (ѯ) і (ѱ): онѣ понеже совершенно греческаго Алфавіта (хотя одна ізъ ніхъ Паламѣдова, а другая Сімóнідова, токможъ не Кадмейскія, [2]) і прітомъ, Афінянамъ долгое время спустя, по іхъ ізобрѣтеніі, сталі быть вѣдомы, і у ніхъ въ употребленіі): того раді і употребляются у насъ токмо что въ греческіхъ нашему языку ужé обыкновенныхъ, словахъ; а нашъ Алфавітъ і безъ ніхъ совершенно обойтісь можетъ.

Прімѣръ греческіхъ словъ, которыя у насъ въ употребленіі: *Ἀλέξανδρος*, Алеѯандръ; *ψαλμος*, Ѱаломъ. Сімъ образомъ і во всѣхъ греческіхъ словахъ, у насъ употребітельныхъ онѣ пішутся.

---

[1] Понеже буква (щ) связана изъ буквъ (ш) і (т): того раді сербяне, болгары, і прочії всѣ славяне (кромѣ і молдавцы, называемыі у насъ волохамі, і употребляющчії славенскія буквы) і выговарівают ея какъ (шт). Справедлівость славенскаго выговора, а нашего непрáвільность, самое связаніе буквы показываетъ ясно. Но непрáвільность нашу, весьма давно ужé оправділо обычея і повсюдное у насъ употребленіе.

[2] Алстед. въ енціклоп. стр. 302. Монфок. палеогр. греч. кн. 2. стр. 117.

Чуж. І въ семъ употребленіі глубокаго таінства нѣтъ; а знать надобно вашімъ всѣ тѣ греческія слова, которыя могутъ быть у васъ употребляемы. Сіежъ для того токмо, чтобъ вѣдать, безъ всякаго пріобрѣтенія въ знаніі, когда надобно пісать (ξ), іли (ψ).

Рос. Какъ можно статься сему інако. Но оставівъ сіі буквы гречествуюшчімъ давно по славенскі, іли лучше; славенствуюшчімъ по греческі, надѣюсь, что вы памятуете то, что я вамъ доносілъ о значкахъ (ъ) і (ь). тоесть, что первыіі есть знакомъ *сушчественнаго отолшченія*, а другоіі, славянамъ і намъ своіственнаго отонченія въ способѣ звона (стр. 10).

Чуж. Весьма помню, г. м.; і думаю, что безъ перваго вамъ обоітісь можно, а безъ другаго ні по какоіі мѣрѣ.

Рос. Не спорю, можно вамъ пробыть безъ перваго отолшчающчаго знака: но чего раді я не желаю ему быть выключену, о томъ объявлю вамъ, какъ доіду до того. Теперь доношу, что сіі оба значка въ сеіі ортографіі почітаются за буквы, і называются дікімъ і фунтовымъ, чтобъ такъ сказать, іменемъ, *пріпряжногласные*, будучі однако не буквы, но токмо *страсті*, іли *ізмѣненія* буквъ, а особліво вторыіі значокъ.

Впрочемъ, какъ первыіі знакъ отолшчаетъ, а вторыіі отончаваетъ, растворенныіі способомъ звонъ, тоесть, согласные буквы; того глазамъ нікакъ показать не можно: одінімъ токмо слухомъ сіе понімается. Того раді, прошу, прілѣжно слушать, какъ я выговаріваю слѣдующчія слова; *былъ*, [1] *быль* [2].

---

[1] Fui. [2] Verum factum, verus eventus.

Ізволілі уже́ выслушать, какъ я первымъ отолшчалъ, а другімъ отончавалъ слова́ ізъ тѣхъже самыхъ буквъ состояшчія, но по отолшченію, і по отончснію, равную вешчь знаменуюшчія: ібо первое слово есть сушчествітельный глаголъ прошедшаго времені, мужескаго рода, единственнаго чісла́, всѣхъ трехъ ліцъ, а наклоненія ізъявітельнаго; но второе, імя сушчествітельное, женскаго рода, третіяго склоненія, чісла́ единственнагожъ, іменітельнаго падежа.

Чуж. Слухъ мой разность сію весьма чувствітельно понімаетъ; но языкъ, не весьма тшчавшійся о вашемъ чістомъ выговорѣ, нікакъ не можетъ преодолѣть сея трудності, что касается до отончснія.

Рос. Мнѣ удівітельно, что вы не можете, давно у насъ пребывая, выговоріть чісто нашіхъ отонченныхъ словъ вторымъ знакомъ: ібо я знаю многіхъ ізъ вашегожъ народа, которыі такъ сіе хорошо выговаріваютъ, что невозможно іхъ прінять за чужестранныхъ.

Чуж. Можетъ быть, оні здѣсь въ Россіі роділісь: посему, імъ сей выговоръ не можетъ не быть пріродный. Но по моему, я какъ очень хвалю, что нѣкотораго состоянія люді особліво тшчатся худо чітать і пісать; такъ очень негодую, что наша братья стараются чісто выговарівать. Оні не хотятъ потерять своего преімушчества; і другімъ бы намъ не надлежаложъ терять своего імені, ілі уже́ пріводіть въ сомнѣніе чістымъ проізношеніемъ.

Рос. Думайте, какъ вамъ угодно; я нічего о семъ не рассуждаю, для того что мнѣ до того нѣтъ дѣла.

Я долженъ вамъ теперь объявіть нѣкоторое наблюденіе о 10 сего Алфавіта буквѣ, токсть, о (и). Ортографію ея предложілъ ужѐ я вамъ, (стр. 35). Здѣсь объявляю вамъ токмо о сокрашченіі, котороe она пріемлетъ іногда въ складахъ.

Сіе дѣлается для того, что во многіхъ у насъ словахъ, не целый долженствуетъ быть (протяженіемъ времені, ілі его продолженіемъ) звонъ, но нѣкоторымъ образомъ половінный. Чтожъ бы такой половіннаго времені звонъ означіть гдѣ надобно; то древнімъ нашімъ заблаго рассуділось, означать сверьху букву (и), которая есть совершенно одногласная съ буквою (і), сімъ слѣдуюшчімъ значкомъ (˘), такімъ образомъ: (й). Отчего буква сія, въ старой сей ортографіі, но съ своімъ значкомъ, называется обыкновенно, *іже краткое*. По какія раді пріціны, сімъ сократітельнымъ значкомъ не угодно рассуділось означать встаріну сперва буквы (і); того совершенно знать не могу. По моему, прістойнѣе бы было такъ сокрашчать букву (і), нежелі (и). Съ другой стороны, все равно, хоть та, хоть другая означается: звонъ обѣ одінъ значатъ. Довольно знать, что такъ древнімъ нашімъ захотѣлось; а безъ сокрашченія сего намъ нікакъ обойтісь невозможно, которому даю теперь здѣсь прімѣръ.

Прімѣръ сокрашченныя буквы (и): [1]) *мóй*, *твóй*, *свóй*. Ежелібъ она въ сіхъ словахъ, і въ премногіхъ другіхъ, не сокрашчалась онымъ своімъ значкомъ; то бы надлежало сіі словá выговарівать цельнымъ

[1] Meus, tuus, suus.

временемъ такъ: [1]) *мои́*, *твои́*, *свои́*; а выговоръ сей дѣлаетъ велікую разность въ знаменованіі словъ.

Вы ізволілі слышать, какъ я сію букву цельмъ проізносілъ временемъ, і какъ сокрашченнымъ. Гласамъ сего выговора нельзя представіть: слухъ токмо імѣетъ право одінъ сіе чувствовать.

Чуж. По прічінѣ сего верьховаго сократітельнаго значка, желаю отъ васъ слышать также обстоятельно, какъ і о буквахъ ужé слышалъ, і о всѣхъ вашіхъ другіхъ знакахъ, какіі употребляются въ старой вашей печаті надъ буквамі: ібо я прімѣтілъ, что іхъ много разныхъ; а ізъ ніхъ есть і такіі, для которыхъ невозможно способно чітать старыя вашея печаті. Сіі і у меня отнялі охоту хорошенько ей научіться. Прошу, благоволіте мнѣ вытолковать сіе таінство, которое толь діко намъ чужестраннымъ.

Рос. Віжу, что вы ізволіте говоріть о нашіхъ такъ называемыхъ *тітлахъ*, і *словотітлахъ*. Подлінно, г. м.; сіхъ употребленіе не токмо есть трудно для васъ чужестранныхъ, но для многіхъ і ізъ нашіхъ, которыі на мѣдныя, какъ говорітся, деньгі учілісь граматѣ.

Чтожъ до отроковъ, начінаюшчіхъ учіться словесному; то какъ нѣтъ нічего труднае для ніхъ во всей Азбукѣ, такъ і нѣтъ скучнае въ ней толкованія о сіхъ тітлахъ і словотітлахъ для саміхъ учітелей: ібо я ужé вамъ жаловался на наше нешчастіе, что многіі, ізъ нашіхъ словеснаго учітелей, бываютъ самі не весьма іскусныі люді.

Впрочемъ, не однѣ сіі тітлы і словотітлы ставятся

[1] Mei, tui, sui.

у насъ надъ буквамі: ѥсть ѕначкі, которыі наѕываются *апострофамі*; ѥсть ѥшче і палочкі, которыѥ *сілою*, тоѥсть, *просодіѥю*, ілі *удареніѥмъ* іменуются. Я вамъ употребленіѥ іхъ всѣхъ предложу теперь порядочно, начіная сперва съ апострофі.

Чуж. Сімъ, вы меня чувствітельно обяѕать іѕволіте. А я, хотя і неперейму іхъ употребленія; однако, по вашей пріяѕні, ѕнать буду, въ чемъ состоітъ сіла дѣла.

Рос. Въ сей старой нашей ортографіі надъ всѣмі буквамі какъ гласнымі, такъ і двугласнымі, когда онѣ находятся спачала слога въ словѣ, а сіѥ хотя чістымъ обраѕомъ, хотя смѣшеннымъ съ согласнымі, стояшчімі отъ правыя рукі, ставітся слѣдуюшчій ѕначокъ (᾿), а наѕываѥтся *апострофъ*, ілі также по греческі ψιλή, тоѥсть *тонкая*, сімъ обраѕомъ: *а̓дамъ*, *е̓ва*, *і̓рина*, *о̓браѕъ*, *оу̓тѣшітель*, *я̓блоко*, *і̓овініанъ*, *ю̓гъ*.

Чуж. Сіѥ точно такъ бываѥтъ у грековъ, у которыхъ не одна *тонкая* ставітся но ѥшче і *густая*, наѕываѥмая по іхъ δασεῖα которыя фігура на оборотъ пішется отъ тонкія.

Рос. Я ужé далъ вамъ ѕнать, что вся сія наша ортографія ѥсть не наша, но греческая. І мнѣ удівітельно, какъ нашi мудрецы, нашедъ мѣсто надъ буквамі *тонкой*, не нашлі также і *густой* оной.

Но что касаѥтся до палочекъ нашіхъ; понеже по свойству нашего яѕыка, въ каждомъ словѣ одінъ токмо слогъ, іногда послѣдній, іногда предпослѣдній, іногда і пятый і шестый отъ правыя рукі, долженствуѥтъ выговоріться выше нѣсколько всѣхъ прочіхъ складовъ въ словѣ: того раді, сія ортографія оѕначаѥтъ такоѥ воѕвышеніѥ гóлоса, поставівші просодію,

іді, по нашему, *сілу* і *ударенія* надъ возвышаемымъ складомъ.

Сіяжъ просодія есть нечто інов, какъ самая коротінькая палочка, проведенная вкось съ верьху къ нізъ. І понеже палочка сія проводітся ілі отъ правыя къ лѣвой рукѣ, ілі отъ лѣвыя рукі къ правой сімъ образомъ (ʹ) (ʽ): того раді, просодія сія і імѣетъ у насъ два імені, первая называется по греческі ὀξεῖα, *острая*, а другая βαρεῖα, *тяшкая*.

Чуж. Я прошу васъ, объявіть мнѣ і мѣста сіхъ обѣ іхъ просодіи надъ складамі, для того что вы мнѣ только ізволілі показать іхъ фігуру, і сказать імена. Но я догадываюсь, что конечно і сіі палочкі, употребляются у васъ греческімъ же способомъ.

Рос. Такъ точно, г. м.: ібо острая просодія ставітся надъ начальнымі і среднімі слогамі, а тяшкая токмо что надъ последнімі, напрімѣръ: *а҆́нгелъ*, *богоро́діца*, *божество̀*.

Я вамъ ужѐ донесъ, что сія ортографія ставітъ надъ всѣмі какъ гласнымі, такъ і двугласнымі буквамі. надъ начальнымъ складомъ въ словѣ, апострофъ, ілі тонкую: но теперь объявілъ, что острая сіла полагается надъ начальнымі і среднімі слогамі.

Посему, когда апострофъ, і острая сіла надъ начальнымъ слогомъ совокупляются сімъ образомъ, *а҆́нгелъ*; то ужѐ апострофъ, ілі тонкая, также і острая сіла, теряютъ своі імена, да одні́мъ обѣ греческімъ же іменемъ называются ἴσος, і ὁμαλός, токсть, *равною*, і *уравняемою*.

„Чуж. Все лі ужѐ, г. м., тутъ, что касается до тонкія і до палочекъ?

Рос. Что до тонкія; то больше нѣтъ нічего. Но палочкі кшче імѣютъ третій ѕначокъ. Ібо нѣкто Літвінъ, жівшій въ прошедшемъ вѣкѣ, состояніемъ монахъ, а іменемъ Мелетій Смотріцкій, также і послѣдуюшчій кму во всемъ нашъ велікороссіанінъ, бывшій Діректоръ на московскомъ печатномъ дворѣ, ужо́ тому съ дватцать съ пять лѣтъ, іменемъ Федоръ Полікарповъ, предалі намъ въ своіхъ Грамматікахъ кшче третію просодію, і наѕвалі кя съ греческаго *περισπωμένη*, токсть, *облеченною*, которыя кстъ слѣдуюшчая фігура: (^).

Но понеже должность нашіхъ сілъ состоітъ токмо въ томъ, чтобъ объявлять возвышакмый складъ въ словѣ, а не въ томъ, чтобъ означать долготу і краткость совокупно слога, состояшчую во времені, токсть, въ протяженіі і въ сокрашченіі: того радi, облеченная просодія нікакія не імѣктъ должності въ возвышеніі складовъ, для того что острая і тяшкая все сік отправляютъ.

Ітакъ, наложілі оні такую должность на *облеченную* свою, чтобъ сік іхъ полкружійце, ударяя на слогъ вмѣсто острыя і тяшкія, объявляло, что выключенъ кстъ целый складъ іѕъ конца ілі іѕъ средіны склада чреѕъ *усѣченік*, ілі *стісненік*. Сік усѣченік, ілі стісненік бываетъ наібольше въ родітельныхъ і творітельныхъ падежахъ, множественнаго чісла́. Напрімѣръ, целый падежъ кстъ родітельный множественный: *человѣковъ*, усѣкаетсч сімъ обраѕомъ: *человѣкъ*; і целый же множественный творітельный *человѣками*, стісняктся такъ: *человѣки*. Употребляктся і кшче об-

[1] *Ἀποκοπὴ συγκοπή*.

леченная, вмѣсто острыя і тяжкія надъ складамі, въ тѣхъ множественнаго чіслá словахъ, которыя точно ізъ одніхъ буквъ состоятъ съ єдінственнымі, і тожъ самое съ німі удареніе імѣютъ.

Посему, чтобъ означіть усѣченіе оное і стісненіе, въ первомъ усѣченномъ падежѣ надъ самымъ послѣднімъ, а во второмъ стіснутомъ надъ предпослѣднімъ слогомъ, должно по іхъ облеченную поставіть сімъ образомъ: *человѣкъ*, *человѣки*; сіежъ для того, дабы первыи усѣченный родітельный множественный, отлічіть отъ целаго іменітельнаго множественнагожъ. Но во второмъ случае, напрімѣръ сіе слово творітельнаго єдінственнаго чіслá *слáвнымъ*, долженствуетъ означіться, по сей ортографіі, острою; а тожъ слово *славнымъ*, когда оно значітъ дательный множественныи, должно ужé означіть облеченною такъ, *славнымъ*. Сіе равнымъ же образомъ дѣлается для разлічія множественнаго чіслá падежей отъ єдінственныхъ; а іногда і для родовъ, какъ напрімѣръ, *слáвная женá*, *славная дѣла*.

Чуж. Подлінно, ето ужé для меня очень мудрено, і такъ, что єдва я понімаю.

Рос. Ето єще токмо тѣнь мудрості: благоволіте терпѣлівно послушать о томъ, что не допустіло васъ хорошенько научіться чітать старыя нашея печатї, тоесть о тітлахъ, і о словотітлахъ, о которыхъ теперь, по порятку нашего разговора, долженъ я вамъ предложіть.

Чуж. О! ізвольте, ізвольте; прошу вытолковать мнѣ сілу, въ какой состоятъ сіі моі непріятелі, дабы, по-

знавъ іхъ слабость і твердость, могъ я на ніхъ нападать смѣлие.

Рос. Знать, что онѣ вамъ очень досаділі, і такъ, что вы іхъ себѣ за вѣдомыхъ почітаете непріятелей. Но прошу слушать, понеже вамъ угодно слышать объ ніхъ.

Ортографія сія почітаетъ іхъ не токмо за знакі просто сократітельные въ пісаніі словъ, но і твердо содержітъ, что отъ ніхъ прідается особлівое і знатное почтеніе вешчамъ, которые ізображаются словамі.

Сія есть пріціна, что употребляются оні надъ такімі токмо словамі, которыя означаютъ вешчі достойныя нашего благоговѣнія; ілі которые самі чрезъ себя честные, какъ напрімѣръ: *Богъ, Богородица, Господь, государь, царь, Евангеліе*, і прочія подобныя і премногія.

Чуж. Пускай думаютъ, какъ хотятъ, толь о велікой сілѣ отъ ніхъ прідаемой вешчамъ: мнѣ желается знать не о мнімой, но о прямой іхъ сілѣ.

Рос. Прямая іхъ сіла состоітъ въ томъ, что онѣ ставятся надъ первымі складамі въ словѣ, но надъ такімі, въ которыхъ гласные буквы слѣдуютъ за согласнымі, также і надъ всѣмі среднімі складамі, въ которыхъ гласные буквы какъ прежде находятся согласныхъ, такъ і слѣдуютъ за німі; ставятсяжъ онѣ такъ, что всѣ гласные буквы выкідываются ізъ слова, а оставляются въ немъ однѣ токмо согласные.

Сіхъ тітлъ і словотітлъ чісломъ въ сей ортографіі 5, ізъ которыхъ первая, свойственно *тітлою* [1]) называемая, есть сія (҃) вторая сія (ⷢ҇), которую можно назвать *глаголь-тітлою*; третія сія (ⷣ҇), а імя ей пус-

[1] Ζίγλα.

кай будетъ *добро-тітла*; четвертая сія (҇) которая свойственножъ і давно называется *слово-тітлою*; пятая сія (҇), которой я теперь для отмѣны отъ прочіхъ даю імя *онъ-тітлою*.

Всѣ сіи сокрашченія знакі не такъ ставятся надъ складамі въ словѣ, что которой бы хотѣть, тотъ і поставіть, но каждый ізъ ніхъ прілічный себѣ складъ особліваго составленія імѣетъ: ібо первый сократітельный знакъ ставітся надъ такімі словамі, у которыхъ въ средніхъ складахъ нѣтъ такъ называемыхъ характерістіческіхъ (*знаменательныхъ*) буквъ г, д, с, і не слѣдуетъ буква о, за буквою р. Напрімѣръ: *нбо*, *црь*, *члвкъ*, *свтъ*, *мчнкъ*. Сіи всѣ словá сполна слѣдующчімъ образомъ долженствовалі быть напісаны: *нѐбо*, *царь*, *человѣкъ*, *святъ*, *мýченикъ*, въ которыхъ нѣтъ буквъ ні г, ні д, ні с, і также въ ніхъ не слѣдуетъ буква о, за буквою р.

Вторый сократітельный знакъ ставітся надъ такімі словамі, у которыхъ въ середніхъ слогахъ находітся буква г, напрімѣръ: *Еѵліе*, *Еѵлістъ*, которыя вполнѣ долженствовалі быть такъ: *Еѵáнгеліе*, *Еѵангелістъ*.

Третій сокрашченія знакъ ставітся надъ словамі, у которыхъ въ середніхъ слогахъ прілучается буква д. Напрімѣръ. *Бца*, *првнъ*, *мръ*, а цельнымъ бы способомъ такъ сімъ надлежало быть: *Богорóдица*, *прáведенъ*, *мудръ*.

Четвертый ставітся надъ словамі, гдѣ въ середніхъ слогахъ находітся характерістіческая буква с, напрі-

мѣръ: *а҃птлъ*, *кртль*, *пртлъ*, которыя слова цело такъ должно пісать: *апостолъ*, *креститель*, *престолъ*.

Пятый знакъ ставітся тогда, когда въ слогахъ слѣдуютъ буква о, за буквою р, напрімѣръ: *пррка*, *трца*, для того что полный сіхъ словъ склады сіі: *пророка*, *троица*.

Прі всемъ томъ слѣдуюшчее должно знать, а іменно, въ которыхъ словахъ находится совокупно буквы, ілі г съ д; ілі д съ с; ілі с съ г; ілі і всѣ трі вмѣстѣ; то въ такомъ случае тотъ сократітельный знакъ полагаетсяна верьху, которая буква сродная ему выключітся іsъ складу.

Въ прімѣръ для г, съ д, пускай будетъ полное слово сіе *благодать*. Іsъ сего, ежелі вынется г, то надобно его сократітельно напісать такъ: *бла҃дть*. Но буде выкінется д, то сімъ обраsомъ: *бла҃ть*.

Въ прімѣръ для д, съ с, пріимлю я слово сіе *мудрость*, іsъ котораго еслі выключітся д, то пісать сократітельно такъ: *му҃рсть*; но буде с, то такъ: *му҃дрть*.

Въ прімѣръ для с съ г, беру я реченіе цельное *благость*, іsъ котораго выключівъ с, напісать его сократітельно должно такъ: *бла҃гть*; а выключівъ г, такъ: *бла҃сть*.

Теперь слѣдуетъ прімѣръ на всѣ сіі трі буквы. Сімъ да будетъ мнѣ полное слово *благосердный*. Іsвольтежъ выкінуть іsъ него сперва г; то напішіте такъ: *бла҃срдный*. Ежеліжъ угодно вамъ, ілі другому пісателю, вынять іsъ него с, то такъ: *бла҃грдный*; но напо-

слѣдокъ выключівъ д, такъ: *благрный*. Должно іщче прі семъ рассуждать, которую букву характерістіческую лучше будетъ выключать.

Но впрочемъ іѕъ всѣхъ сіхъ пяті сократітельныхъ ѕнаковъ, наіболыше употребляются 2, а іменно (⁓), і слово-тітла (҇), отчего і імена іхъ всѣмъ у насъ вѣдомы, а прочімъ тремъ, я теперь прі васъ, для сходства наложілъ. Первая, токсть, тітла, ставітся надъ всѣмі тѣмі, словамі, въ которыхъ нѣтъ буквы с; а вторая надъ тѣмі, іѕъ которыхъ выключается буква с.

Наконецъ можно всѣ прочіі 4 ѕнака оставіть, а употреблять токмо одінъ первый вездѣ, токсть тітлу: ібо праведно напішется *крстль*, *апстлъ*, *прстлъ* съ тітламі, хотя і не выключітся іѕъ ніхъ буква с. [1]) Слѣдовательно, въ сеіі ортографіі, по прямому, долженствовалъ быть токмо одінъ ѕнакъ сократітельный.

Чуж. Уфъ! въ потъ меня кінуло слушаючі. Впрочемъ, доношу вамъ съ горестію, мнѣ нікогда невыучіться хорошенько чітать старыя вашея печаті. Сіі тітлы, словотітлы, і іщче не помню какія дікія імена, мнѣ теперь страшнѣе всякаго медвѣдя кажутся, і для того, гдѣ ні попадутся мнѣ сіі ѕвѣрі, я іхъ вездѣ обѣгать буду.

Подлінно, г. м.; можно сказать, что тітлы ваші уя-

[1] Ясно, что всѣ нашi тітлы могутъ пріведены быть подъ одну токмо, і толь наіпаче, что і грекі, когда началі пісать сократітельно словá для скорості імѣлі токмо одну фігуру тітлъ, а іменно, протянутую поперегъ надъ словомъ палочку.

Монфок. греческ. палеогр. кн. V.

ловаты. Я іхъ далеко не столько почіталъ трудными прежде; но теперь пускай въ ніхъ упражняются тѣ, которымъ онѣ нравны: я лучше іхъ зпать не буду, нежелі столько надъ німи голову мнѣ ломать напрасно.

Рос. Не ізволіте лі еще забавіться, і посмотрѣть комéтокъ нашіхъ, которыя бываютъ у насъ ізъ буквъ?

Чуж. Что то за комéткі? імя сіе очень худый прізнакъ імѣетъ?

Рос. Не пужайтесь, г. м.: сто не такія кометы, отъ которыхъ, какъ отъ грому, тщетный многіі, і едва не всѣ, імѣютъ страхъ. Нашi кометы, хотя также съ хвостамі; однако нічемъ не угрожаютъ, і не свѣтятся, развѣ черніла будутъ очень камѣдны.

Чуж. Інъ ужé продолжайте, г. м., наполнять мою голову всѣмъ тѣмъ, что вамъ кажется надобнымъ, къ понятію мнѣ старыя вашея ортографіі. Но не то лі вы назвалі комéтамі, что я відалъ у васъ нѣкоторыя буквы съ решоточкамі, іли съ нѣкоторымі хвостікамі?

Рос. То самое, г. м., шутя. Сіі буквы въ сей нашей ортографіі чіслітельныя; а хвостікі, іли решоточкі, прідаются тѣмъ токмо буквамъ, которыя значатъ тысячі. Вотъ онѣ і всѣ; ізвольте смотрѣть, начіная отъ едініцы, которыя на сей бумажкѣ такъ точно поставлены, какъ онѣ обыкновенно пішутся.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
҂А	҂В	҂Г	҂Д	҂Е	҂Ѕ	҂З	҂И	҂Ѳ	҂І
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
҂АІ	҂ВІ	҂ГІ	҂ДІ	҂ЕІ	҂ЅІ	҂ЗІ	҂ИІ	҂ѲІ	҂К

30	40	50	60	70	80	90	100	200
Л҃	М҃	Н҃	Ѯ҃	О҃	П҃	Ч҃	Р҃	С҃
300	400	500	600	700	800	900	1000	
Т҃	У҃	Ф҃	Х҃	Ѱ҃	Ѡ҃	Ц҃	҂А҃	
2000	3000	4000	5000	6000	7000	8000		
҂В҃	҂Г҃	҂Д҃	҂Е҃	҂Ѕ҃	҂З҃	҂И҃		
					9000	10000		
					҂О҃	҂І҃		

Сімъ образомъ продолжаєтся сіє число до 900000.

Чуж. Сіи самыє буквы для чіселъ также употребляются і у Грековъ.

Рос. Однако єсть нѣкоторая разность у грековъ въ томъ съ намі; сверьхъ того, оні і десяткі ставятъ полѣвую, а не поправую руку.

Чуж. Єто правда; но не въ томъ больше находітся разності: сія бы не велікія была важності. Однако надобно і єя знать.

Рос. Греческіє чіслітельныє буквы, знать полезно чітающчімъ іхъ старінныхъ пісателей; но знать нашi, нѣтъ большія нужды, хотя і єсть нѣкоторая, касающчаяся также до старінныхъ нашіхъ временъ, а нынѣ до церьковныя печаті. Впрочемъ, знать чтобы ні-было добраго, не худо.

Теперь я вамъ імѣю предлагать о такъ называємыхъ у насъ *строчныхъ препінаніяхъ*, которыє у васъ съ латінскаго называются інтерпу́нкціамі.

Чуж. Ізрядно, г. м.; я намѣренъ слушать васъ до самаго конца.

Рос. Строчныхъ препінаній, которыя употребляются въ сей ортографіи, на раздѣлѣніе і разлічіе членовъ і мыслей въ полной рѣчі, равно какъ і на отдохновеніе, і на указаніе сочіненія і чіна грамматіческаго, імена і фігура слѣдуюшчая, ізвольте смотрѣть. 1) есть запятая (,); 2) двоеточіе (:); 3) точка (.); 4) вопросительная (;); 5) удівітельная (!); 6) вмѣстітельная ([]); 7) отложітельная ( ).

Чуж. Препінанія строчныя, въ сей ортографіі, одні съ нашімі, кромѣ токмо того, что которое здѣсь есть знакомъ вопросітельнымъ, то у насъ есть знакомъ получленнымъ; [1]) а вопросітельная у насъ, какъ і въ новой вашей гражданской печаті, есть пунктікъ съ запятою, ілі съ крючкомъ наверьху. Впрочемъ, хотя і мы имѣемъ также двѣ фігуры вмѣстітельныхъ; однако одно у ніхъ імя, съ греческаго языка *парентезісъ*. [2])

Рос. Я довольно о семъ знаю. Однако въ препінаніяхъ строчныхъ здѣсь съ вашімі, почітай нѣтъ нікакія разности, а которая і находітся самая малая, тольkожъ она і неважная, і въ употребленіи не долженствуетъ быть чувствітельная, для того, что сімъ і другімъ способомъ равно получается то, для чего опредѣлены строчныя препінанія. Но что слѣдуетъ за німі, то нѣсколько лучшаго прімѣчанія достойно.

Чуж. Я понімаю препінанія строчныя нѣкоторымі бутто перегородочкамі, которые прішедшіхъ

---

[1] Semi-colon.

[2] *Παρένθεσις*.

къ німъ останавлівают. Но вы не намѣреныль теперь сіі заборцы, ілі і плотіночкі срыть совсѣмъ, і адѣлать такъ, какъ въ самыя древнія времена бывало у многіхъ пісывано безъ ніхъ, і нынѣ кшче нѣгдѣ у васъ? Сік бы нанесло велікую темноту вашімъ сочіненіямъ.

Рос. Нѣтъ, нѣтъ, г. м.: я не токмо строчныхъ препінаній не помыслілъ бы нікогда выводіть, но кшче прідалъ бы імъ, кжелі бы можно, нѣкоторый самый тоненькій і голосокъ, чтобъ оні сідьвяв моглі останавлівать тѣмъ слабінькімъ своімъ кріком, какъ нѣкоторыі у рогатокъ, въ темный вечеръ, громкімъ не взначай карауяьныі. Я іхъ употребленію ценй не ставлю. Чтожъ нѣкоторыі у насъ іхъ не употребляютъ і нынѣ; то для того, что оні не знаютъ, гдѣ іхъ ставіть, і оніжъ прітомъ, по большой часті, такіі пісателі, которыі кріво впрягаютъ, да прямо вдутъ по бітой дорогѣ ощчупомъ. Но я долженъ вамъ предлагать о другомъ, а не о семъ.

Чуж. Благоволітежъ, г. м.; слушаю.

Рос. Извѣсно вамъ, что кесть слова первобразныя,[1]) і отъ ніхъ проізводныя.[2]) Въ сіхъ послѣдніхъ, чтобъ храніть тѣжъ самыя характерістіческія (*знаменательныя*) буквы, которыя находілісь въ средніхъ складахъ, і въ другіхъ прочіхъ іногда у первобразныхъ, пісателі по сей ортограѳіі весьма тщатся о семъ, і думаютъ, что оні погрѣшатъ, кжелі гдѣ, по случаю, сего не учінятъ.

[1] Primitiua. [2] Deriuatiua.

Однако вездѣ і общче безъ всякаго выключенія, наблюдать сего не могутъ, для того что пріроda нашего языка къ тому іхъ не допускаетъ: толкожъ по большой чácті проізводныя слова́ тѣміжъ характерістіческімі буквамі оні составляютъ, хотя весьма часто сік бываетъ протівъ органіческаго нашего общчаго проізношенія.

І понеже слово сік *сладость*, імѣетъ характерістіческую букву въ срединѣ (д); то і въ словѣ *сладкій*, которое проісходітъ отъ перваго, ставятъ оні тужъ букву (д); хотя общчее органіческое наше проізношеніе требуетъ буквы (т) въ проізводномъ такъ: *слаткій*. Употребленіе сік распространяется до весьма премногіхъ словъ.

Но прітомъ, не меньшежъ і тѣхъ словъ, въ которыхъ сего точно наблюдать нельзя: ібо напрімѣръ отъ глагола *пішу*, въ которомъ словѣ характерістіческая буква есть (ш), не можетъ проізойті у насъ глагольное імя съ тоюже характерістіческою буквою такъ: *пишаніе*, но перемѣняется (ш) въ (с), *писаніе*.

Чуж. Сік весьма достойно есть прімѣчанія.

Рос. І слѣдующчее не меньше, лішъ бы еще і не больше, наблюдаемо быть долженствуетъ. Вы, уповаю, прімѣтілі, что мы імѣемъ два рода прілагательныхъ іменъ.

Первый *целыхъ*, а другій *усѣченныхъ*, напрімѣръ целыя: *добрый*, *добрая*, *доброе*; а усѣченныя: *добръ*, *добра*, *добро*.

Сік мое предложеніе вамъ, касается токмо до первыхъ, і то еще до множественнаго іхъ одного чісла́.

Ібо въ сей ортографіі, оныхъ целыхъ іменъ всѣ трі рода различаются во множественномъ чіслѣ такъ, что мужескій родъ імѣетъ окончательную букву (и), женскій (я), і средній тужъ самую (я), слѣдующчімъ образомъ: *добріи, добрыя, добрая.*

Такъ употребляется точно въ церьковномъ языкѣ: но гражданскій нашъ інако, о чемъ пόслѣ

Чуж. Различія сего въ старой вашей печаті я не прімѣтілъ, для того что я почітай нікогда вя не чітаю для оныхъ вошіхъ мудреныхъ въ ней тітлъ, і словотітлъ.

Но въ гражданской печаті я усмотрѣлъ, что сіі окончанія вездѣ у васъ во множественномъ чіслѣ непостоянныя, такъ что індѣ чітаешь мужескій родъ оконченный на (е), індѣ на сіежъ (е) женскій, іногда женскій на (я), а іногда мужескій на (я). Я не знаю, какъ къ сему прімѣніться, хотя і давно желаю знать въ семъ сілу. Вашімъ пісателямъ знать что сіе все равно.

Рос. Нѣтъ г. м., не все равно: мыслію і оні различаютъ сіі роды. Но понеже окончательныя буквы (и) (я) (е), бываютъ всегда, въ сіхъ множественнаго чіслá іменахъ, пόслѣ буквы (і) въ старой печаті какъ въ імéнныхъ, такъ і въ прічасныхъ іменахъ, въ мужескомъ токмо родѣ, а въ гражданской въ імéнныхъ пόслѣ (ы), но въ прічасныхъ пόслѣ (і) вовсѣхъ трехъ родахъ; то обшчій нашъ органъ, говоря скоро, не довольную равность подаетъ слуху между буквамі (і) (е) (я), і почітай прінімаетъ, съедая концы, всѣ трі за одну, отъ чего і въ пісьмо сіе вошло. Сего гла-

вамъ представіть не возможно: острый токмо слухъ і тонкій, опытъ сему учініть можетъ.

Сія есть прічіна оному безразборному въ целыхъ іменахъ гражданскаго языка окончанію. Ктомужъ, помоглі утвердіться сей неісправностi пісцы, которые прежде сего обрасцовымі сочіненіямі у насъ владѣлі; а пользуясь сею славою въ пісаніі дѣлъ, удалялісь сколько возможно, хотя і не нарошно, отъ ісправності языка. Іпонеже оні не зналі, что мужескій, женскій і средній родъ въ окончаніяхъ языка, также і чемъ сіі роды между собою, по пріродѣ языкамъ, разнствуютъ, ввелі какъ іное многое противъ правості языка, такъ і сіхъ безразборныхъ окончаній, почітай нечувствітельное не знающчему, смѣшеніе.

Однако, нынѣ пішутъ і печатаютъ, съ 1733 года, сіі целыя прілагательныя імена во множественномъ чіслѣ определенно, а іменно, буква (е) окончаваетъ тамъ мужескій родъ, а буква (я), какъ женскій, такъ і средній.

Чтожъ до буквы (и), тоесть (і); сія совершенно ізъ сіхъ окончаній нынѣ выключена, і къ німъ больше уже, въ гражданской отъ нѣкоторыхъ печаті, упрямо не допускается, даромъ что въ церьковной должность она свою непремѣнно і справедліво отправляетъ. Но о семъ новомъ постоянномъ определеніі рассмотрімъ послѣ, справедлівое лі оно, іли нѣтъ.

Чуж. Ужъ лі все, г. м., что касается до старыя вашея ортографіі?

Рос. Відно, что ужé вамъ скушно стало слушать толь не веселую матéрію. Но ізвольте, прошу, дождаться конца: я імѣю только ужé предложіть вамъ одно, что самымъ первѣйшімъ, і главнѣйшімъ основаніемъ есть въ сей Ортографіі, і такъ, что на немъ одномъ вся она утверждена.

Чуж. Ого! сего не слушать не возможно: ібо узнавъ основанія ея, могу способнѣе въ памяті содержать, і разбірать все ея употребленія. Сія самоя есть, что мнѣ больше всего і надобно.

Рос. Главнѣйшаго того устава въ ней сія есть опредѣленія: [1]) наблюдать крайнімъ образомъ, пішучі буквамі, въ греческіхъ словахъ греческую ортографію, въ латінскіхъ латінскую, а въ еврейскіхъ еврейскую, подъ лішеніемъ славы въ іскусствѣ, і чéсті, которою велічаются іcправныя грамматісты.

Чуж. Я нічего не разумѣю, куда клонітся сей уставъ. Думаю однако, что онъ не можетъ не быть справедлівый.

Рос. Пóслѣ, г. м., ізволіте увідѣть твердость сея заповѣді, когда я о ней імѣю рассуждать. Теперь

---

[1]) Смотрі грамматіку Мелетія Смотріцкаго, печатанную въ Москвѣ въ четверть ліста 1651 года; также грамматіку Федора Полікарпова въ осмую долю ліста, печатанную въ Москвѣже 1721 года; і еще грамматіку Федора Максімова Іподіакона, въ осмушку же, которая напечатана прі С. П. бургѣ въ Троіцкомъ, Александро-Невскомъ монастырѣ.

токмо поздравляю васъ оконченною сею ортографіею; думаю, что ужé вамъ она наскучіла.

Чуж. Не весьма такъ много, чтобъ прітомъ больше не хотѣлъ я о ней слышать: ібо коль она вся ні чужая; однако нѣкоторыя основанія імѣетъ, і можетъ за себя чрезъ нѣсколько времені стоять. Мнѣ весьма желаетея знать, какімъ образомъ вы ея опровергнуть, ілі ужé доказать нѣсколько неправость ея можете.

Рос. Какъ бы кто ні хотѣлъ ея упрямо защіщчать; однако одною токмо что старіною можетъ ея оборонять нѣсколько. Но, г. м., не все то справедліво, что старое. а я, іному старінному токмо удівляюсь, ілі токмо вишче почітаю за старое, но предпочітаю новое. По істіннѣ, какъ не [1]) все старінѣ надлежітъ отдавать, такъ не всежъ отнімать должно і у нынѣшніхъ временъ: явная несправедлівость такъ думать, что ужé нынѣ, противъ старіны, нічего лучшаго быть не можетъ.

Но і старіна сея ортографіі, не Аредовыхъ, какъ говорітся, вѣковъ: много много, что ей у насъ cô сто съ восемдесятъ съ небольшімъ, лѣтъ, разумѣя токмо отъ начáла нашея печаті, [2]) а не отъ начáла времені, въ которое мы узналі буквы.

---

[1] Sum ex iis, qui mirer antiquos, non tamen, vt quidam, temporum nostrorum ingenia despicio; neque enim quasi lassa, et effoeta natura, vt nihil iam laudabile pariat. Plin. iun. lib. 6. Ep. 21.

[2] Печатаніе кнігъ начато въ Москвѣ, пóслѣ какъ, тщаніемъ Царя Іоанна Васільевіча, въ 35 лѣто держа-

Впрочемъ, для сего самаго, что она вся чужая, і не наша прі собственной нашей, не можно ей твердо стоять протівъ обшчаго разума.

Но я ні малаго не імѣю намѣренія опровергать ея: я только желаю іѕъ нея проіѕвесть свойственную ортографію нашему граждацскому тіпу, который, можетъ быть, не отречется послушенъ быть обшчему раѕуму, і прітомъ докаѕать, что только та одна ортографія ему прілічна і свойственна, которую я проіѕведу.

Пускай старая остается цела въ церьковной печаті. Ежелібъ беѕъ нея можно было обойтісь, въ проіѕведеніі пріродныя намъ, і по обшчему раѕуму основательныя ортографіі; я бы къ старой церьковной і не прікоснулся.

вы его, употреблены на учрежденіе Тіпографіі целыя десять лѣтъ. Самая первая кніга напечатана: Дѣянія і Посланія Апостольскія; а вышла она на свѣтъ лѣта отъ сотворенія Міра 7072, (а отъ рожденія Бога слова, 1564.)

Печатаніе сея кнігі продолжалось 2 года, для того что она начата 7070 года (1562 года отъ рождества.) Самый первыі тіпографшікі былі двое, а іменно, Дьяковъ, отъ церкві такъ наѕываемыя Ніколая Гостунскаго, Іванъ Федоровъ сынъ, *) да Петръ Тімофеевъ Мстіславцовъ. Все сіе обстоятельно опісано въ ѕаключеніі, оныя самыя первыя у насъ печатныя кнігі, которая хранітся въ бібліотекѣ Імператорскія Академіі наукъ. Чтожъ Фрішъ, помянутый въ прімѣч. на стран. 17, говорітъ, что самая первая кніга напечатана у насъ святое Евангеліе и Апостолъ, то ѕнатно, что онъ о семъ слуху повѣрілъ.

*) Сей наѕывается у Фріша Іваномъ Годеръ-Сономъ.

ЧАСТЬ II.

Чуж. Того раді, я васъ прошу покорно, учініть сію пріязнь, токсть, показать мнѣ твердость вашея ортографіі теперь, не откладывая до другаго времені, дабы, узнавъ я сілу старыя ортографіі, могъ выразумѣть новую вашу.

Рос. Не отрекусь отъ сего вамъ удовольствія, і, по сіламъ моімъ, предложу вамъ откровенно все мое доказательство.

Но чтобъ въ проізведеніі сего поступіть надлежащімъ порядкомъ; то положу я вамъ напередъ такія основанія, которыя не могутъ быть не пріняты отъ васъ, длятого что всѣ оні будутъ согласны съ обшчімъ человѣческімъ разумомъ.

На сіхъ утвержду все мое рассужденіе, которое также прінято отъ васъ быть імѣетъ, для того что не можно вамъ будетъ протівіться самымъ основаніямъ.

Чуж. Люблю, г. м., люблю надѣяніе ваше на себя. Но прошу не погнѣваться; мнѣ кажется, что оно ізлішнее: ібо статься можетъ, что я вашіхъ не токмо не пріму основаніій, но кшче і за нетвердыя іхъ почту.

Рос. Не спорю; можетъ быть, не будете іхъ [1])

---

[1]) Іезуітъ Бюфіеръ сочінівъ новую Француссную грамматіку, далъ на рассмотрѣніе целой такъ называемой Французской Академіі. Она ея не пріняла, длятого что ея планъ весь былъ іной, нежелі на какомъ состоітъ латінская обыкновенная. Чтожъ потомъ? Бюфіеръ, не смо-

пріімать словомъ: но внутренно не можете не согласіться съ нимі, для того что оні на общчемъ человѣческомъ понятіі основаны, і потому, надобно будеть вамъ інако понімать вещчі, нежелі какъ всѣ люді одно съ одного познаваютъ.

Съ другой стороны; для чего мнѣ не імѣть сего на себя надѣянія, сколько оно вамъ кажется не ізлішное? Пускай основанія моі не пріімаются отъ васъ, і отъ всѣхъ другіхъ. Чтожъ ізъ сего? Сіе токмо одно, что вамъ ортографія моя не будетъ нравіться, хотя коль праведно ні доказана будетъ. Какой мнѣ ізъ того убытокъ, что вы, і всѣ лібо другіі, не будутъ ея употреблять? Она для сего не меньше твердою пребудетъ. Довольно съ меня, что я самъ чувствую ясно, подробно і раздѣльно ея справедлівость.

Чуж. Не то у меня въ умѣ было. Я пóмню, что вы вступая со мною въ разговоръ, самі опасаліс недоброхотовъ, пренебрегателей, і нѣкоторыхъ насмѣшнічковъ. Сіі, можетъ быть, не любя васъ, ілі інымъ какімъ прістрастіемъ і відомъ двіжімыі, будутъ разглашать, что вы старое опровергаете, а новое, безъ всякаго основанія, вводіте. Но самый почітай ежедневный опытъ научаетъ, что неосновательный і [1]) ложный слухъ, чуть лі не больше вкрады-

---

тря на несправедлівость Академіі, напечаталъ ея: всѣмъ полюбілась, всѣ увідѣлі ея твердость, такъ что большáя часть ізъ акалемістовъ нынѣ по ея пішутъ прáвіламъ.

[1] Et saepe etiam quod falso creditum est, veri vicem obtinuit.

Curt. lib. 8. cap. 8.

вается, і къ безпрістрастнымъ людамъ, за сущую правду.

Рос. Подлінно, я тогда опасался. Но тéперь, будучі вашіміжъ въ то время ободренъ совѣтамі, даю всѣмъ волю говоріть о мнѣ і о моіхъ трудахъ что хотятъ. Я токмо смотрю на чістое мое намѣреніе і на правоту, і предложу сіе на пісьмѣ такімъ, которыі [1]) умѣютъ праведно мысліть, для того что я не тщеславлюсь, чтобъ я могъ кого научіть мысліть праведно.

Съ другоіі стороны́; новостьілі перемѣна въ ортографіі, не церьковная татьба: за нея не осуждаютъ на смерть. Также, новость оная і не еретічество: проклятію за сію не могу быть преданъ, что ея буду употреблять утвердівшісь на правості ея. Вся распря ортографіческая, есть распря токмо грамматіческая, а не теологіческая, которая толь много упрямыхъ проізвела еретіковъ: но споръ о свѣцкіхъ наукахъ отчасу больше пріводітъ разумъ въ просвѣщеніе. Пускаіі нынѣ не слѣдуютъ моеіі ортографіі; но отчаяваюсь лі я, что не будетъ такóва времені, когда увідятъ ея правость?

Какъ то ні будетъ; но я только теперь думаю, какъ бы ея вамъ ізъясніть лучше.

Чуж. Справедліво г. м., ізволіте рассуждать; ваше россііское слыхалъ я прісловіе: взявшісь за гужъ, не говорі что не дюжъ. Прошу, начінать съ БОГОМЪ.

---

[1] Probatione efficiunt sane, vt cauesam nostram meliorem iudices putent.

Quinctil. lib. 6. cap. 2.

Рос. Ізвольте слушать, предлагаю вамъ всѣ мої основанія одно пóслѣ другаго.

I.

«Каждая буква, [1]) какъ ѕнакъ ѕвона, ілі «способа его, і какъ нераѕдѣльная часть сло- «га, (стр. 10, 13,) содержітъ сама въ себѣ «ту прічіну, по какой полагается въ томъ «наіпаче, нежелі въ другомъ мѣстѣ сло- «га, на оѕначеніе нѣкотораго одного ток- «мо ѕвона, ілі его способа:» ібо обшчій раѕумъ сказываетъ, что между многімі і раѕными другъ отъ друга ѕнакамі, оѕначаюшчімі раѕные одну отъ другія вешчі, одінъ ѕнакъ ѕа другой прінятъ быть не можетъ, сколь долго каждый іѕъ ніхъ пребываетъ ѕнáкомъ все едіныя вешчі, раѕлічныя отъ всѣхъ другіхъ.

---

[1] Quacuis litera, qua signum soni, aut modi eius, et qua indiuidua pars syllabae, continet in semet ipsa eam rationem, cur ponatur in hoc potius, quam in alio loco syllabae ad designandum aliquem certum sonum, vel modum soni.

Въ семъ основаніі состоітъ вся сіла моея ортографіі, которое не токмо на сáмомъ раѕумѣ утверждается, но і на власті остраго і рассудітельнаго Квінтіліана, іменноже 1-я его кнігі, наставленій объ ораторіі, на 7-ой главѣ прі окончаніі.

II.

Лішніе буквы всеконечно долженствуютъ быть выключены ізъ нашея ортографіі: ібо, по обшчему разуму, ненадобныя і ненужныя средствія къ проізведенію въ дѣйство намѣреннаго, столькожъ нічего не дѣйствуютъ, когда бы іхъ прі дѣйствѣ і нé-было; а прітомъ, былі бы [1]) матеріалы умножены безъ всякія нужды.

III.

Буквы связные [2]) отнюдъ не долженствуютъ быть употребляемы въ нашей ортографіі: ібо такіе буквы не прінадлежатъ къ ортографіі, но по всему праву къ стеганографіі, тоесть, къ заплетенію вензловъ. Прітомъ, ортографія наша безъ ніхъ, не

---

[1] Non sunt multiplicanda Entia sine necessitate.

[2] Надлежітъ памятовать, что чрезъ связные буквы разумѣются токмо (ѾҀ), (щ), (ѵ), (ѱ): ібо всѣ двугласные хотя і сокліпсныжъ ізъ двухъ между собою буквъ, однако онѣ несвязныя, но соедіненные, для того что звонъ обѣіхъ гласныхъ слівается въ одінъ, чего въ связныхъ не дѣлается. Чтожъ і двугласные также между собою связаны, то сіе самое доказываетъ, что звонъ іхъ сложный, котораго інако очамъ представіть не возможно.

терпя не токмо ні малаго убытка, ілі недостатка, состоять можетъ, но ешче і ісправнѣе, і меньше, і лехче Алфавітъ нашъ быть імѣетъ, для того что въ немъ нічего пустаго і лішняго не будетъ; а прі ніхъ, [1] напрасно проізводітся намѣренное чреѕъ многія средства, которое можетъ, съ толікімъ же успѣхомъ, проізводімо быть чреѕъ немногія. Слѣдовательно, употребленіе іхъ протівно прямому раѕуму.

IV.

Іже краткое, не долженствуетъ почітаемо быть ѕа букву; но ѕа ѕнакъ кратчаійшаго і половіннаго времені, употребляемаго іногда у насъ на проіѕношеніе буквы (і): ібо каждая буква есть ѕнакъ токмо ѕвона, ілі способа его, а не времені, которое употребляется на проіѕношеніе ѕвона, бывающчаго отъ нашего голоса. Но ѕвонъ, і время употребляемое на ѕвонъ, между собою совершенно раѕны. Слѣдовательно, іже краткое есть не буква.

[1] Frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora

V.

Sнакі отолшченія і отонченія растворенпаго способомъ sвона, не долженствуютъ чіс́літься между буквамі въ Алфавітѣ, но токмо почітаться sа стра́сті, ілі isмѣненія согласныхъ буквъ: ібо sнакъ sвона, ілі его способа, весьма раsнітся отъ того, что отолшчаетъ і отончаваетъ способъ sвона. Но (ъ) і (ь) только sначатъ отолшченіе і отонченіе бывающчее въ способѣ sвона, і потому показываютъ isмѣненіе токмо въ способѣ sвона. Слѣдовательно (ъ) і (ь) не буквы.

VI.

Какую фігуру імѣетъ sнакъ буќвъ прописныхъ, тоесть, большíхъ; тужъ са́мую долженствуетъ імѣть і sнакъ тѣхже буквъ строчныхъ, ілі меньшíхъ, і напротівъ того равнымъже о́браsомъ: ібо наружный sнакъ какія нібудь вешчі, всегда долженствуетъ быть одінаковъ во внутреннемъ сушчествѣ, а по крайней мѣрѣ, въ наружной своей формѣ, хотя і можетъ быть не оді-

наковъ въ велікості своей, для того что другое сушчество, также і форма, переменяетъ вешчь въ іной відъ, і потому она не тою відітся, какою надобно відімой быть; а следовательно, ілі не будетъ прініматься за тотъ знакъ, которымъ она определена, ілі хотяшчаго прінять, въ долговременное пріведетъ сомненіе. Но хотя вешчь будетъ меньше, ілі больше, а всегда тогожъ сушчества, ілі ужé наружныя формы; то она показывается всегда тоюжъ вешчію, которою должно ея відеть, ілі інымъ органомъ чувствовать.

VII.

Апострофі, ілі по грепескі тонкія, [1]) не должно ставіть въ нашей ортографіі, надъ начінаюшчімі первый складъ въ слове гласными і двугласными буквамі: ібо что ненужное ешче і пустое, то употреблять надъ буквамі правый разумъ запрешчаетъ. Но таковá есть точно апострофь, для того что она у насъ какъ нічего не значітъ, такъ і нікакóва действія въ сіле ортографіі не імеетъ.

VIII.

Нѣтъ въ нашей ортографіі ні острыя, ні тяшкія, ні облеченныя просодіі, ілі по нашему сілы; но одна токмо въ нашей ортографіі сіла, хотя она проведется отъ правыя рукі къ лѣвой, хотя отъ лѣвыя къ правой: ібо, по пріродѣ нашего проіѕно- шенія словъ состоящіхъ іѕъ складовъ, одінъ токмо всегда слогъ долженствуетъ во всемъ словѣ проіѕносіться выше нѣ- сколько всѣхъ прочіхъ; а сіла, сіе токмо воѕвышеніе слога въ словѣ і ѕначітъ [1]).

IX.

Склады подъ тітламі, отнюдъ і всеко- нечно не долженствуютъ находіться въ совершенно ісправной нашей ортографіі: ібо такіі склады крайнее пріносятъ пре- пятствіе лехкості і способності чтенія, по

---

[1] Въ воѕвышеніі семъ одного слога въ словѣ, не токмо состоітъ правота і чістота нашего выговора, но і вся сіла колічества слоговъ въ стіхосложеніі, прежде всѣхъ мною въ нашо стіхотвореніи 1735 года введеннаго, а прошедшаго 1745 года въ Кнігѣ, названной отъ меня Россійскімъ Пар- нассомъ, совершенно утвержденнаго і доказаннаго.

тому что для тітлъ не всѣ находятся должныя буквы въ складахъ, отъ чего прінужденъ чітающчій запінаться, догадываться, какъ слово должно выговоріть, і часто не такъ его выговарівать, какъ надлежітъ. Прітомъ, такіі на верьху поставленныі знакі портятъ ешче і красоту въ калліграфіі, тоесть, въ чістомъ, ілі въ красномъ пісьмѣ, для того что пісьмо съ німі не можетъ казаться ровнымъ і гладкімъ.

X.

Россійская ортографія, ні самыя малыя нужды не імѣетъ, быть подобна всякой чужой, которыя способъ всеконечно не можетъ быть годенъ ея употребленію; а напротівъ того, самую основательную і твердую прічіну імѣетъ, быть по своей пріродѣ, і, по імені россійскія, свойственною россійской: ібо, по разуму, не должно слѣдовать чужому обрасцу, ежелі оный совершенно не годенъ собственному въ какой нібудь вешчі способу, і ей самой не сроденъ. Но наша ортографія можетъ імѣть і імѣетъ, імѣя собственный

свой Алфавітъ, собственный і сродный себѣ способъ въ употребленіі того Алфавіта въ складахъ, і складовъ въ целыхъ словахъ, для того что ортографія не касается, какъ токмо до буквъ, і складовъ, а до целыхъ словъ ні мало, по тому что ортографія есть пра́вільное положеніе буквъ въ склады, а складовъ въ слова́, ізображая для глазъ токмо, по проізволенію, ізвѣсныі го́лоса нашего звоны, і звоновъ разныі способы; а целыя слова́ не значатъ звоновъ, ні іхъ способовъ, но самые вешчі імі ізображаемые, по обшчему всего ко́ва нібудь народа согласію.

XI.

Самая первая, і самая главная пріціна къ ізобрѣтенію прекраснаго нынѣшняго гражданскаго тіпа, было желаніе, чтобъ нашімъ буквамъ быть подобнымъ, сколько возможно, буквамъ нынѣшняго, а не готіческаго, латінскаго тіпа, сіежъ для бо́льшія красоты нашея печаті, і для того, что такая буквъ фігура есть уборістѣе і прігожее въ печаті: ібо что не імѣетъ ні-

какія другія основательнѣйшія прічіны, кромѣ одной такой, для которыя оно есть; то, по правому і твердому разуму, ту токмо одну прічіну імѣетъ, для чего оно есть. Но ізобрѣтеніе нынѣшніхъ нашіхъ гражданскіхъ буквъ, одну токмо выше помянутую прічіну імѣетъ, для чего оно предпріято было і совершено: понеже сіе ясно, і тверже всякаго свідѣтельства доказываетъ нынѣшняя іхъ фігура, которая, сколько возможно, подобітся латінской формѣ буквъ, а отъ греческія всею статью удаляется, какою весь нашъ старый Алфавітъ составленъ, нынѣ въ церьковной токмо печаті употребляемый.

Вотъ вамъ г. м., всѣ мої основанія, на которыхъ я утвердівшісь проізведу нашу ортографію. Ізвольте теперь самі рассуждать, надлежітъ лі вамъ, і праведно лі, іхъ прінять, і въ ніхъ со мною согласіться: ібо ежелі теперь вы іхъ не собьете; то уже не можно меня нічемъ преодолѣть, когда я стану іхъ употреблять на утвержденіе моіхъ доказательствъ, развѣ токмо [1]) властію, которой я по дружбѣ протівіться не буду, і нѣкоторымъ упрямствомъ, позвольте сказать, заказать мнѣ быть непреодолѣимымъ ізволіте.

---

[1] Sic volo, sic iubeo, stat pro ratione voluntas.

Чуж. Я вамъ не могу не прізнаться: вы меня такъ своімі то таінными, то явнымі сіллогісмамі [1]) обморочілі, что мнѣ кажутся всѣ ваші основанія согласнымі съ обычіемъ человѣческіемъ смысломъ, і на одномъ токмо пріродномъ разумѣ утвержденнымі. Можетъ быть, кто іной въ ніхъ найдетъ неправость: но я іхъ всѣ правымі і твердымі почітаю. Тогораді, прошу проізвесть ужé і доказать мнѣ новую вашу ортографію.

Рос. Для сего вашего прізнанія, і съ сімъ уговоромъ, я готовъ поістіннѣ удовольствовать ваше желаніе. Благоволіте токмо слушать терпѣліво: уповаю, что понравітся вамъ мое доказательство, котороe ні самыя малыя околічності, касающіяся до ортографіі, і до ея дальнѣйшаго изъясненія, не оставітъ. Того раді, вопервыхъ начінаю рассматрівать употребленіе въ старой нашеіі ортографіі буквъ (в) і (v).

Ізвольте пріпамятовать, что ізъ сіхъ послѣдняя буква полагается у насъ вмѣсто первыя въ тѣхъ греческіхъ словахъ, въ которыхъ греческая буква (υ) ставітся какъ согласная (стр. 32). Слѣдовательно, такое ортографіческое употребленіе у насъ есть греческое, а не наше.

---

[1] Сіллогісмъ есть родъ логіческаго довода, состоящчаго ізъ трехъ предложеній, ізъ которыхъ первое называется большіемъ, середнее меншіемъ а оба, передніемі, но послѣднему імя, ЗАКЛЮЧЕНІЕ.

Напрімѣръ.

1) Всякая добродѣтель есть похвальна.
2) А поноже Правосудіе есть добродѣтель.
3) Слѣдовательно, Правосудіе есть похвально.

- Но по (X *основ.*), Россійская ортографія ні самыя малыя нужды не імѣетъ слѣдовать всякой чужой ортографіі; а старая сія ортографія, полагая букву (ѵ) за (в), слѣдуетъ сімъ употребленіемъ безъ нужды греческой, для того что буква (в) сама можетъ вездѣ полагаться за себя, гдѣ звонъ означаемый чрезъ нея есть нуженъ, (*по* I *основ*). Слѣдовательно сіе дѣлается въ старой ортографіі неосновательно. Сверьхъ того, буква наша (в), ежелі поставітся у насъ въ тѣхъ складахъ греческіхъ, въ которыхъ у грековъ ставітся буква (υ какъ согласная; то не дѣлаетъ она нікакова вреда знаменованію целаго слова: въ семъ я всѣмі іскусными свідѣтельствуюсь. Ктомужъ, букву (ѵ) не внесъ въ свой Алфавітъ і любомудрый Кіріллъ. (*Прімѣч.* на стр. 17).

Посему, довольно одноя буквы (в) въ склады у насъ хотя въ греческіхъ, хотя въ латінскіхъ, хотя во всякіхъ другіхъ словахъ, въ которыхъ нужно намъ ізображать звонъ означаемый буквою (в). Слѣдовательно, буква (ѵ) въ семъ случае у насъ есть лішняя. Но лішніе буквы всеконечно долженствуютъ быть выключены ізъ нашея ортографіі (*по* II *основ.*) Тогоради ісправная ортографія наша всеконечно не долженствуетъ ея употреблять.

Чуж. Безмѣрно радуюсь, что вы въ семъ моего мнѣнія: ібо я, пішучі по вашему, нікогда не употребляль буквы (ѵ), вмѣсто (в). Но теперь віжу, что і не надобно того дѣлать.

Рос. Что буква (е), есть знакъ простаго звона, і что точно сходствуетъ съ латінскою буквою (е), ілі съ греческою (ε) (стр. 32); то сімъ весьма ясно доказывает-

ся, что въ Кірілловскомъ [1]) Алфавітѣ во второмъ мѣстѣ положена она между гласнымі, такъ какъ греческая буква (ε).

Ктомужъ, буква сія (когда она складывается у насъ

---

[1] Федоръ Полікарповъ, въ славенской Грамматікѣ, которыя імъ іздана въ Москвѣ і напечатана (согласно съ Мелетіевскою четвертною) въ осмую долю літа 1721 года, утверждаетъ, на стр. 254, что Кіріллъ былъ братъ Мефодіевъ, а сей Мефодій былъ Моравскій Епіскопъ, і что оні далі намъ Россіанамъ, (говоря: «а въ Россію древніі «премудріі Мефодій Епіскопъ Моравскій съ братомъ своімъ «премудрымъ Кірілломъ прінесоша») составленный отъ себя Алфавітъ.

Сія ізвѣсно, что Мефодій былъ въ Моравіі Епіскопомъ, і что будучі въ Славоніі, а не въ Россіі, пісалі оба славенскія словá тогдашніміі греческімі буквамі, *) а которыхъ буквъ недоставало въ греческомъ Алфавітѣ для нашіхъ словъ, какъ напр. (ш) (ч) (ц), то оні взялі ізъ еврейскаго Алфавіта. **)

Въ Сінопсісѣ, о началѣ знанія пісменъ славянамі сія чтется: «вѣдаті же подобаетъ, яко славенороссійскій народъ «ниже въ лѣто отъ Рождества Хрістова 790, нача пісанія «імѣті і умѣті. Ібо въ томъ лѣтѣ Кесарь Греческій брань «імѣя съ славянамі; і міръ съ німі содѣлавъ, посла імъ въ «знаменія пріятельства і нерарушімаго міра літеры сірѣчь «словеса азбучная (а) (б) (в) і прочая, яже въ то время «отъ греческаго пісанія ново бяху ізобрѣтена раді славя«новъ.»

*) Сіхъ фігура ізображена нарочно на грыдорованномъ лісточкѣ внізу, дабы всякъ відѣлъ, что греческія буквы іх вѣка, точно тѣжъ, что і нашi церьковныя фігурою.

**) Снесі съ сімъ то, что говорено въ прімѣчаніі на стр. 17.

съ согласнымі такъ, что слѣдуетъ за німі, і составляетъ складъ раствореннаго звона по пріродѣ согласныя буквы, подлѣ которыя стоітъ по правую руку) всегда означаетъ звонъ легкій, а не густый, тоесть тотъ са-

---

Но о Меѳодіі і Кіріллѣ въ тоиже Сінопсісѣ ніже предлагается слѣдующчее: «року *) отъ Рожд. Хрс. 863 въ «царство Царя греческаго Міхаіла, Патріарху Константіно-«польскому сущчу Фотію, отъ ніхже, по прошенію Кня-«зей славенскіхъ Святополка, Ростіслава і Коцела, ** прі-«слані бяху славяномъ учітелі вѣры хрістовы Меѳодій і «Кіріллъ, сынове мужа нарочіта, іменемъ Лва отъ Селуня, «а оні, по дару духа святаго, преложіша Греческія кнігі «славенскімъ языкомъ, святое Евангеліе, Апостолъ, і прочія.» По сему, оба сіі учітелі не-былі ні гдѣ въ Россіі, ні въ Кіевѣ, но токмо въ Славоніі, і не далѣе Дуная. О семъ Історіческомъ бытіі можно твердо доказать, но не о томъ здѣсь дѣло.

Сего Кірілла філософа, Епіскопажъ Моравскаго, проповѣдніка і учітеля Славяновъ, ізобрѣтателя іхъ буквъ, Меѳодіева брата, въ мірѣ іменовавшагося Константіномъ, бывшаго въ средінѣ IX. вѣка, не надлежітъ за одного почітать съ оныыъ Кірілломъ філософомъ, который ко Хрісту обратілъ, въ уміленіе прівелъ ізображеніемъ на картінѣ страшнаго суда, і былъ пріचіною спасенія Святому і равноапостольному велікому Россійскому Князю Владіміру Святославічу: ібо сей вторый Кіріллъ былъ прісланъ отъ царей Греческіхъ, Васілія і Константіна, съ послами іхъ ко Владіміру лѣта Господня 1000, какъ Авторъ пішетъ въ рассмотрѣніі своемъ на історію Мавроурбіна о славенскомъ народѣ, ілі 1008

*) Году. Преп. Нестор. печер. част. і. лѣтопіс. Длугош. такж. Кромер. кн. 3 Стріков. кн. 4 стр. 146.

**) Коцелъ отъ іныхъ называется Кокелъ і Кочелъ. Сінопс. стр. 56, 57, 4-тое академич. іздан.

ный, который означаєтся греческою буквою (є), ілі латінскою (e). Сіє всякому ізъ насъ неспорімо. Того-раді, нѣтъ нікакія основательныя прічіны, чего раді сія буква (когда она ілі начінаєтъ целоє слово, ілі кончітъ оноє, ілі такъ полагаєтся, что бываєтъ сама одна слогомъ чістымъ въ словѣ (стр. 32) перенімаєтъ у насъ по нынѣ на себя пріроду буквы (є), которая єсть (іе) латінская, по нѣмецкому і польскому латіны про-ізношенію.

На протівъ того, нѣтъ же ні мало твердыя прічіны, чего бы раді буква (є) отправляла должность буквы (о) въ падежахъ множественнаго чісла (стр. 32): ібо каждая буква содержітъ сама въ себѣ ту прічіну, по какой полагаєтся въ томъ наіпаче, нежелі въ другомъ мѣстѣ слога, на означеніє нѣкотораго одного токмо звона, ілі єго способа (*по* I *основ.*)

Но на означеніє звона, совершенно подобнаго звону означаємому греческою буквою (є), ілі латінскою (e), довольно у насъ буквы (e). [1]) Слѣдовательно, на означеніє тогожъ самаго звона, буква (є) єсть ліш-

---

лѣта, какъ бароній объявляєтъ, ілі 988 года, по свідѣтельству преподобнаго Нестора, Історіографа россійскаго. Слѣдовательно, между обоімі сімі Кіріллами находітся ілі 137 лѣтъ, ілі 135 лѣтъ, ілі 125 лѣтъ. А по сему, Первому Кіріллу, невозможно быть сімъ вторымъ Кірілломъ.

[1] Буква (e) гражданскаго тіпа полагаєтся здѣсь вмѣсто церьковныя (є), а буква (є) гражданскаяжъ за (є) прежнія печаті: ібо церьковныя літеры, которыя моглі найтісь къ употребленію въ сей кнішкѣ, не равно пріходятъ въ строку съ сею академіческою печатію, і для того употребляются онѣ здѣсь только тамъ, гдѣ не-льзя безъ ніхъ обойтісь.

ния; а на означенів звона, ізображаемаго буквою (е), буква (е) есть лішняяжъ. І понеже лішнія буквы всеконечно не долженствуютъ быть въ нашей ортографіі (*по II основ.*). Слѣдовательно, сіі обѣ буквы не долженствуютъ у насъ употребляться одна за драгую іелішнімъ образомъ; і потому, каждая всегда долженствуетъ собственный свой звонъ означать.

Но собственный звонъ буквы (е), есть подобенъ звону греческія буквы (ε), ілі латінскія (е): сіе доказано расположеніемъ Кіріллoвскаго Алфавіта, (прім. на стран. 17), і нашімъ выговоромъ, когда она съ согласными употребляется; а собственный звонъ буквы (е), есть подобенъ звону означаемому латінскімі буквамі (іе) по нѣмецкому і польскому латіны проізношенію: сіе самое імя сея нашея буквы совершенно і не преодолѣемо доказываетъ, также і нашъ выговоръ, когда она сама собою состоітъ.

Чтожъ до разлічія множественныхъ падежей, (стр. 32); оное знающчімі сілу въ Грамматікѣ, способнѣе і ісправнѣе распознавается правленіемъ сочіненія, нежелі разностію буквъ, въ чемъ я ссылаюсь на всѣхъ іскусныхъ людей въ Грамматікѣ; но который не учілісь Грамматікѣ, тѣмъ хотя какъ ні разлічай падежі, оні все потомужъ не знаютъ іхъ. Слѣдовательно, буква (е) на разлічіе множественныхъ падежей не основательно по нынѣ въ старой ортографіі употребляется, і толь наіпаче, что она нікогда не можетъ не быть знакомъ собственнаго своего звона, гдѣ бы она въ слогахъ ні была поставлена· ібо прямый разумъ сказываетъ, что знакъ, какой бы ні-былъ, гдѣ онъ ні будетъ, вездѣ одну і тужъ самую вещь означаетъ,

которыя онъ есть знакомъ, сіюжъ толь долго, коль долго онъ пребываетъ по естеству, ілі по проізволенію, тоя вещчі знакомъ.

Съ другой стороны, сімъ самымъ образомъ і въ гражданской печаті употребляются обѣ сіі буквы, а іменно, малая (е), і большая (Е). Малая сходствуетъ съ Латінскою (е). Слѣдовательно должна ея быть такажъ фігура і большая: ібо какую фігуру імѣетъ знакъ буквъ меньшіхъ, тужъ самую долженствуетъ імѣть і знакъ буквъ большіхъ, (*по* VI *основ.*), і также съ тоюжъ самою буквою латінскою сходствовать звономъ, съ которою сходствуетъ ея малая. Большаяже наша гражданская, тоесть (Е), сходствуетъ съ латінскімі буквамі (іе) по нѣмецкому і польскому латіны проізношенію. Слѣдовательно, і малая ея долженствуетъ быть, (*по сілѣ тоюжъ* VI *основ.*) і значіть тотже звонъ ізображаемый чрезъ свою большую.

А понеже, первыя буквы, (тоесть, е) нашея, есть малая фігура, а большія нѣтъ; но вторыя, (тоесть Е), есть большая у насъ фігура нынѣ въ гражданской печаті, а малыя нѣтъ. Слѣдовательно, нынѣшняя наша гражданская печать непрaвільна въ рассужденіі сего. Но что і въ сей гражданской ортографіі у насъ, обѣ сіі буквы также одна за другую употребляются; то теперь доказано, что такое употребленіе есть совершенно непрaвільное, і потому, должно его перемѣніть.

Чуж. Подлінно, г. м., весьма велікое смятеніе дѣлаютъ у васъ обѣ сіі буквы: отъ ніхъ такой проісходітъ непорядокъ (стр. 33), какъ въ старой печаті, такъ і въ новой, что ибы тому нікогда не могъ повѣріть

просто, безъ вашего теперешняго ізъясненія. Но сіе толь больше мнѣ удівітельно, что весь сей непорядокъ, тотчасъ, і легко можно прівесть въ должный порядокъ, і ісправіть въ новой вашей печаті нікого не пересучівая. [1]) Для чегожъ сего понынѣ не здѣлано?

Рос. Правда, увідѣлі ужé нашi сіе давно, когда нужду имѣлі ізображать легкій греческій, ілі латінскій звонъ чістый. Но хотя і имѣлі тотъ самый въ (е); однако лучше рассуділі быть іспорченной буквѣ, і совершенно странной для стараго і новаго Алѳавіта, нежелі поправіть внутреннее замѣшательство въ сіхъ буквахъ.

---

[1] Хотя нікто не можетъ спорість, что одно наше (е) должнствуетъ тонко, а другое густо быть проізносімо; токсть, что єсть у насъ (е) гласное, которое сходствуетъ съ греческімъ (ε), ілі съ латінскімъ (е), также єсть і двугласное, которое можетъ ізображаемо быть латінскімі буквамі (іе) по нѣмецкому, і польскому латіны проізношенію: однако нашлісь нѣкоторые особы, кої спорятъ, что сіхъ (е) должнствуетъ быть у насъ одна токмо ѳігура; сіежъ для того токмо, что нынѣшняя наша гражданская печать употребляетъ на строчныя (е) сію токмо одну ѳігуру, какъ для называемыхъ чістыхъ складовъ, напрімѣръ: ЕМУ, такъ і для складовъ согласнымі растворенныхъ, напрімѣръ: МЕЧУ. І понеже я (утвердівшісь не токмо на правомъ разумѣ, (основ. I.), но і на Алѳавітахъ Кіріловскомъ; єгожъ неправо называемомъ Іеронімовомъ, і церьковномъ нашемъ) возобновляю для обоіхъ оныхъ разныхъ звоновъ, двѣ разные буквъ ѳігуры, а іменно, для тонкаго звона (е, но для густаго (є), напрімѣръ: ЕМУ, МЄЧУ: то сії особы новыя для сего ізображенія благоволілі выдумать, говоря: «наші двугласные буквы іногда бываютъ явнымі, а іногда «тайнымі». Токсть, чтобъ втолковать прямо сії іхъ но-

Сей есть істочнікъ, іzъ котораго проістекла оборотная буква въ гражданской печаті (Э), [1]) которая і понынѣ многімъ кажется діка, і не нравітся, да і по достоінству: ібо она не только не статна сама собою, но і ні мало ні на какую іzъ латінскіхъ буквъ не походітъ, чего раді одного наібольше вздуманъ новый гражданскій тіпъ (*по XI основ.*)

Поістіннѣ, она хотя пропісная, хотя строчная, вездѣ тотчасъ ея перстомъ указать можно, для того что ні въ строкѣ, ні въ пропісі ні малыя красоты не імѣетъ, і отъ всѣхъ какъ отдірается.

Чуж. Выже самі говоріте обыкновеннымъ прісло-

выя ізображенія, имѣетъ у насъ гласныхъ буквъ, но токмо одне двугласныя.

Явнымі двугласнымі называютъ оні тѣ буквы, которыя по пріродѣ своей двугласныя, на прімѣръ (я); но тайнымі тѣ, которыя растворяются согласнымі: токсть, явныя двугласныя іхъ бываютъ тогда, когда гласныя чістымъ складомъ полагаются, напрімѣръ: ЄДІНЪ, за ЕДІНЪ; но тайныя тогда, когда смѣшеннымъ съ согласнымі, напрімѣръ: ДЄНЬ. Іzъ чего заключаютъ, что надлежітъ быть одной фігурѣ буквъ, для ізображенія сіхъ обоіхъ звоновъ. Но ежелі для (е) сему такъ быть должно; то надобно, чтобъ сіемъ самое служіло і для (а), і для (і), і для (о), і для (у): словомъ, не надобно бы намъ сіхъ всѣхъ гласныхъ. Ібо для ізображенія слова, ЯМЫ, есть у насъ двугласная іхъ явная (Я): но для ізображенія слова РАМЫ, не должно бы ужé намъ употреблять (А), но надобно бы, по іхъ основанію, ставіть въ слово тужъ букву (Я), какъ тайную двугласную, такъ: РЯМЫ, а проізносіть РАМЫ. Но кто не чувствуетъ сея неправості?

[1] Смоті, что говорено въ прімѣчаніі на стр. 33.

вінмъ, что въ семьѣ не безъ урода; чегоради, радуйтесь, что она только одна у васъ такая.

Рос. Больше прічіны сожалѣть, что она есть, нежелі ею радоваться: ібо ежелі бы она была неповрежденная наша, і нужная, то бы надобно было ея сжавъ сердце сносіть; но она какъ ізъ Кіріловскаго Алфавіта разметістымі піснамі [1]) іспорченная, такъ і въ гражданскій нашъ Алфавітъ не надобная: ібо сія маленькая (е), которому надлежітъ быть і большому, всю ея должность уже давно въ нашемъ гражданскомъ тіпѣ отправляетъ, кромѣ того, что оно іногда неправо звонъ значіть прінуждается большаго (Е), которому надобно быть потомужъ і маленькому: какъ то все сіе доказывается VI основаніемъ.

Чуж. Велікую вы неміlость являете къ буквѣ (Э); но довольно уже ізволілі вы на нея сердіться: время вамъ ізъяснять другое, о чемъ васъ і прошу покорно.

Рос. Тотчасъ, г. м., ізвольте. Вы уже знаете, что буква (ѕ), есть одногласная съ буквою (з), (стр. 34). Посему, одна которая нібудь есть лішняя. Но лішнія буквы всеконечно выкідывать должно ізъ нашея ортографіі (по II основ.) Слѣдовательно, одну которую нібудь ізъ ніхъ должно всеконечно выбросіть ізъ чісла буквъ въ нашемъ Алфавітѣ.

І поістіннѣ, какая прічіна можетъ пріведена быть на то, чтобъ слову напрімѣръ *законъ*, пісаться чрезъ (з), ілі слову *ѕвѣзда*, пісаться же бы чрезъ (ѕ)? Знаменованіе въ сіхъ словахъ, і во всѣхъ другіхъ, ніко-

---

1 Смесі, что говорено въ прімѣчаніі на стр. 33.

гда не перемѣнявтся, хотя *звьзда* напішется чрезъ (з), а *законв* чрезъ (з).

Сколько кто какъ ні рассуждай; но вамъ ясно всть, что врассужденіі старыя нашея ортографіі, все равно, хотя ту, хотя другую выкінуть: ібо одна токмо ізъ ніхъ, которая нібудь, довольна на то, чтобъ означать одінъ токмо способъ своего звона.

Впрочемъ, скажетъ кто: Понеже одна ізъ сіхъ буквъ въ старой ортографіі значітъ шестерічнов, а другая седмерічнов чісло; тогораді, обѣімъ імъ должно остаться въ Алфавітѣ. Необходімая нужда! Однако, буквы не на то учреждены, чтобъ імъ чісла значіть, но чтобъ звоны нашего голоса, і способы звоновъ, (стр. 10-13).

Но пускай значатъ онѣ, когда угодно, въ старой ортографіі і звоны, і чісла: мы въ томъ нужды не імѣвмъ: всть у насъ для означенія чіселъ бесконечныі счісленівмъ знакі аріфметіческіі, всѣмъ почітай народамъ, і намъ нынѣ, общчіі.

Чтожъ касавтся до гражданскаго Алфавіта; онъ съ самаго начала своего понынѣ всть въ семъ правіленъ, что одноіі ізъ сіхъ буквъ не імѣвтъ; а первыя сего Алфавіта времена, і всеконечно былі основательныя, для того что, благоволенівмъ ПЕТРА ВЕЛІКАГО, буква (з) предпочтена была буквѣ (з), о чемъ свідѣтельствуютъ многія книгі, прі дражайшей вго жізні сімъ тіпомъ напечатанныя. Сів совершенно согласно съ достохвальнымъ намѣренівмъ, товсть, чтобъ гражданскому Алфавіту подобну быть, сколько возможно, фігурѣ нынѣшніхъ латінскіхъ буквъ,

для того что сія фігура чішче і уборістѣе въ печаті (X *основ.*)

Но въ нынѣшнія времена недавно, въ гражданскій тіпъ ввелі букву (в), а букву (ѳ) выключілі. Вы, г. м., довольно чувствуете самі, что сія перемѣна здѣлана безъ основанія: ібо самая главная, і самая первая прічіна, къ ізобрѣтенію гражданскаго тіпа, была желаніе, чтобъ нашімъ буквамъ быть, сколько возможно, подобнымъ латінскаго тіпа буквамъ, (*по* XI *основ.*) Но буква наша (ѳ), не токмо, сколько возможно, подобна латінской буквѣ, но і совершенно тажъ самая фігурою съ іхъ буквою (ѳ) называемою есъ. Тогораді, въ гражданскомъ нашемъ тіпѣ должно по прежнему остаться буквѣ (ѳ), а букву (в) ізъ него выключіть.

Чуж. Я не віжу, г. м., чемъ ваші протівнікі, какъ вы сказываете, что імѣете іхъ себѣ съ посільное дѣло, могутъ вамъ въ семъ прекословіть?

Рос. Пускай мнѣ въ ліцо какъ хотятъ, такъ прекословятъ, только лішбы тайно, но ложно, не обносілі: я імъ, надѣясь на правду, і на Божію помощчь, въ томъ, за что оні мнѣ непріятелямі являются, хотя всегда отпоръ дать въ состояніі; однако отнынѣ лучше мнѣ нравітся отвѣтствовать імъ токмо молчаніемъ, чтобъ самому [1]) быть чрезъ то въ спокойствіі. Уповаю, что і оні уставъ перестанутъ.

Чуж. Мнѣ помнітся, что теперь должно стать на судъ буквамъ (и), (і), (ѵ). Імъ лі подлінно г. м.?

[1] Sed studendum est concordiae viribus totis, per quam res quoque minimae conualescunt.

Ammian. Marcel. lib. 26.

Рос. Праведно такъ, г. м.; сіхъ буквъ употребленія слѣдуетъ теперь мнѣ по сіламъ рассмотрѣть. Итакъ, понеже сіи буквы (изъ которыхъ послѣдняя когда за гласную пріемлется) полагаются въ старой ортографіи въ тѣхъ греческіхъ словахъ, въ которыхъ греческія буквы (η) (ι) і (υ гласная) быть долженствуютъ, (стр. 35-36): тогорадi, сія наша ортографія, сімъ положеніемъ означенныхъ буквъ въ склады, подражаетъ греческой ортографіі. Но россійская ортографія не імѣетъ ні самыя малыя нужды, быть подобна всякой чужой, которыя способъ не можетъ быть годенъ кя употребленію (*по* X *основ.*) Слѣдовательно, худо, что сія старая наша ортографія, положеніемъ въ склады означенныхъ буквъ, подражаетъ греческой ортографіі.

І подлінно, для какія бы прічіны 1) не можно было лучше пісать сего напрімѣръ Греческаго слова, *Ἕλληνες*, нашею ортографіею такъ, *еллiны*, нежелі *еллины* съ греческою сходно? Также, Греческаго слово *Ἰνδια*, длячего бы по нашему не право было напісать, *Индиа*, вмѣсто *Індіа*? Ібо звонъ означается обѣімі сімі буквамі совершенно тотже і одінъ, а прітомъ і знаменованія словъ напісанныхъ інако, нежелі по греческой ортографіі, ні мало не теряетъ своея сілы? Равнымъ образомъ, чего бы раді сего греческаго слова *Συρια*, не можно было право пісать нашею ортографіею, *Сіріа*, *ілі* *Сириа*, вмѣсто по греческой *Сѵріа*? Понеже звонъ есть одінъ, і самый тотъ, который надобенъ, также і слово не лішается своего знаменованія напісанное *Сіріа*, *ілі Сириа*, вмѣсто *Сѵріа*.

Ежеліжъ положіть, что древніі Грекі проізносілі гласнок свок (υ) не такъ какъ нынѣшніі за простое (і), но такъ, какъ проізносітся наша буква (у), ілі (ы), ілі всего праведнѣе, какъ (ю) по Французскому чісто, і по нашему съ согласнымі проізношенію, то і въ семъ случаѣ не основательно бы мы въ такіхъ словахъ пісалі нашу (ѵ), но надлежало бы намъ пісать въ сіхъ словахъ, дабы греческой звонъ въ складахъ слова ізобразіть, ілі наше (у), ілі (ы), ілі (ю), сімъ образомъ: *Сиріа*, *ілі Сыріа*, *ілі Сюріа*, вмѣсто *Сѵріа. Уссопъ*, *ілі ыссопъ*, *ілі юссопъ* вмѣсто *ѵссопъ*; *Іллуріа*, *ілі Іллыріа*, *ілі Іллюріа*, вмѣсто *Іллѵріа*.

2) Буквы (и) і (і), что касается до того, какъ онѣ въ нашіхъ точно словахъ по сей старой, і по гражданской ортографіі нынѣ ставятся, также безъ всякаго твердаго основанія полагаются въ складахъ нашіхъ тѣмъ образомъ, который предложенъ уже́ вамъ отъ меня (стр. 35-36). Токсть, первая полагается всегда предъ согласнымі буквамі, а другая предъ гласнымі: ібо все равно, хотя первая положітся предъ гласнымі, вмѣсто того, чтобъ ей быть предъ согласнымі, хотя вторая предъ согласнымі, вмѣсто чтобъ ей стоять предъ гласнымі такъ, *ібо, попеченіе*. Сіе самъ общіій человѣческій смыслъ совершенно доказываетъ, длятого что обѣ сіі буквы значатъ у насъ точно одінъ звонъ.

Тогоради, ізъ всѣхъ сіхъ трехъ нашіхъ буквъ, двѣ нашлісь, по разуму, лішніе. Но лішніе буквы всеконечно не долженствуютъ быть употребляемы въ нашей ортографіі (*по II основ.*) Слѣдовательно, двѣ буквы, которые нібудь ізъ сіхъ трехъ, не должен-

ствуютъ быть всеконечно у насъ. А понеже доказано уже вамъ, (стр. 78), что буква (ѵ) есть лішняя въ рассужденіі буквы (в); і что здѣсь тажъ самая буква нашлась одногласною съ двѣмя; также і что ея не положілъ въ свой Алфавітъ любомудрый Кірілль (прімѣч. на стран. 17). Слѣдовательно, і здѣсь оважъ самая есть лішняя, і длятого не долженствуетъ быть всеконечно въ употребленіі.

Послѣ сего, ізъ двухъ оставшіхся буквъ, тоесть, (и) і (і) одногласныхъ, одна которая нібудь есть лішняяжъ. Но понеже сей старой нашей ортографіі равно імѣть за лішнюю хотя первую, хотя вторую. Слѣдовательно, должна она выключіть, ежелі угодно, по своему выбору.

На протівъ того, понеже самая первая, і самая главная прічіна, къ ізобрѣтенію нашего гражданскаго тіпа, была желаніе, чтобъ нашімъ буквамъ быть, сколько возможно, подобнымъ буквамъ нынѣшнімъ латінскімъ, (по XI основ.); а буква наша (і) есть не токмо подобна фігурою, сілою, но еще і своімъ самымъ іменемъ латінской буквѣ (і): того раді, за лішнюю надлежітъ імѣть въ гражданскомъ Алфавітѣ (и), і потому ея не употреблять (по II основ.)

І какъ надъ латінскою буквою (і) ставітся токмо одінъ пунктікъ, а надъ нашею два (ї); то для совершеннаго подобія въ нашей съ латінскою, надобно (по сілѣ тоюже XI основ.) ставіть надъ нашею также одінъ пунктікъ, а не два, какъ то і было сперьва прі блаженныя памяті ПЕТРѢ ВЕЛІКОМЪ, хотя

пунктікі сіі впрочемъ нічего не значать, і можетъ сія буква какъ двухъ, такъ і одного не імѣть.

3) Я уже́ вамъ донесъ (стр. 45), что буква наша (і) імѣетъ іногда не целое, но нѣкоторое половінное время въ звонѣ, стоя́ по правую руку у какой нібудь іѣъ гласныхъ, ілі двугласныхъ, і что древнімъ нашімъ заблаго рассуділось, означать оное сея буквы сократітельное проіѕглашеніе, слѣдуюшчею кавычкою, ілі слітною (˘), а ставіть сію слітную надъ буквою (и). І понеже сей половінный звонъ буквы (і) весьма нуженъ въ нашемъ языкѣ. Тогораді, букву (й) съ кавыкою; ілі слітною наверьху, для необходімыя нужды въ половінномъ времені звона, надлежітъ оставіть въ гражданской печаті.

Подлінно, буква (і) сама можетъ прінімать на себя кавычку, і означать тѣмъ половінное время своего звона. Но понеже сія ея фігура будетъ новая, і всѣмъ дікая, такъ что всѣ не будутъ знать, что она значітъ, і потому всѣхъ должно будетъ вновь учіть чітать. Сіе коль есть невмѣсно съ твердымъ рассужденіемъ, всякое человѣческое рассужденіе лехко понімаетъ. Того раді, рассуждаю, что въ семъ случае большее снісходітельство показать надобно обыкновенію, для того что всѣ, отъ мала до веліка, вѣдаютъ, что значітъ кавыкою означенная буква (й).

Сіе токмо еще і еще напоміnaю, что буквы сея, на верьху імѣюшчія кавыку, не надлежітъ почітать за прямую букву въ гражданскомъ Алфавітѣ, но токмо за знакъ сокрашчаемаго звона (*по IV основанію*).

Чуж. Мнѣ понравілось ваше рассужденіе о сіхъ буквахъ: дай Богъ, чтобъ і всѣмъ вашімъ также.

Рос. Вы ізволіте токмо меня ободрять; а я і по тшчусь васъ удовольствовать рассужденіями моіми сколько возможно.

Для сего ізвольте воспомніть, что буквы (о) (ω) (ѡ между собою одногласныя, і потому двѣ ізъ ніхъ ко торыя нібудь лішнія. Но лішнімъ буквамъ въ нашем Алфавітѣ быть не нужно, (*по* II *основ.*) Того раді двухъ ізъ сіхъ которыхъ нібудь буквъ намъ не на добно: а імснно, (ω), і (ѡ).

Ібо 1), что старая сія ортографія употребляет букву (ѡ) въ родітельныхъ падежахъ, а (о) въ віні тельныхъ; то сія мудрованія токмо есть школьное основанное на образцѣ греческія ортографіі, а твер дості у насъ нікакія не імѣетъ.

2) Также что і надглаголія пішутся буквою (ѡ) для разлічія съ усѣченными імснамі средняго род єдінственнаго чісла́, которыя імѣютъ всегда послѣд нюю букву (о); то сія употребленія столькожъ сукт ное, і безполезное.

3) Равнымъ образомъ, что і сказательный падеж означается членомъ состояшчімъ ізъ буквы (ѡ), звательный частіцею (ω); то потомужъ, какъ і пре жнее, пустое і лішнее.

4) Не меньшежъ не імѣетъ ні какія пользы і т что сложные глаголы пішутся въ сей ортограф чрезъ (ѡ), также і предлогъ (объ) чрезъ (ωбъ).

Понеже, на разлічія всего сего, довольно токм для знаюшчіхъ хорошаго сочіненія; а для незнак шчіхъ, сколько ні разлічай падежі отъ падежей імена отъ надглаголій, сложные глаголы отъ про стыхъ, оні все потомужъ не знаютъ, что есть род

тельный і мінітельный падежъ і прочіі, что надглаголів, і усѣченнное прілагательное імя, также который ксть сложный глаголъ, і который простый: тогораді, на что сіліться разлічать все сіе, которое і безъ сего лішняго знающчімъ довольно вѣдомо; а не знающчімъ і такое разлічіе ні мало неполезное?

Сверьхъ того, і Кірілль премудрый положілъ токмо одну сію букву, іменножъ (о), въ свой Алфавітъ, а обѣ оные другіе трокрогіе отставілъ, (*прімѣч. на стр.* 17). Ешчежъ, сіі трокрогіе не походятъ ні на одну ізъ латінскіхъ буквъ; а для сего подобія і вымышленъ нашъ гражданскій Алфавітъ (*по* XI *основ.*) Чего раді, для гражданскаго Алфавіта довольна стала одна буква (о), да і весьма рассудітельно одна сія въ немъ оставлена, по благоволенію ПеТРА ВеЛІКАГО; а старая ортографія какъ ізволітъ.

5) Чтожъ въ греческіхъ словахъ, у насъ употребляемыхъ, старая ортографія точно ставітъ ілі (о), ілі (ѡ), смотря на греческую ортографію; то для насъ очень сіе употребленіе пустое: ібо для знанія въ словѣ того, что оно ксть, надобно намъ только, чтобъ оно состояло ізъ всѣхъ должныхъ звоновъ, такъ что слово *океанъ*, хотя і не напішется чрезъ (ѡ) *ѡкеанъ*, но чрезъ (о), всегда значітъ у насъ оное превелікое море, которое ксть всѣмъ прочімъ начáло. Сімъ образомъ і о всѣхъ другіхъ словахъ разумѣть должно.

6) Напослѣдокъ, і для ізображенія всѣхъ воскліцаніі одноя токмо буквы (о) довольно: ібо кжелі поставітся токмо знакъ называемый *удівітельною*; то ужé відно, что сіе ксть нѣкоторое воскліцаніе: а ра-

доснок лі оно, ілі печальнок, ілі ізъявляюшчек другок какок сердечнок двіженік, то самок содержанік рѣчі показывакть.

Слѣдовательно, довольно быть въ нашемъ Алфавітѣ одной токмо буквѣ (о), [1] а обѣ прочік трохрогік отнюдъ ні на-что не надобны.

---

[1] Понеже надлежітъ быть въ нашемъ Алфавітѣ одной токмо буквѣ (о); то должно здѣсь объявітъ о нѣкоторомъ ея свойствѣ, которок весьма чувствітельно въ московскомъ проізношеніі Всѣ (о), во всемъ Россійскомъ проізношеніі, проізглашаются такъ, какъ того требуктъ звонъ. Но московскій языкъ, і сімъ самымъ первенствуюшчій ізъ всѣхъ прочіхъ провінціальныхъ, проізносітъ всѣ (о) ударякмы˘ сілою, какъ (о); но которыі не ударяются сілою, тѣ оный главнѣйшій выговоръ проізносітъ какъ (а). Напрімѣръ, въ семъ словѣ ХОРОШО, понеже оба первыі оны неударякмыі; то оні проізносятся такъ, какъ бутто напісаны чрезъ (а) сімъ образомъ: ХАРАШО. Ономъ токмо третій (о) проізносітся въ семъ словѣ, для того что тотъ Онъ сілою ударяктся.

Свойство сея буквы, врассужденіі московскаго проізношенія, кстъ безъ всякаго ізъятія; а прімѣчено оно прежде всѣхъ ізъ нашіхъ отъ такова человѣка, бывшаго нѣкогда прі Академіі, который нынѣ і не въ такік проніцактъ мѣлочі, такъ что мы велікую імѣемъ прічіну, хваліться стольколіже ізрядствомъ кго разума, сколько похваляемъ честныя кго поступкі, учтівок обхожденік, і добронравік. І поістіннѣ, сік коль ні коротінькок правіло, однако всему языку равнок: *) надобно токмо знать, которыі Оны ударякмыі, і которыі неударякмыі. Краткость сія, а толь важная, кстъ бесценная по моему мнѣнію.

*) *Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως. Ἰλιαδ. γ.*

Чуж. Я не могу довольно нарадоваться, что ваше рассужденіе согласно съ моімъ мнѣніемъ: ібо і мнѣ кажется, что довольно токмо для васъ одноя буквы (о).

Рос. Равнымъ образомъ, г. м., і ізъ сіхъ трехъ фігуръ, а іменно, (*и*), (оу), (у), какъ одногласныхъ, одна токмо довольна въ нашъ Алфавітъ, а обѣ другіе лішніе, і не надобные, (*по* II *основ.*)

По что старая сія ортографія ставітъ (оу), іли (у) въ началѣ слова, а (*и*) въ срединѣ і въ концѣ; то сіе дѣлаетъ она для іспішества сіхъ фігуръ, а основанія ні малаго не імѣетъ. Ізвольте праведно рассудіть, не всель равно будетъ, когда (у) въ срединѣ іли въ концѣ поставітся, а (*и*) въ началѣ? Буквы сіі совершенно между собою одногласные, да і знаменованію слова нѣтъ отъ сего нікакова повреждения.

Ізъ сего явно, что въ нашемъ Алфавітѣ должно быть одной токмо ізъ сіхъ фігуръ. І хотя для старыя ортографіі равно, ту іли другую оставіть; однако для гражданскія безразборно не надобно въ ізбраніі поступать: должно смотрѣть, которая буква походітъ, іли можетъ походіть, на какую нібудь ізъ латінскіхъ, для того что весь гражданскій Алфавітъ выдуманъ вновь для сего токмо подобія, (*по* XI *основ.*)

Но понеже буква (у), есть совершенно іпсілонъ латінскій, то слѣдуетъ, что сей фігурѣ должно быть употребляемой въ гражданской печаті, какъ то ужé она съ самаго начáла одна въ немъ і употребляется.

Чуж. Велікая вамъ, г. м., защіта въ доказательствахъ вашіхъ, какъ я віжу, подобіе сіе латінскімъ

буквамъ: вы за него съ німі ухóдіте, какъ за нѣкоторый высокій і твердый ретраншементъ.

Рос. Подлінно, да і не знаю, пошчастітсяль вамъ когда́ відѣть, выбітаго меня іzъ-за сего окопа.

Чуж. Что вы іzволіте говоріть? У васъ много такіхъ літеръ, которыя ні мало не походятъ на латінскія. По что новая ваша печать кажется быть подобною латінской: то сіе дѣлается отъ того, что нѣкоторыя подобныя буквы латінскімъ, въ совокупленіі прі себѣ кажутъ і прочія такіміжъ.

Рос. Я доношу вамъ прямо, что можетъ быть въ двухъ, іли ужé въ трехъ, не способно найдется оное подобіе; но во всѣхъ прочіхъ, почітай безъ всякаго натягіванія, находітся оно. Іzвольте разсудіть всѣ нашi буквы точно греческія; но фігура греческіхъ буквъ проіzвела фігуру і латінскіхъ:[1]) то какъ мнѣ не лехко найті въ нашіхъ латінскую фігуру, въ которой онѣ почітай спрірόды расположены?

Чуж. Мнѣ і иниче невѣроятно, коль вы ні справедліво, кажется, говоріте, что ваші буквы способно могутъ походіть на латінскія. Смѣть лі вамъ доложіть, что здѣсь, по Єсопіческой басенкѣ, какъ Родосъ, такъ здѣсь же можете вы і протанцовать. То-

---

[1] І. Б. Діжонскаго парламента презідентъ, въ преученой своей діссертаціі, (которую Монфоконъ положілъ на самомъ концѣ своея греческія Палеографіі) вѣроятно доказываетъ, что древніі Пеласгі імѣлі у себя буквы прежде тѣхъ, которыя къ німъ Кадмъ прінесъ іzъ Фінікіі, і что оныя былі совершенно сходны съ древніімі аттіческімі, а сіі также съ древніімі латінскімі.

кстъ, я лучше желаю відѣть онок подобік въ самой вєшчі, нежелі просто тому вѣріть. Мнѣ мнітся, что сіі ваші напрімѣръ буквы, іменножъ, Б. Г. Д Ж. Л. П. Ф. Ц. Ч. Ш. Ѣ. Я., не токмо неспособно могутъ подобпы быть латінскімъ, но і нікакъ не могутъ.

Рос. Вы ужє єдва меня не лжівцомъ, по оной басенкѣ, прізнавакте. Однако я не отрекаюсь здѣсь предъ вамі проплясать, токсть, показать вамъ дѣломъ онок подобік, какова не находіте вы въ предложенныхъ вамі буквахъ.

Тогораді, буква наша гражданская б, кстъ точнок є латінскок, сверьху въ нізъ обрашченнок.

Напротівъ того, буква Г, кстъ латінскок L. снізу въ верьхъ поднятоκ.

Буква Д, кстъ латінскок D, но такъ, что полкружік кго сперва превращено въ тріугольнікъ, і на четверть круга съ правыя стороны въ нізъ опушчено. Ілі: V латінскок оборочено сверьху въ нізъ, а по концамъ проведено латінскок I. поперегъ.

Буква Ж, кстъ латінскок X, перечеркнутоκ съ верьху въ нізъ латінскімъ же I. Ілі: къ К латінскому, прідано К другок, но обрашченнок съ правыя стороны на лѣвую, і оба К, спінкамі вмѣстѣ сплочены.

Буква Л, кстъ латінскок V, сверьху въ нізъ оборочєннок.

Буква П, состоітъ ізъ двухъ I латінскіхъ, связанныхъ по головкамъ.

Буква Ф, состоітъ ізъ двухъ же P латінскіхъ, ізъ которыхъ одно оборочено съ правыя на лѣвую сторону, і потомъ оба спінкамі сплочены.

Буква Ц, составляктся ізъ двухъ же латінскіхъ I,

скованныхъ внізу нѣкоторою жідовскою цепью, называемою цаде.

Буква Ч, есть строчное h латінское, сперва съ правыя стороны обращенное на лѣвую, а потомъ, снізу къ верьху поднятое.

Буква Ш, состоітъ ізъ трехъ латінскіхъ I, связанныхъ нанізу твердою жідовскою шіною, чтобъ оні не разбѣжаліcь, і чтобъ та шіна всадѣ, гдѣ оні ні будутъ, гремѣла.

Буква Ѣ, состоітъ ізъ строчнаго b латінскаго, у котораго наверьху поперегъ проведено I латінское жъ.

Буква Я, есть R латінское прописное, которое съ правыя на лѣвую оборочено сторону.

Не ізвольте лі, г. м., еще мнѣ предложіть какіхъ нашіхъ гражданскіхъ буквъ? Вѣрьте, я такъ разохотілся, что і во всѣхъ такімже образомъ, на ваше зло, находіть імѣю сіе подобіе.

Чуж. Нѣтъ, г. м.; полно съ меня і того: я отвѣдалъ шчастія, но не удачно. Вы истокмо вѣроятно находіть умѣете такое подобіе, но еще оное і развеселіть словцомъ і другімъ. Я думаю, что хотябъ новый вашъ Алфавітъ не-былъ найденъ і понынѣ; однако вы бы на него безъ сомнѣнія моглі напасть, ежелібъ вамъ надлежало его ізобрѣтать.

Рос. Много чести, г. м.; но прошу не погнѣваться, не меньше і лести. Новый нашъ Алфавітъ не такімъ, поістінѣ, человѣкомъ вымышленъ, каковъ я: само сіе ізобрѣтеніе показываетъ, что онъ былъ остроуменъ; а мнѣ хорошо нынѣ знать способъ, какъ построіть московскій каменный мостъ, когда уже онъ

построкнъ, говоря обыкновенныхъ нашіхъ сравненіемъ.

Чуж. Мнѣ кажется, что унічіженіе ваше, г. м., паче гордості: по вашемужъ прісловію. Какъ? Вамъ бы нікогда не пошчастілось вздумать новыя фігуры буквамъ, который вздумалъ і далъ новое колічество стіхамъ? Труднѣе целой наукѣ основанія положіть, нежелі что нібудь украсіть і нарядіть основанное.

Рос. Не досаділъ лі я вамъ чемъ, г. м., что вы явіте меня такою насмѣшкою? Моя, віліте, часть, что я способенъ токмо къ тому, что мѣлочь. Знаю. что нынѣ ні въ какомъ почтеніі і самыі стіхі, не токмо что основаніе стіховъ, хотя прежде много дѣлало, да і въ нынѣшнія кичче времена нічто почітай больше целому народу не пріносітъ чести, какъ добрый Піітъ. Но моя лі віна, что люді нынѣ больше склонны къ пользѣ, нежелі просто къ славѣ? [1]) Я

---

[1] Cura quid expediat prior est, quam quid sit honestum,
Et cum fortuna statque caditque fides.
Nec facile inuenies multis in millibus vnum,
Virtutem pretium qui putet esse sui:
Ipse decor recti, facti si praemia desint,
Non mouet, et gratis poenitet esse probum.

Токсть:

Всякъ о полезномъ спорва, но о хвальномъ, почется прілѣжно,
І съ фортуной стоітъ вѣрность, і падаетъ съ ней.
Скоро войті одного ізъ тысячъ отвюдъ не надежно,
Ктобъ добродѣтель себѣжъ платою мнілъ ізъ людей;
Самая честь правоты, безъ награды, хоть красная вѣжно
Толькожъ не льстітъ, і жаль даромъ быть добрымъ прі сей.
Овід. кн. II. отъ Понт. Элег. 3.

ввелъ, г. м., новое количество въ наші стіхі, назвавъ его тóніческімъ, длятого что оно въ одномъ ударенії гóлоса состоітъ; однако сімъ ізобрѣтеніемъ какъ не веліківмъ, не велічаюсь, а какъ не бездѣльнымъ, не стыжусь.

Чуж. Я думаю, что сія шчасліввая ваша нахотка больше васъ веселітъ, нежелі все богатство въ древнія времена Крéза Царя.

Рос. Въ Крéзѣ, г. м., Крéзово было веселье; есть і въ каждомъ ізъ насъ свое, [1]) а во мнѣ мое. Я віжу, что вы на то пошлі, чтобъ надо мною смѣяться. Но я знаю чемъ вамъ отплатіть: я схвачу теперь (Ф) і (Θ), і такъ васъ імі размучу, что вамъ еще чувствітельнѣе будетъ, нежелі отъ тітлъ і словотітлъ.

Чуж. Не можноль пошчадіть? Я очень боюсь сіхъ буквъ, а особліво (Θ). Мнѣ случалось відѣть і вашіхъ нѣкоторыхъ, кої прінуждены былі претерпѣвать превелікую насмѣшку за то, что оні не зналі въ пісьмѣ мѣста, гдѣ (о) надобно ставіть. Но я человѣкъ чужой; то за незнаніе сіе можетъ быть еще і въ бѣду попаду.

Рос Подлінно, г. м., затвердѣлое мнѣніе [2]) сільнѣе въ людяхъ, нежелі сущая правда. Я і самъ знаю, что смѣются у насъ надъ такімі, которыі (ф) ставятъ вмѣсто (ѳ); а смѣху сему прічіною старая і мудрая сія наша ортографія, которая между сімі

---

[1] Trahit sua quemque voluptas.

Virg. Ecl. 2.

[2] Plus est quod opinio adiicit, quam quod natura imperauit.

Senec. consol ad. Mart. cap. 7.

обѣімі буквамі различія положіла, однако состоітъ оно токмо что въ начертаніі, а не въ голосѣ. Проізношенію нашему все равно, хотя слово сіе Ѳекла, будетъ напісано Феклою чрезъ (ф), а не чрезъ (ѳ).

І понеже (ф) і (ѳ) между собою одногласныя буквы, (стр. 26) і (стр. 39); то одна которая нібудь ізъ ніхъ есть лішняя у насъ, і слѣдовательно, одной которой нібудь не должно быть употребляемой въ нашей ортографіі, по II основанію.

Рассудімъ же теперь, которой ізъ ніхъ прілічнѣе въ нашей ортографіі остаться, і ізъ оныя быть выключеной. Ежелі въ ніхъ іскать онаго подобія, по XI основанію; то обѣ ізъ ніхъ съ трудомъ могутъ походіть на какую нібудь літеру ізъ латінскаго Алфавіта. Слѣдовательно, равно быть хотя той, хотя другой, а сіе какъ въ новой, такъ і въ старой у насъ Азбукѣ.

Посему надлежітъ прібѣгнуть къ чему нібудь другому, которое бы могло твердо определіть, что лучше сей іменно, нежелі другой остаться въ Азбукѣ. Сіе что нібудь другое, не можетъ нічто іное сыскаться, какъ токмо літеры (ф) одінакое во всѣхъ славенскіхъ языкахъ проізношеніе, а буквы (ѳ) разлічное: ібо сію букву нашi малороссіане проізглашаютъ какъ (ft) латінскіе, а не какъ (f) просто по нашему; а (ф) і у ніхъ также выговарівается, какъ і у насъ.

І какъ сіе неспорімое; то слѣдуетъ, что слова напісанныя у насъ чрезъ (ѳ), напрімѣръ, *Марѳа*, *Ѳекла*, *Матѳей*, малороссіане выговарівают, *Марфта*, *Фтекла*, *Матфтей*: но чістому россійскому выговору не-

отмѣнно надобно, чтобъ оныкъ словамъ всеконечно быть проізносімымъ, *Марфа*, *Фекла*, *Матфей*. А понеже малороссіане букву (ф) проізносятъ неотмѣнно такъ, какъ мы; то, всѣ словá пішемыя у насъ чрезъ (ѳ), буде напішутся чрезъ (ф), малороссіане, і всѣ славенскіі народы, употребляюшчіі Кіріловскія буквы, імѣютъ іхъ проізносіть такъ, какъ чістый великороссійскій требуетъ выговоръ. Такое одінакое проізношеніе весьма нужно, для единства нашего съ німі въ языкѣ, такъ что сіе мнѣ кажется всеконечно довольною прічіною, чтобъ намъ вездѣ пісать (ф), а (ѳ) отрѣшіть вовся.

Къ сему отрѣшенію буквы (ѳ) вонъ іsъ Азбукі, превелікімъ есть поводомъ і власть Кіріла філософа, который, предая славянамъ буквы въ то время, когда у грековъ іздавна уже была буква (ѳ), не взялъ ея, какъ почітай всѣ прочія, отъ грековъ, но положілъ токмо одінъ (ф), [1]) вѣроятно для того, что онъ не слышалъ у славянъ такова звона во всѣхъ словахъ, какой Грекі употребляютъ на проізношеніе (ѳ), і потому рассуділъ ея намъ ненадобною.

Чуж. Подлінно, легче пріводіть одного языка людей къ одінакому проізношенію, наружнымі знакамі, которые у всѣхъ одні, нежелі какімі наставленіямі. Но ежелі надобно быть такому *согласію въ проізношеніі*, между вамі і малороссіанамі, врассужденіі (ѳ); то должно, чтобъ сіежъ самое было і врассужденіі буквъ (і) (ы) (ѣ): ібо оні говорятъ *пріідіте*, а вы,

---

[1] Смотрі грыдорованный лісточікъ положенный въ заглавіі, і прімѣчаніе на стр. 17.

пріідите; вы *человѣкв* выговаріваете, а оні, *человікв*; вы *желанія*, а оні *желаныв*, і прочія премногія словá.

Рос. Вы далѣе распространяете *согласія проізношенія*, нежелі какъ я его разумѣю. Вы думаете такъ, что буттобъ я хотѣлъ, чтобъ малороссійское проізношеніе точно было такое въ своемъ способѣ, каково наше обшчее. Сему нікакъ статься невозможно: ібо сіе завісітъ отъ нѣкотораго пріроднаго особліваго двіженія, пребывающчаго въ языкѣ і въ устахъ, такъ что сіе въ самомъ голосѣ проізношенія нѣкоторую дѣлаетъ разность, которую і не острый слухъ чувствовать можетъ. Пускай, г. м., малороссійское проізношеніе будетъ всегда такое, каково было поныне; пускай оно не інако разнітся отъ велікороссійскаго, какъ во французскомъ языкѣ гасконское отъ господствующчаго французскаго.

Я простіраю мое *согласіе проізношенія* до наружныхъ токмо знаковъ, тоесть, до буквъ вособлівості, а не до пріроды проізношенія обшчаго. Посему, когда мы проізносімъ *человѣкв*, а малороссіане, *человікв*; то оні перемѣняютъ въ послѣднемъ складѣ букву (ѣ), на (і), которую ежелі пісменно очамъ представятъ въ томъ послѣднемъ складѣ; то і мы также оный послѣдній слогъ проізносітъ імѣемъ чрезъ (і), а не чрезъ (ѣ): ібо такъ оні проізносятъ букву (і), какъ і мы. Въ словѣ *желанія*, буде мнѣ вмѣсто (і) напішется (ы); то і я буду малороссіаніномъ, і выговорю, *желаныв*. Ꙃдѣсь сіе токмо можно сказать вобшче, что малороссіане справедлівѣе іногда ізображаютъ очамъ ортографіческії знакі, нежелі іхъ голосомъ проізносятъ въ совокупленіі, а не порознь.

По врассуждениї буквы (ѳ); гдѣ она нї положїтся въ складахъ, всегда у нїхъ проїзносїтся *фта*, *фте*, *фтї*, *фто*, *фту*; а у насъ, *фа*, *фе*, *фї*, *фо*, *фу*: тоесть, нашъ *Тїмофей*, у нїхъ есть *Тїмофтеемъ*, такъ что ї самую букву (ѳ), мы называемъ *фїта*, а онї *фтїта*. Когдажъ не будемъ мы пїсать въ Тїмоѳеи (ѳ); то нашъ *Тїмофей*, ї у нїхъ будетъ *Тїмофеемъ*; а чрезъ сїе, весь отнїмется споръ у послѣдующчїхъ вѣковъ врассуждениї имені ї выговора, какой нынѣ употребляется у насъ ї у нїхъ на букву (ѳ). Сїмъ точно образомъ я разумѣю *согласїе* мое *проїзношенїя*.

Чуж. Ізрядно: ї мнѣбъ теперь долженствовало казаться важнымъ сїе ваше *согласїе проїзношенїя* въ буквѣ (ѳ), для едїнства вашего въ языкѣ съ малороссїанамї, ежелїбъ только было въ сей буквѣ силы, что вы ея проїзносїте какъ (ф), а онї какъ (фт), ї потому надобно, чтобъ ї онї ея также проїзносїлї, подражая господствующчему велїкороссїйскому проїзношенїю, какъ ї вы, чего онї однако не могутъ учїнїть, ежелї будутъ вїдѣть въ вашїхъ словахъ букву (ѳ); а тогоралї, должно отставїть букву (ѳ), а употреблять токмо (ф).

Но не только въ буквѣ (ѳ) таїнства. Ібо 1), ї древнїї рїмляне, а имъ послѣдуя ї мы всѣ прочїї европейцы, на ізображенїе греческїя (θ), вдѣлалї свої (th); а чтобъ ізобразїть греческоежъ (φ), то составїлї онї (ph), хотя ї имѣлї собственную свою букву (f). Слѣдовательно, ї у васъ дѣльно поныне ізображается греческая буква (θ), чрезъ (ѳ), а (φ) чрезъ (ф).

2), а сїе самое важное, ї не преодолѣемое, іменножъ, буде вы отставїте букву (ѳ), употребляя ток-

мо (ф); т[illegible] многіхъ греческіхъ словахъ, употребляемыхъ у насъ, пропадетъ знаменованіе, іли перемѣнітся в[illegible]ругое: ібо когда сіе слово напрімѣръ *Өеодоръ*, которое значітъ *Божій даръ*, напішется чрезъ (ф) такъ, *Феодоръ*, то будетъ значіть *зміевъ даръ*. Куда какая [illegible] ясная разность! Нѣтъ, г. м.; іли обѣ сіи буквы надл[illegible]ітъ постарому оставіть въ Алфавітѣ, іли, когда у[illegible]ішніхъ, по разуму, не надобно, отставіть лучше (ф), а (ө) не отрѣшать.

І поістіннѣ, я думаю, что вамъ буква (ф), для того лучше нравітся, что она скосыреватѣе буквы (ө): ібо пускай лучше пропадаетъ *согласіе произношенія*, нежелі толікое буквы (*θ*) таінство, тоесть, точное знаменованіе словъ.

Рос. Сіе сопротівленіе, которое вы теперь предложілі, я уже давно отъ многіхъ і нашіхъ слышу. Впрочемъ я не віжу, чего раді оно толь сільнымъ кажется. Я рассуждаю, что ні мало не слѣдуетъ, чтобъ намъ подобіться древнімъ рімлянамъ употребленіемъ буквы (ө), для того точно, что рімляне імѣютъ (th), на ізображеніе греческія буквы (*θ*). Россійская ортографія не імѣетъ ні малыя нужды быть подобна всякой чужой, которыя способъ употребленія не дѣйствітеленъ въ собственной нашей, по X основанію. Тогоради, пускай рімляне ізображаютъ греческую (*θ*) своімі (th). Рімляне такъ здѣлалі; но воля іхъ. Мы также дѣльно (ө) употребляемъ? Не весьма такъ; да і говорю, что подлінно не дѣльно то дѣлаемъ, потому что звонъ (ө) точный есть у насъ въ (ф), і для того лібо (ө) лібо (ф) у насъ лішній. Вы ізволілі уже

слышать, что прілічнѣе быть (ѳ) лішною. Слѣдовательно, одному (ф) надлежітъ у насъ остаться.

Съ другой стороны, мы не імѣемъ тоя пріччіны, для которыя рімляне ввелі свої (th) на іsображеніе греческія (θ). Древнії рімляне, особлівожъ въ Ціцероновы времена, но такъ свої (th) тогда проізносілі, какъ всѣ мы нынѣ. Оні іхъ проізносілі какъ (tf). Сіе я утверждаю не собою, і не съ вѣтра. Свідѣтельствуетъ о семъ Ерасмъ Ротеродамъ, въ разговорѣ своемъ о прямомъ проізношенії латінскаго і греческаго языка: подтверждаютъ і жівыі аглічане, которыі, научівшісь отъ саміхъ рімлянъ прямому выговору буквъ, і будучі отдѣлены отъ всѣхъ прочіхъ европеійцовъ моремъ, долѣе моглі сохраніть у себя оный прямый древній выговоръ рімскіхъ літеръ: чего раді і понынѣ інче выговаріваютъ (th) какъ (tf).

Можетъ быть, что вы удівляетесь, по какой бы прічінѣ древнімъ рімлянамъ употреблять іногда духовый свой знакъ, тоесть (h) (который состоітъ іsъ обоіхъ греческіхъ знаковъ духовыхъ же, і полагался прежде вверьху надъ гласнымі, по греческі, по свідѣтельству Атенеэву въ 9 кнігѣ) за еоліческую дігамму (f).

Я прічіны сему не знаю, развѣ токмо для того, что въ семъ рімскомъ знакѣ (h), таілось [1]) нѣкоторымъ образомъ по пріродѣ проізглашенія рімскаго, какъ еоліческая дігамма (f), такъ і греческое (χ). Но знаю совершенно, что древні рімляне употреблялі

[1] Бекманъ въ доказател. что (h) есть буква, а не простого знакъ духа.

свои (h), за еолическую дігамму (f) іногда. Доказывает сіе знаменітый грамматість Теренцій Скавръ въ кнігѣ объ ортографіи, говоря, что древніі пісалі HABA, вмѣсто FABA (бобъ): но напротівъ того, і древнѣйшіяжъ слова чрезъ (f), какъ fordeum, fariolus, fircus, потомъ пріняли за начальный знакъ (h), і началі быть пішемы hordeum (ячмень), hariolus (провѣщчатель), hircus (козелъ). Намекаетъ і Квінтіліанъ въ кн. 1 въ гл. 4, что тамъ нынѣ пішутъ рімляне (h), гдѣ прежде пісывалі (f), а гдѣ нынѣ пішется (f), тамъ встаріну ставілась (h), напрімѣръ, foedum, нынѣ hoedum (козлá): а за нынѣшнее foedus (союзъ), древніі рімляне пісалі hoedus. Свідѣтельствуетъ і універсальный Тревультінскій Дікціонарій подъ літерою (H), предлагая, что древніі проізносілі forreum, за horreum (жітніца). Гішпанская ортографія еще поньшѣ, послѣ древнія рімскія, сіежъ подтверждаетъ пішучі, harina за farina (мукá), heruor за feruor (кіпѣнів); honda за funda (пращча). Віліте г. м., что у древніхъ рімлянъ (f) і (h) одніімъ голосомъ іногда былі проізносімы, і одінъ знакъ за другой взаімно былъ употребляемъ.

Чегоради, нѣтъ пріічіны удівляться, что рімляне свої (th) проізносілі какъ (tf), ізображая греческую (θ). І понеже оні інако выговарівалі (th), а інако (f) просто; то основательную імѣлі пріічіну здѣлать два равныі знака, нá-два разлічныі гóлоса. Но мы, какъ свою (θ), такъ і (ф) одінаково проізносімъ; то какая намъ пріічіна імѣть на одінъ голосъ два знака? Начто намъ безъ нужды умножать вещчі?

Ізъ сего, уповаю, что імѣетъ вамъ быть ясно, еже-

лі пріпомніть ізволіте то, что я вамъ імѣлъ честь ужé довесть (стр.40), о малороссійскомъ проізношеніі буквы, (о) какъ (фт), что оно нѣсколько не ісправное, і что былобъ праведное, ежелібъ оні ея проізносілі какъ (тф), послѣдуя древнему рімскому проізношенію.

Но что вы ізволілі говоріть о рімскомъ (ph), которымъ ізображаютъ оні греческое (φ), хотя і імѣютъ сей голосъ въ (f); то кажется вамъ твердымъ поводомъ къ тому, чтобъ і намъ послѣдовать грекамъ, равно какъ рімляне слѣдовалі і слѣдуютъ.

Подлінно, мы нынѣшнімъ грекамъ слѣдуемъ нашімъ (ф), проізнося его такъ, какъ грекі свое (φ), ілі какъ латіны свое (f). Но узолъ въ томъ, чегобъ раді рімляне здѣлалі свое (ph), імѣя сей голосъ въ (f). Мнѣ сей узолъ не кажется Гордіевымъ, такъ что можно его і безъ Александрова развязать меча. Надобно знать, такъ лі нынѣ грекі свое (φ) проізносятъ, какъ въ самую отдаленную старіну, і потому, сей лі точно голосъ древніі рімляне ізобразілі чрезъ (ph), который оні імѣлі въ (f), ілі какой другой? I хотяжъ я не могу точно доказать, какъ старінные грекі проізносілі свое (φ); однако віжу по рімлянамъ чрезъ то, что оні свое (ph) не за (f) просто проізносілі, но за (pf), а по сему догадываюсь, что і грекі въ древнія времена выговарівалі свое (φ), какъ бы (πφ).

Будежъ бы сіе не такъ полагать; то бы подлінно нічемъ не можно оправдіть древніхъ рімлянъ, что оні ввелі (ph) за (f) просто. Можете лі сказать, что оні сіе учінілі для греческія ортографіі, токсть, чтобъ греческія слова́, употребляемыя на іхъ языкѣ,

іѳображать такою літерою, которая бы точно ѳначі-ла токмо греческое (φ), а латінскіе рѣчі своімъ (f)? Но сіе употребленіе было бы очень іѳлішное: ібо і буква (f) есть не латінская, но еолическая, токсть, греческаяжъ, і ѳвонъ въ (f) прежде еще тотже, что і въ (ph) после, і ѳнамен[illegible] пропадаетъ въ греческіхъ словахъ напісанныхъ по латінѣ чреѳъ (f), вмѣсто (ph).

Тогораді, всеконечно древніі рімляне іной голосъ іѳобраѳілі своімъ (ph), нежелі какой імѣлі въ (f), іѳображая греческое (φ); а сей іной голосъ не можетъ быть другой, какъ токмо (pf), токсть, тотъ самый, который былъ беѳъ сомнѣнія у древніхъ грековъ въ (φ).

Поішчемъ же на сіе въ древніхъ подтвержденія. Вамъ уже́ іѳвѣсно, что сей латінскій духовный ѳнакъ, токсть, (h), проіѳносімъ былъ іногда у древніхъ рімлянъ ѳа (f), токсть ѳа еолическую дігамму, і что прі буквѣ (t) стоя́ для іѳображенія греческія (θ), былъ онъ ѳа (f). Тогораді, когда сей же самый ѳнакъ ставітся у рімлянъ і после (p), то не ѳа что іное, какъ токмо ѳа (f); ібо какъ въ греческой (θ) проіѳношеніе огушченное, но равное способомъ огушченія отъ (φ), такъ і въ латінскомъ огушченіі (h) ѳа (f) прі (t) есть такое, а прі (p) другое, такъ что (t) съ (h) іѳображаетъ греческую (θ), а (p) съ (h) іѳъявляетъ (φ).

Сіе я доказываю вопервыхъ Квінтіліаномъ, іѳъ первыя его кнігі наставленіі объ ораторіі, главы четвертыя, гдѣ онъ предлагаетъ, что Ціцеронъ осмѣялъ свідѣтеля грека, который въ імені Фунданія рімляніна, первыя літеры не умѣлъ выговоріть. Но

первая літера въ семъ імені есть (F), которую греку надлежало такъ проізнесть, какъ мы выговаріваемъ нашъ (ф). А понеже Ціцеронъ насмѣялся греку; то відно, что грекъ сея літеры не умѣлъ выговоріть по рімскі, тоесть, какъ нашъ (ф). Какъ же грекъ ея выговорілъ? Поістіннѣ греческімъ (φ), какъ нѣсколько сходствующею буквою іѕъ греческаго Алфавіта съ (F) латінскімъ, тоесть, назвавъ его Φουνδάνιος Пфундавіемъ по греческі, вмѣсто Fundanius, Фунданіемъ по латінскі. Не разбіваетса врассужденіі сего съ Квінтіліаномъ і грамматістъ Прісціанъ. Сей въ первоіі кнігѣ объ ортографіі ізъявляетъ разность латінскаго (ph) съ (f), говоря что (f) *проізносітся не толь сжатыми губáми, какъ* (ph). І подлінно, ежелі (f) выговорітся какъ нашъ (ф); то не столько сжімаются губы, сколько (ph) какъ (пф). Сія Прісціанова разность твердо показываетъ намъ погрѣшеніе онаго свідѣтеля грека, надъ которымъ насмѣялся Ціцеронъ; а сего мнѣнія держітся і Маттііі Геснеръ, профессоръ елоквенціі въ Геттінгѣ, въ прімѣчаніі своемъ на помянутое Квінтіліаново мѣсто о Фунданіі.

Іѕвѣсныі Ерасмъ Ротеродамъ за сіемъ стоітъ мнѣніе. Онъ раскаѕываетъ въ разговорѣ своемъ, о прямомъ проіѕношеніі латінскаго і греческаго языка, такую історію. Нѣкто, говорітъ, іѕъ хорошіхъ рімскіхъ граждaнъ, которыі чіще говорілъ по латінѣ, нежелі самыі простыі тамъ люді, спрашівалъ нѣкогда у простака послучаю, гдѣ бы жілъ Амфіонъ. [Прошу прімѣчать, что сіе імя есть греческое, въ которомъ всеконечно надлежітъ быть греческому (φ), а латінскому, за сіе греческое (φ), (ph)]. Простакъ

кму отвѣтствовалъ, что нікакόва Амфіона не знаєтъ, і потому і двора єго. Гражданінъ опечаліся, і говорітъ пакі, что єму сказано, будто сей домъ (указывая оный перстомъ) єсть Амфіоновъ. Но простолюдінъ, слыша сіє, рассмѣялся, і подхватілъ: не правда, господінъ; тутъ жіветъ не Амфіонъ, да Ампіонъ.

Ітакъ, сей разговоръ гражданіна рімскаго съ мужікомъ объявляєтъ намъ первоє, что учтівѣйшії рімляне лучше говорілі, нежелі кресьяне, какъ то і вездѣ водітся. Второє, что ученнѣйшії рімляне греческія імена выговарівалі по гречески, ілі сколько возможно бліже къ греческому выговору. Третіє, что общеє рімскоє проізношеніє, прежде Ціцероновыхъ временъ,[1] было безъ огушченія согласныхъ буквъ. Четвертоє, что когда началі рімляне огушчать согласноє (р); то не інако єго надлежало імъ проізносіть, какъ токмо (рҐ), а не просто (Ґ). Слѣдовательно, латінскоє (ph) за (φ), употреблялось у рімлянъ въ проізношеніі какъ (рҐ).

Чуж. Не спόрю, что учтівѣйшії рімляне лучше

[1] Самъ Ціцеронъ объявляєтъ въ Ораторѣ своємъ, что і онъ долго не огушчалъ согласныхъ буквъ въ чужіхъ іменахъ, проізнося іхъ по общему выговору. Однако потόмъ употребленіє сіє отдалъ народу, а знаніє въ томъ для себя оставілъ. Но слѣдуютъ і точныя Ціцероновы словá. Quin ego ipse, quum scirem ita maiores loquutos esse, vt nusquam nisi in vocali adspiratione vterentur, loquebar sic, vt pulcros et Cetegos, triumpos et Cartaginem dicerem, idque sero, conuitio aurium, quum mihi extorta veritas esset, vsum loquendi populo concessi, scientiam mihi reseruaui.

говорілі, нежелі простыі люді; не спóрю, что ученыі римляне греческія имена выговарівалі, ілі старалісь выговарівать по гречески; не спóрю, что і согласныя буквы началі огушчать съ Ціцероновыхъ временъ въ Рімѣ: но иньче сомнѣваюсь, чтобъ рімляне огушченнов (р) за (φ) выговарівалі какъ (рf) а не какъ (f) просто. Ібо когда граждапінъ спрашівалъ у мужіка, то можетъ быть онъназвалъ того человѣка, Амфіономъ, а не Ампфіономъ; но Амфіонъ также не будетъ мужіцкімъ Ампіономъ.

Рос. Ежелібъ рімскій оный гражданінъ назвалъ его Амфіономъ; тобъ онъ греческов імя выговоріль не греческімъ проізношеніемъ, токсть, не токмо не огушченнымъ (р), которому всеконечно надлежітъ быть въ греческомъ імені за (φ), но і весьма разною буквою отъ (р), токсть (f), а (р) огушченнов, токсть (ph), было ужé тогда у рімлянъ въ употребленіі за (φ). Слѣдовательно, гражданінъ оный былъ бы нѣкакій человѣкъ незнаюшчій. Но Еразмъ его вводітъ шляхетнымъ і смыслящчімъ; і потому невозможно ему было не знать, что (f) есть не (φ) греческов, но Еоліческая дігамма, а (φ) греческов стало ужé быть (ph). Будежъ бы (f) такъ проізносімо было, какъ (ph), токсть, какъ (φ); то какая бы была прічіна смѣяться Ціцерону надъ онымъ свідѣтелемъ грекомъ, выговарівающчемъ Фунданіа также Фунданіемъ? Буде вы скажете, что оный грекъ выговарівалъ латінскаго Фунданія Пунданіемъ; то бы сей грекъ такъ не зналъ і своея Азбукі, длятого что бы онъ вмѣсто (φ) выговоріль своє (π), какъ онъ не іскусенъ былъ въ латінской. Но греку, въ Рімѣ, стоящчему въ судѣ

прі важнѣйшіхъ судьяхъ, і кшче свідѣтельствующчему протівъ Ціцерона, протівъ Ціцерона, говорю я, свідѣтельство своє подающчему словесно, не чаю всеконечно і всяческі, чтобъ можно было быть безграматному: ібо і Ціцеронъ нічемъ другімъ, токсть, ні глупостію, ні грубостію, ні подлостію, ні незнаніемъ, не осмѣялъ его, но токмо странныимъ і дікімъ рімскому слуху выговоромъ, ставя себѣ, какъ превелікій і хітрый Ораторъ, [1]) і то въ прібытокъ, что

[1] Чітая сего Рімскаго Оратора не токмо словá, которыя нарочно краснорѣчіво сочінены, но і всѣ его філософскіє, дідактіческіє, і епістоларныя кнігі, невозможно не імѣть такова объ его краснорѣчіі мнѣнія, что богъ нарочно восхотѣлъ і благоволілъ поставіть въ Ціцеронѣ мѣру человѣческаго краснорѣчія, токсть, что до сея токмо высоты, каковá въ Ціцеронѣ, угодно єму стало проізвесть оное, такъ что, котороє бы могло быть выше Ціцеронова, тобы ужé было выше человѣческаго. Справедліво поістіннѣ і достойно Квінтіліанъ слѣдующчую єму похвалу пріпісалъ, говоря:

Nec vero quod in quoque optimum fuit, studio consequutus est tantum; sed plurimas, vel potius omnes ex se ipso virtutes extulit immortalis ingenii beatissima vbertas. Non enim pluuias, vt ait Pindarus, aquas colligit; sed viuo gurgite exundat: dono quodam Prouidentiae genitus, in quo totas vires suas eloquentia experiretur. Nam quis docere diligentius, mouere vehementius potest? Cui tanta vnquam iucunditas adfuit? Vt ipsa illa quae extorquet, impetrare eum credas; et cum transversim vi sua iudicem ferat, tamen ille non rapi videatur, sed sequi. Iam in omnibus, quae dicit, tanta auctoritas inest, vt dissentire pudeat; nec aduocati studium, sed testis, aut iudicis adferat fidem. Cum interim haec omnia, quae vix singula

іскуснаго человѣка, токсть, грека, могъ поімать въ чемъ нібудь.

---

quisquam intentissima cura consequi posset, fluunt illaborata: et illa, qua nihil pulcrius auditu est, oratio, prae se fert tamen felicissimam facilitatem. Quare non immerito ab hominibus aetatis suae REGNARE IN IVDICIIS dictus est: apud posteros vero id consequutus, vt Cicero iam non hominis, sed Eloquentiae nomen habeatur. Hunc igitur spectemus; hoc propositum nobis sit exemplum. ILLE SE PROFECISSE SCIAT, CVI CICERO VALDE PLACEBIT.

Токсть:

Онъ (Ціцеронъ) неусыпнымъ своімъ тщаніемъ, не токмо то собѣ одному пріобрѣлъ, что въ каждомъ (ораторѣ) порознь самое лучшее было; но его бессмертнаго остроумія благополучнѣйшое ізобіліе произнесло само собою преімуществія, іли лучше, всѣ доброты красноловія. Но істінно, не капли онъ дождевыхъ водъ, какъ говорітъ Піндаръ, собіраетъ; но чістымъ і самороднымъ проістокаетъ істочнікомъ: въ даръ нѣкоторый отъ божественнаго Провідѣнія рожденный словесникъ, въ которомъ бы Красноречію іспытать всѣ свої сілы. Ібо кто ізъяснітъ дѣло обстоятельнѣе і справедлівѣе, а сердца возбудітъ сільнѣе і дѣйствітельнѣе можетъ? Въ комъ толіко когда находілась сладчайшая слова пріятность? Такъ что, самое то, что онъ насільствомъ отъемлетъ, кажется, что склонностію і прозбою получаетъ: і хотя онъ сілою своею на всѣ стороны превращаетъ судію; однако сей мнітъ, что не прінужденіемъ похіщается отъ него, но самъ за німъ слѣдуетъ добровольно. Ктомужъ во всемъ что онъ ні предлагаетъ, толь превелікая обрѣтается важность, что весьма стыдно і зазорно не быть съ німъ согласну: а въ дѣйствіі і представленіі его, не токмо поверенного защітніка зрітся раденіе, но і

Съ другой стороны: самому бы мужiку не-было прічіны рассмѣяться, что гражданінъ выговорілъ Амфіона Амфіономъ: ібо і єму бы надлежало єго вы-

---

свідѣтельская вѣрность, і судейская должность і правота. Однако все сіє, ізъ чего і одно токмо которое нібудь, єдва кто самымъ прілѣжнымъ трудомъ достать себѣ возможетъ, быстрою у него течетъ рѣкою пріродно, і безъ всякаго себя прінуждения: да і всѣ произнесенныя імъ оныя славныя рѣчі, которыя какъ сочінены нарочно для услажденія, такъ і нічтожъ не можетъ сладоснѣє быть іхъ слуху, вездѣ проявляютъ въ себѣ нѣкоторую несравненно щчасліву способность. Чегоради, по крайнему достоінству вѣка єго люді говорілі, что онъ ЦАРСТВОВАЛЪ ВЪ СУДѢ: но у послѣдующіхъ родовъ толікую себѣ заслужілъ славу, что імя сіє ЦИЦЕРОНЪ, не за человѣческоє ужé імя просто, но за самоє красноречія почітаємо быть стало. І такъ, на сего єдінаго взірать, і єму токмо во всемъ подражать должно: онъ єдінъ совершенный намъ єсть образецъ въ сочіненії. Словомъ, ДА ВѢРІТЪ ТОТЪ ОХОТНИКЪ ВСЕКОНЕЧНО, ЧТО УЖÉ ОНЪ ПОЛУЧІЛЪ СЕБѢ ЖЕЛАЕМЫЙ УСПѢХЪ ВЪ КРАСНОРѢЧІИ, ЕЖЕЛІ КОМУ ЦИЦЕРОНЪ ПОЛЮБІЛСЯ БЕЗМѢРНО.

Квінтіл. настав. орат. кн. 10. гл. 1.

Поістіннѣ, можно отважіться сказать, что Гомеровъ ізъ Іліады, кнігі 1., стіхъ 443 самымъ дѣломъ далеко лучше прілічествуєтъ Ціцерону, нежелі оному Ахіллессову вымышленному Гофмейстеру Феніксу: ібо Ціцеронъ дѣйствітельно такімъ былъ, какімъ вводітъ Гомеръ онаго Фенікса баснословно.

Μύθων τε ῥητῆρ' ἔμεναι, πρηκτῆρά τε ἔργων,

Токсть:

І на словá рѣзецъ,

І на дѣлá прошлецъ.

говарівать также Амфіономъ, а не Ампіономъ. Чего ради? Для того, что обшчему бы у древніхъ рімлянъ надлежало посему быть такому выговору, чтобъ греческое (φ), полатінѣ выговарівать какъ (f) ежелібъ сіе (f) у рімлянъ точно такъ проізносілось, какъ (ph) за (φ): сіежъ толь наіпаче, что греческіхъ словъ ізпревле ужé много было въ латінскомъ языкѣ, і буква (f) далеко древнѣйшая у латінъ, нежелі (ph), такъ что і кресьянамъ, і средняго состоянія людямъ, і высокімъ особамъ не інакобы употреблять можно было (f) въ греческіхъ словахъ, какъ токмо за (φ). І потому, і оныіі бы мужікъ Ампіона своего долженъ былъ выговарівать, по обшчему і едінственному обыкновенію, Амфіономъ. Но понеже вся древность латінскаго языка доказываетъ, что всѣ рімляне, прежде Ціцероновыхъ временъ, какъ вмѣсто (φ) греческаго употребляли (p) свое неогушченное, такъ і вмѣсто (θ), (t) не огушченноежъ, тоесть, не прібавлівая къ німъ знака огушченія (h), проізносімаго какъ (f), о чемъ ужé я вамъ доносілъ. Сія есть прічіна, что простакъ оныіі отъ Эразма пріведеныіі сказалъ, что тутъ жіветъ Ампіонъ, по древнѣйшему употребленію, а не Ампфіонъ, какъ ужé ученнѣйшіі выговарівать сталі.

Чуж. Скажітежъ мнѣ, прошу, чего ради нынѣ всѣ выговарівают латінскімъ языкомъ (th) какъ одно (t), а (ph) какъ (f): ібо і мнѣ ужé кажется вѣроятно, что (th) надлежітъ выговарівать какъ (tf), а (ph), какъ (pf).

Рос. Прічіны сему нікакія не віжу іныя, какъ токмо одну легость въ выговорѣ, къ которой во всѣхъ языкахъ особліво нѣжныіі женскіі полъ склоненъ. Можно сіе і нашімъ языкомъ доказать, ежелібъ о семъ

дѣло у меня было. Ітакъ, легость оная прівела рімлянъ напослѣдокъ, а можетъ быть предводітельствомъ Госпожъ, что оні сімъ нынѣшніімъ образомъ выговарівать сталі обѣ оныя двойныя буквы: ібо подлінно лехче выговоріть ta, te, ti, to, tu, нежелі tſa, tſe, tſi, tſo, tſu; также і ſa, ſe, ſi, ſo, ſu, нежелі pſa, pſe, pſi, pſo, pſu. Но что і легость прівела іхъ выговарівать за tſa, одно ta, а за pſa одно ſa, хотя і казалось бы, что іліб за tſa надлежало выговарівать ſa жъ, іліб за pſa, pa: то сія самая непрáвільность доказываетъ, что сія здѣлалось не нарочно, но нечувствітельно утверділось во всемъ тогда народѣ, і до насъ нынѣ дошло, такъ что подлінно нікто другой сего не зачіналъ, кромѣ нѣжнаго выговора, который ні на какую прáвільность не смотрітъ.

Чуж. Кажется мнѣ, г. м., что вы первую мою статью очістілі.[1] Но вся у меня надежда на вторый пунктъ, токсть, что точное знаменованіе словъ пропадаетъ, ілі пересмѣнітся въ другое непрілічное, ежелі (θ) не употреблять, гдѣ надлежітъ, а ставіть вездѣ (ф) одінъ. Подлінно, когда вы сію мою твердость разворіте; то буду васъ почітать за Віргілікя въ еклогахъ Аполліна.[2]

Рос. Не много, г. м., къ разрушенію до подошвы сея крѣпості надобно сілъ. Нѣсколько чтенія і пріроднаго рассужденія, также небольшое іскуство въ греческомъ і въ нашемъ языкѣ, въ куски разметать

[1] Сей родъ ізображенія употребляется у пріказныхъ людей.

[2] Et eris mihi magnus Apollo. Ecl. 3.

могутъ всю вашу сію оборону, равно какъ порохомъ подорвавші.

Чуж. Не надѣюсь, чтобъ вашъ порохъ могъ быть къ сему толь сіленъ: однако посмотрімъ.

Рос. Ежелібы раскаты ваші былі тверже; тобы мнѣ съ моімъ порошішкомъ не надлежало і соваться.

Чуж. Что вы мнѣ смѣшкамі токмо платіте? Я не требую сея непрямыя монеты: вы должны мнѣ чістымъ отсыпаться золотомъ. Помніте лі вы, что Ѳедоръ, напісанный Федоромъ, будетъ не Божій, но зміевъ даръ?

Рос. Ѕолота мнѣ взять нѣгдѣ. Я вамъ такую оточту монету, какую імѣю, тоесть, за пісаннаго Ѳедора, пісаннымъ же заплачу Федоромъ чрезъ (Ф): чістаго золота ішчіте гдѣ ізволіте: а я чемъ богатъ, тѣмъ вамъ буду і радъ, [1]) по прісловію.

Чуж. Да всемъ самомъ г. м., і сіла дѣла: благоволітежъ сопротівленія моя ілі отразіть, ілі прізнать вашу неправду: ібо невозможно, сколько мнѣ відно, нікакова найті убѣжішча, чтобъ было правільно пісать Ѳедора чрезъ ф, а не чрезъ (ѳ).

Рос. Куда знать сія бомба сільна, на пораженіе всякаго недоброхота (ѳ)! Отъ того времені, какъ Федоровской тріязычной букварь вышелъ насвѣтъ, всѣ

---

[1] Nos alicam, mulsum poterit tibi mittere diues:
Si tibi noluerit mittere diues, eme.

Тоесть:

Брашкі посылаемъ мы, меду дастъ богатый:
Будежъ онъ не дастъ, купіть самъ будь тароватый.
Марціал. Ксен. 6.

гремятъ только что зю. Нѣтъ у ніхъ ні Феопомпа, ні Феопемта, ні Феодота, ні Феодула; одінъ токмо Феодоръ подъ рукамі; Феодоромъ всядѣ і отъ всѣхъ себя защіщчаютъ: сіежъ для того подлінно, что оный тріязычный букварь Федоромъ собранъ і ізданъ.

Чуж. Ешче смѣшкі і увертки! Мнѣ, г. м., не такоє надобно доказательство. Ежелі только у васъ; то і дѣла нѣтъ. Не *сілятся лі*, [1]) посему, *горы родіть. а родітся смѣшный мышонокъ?*

Рос. Ізвольте слушать, г. м., ізвольте: я всяческі потшчусь, чтобъ мнѣ, і нікому ізъ презіраюшчіхъ (ѳ), больше не слыхать отъ васъ толь язвітельнаго нареканія. [2]) Вы ізволіте говоріть, что будє (ѳ) выключітся ізъ Алфавіта; то во многіхъ словахъ, пішемыхъ съ греческаго чрезъ (ѳ), пропадетъ точноє знаменованіє,ілі оноє въ іноє далекоє перемѣнітся. Но я доношу, что на нашемъ языкѣ ні того, ні другаго не здѣлаєтся.

Ібо, когда слово какоє состоітъ ізъ всѣхъ должныхъ себѣ складовъ, а каждый складъ ізъ всѣхъ надлежашчіхъ звоновъ, і способовъ звона буквамі ізображаємыхъ, то невозможно статься, чтобъ оноє слово не такъ выговарівaємо было, какъ надобно, на ізъявленіє вешчі тѣмъ словомъ, въ какомъ нібудь языкѣ, означаємыя. Сіє несспорімоє єсть, что каждая буква єсть наружный знакъ звона, ілі єго способа, опажъ

---

[1] Parturiunt montes nascetur ridiculus mus. Horat. art. poët.

[2] Efficiam posthac ne quem quam voce l. cessas. Virg. Ecl. 3.

нераздѣльная часть склада, і содержітъ сама въ себѣ ту довольную прічіну, по какой полагается въ томъ наіпаче, нежелі въ другомъ мѣстѣ склада, по 1-му основанію.

Но пріведенное отъ васъ слово Θеодоръ, когда напішется чресъ (Ф) Феодоромъ; то оно на нашемъ языкѣ ізъ всѣхъ должныхъ себѣ складовъ состоять імѣетъ, также ізъ всѣхъ звоновъ, і способовъ звона буквамі ізображаемыхъ: ібо каждый ізъ насъ такъ его всегда выговорітъ напісанное чресъ (Ф), какъ оно выговарівается чресъ (Θ).

Слѣдовательно, не можетъ оно у насъ нікакъ точнаго своего званенованія лішіться, ілі перемѣніться въ другое діное. Сверьхъ сего, праведно есть, что целое токмо слово, которое означаетъ помышляемую вешчь; а складъ ізъявляетъ дѣііствуюшчій звонъ въ выговорѣ человѣческомъ, букважъ, звонъ просто человѣческій, ілі того звона способъ, (стр. 13). Но у насъ дѣло ідетъ объ одной токмо буквѣ, которая тотже самый значітъ способъ звона, что і (Θ); посему (Θ) есть лішняя, какъ ужé я вамъ доносілъ: а слѣдовательно (Ф), напісанный вмѣсто (Θ), не перемѣнітъ, ні істребітъ знаменованія въ словѣ Феодоръ.

Угодно лі вамъ знать, что у насъ значітъ сіе слово Феодоръ? Феодоръ у насъ, только что Феодоръ, то-есть, нѣкоторый человѣкъ мужескаго пóла такъ іменуюшчійся. Равнымъ образомъ і всѣ прочія греческія словá, на нашемъ языкѣ употребляемыя, і понынѣ пішемыя въ складахъ чресъ (Θ), лібо человѣческія просто імена, тѣмі звонамі проізносімыя, лібо названія просто другіхъ вешчей, которыя всѣ не потеря-

ютъ своего знаменованія, ежелі іѕъ всѣхъ должныхъ себѣ складовъ, і буквъ состоять імѣютъ, хотя і напішутся чреѕъ (ѳ).

Впрочемъ не спорю, ібо праведно, что слово Феодоръ на греческомъ языкѣ, напісанное чреѕъ (θ), ѕначітъ *Божій даръ*; но весьма ложно, что оножъ ѕначітъ *ѕміевъ даръ*, напісанное чреѕъ (Ф), для того что погреческі ѕміій не Φέος, но ὄφις. Съ другой стороны, пускай такія імена у грековъ ѕнаменательны: намъ что до ніхъ? Ѕовемъ лі мы *Евграфа благопісцемъ*, *Евдокію благоволеніемъ*, *Анастасію воскресеніемъ*, *Васілія Царскімъ*, *Нікіту побѣдітелемъ* і прочіхъ? У насъ такъ Феодора Феодорою, какъ Феодоръ Феодоромъ.

Не протівлюсь і въ семъ, что етімологія, ілі проіѕведеніе словъ, есть нѣчто не малое для ученыхъ людей. Ітакъ, кто іѕъ ученыхъ ѕнаетъ что то ілі другое слово, есть греческое, ілі другаго какова языка; тотъ вѣдаетъ і ортографію его, тоесть, іѕъ какіхъ оно со-отоітъ буквъ, і потому, ѕнаетъ і ѕнаменованіе его: будежъ не ѕнаетъ; то станетъ доісківаться.

Пускай же ученыи люді проіѕведенія словъ доісківаются. Но ортографія не для одніхъ токмо ученыхъ, да і для всѣхъ беѕъ іѕъятія, которыя вся сіла въ томъ состоітъ, чтобъ ѕнать, которую букву въ которомъ складѣ, і гдѣ въ немъ, а складъ, въ которомъ мѣстѣ всего слова поставіть.

Пустая, г. м., мудрость, поістіннѣ пустая, а дѣйствітельная трудность, ежелі въ которой Азбукѣ больше буквъ, нежелі сколько надобно. Начто беѕъ пользы мучіться, і терять время, для того токмо, чтобъ ѕнать, гдѣ должно пісать (ѳ), і гдѣ (ф)? Не всѣ у насъ учі-

лісь греческому, ілі латінскому, ілі какому другому языку, безъ знанія которыхъ невозможно знать различія въ сіхъ буквахъ; а однако ортографію нашу, не токмо ученымъ людямъ, но і всѣмъ тѣмъ, который у насъ пісать умѣютъ, всеконечно знать должно: ібо какъ бы оні пісалі, кжелі бы не зналі который складъ, і которое мѣсто склада, которыя буквы требуктъ, для написанія целаго слова? Но такое знаніе, кшче несравненно лехчайшее будетъ, когда, каждая буква свой токмо звонъ, ілі кго способъ, означать імѣктъ: сіе вамъ само собою вразумітельно. Будежъ одінъ і тотже звонъ, ілі способъ кго, означается двумя ілі тремя знакамі; то какъ не быть сомнѣнію, і слѣдовательно затрудненію въ пісателѣ, а особліво въ непрікоснувшемся къ такімъ наукамъ, которые рассуждаютъ о сілѣ і свойствѣ буквъ, какую іѣъ оныхъ употребіть должно въ складъ?

Сверьхъ всего сего, кжелі грѣшно въ греческіхъ у насъ словахъ, пішемыхъ нашімі буквамі, употреблять, по обшчему всѣхъ проізношенію, букву (ф), вмѣсто (ѳ); тобъ велікій же і непростімый былъ грѣхъ, пісать і букву (т) вмѣсто тожъ (ѳ). Сіі, напрімѣръ, греческія словá, *θεολογία, θέμα μαθηματική*, которыя надлежало у насъ пісать, смотря на греческую ортографію, такъ: ѳеологіа, ѳема, маѳіматіка. Однако, нынѣ кдва, і кдва лі кшче, кто можетъ найтісь, который бы іхъ не чрезъ (т) выговарівалъ сімъ образомъ: Теологіа, Тема, Математіка: і потому, не токмо въ семъ нікакóва грѣха не находятъ, но кшче сіе самое і за красоту почітаютъ. Напротівъ того, нікто жъ не проізнесетъ у насъ сіхъ греческіхъ словъ

Θεράποντα, *Θεοδόσιον*, Терапонтомъ, Теодосіемъ; но всѣ выговаріваютъ Ферапонтомъ, Феодосіемъ.

Ітакъ, г. м., въ сіхъ і подобныхъ греческіхъ на нашемъ языкѣ словахъ, не проізведенія іхъ, ілі знаменованія наблюдаются, но смотрітся токмо, какъ оні у насъ выговаріваются, дабы по звону іхъ намъ прáвільно напісать, въ чемъ вся ортографіческая ісправность і состоітъ токмо въ одномъ, по твердому і не преодолѣемому Квінтіліанову, кніге I, главы 7, основанію, тоесть: *Такъ пісать надлежітъ, какъ звонъ требуетъ: ібо должность пісменъ въ томъ, чтобъ імъ хранітъ голосы, і какъ закладъ отдавать ихъ чітателямъ.* [1]) А на семъ одномъ і я утвердівшісь, проізвожду мою ортографію, положівъ за первое себѣ основаніе, сіе самое Квінтіліаново определеніе, і составівъ его другімі словамі. Тогораді, не надлежітъ прібѣгать, врассужденіі ортографіі, къ знаменованію словъ: сімъ наібольше да пользуются ученыі; а правопісаніе давно уже отдано, какъ токмо наблюдающее должныі звоны складовъ, обшчему всѣхъ употребленію.

Чуж. Прошчай же ты пісанныі Θеодоръ чрезъ (θ)! Я думалъ, что въ (θ) твоеі стоя́шчеі въ сáмомъ начальномъ складѣ, есть нѣкоторая твердая сіла, анъ только что мнімое таінство, чтобъ не сказать пустое. Напрасно поныне многіі на тебя надѣются. Подлінно, хотябъ і вырямь вывелъ я на сраженіе сільные і

---

[1]) Sic scribendum quidque iudico, quomodo sonat: hic enim vsus est literarum, vt custodiant voces et velut depositum reddant legentibus.

Quinctil. Lib. I. cap. 7.

вразчнѣе тебя Феопомпа; однако і съ сімъ богатыремъ прінужденъ бы я былъ тылъ показать. Но ты прі Феопомпѣ Федюша.

Рос. Казалось бы, г. м., что я васъ толь несмачною матеріею въ скуку прівелъ; но вы отчасу веселяе становітесь.

Чуж. Прошу, не прінять сего въ досаду: я надѣюсь, что сімъ вамъ самімъ нѣкоторую услугу показываю.

Рос. Какую, г. м.? Не думаете лі і меня тѣмъ развеселіть, для того что я толь угрюмую матéрію предлагаю? Но сія ваша услуга дѣлаетъ мнѣ тайно больше обіды, нежелі пользы і чéсті явнымъ вашімъ слушаніемъ.

Чуж. Позвольте правду себѣ донесть, для того что вы самі сперва началі праведное говоріть, а іменно, что я васъ слушаю толь терпѣліво, то подлінно нѣсколько вамъ чéсті самымъ слушаніемъ дѣлаю: но чтобъ чемъ васъ обідѣть, то і на мысль мнѣ нікогда прітті не можетъ. Впрочемъ, мнѣ кажется, что слушая у васъ сію матéрію, которая по своей пріродѣ не весьма веселая, лучше быть Демокрітомъ, нежелі Гераклітомъ.

Рос. Ізвольте смѣяться въ такомъ разумѣ, ізвольте по Демокрітову: веселый і ясный разумъ способнѣе внімаетъ предлагаемое, нежелі пасмурный. Полно і тѣхъ Гераклітовъ, которыі вправду плачутъ, чітая смѣшныя скаскі. Но я пакі за тужъ пѣсню, по которой рѣкѣ плыву, тоесть, за буквы.

Я ужé вамъ донесъ, что буква (Ѣ), съ (Е) нікакія разности не імѣетъ въ голосѣ, хотя хітрая древняя

школа і различіла іхъ токмо положеніемъ въ склады (стр. 40). Однако, положеніе буквъ въ склады не измѣняетъ свойства въ ніхъ. Слѣдовательно обѣ онѣ одінъ голосъ означаютъ; і потому одна іsъ ніхъ лішняя, по II основанію. Подлінно, старому Алфавіту равно, хотя букву (Ѣ) отставіть, а употреблять (Є), ілі хотя пісать (Ѣ), а отрѣшіть (Є); развѣ токмо для сего лучшебы оставіть въ той Азбукѣ (Є), что сію точно Кіріллъ фiлософъ въ своей положілъ.

Но гражданской новой печаті надобно иначе сего смотрѣть, которая іsъ ніхъ больше походітъ на латінскую, ту і употреблять, по XI основанію. І какъ буква (Е) есть точно латінская фігура; то слѣдуетъ, что въ гражданскомъ Алфавітѣ надобно отдать мѣсто буквѣ (Е), а (Ѣ) іsъ онаго выключіть какъ для смѣшенныхъ согласнымі буквамі складовъ, такъ і для называемыхъ чістымі.

Ясно вамъ, г. м., что сіе доказательство, многажды отъ меня повторенное для ізлішніхъ і одногласныхъ буквъ, дѣйствітельнобъ могло быть, къ выключенію буквы (Ѣ) іsъ Азбукі. Но коль разумъ ні основательно опредѣляетъ; однако нѣтъ *прáвіла*, какъ говорятъ по латінѣ *безъ іsъятія*. [1]) Превелікій і основательный страхъ не допускаетъ, вывесть іsъ Азбукі буквы (Ѣ). Онъ такую нужду въ семъ представляетъ, что нікакъ невозможно его не послушать. Отъ презрѣнія его, воспослѣдуетъ превелікая гібель чістому нашему выговору, въ премногіхъ тысячахъ рѣчей. Словомъ, іsъ двухъ вредовъ, іsъ которыхъ одному коему нібудь

1 Nulla regulla sine exceptione.

надобно быть необходімо, лучше выбрать тотъ, который не столько вреденъ.

І поістінѣ, протівно разуму, чтобъ на одінъ звонъ двумъ быть знакамъ, по II основанію. Но кшче протівнѣе імѣетъ быть нѣжному слуху, кжелі чістота выговора пропадетъ. Ібо такъ мы прівыклі відѣть букву (Ѣ) въ смѣшенныхъ складахъ согласными, что кжелі въ ніхъ ставіть (е) вмѣсто ея; то всеконечно всѣ оную выговарівать станутъ какъ (е). Напрімѣръ, словá *тебѣ, побѣда, въ славѣ, вѣрная, пѣснь, дѣйство, крѣпко,* кжелі напісать по разуму, *тебе победа, въ славе, верная, песнь, действо, крепко*; то не отмѣнно всѣ мы будемъ проізносіть такъ: *тебе, победа, въ славе, верная, песнь, действо, крепко.*

Ахъ! г. м.; коль ві клонятся многіі къ сему проізношенію, не научівшісь хорошенько смала раздѣлять звоны: но оно толь есть порочное, что невозможно ізобразіть сколько, развѣ токмо, что оно пребезмѣрно порочное. Тогораді, для ісконеснія сего порока, сколько возможно надобно оставіть по прежнему въ Алфавітѣ, не токмо старомъ, но і въ новомъ букву (Ѣ). Однако съ такімъ уговоромъ, чтобъ ві всеконечно быть токмо строчной, і полагаться въ складахъ согласными только растворенныхъ; а въ чістыхъ нікогда, хотябъ то было і въ косвенныхъ падежахъ, какъ то нынѣ употребляется въ обѣіхъ печатяхъ: а о семъ я вамъ не упомянулъ тогда съ забвенія, когда расказывалъ ортографію буквъ (Ѣ) і (Є) (стр. 40). Но въ семъ прошу прощенія.

Чуж. Ага! г. м., прігнала нужа къ поганой лужѣ, какъ говорітся. Вотъ сколько твердо второе ваше ос-

нованіе! Небольшое ізъятіе почітай его втрѣскі расхідывакть.

Рос. Не правда, г. м.: оно во всей своей целості прсбывакть. Я не говорю, что буква (к), напісанная какъ въ чістыхъ, такъ і въ растворенныхъ согласными складахъ, не тотже голосъ значітъ, что (Ѣ); і потому, не говорю, чтобъ сія вторая буква не была лішняя, і чтобъ одноя (к) не́-было довольно на ізображеніе звона, каковъ ізображаютъ латінскіе (ie). Я доношу вамъ только, что необходімая нужда, которая імѣкть сохраніть чістый нашъ выговоръ въ премногіхъ словахъ, неволную подакть прічіну къ оставленію въ Азбукѣ буквы (Ѣ). Но по нуждѣ і закону не бывакть лі перемѣны? Ежелібъ такіхъ ізъятій нѣсколько было; тобъ оныя уже́ не ізъятіямі былі, но правіламі. А то віліте, что одно только, да і то такое, котороe можетъ въ самоіі вешчі і не быть, будебъ полезнѣйшее нѣчто не вводіло его, хотя сіе полезнѣйшее здѣлалось токмо по случаю, а не такъ, чтобъ оно всеконечно необходімое было.

Ізвольте токмо положіть, что современемъ всѣ нашi выговарівать станутъ букву (к) чістую, і согласными растворенную, какъ (ie) латінскіе; то въ такомъ случае буква (Ѣ) сама собою і ісчезакть: а пропадакть она для того, что второе мое основаніе твердо і не поколебімо стоітъ. Но нынѣ оставлякться она не потому, чтобъ мое основаніе было не твердое, і не обшчее, но для того, что гібель учініться въ премногіхъ словахъ чістому выговору, ежелі она выключіться по разуму.

Чтожъ можетъ быть важнѣе і нужнѣе чістаго вы-

говора въ языкѣ? Что сладоснѣе і пріятнѣе слуху? Но въ нынѣшнее время вся сія важность і пріятность істребітся, буде не пріложітся радѣніе къ сохраненію оныхъ: а постараться о семъ нѣтъ другаго способа, какъ токмо, чтобъ оставіть букву (Ѣ). Слѣдовательно, пускай она остается, і остается съ тѣмъ, какъ я ужé напомянулъ, чтобъ ей полагаемоіі быть только въ смѣшенныхъ складахъ согласнымі буквамі, і быть токможъ строчноі.

Чуж. Но какъ бы вы сіе ні толковалі; однако, такое буквы (Ѣ) употребленіе не токмо разворяетъ II основаніе ваше, но прітомъ еще і VI. Ібо, когда позволяется быть какоіі буквѣ строчноіі, ей же самоіі надобно быть і пропісноіі по тому основанію. А у васъ (Ѣ) токмо что строчныіі остается.

Рос. Еще больше утѣсніть меня імѣете вашимі сопротівленіямі, ежелі прібавіте, что сіе употребленіе нѣсколько уничтожаетъ і самое главное мое основаніе, а імянно, первое. Однако мнѣ кажется, что я непоколебімъ отъ васъ пребуду. Я не оставляю буквы (Ѣ) вовся въ Алфавітѣ, для того что есть ужé сеіі звонъ въ буквѣ (е), которая совершенно подобна латінскоіі для гражданскія печаті; но токмо на время, пока нашi прівыкнутъ букву (е) проізносіть точнымъ ея голосомъ, какъ въ чістыхъ такъ і смѣшенныхъ складахъ. А понеже теперь есть еще страхъ, чтобъ какъ чістаго нашего выговора не повреділь. Тогоради, нужда, і та еще крайняя, велітъ, чтобъ ея оставіть, подлінно въ нѣкоторое малое предосужденіе моімъ основаніямъ. Однако, какъ одна ласточка не дѣлаетъ, по

латінскому і греческому прісловію, весны; [1]) такъ одна буква оставленная почітай не за букву, но за нѣкоторый родъ намѣсніцы буквѣ (е), і въ нѣкоторыхъ токмо случаяхъ, не здѣлаетъ превелікаго і обшчаго опроверженія моімъ основаніямъ.

Не надѣюсь, чтобъ вы моглі сказать, что мої основанія неосновательны. Ітакъ, когда оні тверды самі въ себѣ; то не можетъ іхъ нічто прівесть въ колебаніе, хотя і кажется, что оставленная буква (Ѣ) нѣсколько іхъ повреждаетъ; однако поврежденіе сіе не проісходітъ отъ того, что употребленіе буквы (Ѣ) есть тверже моіхъ основаній, но проізводітъ оное временная уступка нуждѣ. Сколько бы тучі не закрывалі солнце; оно всегда само собою свѣтло, хотя свѣтъ его отъ нашіхъ глазъ і отнімается на время. Что дѣлать, г. м.,? [2]) Нѣтъ нічего въ свѣтѣ толь ізряднаго, чтобъ малаго въ себѣ не імѣло недостатка. Впрочемъ, сіе самое ізъясненіе мое о буквѣ (Ѣ), долженствуетъ служіть всѣмъ за нѣкоторое особлівое правіло, которое не включается въ обшчее распространеніе основаній; а правіломъ сімъ долженствуетъ оно почітаться на время.

Чуж. Будь же по вашему, когда вамъ такъ угодно; да і желаю, чтобъ і всѣмъ сіе ваше ізъясненіе довольнымъ показалось: а я букву (Ѣ) такімъ образомъ употреблять буду, какімъ вы хотіте, для сохраненія чістаго выговора въ вашемъ языкѣ. Прітомъ, прошу

---

[1] *Ου ποιει έαρ μια χελιδών.*
Vna hirundo non facit ver.

[2] Commoditas omnis sua fert in commoda se cum.

не погнѣваться на мої сопротівленія: мнѣ подумалось, что ежелібъ я іхъ вамъ не предложілъ; тобъ другой кто нібудь не оставілъ того, чтобъ на васъ съ німі когда нібудь не напасть съумысла.

Рос. Пускай г. м., нападаетъ кто хочетъ: у меня всѣмъ одінъ сей отвѣтъ, для того что не імѣю лучшаго. Но я окончу рассматрівать одногласныя буквы, рассужденіемъ о буквахъ (ѡ) і (ѻ) церковнаго Алфавіта.

Вы ужé іѕволілі слышать (стр. 41.), что первая іѕъ січъ въ началѣ самаго перваго склада, а вторая въ середніхъ і послѣдніхъ обыкновенно полагается въ старой нашей ортографіі. Но ортографіі сея іѕвѣсна ужé вамъ ясно хітрость: она всегда раѕлічаетъ одногласныя буквы мѣстомъ, когда у ніхъ нѣтъ раѕлічія въ голосѣ. Но хітрость сія только что хітрость; а пользы отнюдъ нікакія не імѣетъ. Какой іѕъ того вредъ можетъ проіѕойті, когда поставітся буква (ѻ) въ самомъ началѣ склада, а (ѡ) въ середніхъ і послѣдніхъ? То і другое употребленіе есть проіѕвольное, для того что обѣ сіі буквы одінъ і тотже голосъ оѕначаютъ. Посему, одна которая нібудь іѕъ ніхъ есть лішняя, і слѣдовательно, однажъ которая нібудь не долженствуетъ быть въ старомъ Алфавітѣ по II основанію.

Впрочемъ, хотя обѣ сіі буквы совершенно одногласныя; однако нѣкоторыя особы сомнѣваются о томъ, думая, что Кіріллъ Філософъ положілъ сію (ѻ) лібо не ѕа (ѡ), но ѕа какую другую греческую двугласную. Сіе іхъ сомнѣніе напрасное: ібо нѣтъ ні едіныя двугласныя у грековъ, котораябъ імѣла въ сложеніі своемъ спре-

лй букву (і), но во всѣхъ находітся она положена съ правыя рукі. Подлінно, і въ сей нашеіі, буква (і) не положена спреді, но въ средінѣ буквы (А), однакожъ не пóслѣ (А); что самое довольно показываетъ, что она сложена ізъ (і) і (а) также какъ і (ꙗ); і слѣдовательно, тотже самый голосъ означаетъ: сіежъ толь наіпаче, что нѣтъ у насъ нікдіныя двугласныя, котораябъ імѣла букву (і) погреческі отъ правыя рукі; і не можно положіть, чтобъ она была введена на означеніе звона (ай), для того что і всѣмъ бы прочімъ гласнымъ надлежало імѣть собственныежъ фігуры на означеніе звоновъ (ей) (ій) (ой) (уй), однакожъ сего нѣтъ, і не бывало, а за іныіі ужé голосъ положіть сея буквы (ѧ), какъ токмо за (аі) полтарагласный, тоесть, за (ай), отнюдъ невозможно; да і древніі нашi не проізносілі нікогда буквы (ѧ) інако, какъ токмо (ꙗ).

Можно развѣ такъ сказать о сіхъ буквахъ, что (ꙗ) вымышлена самімъ Кіріллом, а (ѧ) введена пóслѣ его за тотже самый голосъ; равно какъ Кіріллъ положілъ въ свой Алфавітъ токмо (Є), а по немъ ужé нашлі і другую ей подобную, а іменно (Ѣ), і здѣлалі ізлішествомъ сімъ одногласныхъ буквъ знатное смятеніе въ ортографіі.

І какъ ізъ обѣіхъ сіхъ буквъ нікоторая способно не походітъ на какую нібудь ізъ латінскіхъ; то въ гражданскіи Алфавітъ взята съ сáмаго начáла скорописная, которая есть точныіі (R) латінскій, ежелі его оборотіть съ правыя рукі къ лѣвой. Она одна въ немъ і по нынѣ благополучно обрѣтается, і начертаніемъ своімъ нікого не пріводітъ въ сомнѣніе о своемъ голосѣ; да і звоны нашi въ складахъ, а склады въ це-

ныхъ словахъ, не претерпѣваютъ отъ того ні малаго недостатка.

Чуж. Я радуюсь, что вы кончілі рассужденія объ одногласныхъ буквахъ; также і о томъ, что я выразумѣлъ, чего раді не надобно быть въ вашемъ Алфавітѣ лішнімъ буквамъ. Помнітся мнѣ, что теперь надлежітъ на судъ къ вамъ стать связнымъ.

Рос. Такъ, г. м.; объ віхъ буду рассуждать, а вопервыхъ что касается до (ѿ).

Какъ сія буква, і гдѣ полагается въ складахъ, по прáвіламъ сея старыя нашея ортографіі; о томъ ужé вамъ ізвѣсно, (стр. 42). І понеже она вопервыхъ у насъ есть точный тотъ предлогъ, что у грековъ *ἀπὸ*, а у латінъ a ілі ab, і требуетъ всегда родітельнаго падежа; то ізвольте рассудіть, какой ізъ того імѣетъ проізоііті вредъ, ежелі напішется напрімѣръ *отъ дѣла*, вмѣсто *ѿ дѣла?* Ні звонъ въ сáмомъ предлогѣ, ні сіла въ словѣ, положенномъ въ родітельномъ падежѣ, нічего ні мало не теряютъ, такъ что почітай ізлішно, опровергать сіе не играя.

І потому, сверьхъ того, что всѣмъ связнымъ буквамъ, сколько іхъ ні есть, не надлежітъ быть въ нашей ортографіі, по сілѣ III основанія, еще сія стараго Алфавіта нашего связная буква, какъ ізъ связныхъ есть не прáвільная, для того что сплетена не ізъ обѣіхъ согласныхъ, да ізъ гласныя і согласныя, ізъ буквъ какъ буквъ, есть не прямаяжъ буква, но целый слогъ, [1]) такъ і ізъ слоговъ какъ слоговъ, есть, не все-

[1] Самыі защітнікі сея буквы прінуждены говоріть, сколько ні положілі прáвілъ на нея ортографіческіхъ, а ізъ віхъ

конечный слогъ, но целая часть слова, потому что предлогъ родітельнаго падежа. Какъ же ей можно правільно чіслітьсп между буквамі нашего Алфавіта? Сія есть пріччна, что іаъ гражданскаго Алфавіта выключена вовся сего предлога фігура, да і весьма основательно.

Впрочемъ, я не могу довольно надівіться, чего раді ея Кіріллъ Філософъ положілъ въ свою азбуку въ чіслѣ буквъ. Можетъ быть, послѣдуя грекамъ, у которыхъ уже́ былі тогда за долго прежде связныя буквы. [1])

Но въ рассужденіі того, что сіяжъ буква полагается, по сілѣ старыя ортографіі, въ сложныхъ глаголахъ, і глагольныхъ іменахъ сначала, то тѣмже самымъ опровергается, что уже́ я вамъ донесъ прежде: ібо сложный глаголъ, і глагольное імя, хотя і напішутся чрезъ (от) просто, какъ уже́ і пішутся въ новой нынѣ, однако точныя своея сілы і знаменованія лішены быть отнюдъ не імѣютъ.

Можетъ быть кто і скажетъ, что старая ортографія сіе дѣлаетъ для того, чтобъ сложныя слова́, самымъ первымъ взглядомъ, распознавать отъ простыхъ. Но, г. м.; кто не знаетъ, что сложное слово. і которое простое; тому сколько ні ізволь различать сіе буквамі, онъ все потомужъ не знаетъ, а знающій,

---

особліво Федоръ Полікарповъ, въ возобновленной отъ себя, послѣ мелетія Смотріцкаго, грамматікѣ, на 6 лістѣ на оборотѣ, что «ѿ нѣсть пісмя, ніже двогласное, но слогъ, «тѣмже буквамъ за два́ сочіслімо есть.

[1] Смотрі грыдор. ліс. полож. въ заглавіі; і прімѣч. на стр. 17.

і бовъ сего мнімаго способа тотчасъ відітъ простыя і сложныя слова, і другъ отъ друга разлічать іхъ умѣютъ.

Прїступімъ же теперь къ (щ). Сія также ізъ связныхъ: і потому, равнымъ же образомъ III моє основанія не допускаютъ ея въ нашъ Алфавітъ, но равнымъ же образомъ і она у Кіріла въ Алфавітъ внесена, какъ і первая; а сія меня въ велікоє потомужъ пріводітъ удівленіе, для того что я не віжу тому твердыя прічіны. [1])

Но какъ то ні єсть; однако сія літера не токмо въ старомъ, но і въ новомъ тіпѣ поныне обрѣтаєтся, і служітъ въ обоіхъ за (шч), хотя отъ Кіріла она і положена за (шт). Чтожъ она у Кіріла за (шт); то не токмо самоє связаніе ея фігуры показываєтъ, но і всѣхъ іллірічєскіхъ славянъ проізношеніе, коімъ она дана Кіріломъ: ібо всѣ оні тѣ слова проізносятъ чрезъ (шт), коі мы выговаріваємъ чрезъ (шч). Напрімѣръ, мы говорімъ *прічащеніе*, а оні *прічаштеніе*, мы *благовѣщеніе*, а оні *благовѣштеніе*, равнымъ образомъ і всѣ прочія, такъ что я не знаю, отъ кого мы сперва научілісь проізносіть ея за (шч), развѣ токмо отъ малороссіанъ.

І какъ сему перемѣніться уже какъ у насъ, такъ і у всѣхъ прочіхъ славянъ, невозможно; тогоради я рассматріваю сію букву за (шч) а не за (шт), і говорю, по сілѣ III основанія, что не надлежітъ ей быть у насъ въ Алфавітѣ, длятого что (шч) порознь, всю ея должность отправляютъ ісправно, і толь, что і все смятеніе і разность, какова между намі, і прочімі сла-

---

[1] Смотрі грыдор. ліст. въ загл. і прімѣч. на стр. 17.

внанамі находітся въ выговорѣ ея, совершенно заглаждаютъ, і могутъ быть прічіною, что гдѣ у славянъ выговоръ требуетъ, послучаю, (шч), тутъ і мы можемъ употреблять іхъ же, а употребляя (щ), заставімъ славянъ выговарівать въ нашей печаті (шт). Тогораді, не токмо разумъ, но і выговора ісправность, і прімѣръ прочіхъ связныхъ ілі двоійныхъ требуютъ, чтобъ буквѣ (щ) не быть въ нашемъ Алфавітѣ; а особліво въ гражданскомъ: а что она оставлена, во время выключенія другіхъ связныхъ, то, какъ вамъ ясно, учінено не дѣльно.

Будежъ кто скажетъ, что для того буква (щ) оставлена въ новомъ Алфавітѣ, что глазá наші іздавна прівыклі ея відѣть въ словахъ. Но глазá наші также прівыклі было відѣть въ словахъ букву (Ѿ), также (ѯ), і (ѱ), о которыхъ тотчасъ імѣетъ слѣдовать мое рассужденіе; однакожъ онѣ выключены ізъ Алфавіта. Чтожъ могло удержать букву (щ)? Она также связная, какъ (ѯ) і (ѱ)? Также выговарівается въ ней раздѣльно (шч), какъ въ ѯ (кс) а въ ѱ (пс)? Поістінѣ, не віжу, какую бы кто могъ сыскать прічіну сему, что (щ) равнымъ же образомъ невыключена.

Съ другой стороны, утверждаюшчіі, что сія буква (щ) связана ізъ (сч), а не ізъ (шч), не догналісь, что не токмо буква (с); но і (з) (ж) предъ (ч), преврашчаются всегда, по прірод̀ѣ і свойству нашего произношенія, въ (ш), [1] о чемъ я буду вамъ доносіть пóслѣ, какъ время прідетъ· і потому, невозможно нікакъ, чтобъ (щ) состояла у насъ ізъ (сч); вмѣсто (шч).

---

[1] Прімѣч. на стр. 28.

Сверьхъ сего, довольно, кажется, вамъ уже́ізъясніль я, [1]) что сіі особы, хотя впрочемъ і весьма іскусныя, врассужденіі сего всеконечно не імѣютъ быть правы, ежелі всегда будутъ утверждать связанія буквы (щ) ізъ (сч).

Чтожъ касается до буквъ (ѯ) і (ѱ); онѣ понеже также связныя і двоійныя: то, по сілѣ тогожъ III моего основанія, долженствуютъ быть выключены ізъ Алфавіта; что уже́ нынѣ і здѣлано въ гражданской печаті, а здѣлано сія весьма дѣльно. І подлінно, нѣтъ нікакія твердыя прічіны, которая бы пріводіла къ тому, чтобъ імъ быть у насъ въ чіслѣ буквъ. Слова́ требуюшчія въ своі склады (ѯ) ілі (ѱ), хотя і напі́саны будутъ на первую чрезъ (кс), а на другую чрезъ (пс); однако не пропадаетъ въ ніхъ отъ того ні знаменованія, ні сіла, ні выговоръ. Чегораді, въ нашеій старінноі ортографіі всеконечно онѣ обѣ пустыя, а введены токмо что смотря на образецъ греческія ортографіі.

По сказать по правдѣ, онѣ і у саміхъ грековъ лішнія: ібо совершенно імъ можно обоійтісь і безъ ніхъ, пішучі вмѣсто первыя (κσ), а вмѣсто вторыя (πσ), какъ то прежде і было до Паламеда врассужденіі (ξ), а до Сімоніда врассужденіі (ψ). О семъ са́момъ старінномъ греческомъ употребленіі нѣтъ ні сомнѣнія ні спора. Однако сія нѣсколько удівітельно, что на баудолеціанскіхъ каменяхъ находітся, по утвержденію Бернарда Монфокона въ са́момъ началѣ его Палеографіі греческія, вмѣсто ξ (χσ), а вмѣсто ψ

[1] Прімѣч. на стр. 28.

(*φσ*), въ сіхъ слѣдуюшчіхъ словахъ, *αμφιαναχσ* за *αμφιαναξ*, і *οφσιαδησ* за *οψιαδησ*. Но сік можетъ быть здѣлалось отъ неіскусства ваялшчіковъ, токсть тѣхъ, которыі вырѣзывалі слова на камняхъ, какъ то сік многажды мнѣ случалось відѣть і у насъ саміхъ.

Но впрочемъ, выключеніе сіе ізъ Алфавіта всѣхъ обшче связныхъ буквъ, сверьхъ оныхъ прічінъ, показанныхъ въ III моемъ основаніі, а іменно, что онѣ не прямыя буквы, і потому не прінадлежатъ къ ортографіі, но къ стеганографіі, также і что нѣтъ въ ніхъ ні малыя нужды, есть еще прічіною къ немалой пользѣ врассужденіі выговора, длятого что когда знакі ставятся въ складъ раздѣльно, то всякій знакъ точно выговарівается тѣмъ звономъ, ілі тѣмъ способомъ звона, который онъ по обшчему опредѣленію означаетъ, і потому не дѣлается ні малаго поврежденія выговору, также ні сомнѣнія о точномъ знаковъ тѣхъ проізглашеніі. Напротівъ же того, когда въ ортографіі двойныя ілі связныя находятся буквы; то современемъ могутъ подать сомнѣніе такое, что за какоі бы онѣ точно знакъ опредѣлены былі отъ предковъ, і потому, подать же і прічіну, къ совершенному потерянію выговора. Доказываетъ сіе наша (щ), і латінскія (x) і (z): доказываютъ і греческія (ξ) і (ψ).

Я уже вамъ доносілъ, что наша (щ) отъ Кіріла связана за (шт), однако мы ея выговарівасмъ, въ протівность славенскому выговору, за (шч): токсть, что мы, і малороссіане ілі не моглі знать сперва, ілі знавші позабылі, чрезъ долгое прошествіе времене, что (щ) есть (шт), а не (шч). Отъ чего і здѣлалось

у малороссіанъ слово ШЧО, вмѣсто ЧТО, ілі ШТО, которое у насъ справедліво одно только, чему однако дівлюсь, осталось. Равнымъ образомъ, древніі рімляне хотя і проізносілі свої (x), за (ξ) греческое; однако гішпанцы нынѣ, по свідѣтельству Тревултінскаго дікціонарія, выговарівають его за наше (к), а португальцы за (ш). Оніжъ древніі рімляне, хотя і ввелі сперва свое (z) за (ζ) греческую; толькожъ самі іногда мѣнялі его на два (зз). А нынѣшніі Італіанцы і нѣмцы проізносятъ его за наші (ц). Можетъ быть, что і греческія (ξ) (ψ), подлінно сперва выдуманы і положены за (χσ) (φσ), какъ сіе відѣлъ на камняхъ оныіі помянутыій Монфоконъ, хотя потóмъ, і сталі оні значіть у ніхъ (κσ) (πσ) по нынѣшнему, такъ что Еоляне нікогда не пісалі (ξ), что доказываютъ слова́ κσένος, ἱέρακς, вмѣсто ξένος, ἱέραξ.

Ізъ всего сего, ясно вамъ, г. м., что связныя буквы велікое могутъ прінесть поврежденіе совреыенемъ чістотѣ выговора; но что часто онѣ, по своеіі прíродѣ, сомнітельнымі бывалі і находятся знакамі, о томъ нѣтъ і сомнѣнія. На чтожъ намъ такіі непостоянныіі знакі блюсті въ своемъ алфавітѣ, і употреблять въ ортографіі? [1]) Всеконечно надлежітъ повіноваться разуму въ отрѣшеніі іхъ всѣхъ, а послѣдовать мудрому Кіріллу, врассужденіі (ꙟ) і (ѱ), длятого что онъ іхъ не положілъ въ свой первенствующіій славенскіій Алфавітъ, хотя ужé тогда і былі у грековъ (ξ) і (ψ).

Чтожъ впрочемъ нѣкоторыхъ я слышалъ, со-

[1]) Смотрі грыдоров. ліст. въ заглав. положен. і прімѣч. на стр. 17.

протівляюшчіхся выключенію із Алфавіта сея буквы (Ѵ), а сілящчіхся доказать нужду въ ней намъ тѣмъ, что вмѣсто греческаго (ξ) і древніі рімляне ввелі въ своіи Алфавітъ (х), і что также въ самомъ первомъ гражданскомъ нашемъ Алфавітѣ, вылітомъ въ голландіі, буква (Ѵ) была, отъ всегожъ сего заключаюшчіхъ, что не дѣльно не смотрѣть на толь важныі прімѣры, і не должно потому выключать ізъ азбукі літеры сея (Ѵ).

Подлінно, г. м.; нѣкоторымъ есть прімѣромъ оное первоначаліе гражданскаго нашего Алфавіта. Однако оно не касается до свойства сея буквы какъ связаныя, і значашчія (кс), но токмо смотрѣло і само на образецъ латінскаго Алфавіта просто, въ которомъ находітся (х). Ібо ежелібъ оно взірало на свойство буквъ, тобъ не опредѣліло выключіть тогда і (Ѱ): буква сія также есть связная і двойная, і значітъ равно (пс), какъ та (кс). Но понеже въ рімскомъ Алфавітѣ нѣтъ знака вмѣсто греческаго (ψ), а вмѣсто (ξ) есть (х). Тогоради і оставлена тогда буква (Ѵ). Слѣдовательно, сей образецъ есть также съ образца.

Посмотрімъ же, рімскій образецъ основателенъ лі не токмо для насъ, но і для саміхъ іхъ. Рімляне не інако могутъ означать греческое (ξ) чрезъ (сз), вмѣсто (х), какъ всегда означаютъ греческоежъ (ψ) чрезъ (рс) токмо, не імѣя, нікакова на сіе двойнаго знака і связаннаго. Поістінѣ, ежелібъ Паламедъ не вымысліл на троянскоі воінѣ буквы (ξ); тобъ і у древніхъ рімлянъ не могло быть буквы (х), равно какъ нѣтъ вмѣсто (ψ) длятого что сія вымышлена отъ Сімоніда много лѣтъ спустя послѣ Паламеда. А

по всему сему і рімскій образецъ есть равнымъ о
образомъ съ чужаго образца, который імъ также н
нуженъ і поныне врассужденіі свойства буквы (х
какъ і намъ врассужденіі буквы (ѹ).

Что рімлянамъ нетъ нужды въ букве (х), то Кві
тіліанъ, въ кн. 1 въ гл. 4 наставленіій объ оратор
свідетельствуетъ говоря: Et nostrarum vltima (х
qua tamen carere potuimus. Тоесть, *Із нашіхъ п
следняя есть* (х): *однако мы могли і безъ нея пробыт*
Но что і намъ она также не нужна; то Федоръ П
лікарповъ, въ вновобновленной отъ себя грамматі
славенской на лісте 257, утверждаетъ сімі словам
отъ техже грековъ і къ намъ славяномъ преідоша (т
есть ѯ і ѱ), *і употребляются раді орфографіі въ г
ческіхъ токмо реченіяхъ, могущімъ намъ і безъ сі
вышереченнымі* (кс і пс) *пісмены довольствоватіся.*

Вразумітельно уже вамъ, г. м., что букву (ѯ) ка
самъ Паламедъ безъ нужды для грековъ вымыслі
такъ рімляне не основательно грекамъ последов
своімъ (х), а на последокъ, равнымъ образомъ н
прасно і у насъ была оставлена (ѹ) прежде, смот
на рімскій просто образецъ, а не на свойство букв
по которому она ныне выключена іЗъ граждански
Алфавіта, такъ какъ (ѱ): ібо наша ортографія д
женствуетъ рассуждать о сіле буквъ, тоесть, бе
которыхъ намъ обойтісь невозможно, і которыхъ
іметь вредно для выговора; а смотреть на чужій с
разецъ, ежелі въ немъ нетъ німалыя пользы, ніка
не іметъ прічіны, но сіле Х моего основанія.

Чуж. Позвольте доложіть себе, г. м., что мне т
перь въ умъ впало. Можетъ быть, что въ древ

времена у рімлянъ также былъ особлівый знакъ на ізображеніе греческаго (ψ) какъ поныне есть (х), которое у ніхъ за греческое (ξ), но до насъ оный отъ обіды случаевъ не дошолъ. Кто можетъ подлінно знать? Есть сему і прімѣръ, а именно, буква Клавдія рімскаго Цесаря, которую было онъ вымыслілъ, обратівші (F) сверьху въ нізъ, і потомъ съ правыя рукі превратівші на лѣвую, не токмо до нынѣшніхъ нашіхъ временъ не дожіла, но еще тогдажъ почітай одною съ Клавдіемъ смертію скончалась.

Рос. Нѣтъ г. м.: сіе мнѣніе ваше не весьма твердое, хотя вы і подтверждаете его праведнымъ прімѣромъ. Пісателей объ ортографіі латінской какъ древніхъ, такъ і новыхъ, тьма, чтобъ такъ сказать: однако не надѣюсь, чтобъ кому случілось въ ніхъ відѣть і чітать о пропадшемъ какомъ латінскомъ знакѣ вмѣсто греческаго (ψ). Ежелі бы такой у ніхъ знакъ былъ когда, а потомъ пропалъ; то какъ бы кто нібудь изъ сіхъ пісателей не упомянулъ объ немъ? Моглі лібъ о томъ не знать всѣ оні, по крайней мѣрѣ ближайшіі къ древности? Какъ бы не напісалъ чего нібудь, врассужденіі сего, Квінтіліанъ въ Наставленіяхъ своіхъ объ Ораторіі, который нарочно пісалъ въ нѣкоторой главѣ о сей матеріі? А пісалъ толь обстоятельно о всемъ, что едваль онъ остался отъ Ціцерона. Кто чітывалъ Квінтіліана; тотъ знаетъ, что я объ ісправності его правду вамъ доношу. [1]) Одна-

[1]) Засвідѣтельствованія, і похвалы Квінтіліану во многіхъ изъ древніхъ віділмы; именножъ у Аннея-Сенекі въ предісловіі кнігі 10 контроверсій, также і въ кн. 4, у

ко ні въ комъ ізъ всѣхъ сіхъ ні слова, ні тѣні о такой буквѣ.

Чтожъ вы подобнымъ прімѣромъ Клавдіевы літеры подтверждаете; то находітся тутъ велікая разность: ібо о Клавдіевой буквѣ воспомінаютъ пісателі, а іменно Тацітъ і Светоній; ізъ новыхъ Юстъ-Ліпсій, і прочіі. Говорятъ оні, что такую літеру ввелъ было Клавдій-Цесарь; но по смерті его рімляне увідѣлі, что въ ней імъ нѣтъ нужды: того раді ея і оставілі. Не інако і мы, когда увідѣлі, что въ буквахъ (Ѿ) (Ѵ) (ѱ) нѣтъ намъ ні пользы, ні нужды; за-

---

Юнія-Ювенала въ 8 і 7 сатірахъ. У Плінія въ кн. 11 Єпіст. 14. У негожъ въ кн. 6 епіст. 6. У Целія-Лактанція въ кн. 1 гл. 21: у негожъ въ кн. 5 гл. 7: і въ кн. 6 гл. 23. У Авзонія въ благодареніі; у негожъ въ стіхахъ о Вікторѣ-Мінерваі; і також въ Мозеллѣ. У блаженнаго Ієроніма въ Хронікѣ: у негожъ къ Пресідію; въ вопросахъ еврейскіхъ; протівъ Вігіланція; къ Паммахію о кончінѣ Павліны; къ немужъ о преізрядномъ родѣ перевода; въ вопросахъ къ Дамаску; напослѣдокъ въ предісловіі на Авдія. У Сідонія Аполлінаріса въ кн. 5 епіст. 10. У негожъ въ Панегірікѣ къ Антемію; і въ стіхахъ къ Феліксу. У Кассіодора о реторікѣ. У Ісідора Гіспалонскаго въ кн. 11 Єтімологіі о реторікѣжъ. У Еразма въ Ціцероніанѣ, і іншчо у многіхъ. Но Валерій-Марціалъ, Єпіграмматістъ рімскій, слѣдующчую ему похвалу прішісалъ,

Quinctiliane vagae moderator summe iuuentae;
Gloria romanae, Quinctiliane, togae.

Тоесть:

Квінтіліанъ! молодымъ въ обученіі крайній наставнікъ,
Слава тыжъ сула рімскаго, Квінтіліанъ.

Марц. кн. 11 епігр. 90.

тѣмъ і выключілі іхъ іѕъ Алфавіта, не смотря на то что въ са́момъ первомъ гражданскомъ Алфавітѣ оставлена была буква (Ꙋ).

Но нынѣ уже́ мнѣ кажется что, понеже не хотімъ мы імѣть ні лішніхъ, ні двойныхъ, іѕъ моея ортографіі по должності і я выключаю літеру (щ) какъ двойную, і намъ ненадобную. Пускай всѣмъ сімъ сестрамъ какъ говорітся, будетъ по серьгамъ, товсть, когда уже́ тѣ отрѣшены, і отрѣшены пра́вільно; то сіежъ самое пра́віло, по которому тѣ отлучены отъ чісла́ буквъ въ новой нашей печаті, требуетъ, чтобъ не чіслiться между буквамі і буквѣ (щ). Одна она предъ прочімі тремя ніакова преімушчества не імѣетъ. Іѕвініте, прошу, что я начавъ псямі, скончалъ шчамі; а къ статі подлінно пріпомянулъ я шчі: ібо сіе слово двояко у насъ выговарівается, товсть, отъ іныхъ шчі, а отъ іныхъ шті; сіежъ длятого, что мы уже́ давно не сталі ѕнать, какъ надлежітъ прямо выговарівать букву (щ), товсть, шча, ілі шта. Пускай же она больше въ сомнѣніе насъ не пріводітъ; і того раді, пускай выдетъ пожалуетъ, какъ по всему оглашенная, вонъ іѕъ аѕбукі, особлівожъ іѕъ новыя, по прімѣру прочіхъ своіхъ сестръ.

Чуж. Іѕвольте довольствоваться вы шчамі: съ меня полно і супа. Однако, ра́но кшче садіться ѕа столъ. Тогораді, прошу іѕъясніть мнѣ по порятку ваше мнѣніе объ оныхъ ѕначкахъ, которыі вы наѕвалі страстямі, і іѕмѣненіямі; а іменно, о ѕначкѣ отолшченія і отонченія.

Рос. Іѕъясненіе объ ніхъ невеліко: довольно токмо скаѕать, что оні намъ оба надобны, і что мы беѕъ

ніхъ обоітісь не можемъ. Сія только должно знать, что оні не літеры, какъ літеры, по V основанію; но нѣкоторыя страсті ілі ізмѣненія согласныхъ буквъ.

Впрочемъ, безъ перваго отолшчающшаго знака можно бы намъ всеконечно пробыть, какъ то і вы самі ізволілі прімѣтіть, (стр. 44); ежелібъ онъ токмо на самомъ концѣ простыхъ словъ былъ полагаемъ. Нікто подлінно сея, напрімѣръ, краткія греческія і латінскія рѣчі, *μισθὸς ἀρετῆς αἶνος*; mercee virtutis laus est (*мзда добродѣтелі похвала*), напісанныя нашімі літерамі безъ (ъ), *місѳос аретис енос; мерцес віртутіс лаус ест*, інако чітать не будетъ, какъ буттобъ напісана она была вездѣ съ (ъ), *місѳосъ аретисъ еносъ; мерцесъ віртутісъ лаусъ естъ*.

Но понеже (ъ) не только что на самомъ концѣ словъ полагается, есть еще у насъ много іхъ такіхъ, которыя спреді самаго сочіняются съ предлогамі, і слагаются ізъ ніхъ, кончашчіхся на (ъ), а слѣдуюшчій складъ начінается какою нібудь двугласною, какъ напрімѣръ, *объявляю, подъемлю, возъярілся, съѣдаю, подъ югъ, предъ юнікамі*, і прочія многія: то ежелі знакъ (ъ) оставіть, всѣ такія слова надобно намъ будетъ проізносіть сімъ образомъ, *обявляю, подемлю, возярілся, сѣдаю, подюгъ, предюнікамі*, тоесть, предлогі оныі сразятся съ двугласною; а сего проізношенія нічто не можетъ у насъ быть порочнѣе. Тогораді, для ізбѣжанія отъ толікаго вреда въ подобныхъ случаяхъ, всеконечно надобно удержать, между ортографіческімі знакамі, сеі знакъ (ъ), равно какъ і тотъ, которыі есть отоичченія.

Съ другоі стороны, можетъ статься, что кто ні-

будь нелюбяшчій (ъ) вымыслітъ вмѣсто его, въ оныхъ случаяхъ, нѣкоторый родъ французскія апострофі, ілі лучше поперечныя палочкі сімъ образомъ, ізвольте смотрѣть, *об-являю*, *с-вдаю*, і прочія, і потому заключітъ, что ортографіі нашей не надобно знака (ъ).

Не спорю, сей способъ отправляетъ въ січъ случаяхъ всю должность (ъ), безъ всякаго недостатка. Но способъ сей былъ бы новый, і потому нікому неведомый; а слѣдовательно, надлежало бы всѣхъ вновь переучівать. Сверьхъ того, на что вымышлять новое то, которое уже есть, і прежде было, да і не дѣлаетъ нікакова вреда ні ортографіі, ні выговору, прітомже, і всѣмъ вѣдомое?

Однако, есть нѣкоторые особы, весьма іскусные въ семъ дѣлѣ, которые вмѣсто (ъ) хотѣліб пісать надъ согласною, коея ізмѣняется способъ звона, точечку, ілі крікъ; а когда надобно проізгласіть отонченное раствореніе звона, тоесть (ь), тобъ ні послѣ согласныя, какъ то поныне, ні надъ согласною не ставіть нічего: напрімѣръ, вмѣсто *уголъ* пісать бы *угол'*, а вмѣсто *уголь*, ізображать бы *угол*: а сіе употребленіе называютъ оні не новымъ, но прежнімъ.

Знаю, что такіе крікі, ілі крікі ставятъ у насъ надъ согласнымі не токмо въ скоропісі, но і въ печаті, а особліво въ кіевской і львовской; однако не за одінъ токмо (ъ), но і за (ь). А сіе впрочемъ употребленіе весьма есть неісправное: ібо на что то вымышлять вновь, что уже есть въ (ъ) і (ь)? Ліншіхъ знаковъ і такъ въ старомъ нашемъ Алфавітѣ много

Чтожъ оныя нѣкоторыя особы совѣтуютъ, вмѣсто (ъ) строчнаго, пісать надъ согласною крікъ, а вмѣсто (ь) нічего не ставіть; то хотя за (ъ) і можно ставіть по іхъ крікъ: однако, что въ томъ нужды? Недостатокъ, что лі, къ тому насъ прінуждаетъ? Есть ужé у насъ (ъ); полно съ насъ і того, когда ужé онъ введенъ: ібо, говоря точняе, можно бы намъ і безъ него обойтісь: сія подлінно есть і пріціна, что премудрый Кіріллъ въ первый свой славенскій Алфавітъ онаго не ввелъ. [1])

Но чтобъ вмѣсто (ь) нічего надъ согласною не полагать; то сіе не токмо неісправно, но і протівно свóйству буквъ. Ібо кто пішетъ *уюл* ; тотъ не веліть выговарівать *уюль*, но *уюлъ*. Сіежъ для того, что всѣ нашi согласныя, ежелі какімъ знакомъ въ умягченіе на концѣ пріведены не будутъ; то онѣ выговаріваются сушчественнымъ своімъ способомъ звона, равно какъ і во всѣхъ языкахъ, а особліво европейскіхъ. Сіе есть і основаніе, чего бы раді намъ не надобно было (ъ). Но понеже въ словѣ *уюль*, і во всѣхъ подобныхъ, каковы напрімѣръ *часть*, *брать*, *шесть*, самые последніе согласные умягчаваются, токсть, пріродный іхъ способъ ізмѣняется въ нѣкоторый тончайшій; то, буде подлѣ ніхъ, ілі надъ німі, не полагать нікакóва отончавающчаго знака, і будутъ іхъ всѣ выговарівать сушчественно, токсть, безъ всякаго ізмѣненія въ способѣ, іменножъ: *частъ*, *братъ*, *шестъ*.

Посему, основательнѣе бы было, ежелібъ оні совѣтовалі не ставіть нічего надъ согласною вмѣсто (ъ),

---

[1] Смотрі грыдор. лісточ. і прімѣч. на ст. 17.

а вмѣсто (ь) оный бы крікъ; который бы могъ служіть отончавающчімъ знákомъ согласныя буквы: ібо безъ отончавающчаго знака намъ отнюдъ пробыть невозможно. Нужду сію чувствуя совершенно Кіріллъ Філософъ Епіскопъ Моравскій, не здѣлалъ того, чтобъ не ввесть въ первенствующчую свою славенскую азбуку (ь), а (ъ) для того не положілъ, что въ немъ нéбыло столько славенскому выговору нýжды.[1])

Чуж. Подлінно, і мнѣ кажется, что сіі особы совѣтуютъ употреблять крікъ протівнымъ образомъ.

Рос. Какъ не такъ, г. м.? Однако намѣреніе іхъ доброе: ібо оні желаютъ справедліво, чтобъ наша азбука меньше была, хотя совѣтъ іхъ, врассужденіі кріка, і не весьма ісправенъ.

Но что до (й): безъ сего намъ знака отнюдъ пробыть не можно, какъ то ужé я вамъ донесъ прежде (стр. 45). Сіе токмо надлежітъ вѣдать, что сей знакъ есть не буква, но сокращченіе времені, употребляемое на проізношеніе целаго звона, означаемаго буквою (і), по IV основанію.

І понеже въ прежней нашей печаті буквы (і) і (и) одінъ точно звонъ означаютъ; то древніі нашi опредѣлілі, чтобъ, когда сокращченный сіхъ буквъ надобенъ звонъ, быть сокращченія знákомъ буквѣ (и) съ кавыкою наверьху, сімъ образомъ: (й).

Подлінно, для гражданскія печаті лучше бы сокращчать букву (і), для того что сея токмо фігуры буква въ латінскомъ Алфавітѣ находітся Однако, буде бы ставіть кавыку надъ буквою (і); то бы сіе

---

[1] Грыдор. ліст. І прімѣч. на стр. 17.

очамъ нашімъ весьма діко і странно было, і всѣхъ бы надлежало переучівать: въ чемъ состоітъ велікая трудность, а безъ всякія нужды. Тогораді, пускай старый знакъ, і всѣмъ вѣдомый, для сокращенія буквы (і) остается і въ гражданской печаті.

Пісцы нашї въ скоропісі своей, і за сей сократітельный знакъ употребляютъ, почті всѣ, оный же крікъ, іли крюкъ, который оні ставятъ безразборно то за (ъ), то іногда за (ь), какъ ужé я вамъ імѣлъ честь донесть. Но сіе іхъ употребленіе імъ оставляется: мнѣ нѣтъ дѣла до скоропісі; а для печаті, какъ церьковныя, такъ і гражданскія, такое іхъ обыкновеніе со всѣмъ не годітся. Пріміна сему, что ні въ которомъ тіпѣ, і нікогда у насъ, крікъ за іже сокрашченное употребляемъ не-былъ.

Но еще не все, что до сего сократітельнаго знака: тѣжъ самые особы, которые совѣтуютъ вмѣсто (ь) не класть наверьху кріка, а класть оный вмѣсто (ъ), хотѣлі бы, чтобъ сокрашчать звонъ буквы (і) точечкою на верьху, а надъ целымъ ея звономъ не ставіть нікакіныя точечкі Можно сказать, что сей іхъ вымыслъ довольно хорошъ, і толь наіпаче, что онъ выключаетъ вовся фігуру буквы (и), какія нѣтъ въ латінскомъ Алфавітѣ, довольствуясь токмо одною літерою (і). Однако, въ семъ іхъ представленіі находятся двѣ неудобності, а обѣ важные.

Первая, что нікто не будетъ знать, что (і) съ точечкою наверьху, есть іже краткое; і длятого надобно будетъ объявлять всѣмъ, что отнынѣ (і) съ точечкою, есть іже, которое поньшѣ въ печатяхъ кавыкою наверьху сокрашчалось. Но дѣльное лі будетъ такое

объявленіе, когдабъ кго і можно было здѣлать? Какая въ семъ важность, і нужда? Чемъ, всякъ скажетъ, помѣшалъ обыкновенный сокращченія знакъ? Умножаетъ лі онъ буквы въ Алфавітѣ? І начінаетсяі лі съ него какое слово, понеже для сочініталей Лексіконовъ надобно, чтобъ меньше было знаковъ въ Алфавітномъ порядкѣ? Изъ всего сего слѣдуетъ, что незнакмаго, не должно предпочітать знакмому знаку въ ортографіі, сіежъ для того, чтобъ нікого не переучівать.

Вторая, что понеже гражданской печаті всяческі надлежітъ быть подобной оному тіпу, по образцу котораго она вымышлена, токсть, нынѣшнему латінскому: то і буквѣ (і) строчной всегда і вездѣ должно находіться въ ней съ точечкою наверьху, по XI основанію, для того что буква сія въ латінскомъ строчномъ тінѣ всегда і вездѣ такова. Слѣдовательно, всегда бы і вездѣ въ строкахъ сія буква означала у насъ въ гражданской печаті сокращченный свой звонъ, а цельнаго бы нігдѣ не было, въ которомъ нашему выговору также превелікая есть нужда: токсть, былъ бы у насъ токмо *мой*, *твой*, *свой*; а *мої*, *твої*, *свої*, і напісаться бы не моглі.

Впрочемъ, говоря по правдѣ, ні одна точечка надъ (і), какъ съ самаго начала здѣлано въ гражданскомъ Алфавітѣ, ні двѣ, какъ въ прежней давно, і въ гражданской отъ времені другія въ ней перемѣны, нічего не значатъ: можно бы подлінно сей буквѣ быть і просто безъ всего, какъ въ греческой печаті, развѣ токмо длятого надобно оставіть надъ нею одну точечку, какъ то я і оставляю одну, что точно сік такъ въ латінской печаті; а сік определяетъ XI мое основанія:

[illegible] латінской же литого, чтобъ сію букву отлічіть [illegible] самаго перваго цыфірнаго знака; і что сімъ обра[illegible]омъ точно она была въ самомъ первомъ граждан[illegible]комъ нашемъ тіпѣ, самодержцемъ І ІМПЕРАТО-РОМЪ ПЕТРОМЪ ВЕЛІКІМЪ подтвержденная; а сей [illegible]рімѣръ вѣчное долженствуетъ отъ насъ імѣть благо[illegible]овѣніе, за честь толікаго МОНАРХА. Но что нынѣ, [illegible]вѣ сіхъ точечекъ ставітся і въ гражданской печаті; то подлінно, какъ безъ нужды, такъ і не на тотъ, на который надобно, образецъ взірая.

Чуж. Нікогда бы я не могъ подумать, чтобъ вы на такую мѣлочь, ізвініте въ словѣ, моглі найті столько опроверженій, а утвержденій на ваше мнѣніе. Хотѣлъ бы я відѣть рассуждающчаго васъ оважнѣйшей матеріі: я думаю, чтобы вы не оставілі тогда ні одного обшчаго, какъ называютъ, мѣста, котороe бы нѣсколько могло вамъ быть полезно.

Рос. Смѣйтесь, г. м., когда вамъ такъ угодно. Что дѣлать, і чемъ перемѣніть, что я къ такімъ токмо мѣлочамъ, і то кшче нѣсколько, способенъ. Но не всѣмъ съ неба звѣзды хватать, какъ говорітъ прісловіе наше, весьма бы я шчаслівымъ себя въ мыслі почіталъ, ежелібъ і мѣлочь сію могъ обстоятельно вытолковать.

Ібо какъ обоітісь безъ дальнаго іzъясненія апострофей, употребляемыхъ въ прежней печаті надъ каждою гласною і двугласною, і стояшчіхъ въ самомъ началѣ слова, о которыхъ уже я вамъ предложілъ выше (стр. 48)?

Прівычка, г. м., столькожъ сільна, сколько пріpода: Чітателі наші, старінныя печаті, відя, что знача-

объявленія, когдабъ его і можно было здѣлать? Какая въ семъ важность, і нужда? Чемъ, всякъ скажетъ, помѣшалъ обыкновенный сокрашченія знакъ? Умножаетъ лі онъ буквы въ Алфавітѣ? І начінаются лі съ него какое слово, понеже для сочінітелей Лексіконовъ надобно, чтобъ меньше было знаковъ въ Алфавітномъ порятке? Ізъ всего сего слѣдуетъ, что незнакмаго, не должно предпочітать знакмому знаку въ ортографіі, сіежъ для того, чтобъ нікого не переучівать.

Вторая, что понеже гражданской печаті всяческі надлежітъ быть подобной оному тіпу, по обрасцу котораго она вымышлена, токсть, нынѣшнему латінскому: то і буквѣ (і) строчной всегда і вездѣ должно находіться въ ней съ точечкою наверьху, по XI основанію, для того что буква сія въ латінскомъ строчномъ тіпѣ всегда і вездѣ такова́. Слѣдовательно, всегда бы і вездѣ въ строкахъ сія буква означала у насъ въ гражданской печаті сокрашченный свой звонъ, а цельнаго бы нігдѣ не́ было, въ которомъ нашему выговору также превелікая есть нужда: токсть, былъ бы у насъ токмо *мой*, *твой*, *свой*; а *мої*, *твої*, *свої*, і напісаться бы не моглі.

Впрочемъ, говоря по правдѣ, ні одна точечка надъ (і), какъ съ самаго нача́ла здѣлано въ гражданскомъ Алфавітѣ, ні двѣ, какъ въ прежней давно, і въ гражданской отъ времені другія въ ней перемѣны. [illegible] не значатъ: можно бы подлінно сей букв[illegible] сто безъ всего, какъ въ гречес[illegible]кой [illegible] мо длятого надобно оставіть [illegible] какъ то я і оставляю одну, [illegible] тінской печаті; а сіе опре[illegible]

объявленія, когдабъ его і можно было здѣлать? Какая въ семъ важность, і нужда? Чемъ, всякъ скажетъ, помѣшалъ обыкновенный сокращченія знакъ? Умножаетъ лі онъ буквы въ Алфавітѣ? І начінается лі съ него какое слово, понеже для сочініщелей Лексіконовъ надобно, чтобъ меньше было знаковъ въ Алфавітномъ порядкѣ? Ізъ всего сего слѣдуетъ, что незнакмаго, не должно предпочітать знакмому знаку въ ортографіі, сіежъ для того, чтобъ нікого не переучівать.

Вторая, что понеже гражданской печаті всяческі надлежітъ быть подобной оному тіпу, по образцу котораго она вымышлена, токсть, нынѣшнему латінскому: то і буквѣ (і) строчной всегда і вездѣ должно находіться въ ней съ точечкою наверьху, по XI основанію, для того что буква сія въ латінскомъ строчномъ тіпѣ всегда і вездѣ такова́. Слѣдовательно, всегда бы і вездѣ въ строкахъ сія буква означала у насъ въ гражданской печаті сокращченный свой звонъ, а цельнаго бы нігдѣ не́ было, въ которомъ нашему выговору также превелікая есть нужда: токсть, былъ бы у насъ токмо *мой*, *твой*, *свой*; а *мoі*, *твоі*, *своі*, і напісаться бы не моглі.

Впрочемъ, говоря по правдѣ, ні одна точечка надъ (і), какъ съ самаго нача́ла здѣлано въ гражданскомъ Алфавітѣ, ні двѣ, какъ въ прежней давно, і въ гражданской отъ времені другія въ ней перемѣны, нічего не значатъ: можно бы подлінно сей буквѣ быть і просто безъ всего, какъ въ греческой печаті, развѣ токмо длятого надобно оставіть надъ нею одну точечку, какъ то я і оставляю одну, что точно сіе такъ въ латінской печаті; а сіе опредѣляетъ XI мое основанія:

въ латінской же для того, чтобъ сію букву отлічіть отъ самаго перваго цыфірнаго знака; і что сімъ образомъ точно она была въ самомъ первомъ гражданскомъ нашемъ тіпѣ, самодержцемъ і ІМПЕРАТОРОМЪ ПЕТРОМЪ ВЕЛІКІМЪ подтвержденная; а сей прімѣръ вѣчное долженствуетъ отъ насъ імѣть благоговѣніе, за честь толікаго МОНАРХА. Но что нынѣ, двѣ сіхъ точечекъ ставітся і въ гражданской печаті; то подлінно, какъ безъ нужды, такъ і не на тотъ, на который надобно, образецъ взірая.

Чуж. Нікогда бы я не могъ подумать, чтобъ вы на такую мѣлочь, ізвініте въ словѣ, моглі найті столько опровержевій, а утвержденій на ваше мнѣніе. Хотѣлъ бы я відѣть рассуждающчаго васъ о важнѣйшей матеріі: я думаю, чтобы вы не оставілі тогда ні одного обшчаго, какъ называютъ, мѣста, которое бы нѣсколько могло вамъ быть полезно.

Рос. Смѣйтесь, г. м., когда вамъ такъ угодно. Что дѣлать, і чемъ перемѣніть, что я къ такімъ токмо мѣлочамъ, і то кшче нѣсколько, способенъ. Но не всѣмъ съ неба звѣзды хватать, какъ говорітъ пріслові наше, весьма бы я шчаслівымъ себя въ мыслі почіталъ, ежелібъ і мѣлочь сію могъ обстоятельно вытолковать.

Ібо какъ обоітісь безъ дальнаго ізъясненія апостроеей, употребляемыхъ въ прежней печаті надъ каждою гласною і двугласною, і стояшчіхъ въ самомъ началѣ слова, о которыхъ ужé я вамъ предложілъ выше (стр. 48)?

Прівычка, г. м., столькожъ сільна, сколько пріро да: Чітателі наші, старінныя печаті, відя, что внача-

Чуж. Я вамъ, г. м., іскренно пріѳнаваюсь, что нынѣ отъ васъ впервыя слышу о греческой тонкой, врассужденіі греческія собственно ортографіі. Подлінно, і грекі самі напрасно употребляютъ тонкую свою; а у васъ она въ старой печаті не только что напрасная, но напрасная безъ всякаго инче основанія.

Рос. Право іѳволілі вы рѣшіть. Но послушать прошу і того, что я буду говоріть о трехъ нашіхъ сілахъ, которыхъ употребленія, въ старой печаті, іѳъясніль ужé я вамъ, (стр. 49, 50).

Мнѣ не столько удівітельно, что въ церьковной ортографіі сіла сія употребляется надъ складамі двоякімъ обраѳомъ, іменножъ, надъ начальнымі, і середнімі слогамі палочка оная проводітся отъ правыя къ лѣвой рукѣ, а надъ последнімі, отъ лѣвыя къ правой, такъ что первая сіла длятого наѳывается острою, а вторая тяшкою: употребленія сія, і імена, точно греческія. Но весьма удівляюсь, что сегожъ самаго употребленія держітся, і тѣміжъ наѳываютъ іменамі сіі сілы і понынѣ въ гражданской печаті: ібо хотя въ сей гражданской печаті і не надъ всякімъ словомъ ставітся сіла, какъ въ древней по обраѳцу греческія; однако полагаются нынѣ і въ ней сілы тогда, когда два слóва іѳъ тѣхже самыхъ состоятъ буквъ, а разнымъ удареніемъ, разную вешчь, іли околічность вешчі оѳначаютъ, напрімѣръ, *рукí* едінственный родітельный, а *рýкі* множественный іменітельный.

Іѳвольте, г. м., рассудіть беѳпрістрастно; находітель вы какую раѳность въ воѳвышаемомъ голосѣ на тѣхъ складахъ, которыі поставлены бываютъ съ начáла, і

въ срединѣ, съ удареніемъ гóлоса на послѣдніхъ слогахъ? Нѣтъ вездѣ ні малыя разности въ возвышеніі гóлоса. На чтожъ быть разлічію въ проведеніяхъ палочекъ, то съ лѣвыя къ правой, то съ правыя къ лѣвой сторонѣ? На что і называть первыя *острою сілою*, а вторыя *тяжкою?* Не остряе первымі возвышается голосъ, і не тяжелѣ другімі: обоімъ родомъ палочекъ, равно подъемлемъ мы оный ударяя на слогі. Слѣдовательно, нѣтъ у насъ ні острыя, ні тяжкія просодіі; но одна токмо, которая означаетъ возвышаемый однажды гóлосъ въ каждомъ словѣ, то на сáмомъ начальномъ, то на середніхъ, то на послѣднемъ слогѣ, по VIII основанію: а посему, імя ей у насъ должествуетъ быть только что *Сіла.*

Нѣтъ нужды, съ правыя лі стороны къ лѣвой, ілі съ лѣвыя къ правой, лучше і прáвільнѣе ставіть сілу: съ обѣіхъ прáвільно, і кто какъ ізволітъ. Я прівыкъ нынѣ ставіть съ правыя къ лѣвой; однако нікого забірать не буду, ежелі кто поставітъ і съ лѣвыя къ правой. Однако прітомъ совѣтую, 1), не дѣлать такóва разлічія въ поставленіі сілъ, чтобъ *острой* оной быть всеконечно надъ начальнымі і середнімі, а *тяжкой* надъ послѣднімі складамі: ставіть бы надъ всѣмі, гдѣ надобно будетъ, лібо всегда острую, лібо всегдажъ тяжкую: ібо съ котораго румба, позвольте сказать по морскому обыкновенію, ні проведется палочка, значітъ будетъ только возвышаемый голосъ. 2), Буде кто нáчалъ ужé ставіть сію сілу съ той, ілі съ другой стороны ; тотъ бы ужé всегда продолжалъ одінакімъ вездѣ образомъ: прілічнѣе, кажется, въ семъ случае не разбіваться пісателю самомý съ собою.

Чтожъ до облеченныя нашея, о которой я уже́ вамъ предлагалъ, (стр. 50): она і въ старой нашей печаті напрасно между сілами счісляется: ібо она первое, не означаетъ возвышаемаго голоса надъ складомъ по своей пріродѣ, [1]) но по случаю *усѣченія* ілі *стісненія*; второе, не означаетъ также по пріродѣ своей возвышаемаго голоса надъ складомъ, но по случаюжъ разлічія между чіслами, падежамі, і родамі іменъ. Все сіе есть токмо ізлішное і суетное мудрованіе древніхъ нашіхъ грамматістовъ.

Вы ізволілі прімѣтіть, что въ церьковной нашей печаті надъ каждымъ словомъ ставітся сіла, кромѣ односложныхъ; а відывалъ я і надъ односложнымі. Но въ нынѣшней гражданской ставітся она токмо надъ такімі словамі, какъ я уже́ вамъ упомянулъ недавно, которыя, состоя ізъ одніхъ точно літеръ, равнымъ положеніемъ сілы означаютъ равную вещчь, ілі вещчі тоя іную какую околічность: ібо съ самаго начáла нігдѣ не ставілась сіла въ новой гражданской печаті.

Рассуждая о семъ старыя нашея печаті употребленіі, нахожу, что она, врассужденіі сілъ употребляемыхъ надъ каждымъ словомъ, есть совершеннѣе не токмо первоначальныя гражданскія печаті, но і нынѣшнія, которая надъ нѣкоторымі токмо ізвѣснымі словамі, въ ізъясненіе содержанія прáвільнымъ удареніемъ, ставітъ сілу. Подлінно, первоначальная гражданская печать ізрядно уподоблялась нынѣшней латінской, тѣмъ что нігдѣ сілъ нікогда не употребля-

---

[1] Quoniam eadem flexa ex acuta. Quinctil. I. 1. c. 5.

. Но уподобленіемъ сімъ крайнюю іногда тем
носіла содержанію: ібо слово сіе напрімѣръ,
ю, іногда надобно выговоріть намъ, *большаю*
дітельною степенію, а іногда *большáю*, положі
ою; іногда должно проізнесть *почесть* імя, а і
очéсть глаголъ неопредѣленнаго наклоненія; і
мли, а іногда *земли*: сімъ образомъ *ѕáпахъ*, і
ушка, і *пушкá*; *крушкá* і *кру́шка*; *дру́шка* і *дру*
і не токмо что кончающіяся на *шка*, но і бесчі
о премногія другія словá. Сія есть прічіна, ч
ынѣшней гражданской печаті, началі употре
ілу надъ такімі двузнаменательнымі словамі; а
реізрядную услугу здѣлалі, заводчікі сего,
воімъ россіанамъ, понеже первоначальная д
атрудненіе не однімъ чужестраннымъ, но і на
імъ. Однако і нынѣшняя гражданская, для ва
жестранныхъ, не весьма такъ способна ко ч
акъ вы думаете можетъ быть. Мы съ самаго
енчества нашего знаемъ, что слово сіе напрі
умага, не должно намъ выговарівать ні *бу́ма*
умагá, но *бумáга* всегда: тогораді надъ німъ нік
насъ і не поставітъ въ нынѣшней гражданской п
ілы Но вамъ сіе почему знать? Сія самая ест
іна, чегораді вы, г. м., не говоря о многіхъ, і
аріваете худо наші словá, не означенныя сіло
ая нашi кнігі печатные новымъ тіпомъ. Но
амъ случітся чітать церьковную нашу печать;
ожете проізнесть слóва протівъ сілы, хотяб
отѣлі: ібо каждое въ ней означено сілою.

Ежелі бы у насъ такъ постоянно ударяемы
клады, какъ напрімѣръ у французовъ, ілі у

ковъ; то бы всеконечно і намъ нé-было нужды ставіть сілу надъ нашімі. Французъ, выговарівая своя слово, всегда і непремѣнно послѣдній въ немъ возвышаєтъ: но хотя і кажется, что іногда оні возвышаютъ предпослѣдній, какъ напрімѣръ, Honéte, Hómme, ілі, nous sómmes, vous fútes, ils fússent; однако сія бываєтъ длятого, что въ сіхъ і подобныхъ словахъ послѣдняя гласная (e) єсть нѣмая [1]), которая у ніхъ выговарівается, тоєсть, сіі словá буттобъ у ніхъ напісаны былі сімъ образомъ ізвольте смотрѣть, honét, hóm, sóm, fút, fús. Ізъ чего ясно вамъ, что оні послѣдній, а не предпослѣдній слогъ возвышаютъ і въ такіхъ словахъ, которыя нѣмоє (e) въ послѣднемъ імѣютъ складѣ.

Полякъ также, всегда і непремѣнно предпослѣдній слогъ въ словахъ своіхъ сілою ударяєтъ, кромѣ токмо односложныхъ словъ, въ которыхъ понеже нѣтъ ні двухъ, ні многіхъ складовъ: то ясно, что сей самый одінъ прінуждены оні съ тóномъ выговоріть: ібо нієдінаго слóва безъ просодіі выговоріть человѣку невозможно. [2]) Чегорадi, і я сперва въ новомъ моємъ способѣ заключілъ, а потóмъ і въ россійскомъ моємъ же Парнассѣ потщался доказать, что всѣ нашi односложныя словá отъ прiроды своєя долгія, [3]) по сілѣ тоніческаго ко-

---

[1] Emuet.

[2] Est autem in omni voce vtique acuta; sed numquam plus vna.   Тоєсть:
Въ каждомъ словѣ єсть возвышеніє; однако въ каждомъ больше одного не бываєтъ.   Квінтіл. кн. I. гл. 5.

[3] Ea vero, quae sunt syllabae vnius, erunt acuta, aut flexa, ne sit aliqua vox sine acuta.

лічества слоговъ. Чтожъ бываютъ оні іногда короткімі въ стіхѣ; то по вольності, понеже невозможно, безъ превелікія трудності, сочініть нашего стіха, (какъ греческімъ і латінскімъ способомъ, токсть дактілі мѣшая съ хореямі вмѣсто спондеевъ, ілі іногда анапесты съ іамбамі: такъ і по нашему хореіческімъ і іамбіческімъ чісто) не почітая односложныхъ словъ обшчімі, токсть, іногда долгімі, а іногда короткімі. Но мы должны іногда ударять последній, іногда предпоследній, а іногда третій, четвертый, пятый, шестый, лібо і седьмый отъ последняго къ левой рукѣ. Напрімѣръ на последнемъ: *перó*; на предпоследнемъ: *пішетъ*; на третіемъ отъ последняго: *чернілами*; на четвертомъ: *благодáрственнов*; на пятомъ: *касáюшчевся*; на шестомъ: *владычествуюшчаю*. Почемужъ бы намъ знать, г. м., когда надобно возвышать тотъ ілі другой слогъ, ежелібъ мы къ сему не прівыклі съ самаго нашего младенчества наслышкою? Мы по сіе время прáвілъ на сіе нікакіхъ не імѣемъ. А сія токмо наслышка, і для васъ чужестранныхъ оставлена у насъ сретствіемъ, къ полученію вамъ пр.вільнаго нашего ударенія.

Не спóрю, веліков схотство съ нашімъ языкомъ, врассужденіі сего, імѣетъ латінскій языкъ· ібо въ немъ не на одінъ, і тотже всегда слогъ ударяетъ сіла, но на разныі. Однако въ латінскомъ языкѣ та раз-

---

Токсть:

Односложнымъ должно быть острымъ ілі облеченнымъ, (токсть острымъ же, острый слогъ у насъ есть долгій слогъ) ібо ні едіному слóву не можно быть безъ острыя.

Квінтіл. кн. 1. гл. 5.

ность съ нашімъ, что въ немъ нікогда не переходітъ сіла третіяго склада отъ последняго, і нікогдажъ она не бываетъ на самомъ последнемъ; [1]) но всегда ударяетъ лібо на вторый, лібо на третій отъ правыя рукі складъ. [2]) Посему, въ латінскомъ языке сіе токмо надобно ведать, когда должно на вторый, і когда на третій складъ сілою ударіть.

Чтобъ сіе знать; то въ латінскомъ языке служатъ токмо два коротінкія правіла. Первое: *ежелі слово есть двусложное; то всегда на первый слогъ отъ левыя рукі сілою ударять должно, длятого что нікогда на последнемъ она не бываетъ.* [3]) Второе: *будежъ слово трісложное, іли многосложное; то, ежелі вторый слогъ отъ правыя рукі долгій, на него і сілою біть надобно, а ежелі онъ короткій, то третій слогъ отъ правыя рукі возвышать должно, хотябъ сей третій слогъ былъ долгій, хотябъ і короткій.* [4])

---

[1] Est autem in omni voce vtique acuta; sed numquam plus vna, nec vltima vmquam.

[2] Namque in omni voce, acuta intra numerum trium sillabarum continetur, siue hae sint in verbo solae, siue vltimae; et in his, aut proxime extremae, aut ab ea tertia.
Квінтіл. кн. I гл. 5.

[3] Est autem in omni voce vtique acuta; sed numquam plus vna, nec vltima vmquam: adeoque in dissilabis prior

[4] Trium porro, de quibus loquor, media longa, aut acuta, aut flexa erit; (quoniam eadem flexa ex acuta) eodem loco breuis, vtique grauem habebit sonum, ideoque positam ante se, id est ab vltima tertiam, acuet. Est autem in omni voce vtique acuta.

Квінтіл. кн. I. гл. 5.

Но у насъ, ударенiе не переходiтъ можетъ быть шестаго, а не третiяго слога отъ правыя рукi; ктомужъ, бываетъ оно i на самомъ последнемъ, такъ что нельзя у насъ къ сему прiстать порассужденiю нi о двусложныхъ нi о многосложныхъ словахъ, каков делаетса о латiнскiхъ, да только прiвыкать надобно къ правiльному ударенiю съ самаго младенчества наслышкою.

Кажется, что i нашi ударенiя можно будетъ прiвесть подъ некоторыя iзвесныя правiла; iбо не таков сiе есть дело, чтобъ оно сверьхъ человеческiхъ сiлъ было. Тогорадi, весьма желательно, чтобъ кто iзъ нашiхъ благоволiлъ сей трудъ воспрiять; i iзъяснiть сiе надлежашчiмъ образомъ: въ семъ какъ намъ самiмъ есть нужда, такъ i вамъ бы чужестраннымъ нiкакiя не-было трудностi въ правiльномъ ударенii. Чтожъ до меня; я нынѣ не вiжу къ полученiю сего лучшаго способа, какъ токмо чрезъ нашi стiхi, длятого что въ нiхъ тонiческое колiчество. Однако i сей способъ не весьма надеженъ: iбо какъ въ хореiческiхъ нашiхъ, такъ i въ iамбiческiхъ стiхахъ, вмѣсто хорея, iлi iамба, полагаетcя пiррiхiй часто по вольностi, такъ что безъ сего нельзя въ нашiхъ стiхахъ обойтiсь; а iногда вмѣсто тѣхже стопъ, кладется спондей, состояшчiй iзъ двухъ односложныхъ словъ. Равнымъ образомъ, можетъ i въ дактiлiческiхъ i анапестiческiхъ, по тойже вольностi, употребляемъ быть трiбрахiй чашче, а не часто молоссъ, состояшчiй iзъ трехъ односложныхъ словъ.

Есть i другое сретство, къ прiведенiю нашiхъ ударенiй подъ правiла, iменножъ, полагать въ iменахъ

ность съ нашімъ, что въ нем
сіла третіяго склада отъ посл
не бываетъ на самомъ послѣд
раетъ лібо на вторый, лібо н
кі складъ. [2]) Посему, въ латі
надобно вѣдать, когда должн
третій складъ сілою ударіть.

Чтобъ сія знать; то въ лат
токмо два коротінкія правіла
кстъ двусложнов; то всегда на
рукі сілою ударять должно, д
слѣднемъ она не бываетъ. [3]) В
сложнов, ілі многосложнов; т
правыя рукі долгій, на него і сіл
онъ короткій, то третій слог
шать должно, хотябъ сей т
хотябъ і короткій. [4])

---

[1] Est autem in omni voce vt
plus vna, nec vltima vmquam.

[2] Namque in omni voce, ac
sillabarum continetur, siue ha
vltimae; et in his, aut proxime

Но у насъ, удареніе не переходітъ можетъ быть шестаго, а не третіяго слога отъ правыя рукі; ктожъ, бываетъ оно і на самомъ последнемъ, такъ что нельзя у насъ къ сему прістать порассужденію ні о двусложныхъ ні о многосложныхъ словахъ, какое делается о латінскіхъ, да только прівыкать надобно къ правільному ударенію съ самаго младенчества наслышкою.

Кажется, что і нашi ударенія можно будетъ прівесть подъ некоторыя ізвестныя правіла; ібо не такое сіе есть дело, чтобъ оно сверьхъ человеческіхъ сілъ было. Тогораді, весьма желательно, чтобъ кто ізъ нашіхъ благоволілъ сей трудъ воспріять; і ізъясніть сіе надлежащічімъ образомъ: въ семъ какъ намъ самімъ есть нужда, такъ і вамъ бы чужестраннымъ нікакія не было трудності въ правільномъ удареній. Чтожъ до меня; я нынѣ не віжу къ полученію сего лучшаго способа, какъ токмо чрезъ нашi стіхі, для того что въ ніхъ тоніческое количество. Однако і сей способъ не весьма надеженъ: ібо какъ въ хорическіхъ нашіхъ, такъ і въ іамбіческіхъ стіхахъ, вмѣсто хорея, іли іамба, полагается пірріхій часто по нужності, такъ что безъ сего нельзя въ нашіхъ стіхахъ обойтісь; а іногда вмѣсто тѣхже стопъ, кладется [illegible] дей, состоящій ізъ двухъ односложныхъ словъ. [illegible] вымъ образомъ, можетъ і въ дактіліческіхъ і [illegible] стіческіхъ, [illegible] же вольності, употребляемъ [illegible] тріврахій [illegible] ность, состоящій [illegible] трехъ о[illegible] [illegible] денію [illegible] [illegible] лагать [illegible]

Чтожъ до облеченныя нашея, о которой я ужé вамъ предлагалъ, (стр. 50): она і въ старой нашей печаті напрасно между сілами счісляется: ібо она первое, не означаетъ возвышаемаго голоса надъ складомъ по своей пріродѣ, [1]) но по случаю *усѣченія* ілі *стісненія*; второе, не означаетъ также по пріродѣ своей возвышаемаго гóлоса надъ складомъ, но по случаюжъ различія между чіслами, падежамі, і родамі именъ. Все сіе есть токмо ізлішное і суетное мудрованіе древніхъ нашіхъ грамматістовъ.

Вы ізволілі прімѣтіть, что въ церьковной нашей печаті надъ каждымъ словомъ ставітся сіла, кромѣ односложныхъ; а відывалъ я і надъ односложнымі. Но въ нынѣшней гражданской ставітся она токмо надъ такімі словамі, какъ я ужé вамъ упомянулъ недавно, которыя, состоя ізъ одніхъ точно літеръ, равнымъ положеніемъ сілы означаютъ равную вешчь, ілі вешчі тоя іную какую околічность: ібо съ самаго начáла нігдѣ не ставілась сіла въ новой гражданской печаті.

Рассуждая о семъ старыя нашея печаті употребленіі, нахожу, что она, врассужденіі сілъ употребляемыхъ надъ каждымъ словомъ, есть совершеннѣе не токмо первоначальныя гражданскія печаті, но і нынѣшнія, которая надъ нѣкоторымі токмо ізвѣснымі словамі, въ ізъясненіе содержанія прáвільнымъ удареніемъ, ставітъ сілу. Подлінно, первоначальная гражданская печать ізрадно уподоблялась нынѣшней латінской, тѣмъ что нігдѣ сілъ нікогда не употребля-

---

[1] Quoniam eadem flexa ex acuta. Quinctil. I. 1. c. 5.

ла. Но уподобленіемъ сімъ крайнюю іногда темноту наносіла содержанію: ібо слово сіе напрімѣръ, *большую*, іногда надобно выговоріть намъ, *большую* рассудітельною степенію, а іногда *большую*, положітельною; іногда должно проізнесть *почесть* імя, а іногда *почесть* глаголъ неопредѣленнаго наклоненія; іногда *земли*, а іногда *земли*: сімъ образомъ *задахъ*, і *задахъ*; *пушка*, і *пушка*; *крушка* і *крушка*;; *дружка* і *дружка*; да і не токмо что кончающіяся на *шка*, но і бесчісленно премногія другія слова. Сія есть пріціна, что, въ нынѣшней гражданской печаті, началі употреблять сілу надъ такімі двузнаменательнымі словамі; а сімъ преізрядную услугу здѣлалі, заводчікі сего, токмо своімъ россіанамъ, понеже первоначальная дѣлала затрудненіе не одінімъ чужестраннымъ, но і намъ самімъ. Однако і нынѣшняя гражданская, для васъ чужестранныхъ, не весьма такъ способна ко чтенію, какъ вы думаете можетъ быть. Мы съ самаго младенчества нашего знаемъ, что слово сіе напрімѣръ, *бумага*, не должно намъ выговарівать ні *бумага*, ні *бумага*, но *бумага* всегда: тогоради надъ німъ нікто ізъ насъ і не поставітъ въ нынѣшней гражданской печаті сілы Но вамъ сіе почему знать? Сія самая есть пріціна, чегоради вы, г. м., не говоря о многіхъ, і выговаріваете худо наші слова, не означенныя сілою, чітая наші кнігі печатныя новымъ тіпомъ. Но ежелі вамъ случітся чітать церьковную нашу печать; то не можете проізнесть слова протівъ сілы, хотябъ вы і хотѣлі: ібо каждое въ ней означено сілою.

Ежелі бы у насъ такъ постоянно ударяемы былі склады, какъ напрімѣръ у французовъ, ілі у поля-

ковъ; то бы всеконечно і намъ не́-было нужды ставіть сілу надъ нашімі. Французъ, выговарівая свое слово, всегда і непремѣнно послѣдній въ немъ возвышаетъ: но хотя і кажется, что іногда оні возвышаютъ предпослѣдній, какъ напрімѣръ, Honête, Hômme, ілі, nous sómmes, vous fûtes, ils fússent; однако сіе бываетъ длятого, что въ сіхъ і подобныхъ словахъ послѣдняя гласная (е) есть нѣмая [1]), которая у ніхъ выговарівается, тоесть, сіі слова́ буттобъ у ніхъ напісаны былі сімъ образомъ ізвольте смотрѣть, honét, hóm, sóm, fút, fús. Изъ чего ясно вамъ, что оні послѣдній, а не предпослѣдній слогъ возвышаютъ і въ такіхъ словахъ, которыя нѣмое (е) въ послѣднемъ імѣютъ складѣ.

Полякъ также, всегда і непремѣнно предпослѣдній слогъ въ словахъ своіхъ сілою ударяетъ, кромѣ токмо односложныхъ словъ, въ которыхъ понеже нѣтъ ні двухъ, ні многіхъ складовъ: то ясно, что сей самый одінъ прінуждены оні съ тóномъ выговоріть: ібо нікдінаго слóва безъ просодіі выговоріть человѣку невозможно. [2]) Чегораді, і я сперва въ новомъ моемъ способѣ заключілъ, а потóмъ і въ россійскомъ моемъ же Парнассѣ потщался доказать, что всѣ нашi односложныя слова́ отъ пріроды своея долгія, [3]) по сілѣ тоніческаго ко-

---

[1] Emuet.

[2] Est autem in omni voce vtique acuta; sed numquam plus vna. Тоесть:
Въ каждомъ словѣ есть возвышеніе; однако въ каждомъ больше одного не бываетъ. Квінтіл. кн. I. гл. 5.

[3] Ea vero, quae sunt syllabae vnius, erunt acuta, aut flexa, ne sit aliqua vox sine acuta.

лічества слоговъ. Чтожъ бываютъ оні іногда короткімі въ стіхѣ; то по вольності, понеже невозможно, безъ превелікія трудності, сочініть нашего стіха, (какъ греческімъ і латінскімъ способомъ, токсть дактілі мѣшая съ хореамі вмѣсто спондеевъ, іли іногда анапесты съ іамбамі: такъ і по нашему хореіческімъ і іамбіческімъ чісто) не почітая односложныхъ словъ общчімі, токсть, іногда долгімі, а іногда короткімі. Но мы должны іногда ударять послѣдній, іногда предпослѣдній, а іногда третій, четвертый, пятый, шестый, лібо і седьмый отъ послѣдняго къ лѣвой рукѣ. Напрімѣръ на послѣднемъ: *перó*; на предпослѣднемъ: *пíшетъ*; на третіемъ отъ послѣдняго: *черніламі*; на четвертомъ: *благодáрственное*; на пятомъ: *касáющееся*; на шестомъ: *владычествующчаго*. Почемужъ бы намъ знать, г. м., когда надобно возвышать тотъ іли другой слогъ, ежелібъ мы къ сему не прівыклі съ самаго нашего младенчества насльшкою? Мы по сіе время правілъ на сіе нікакіхъ не імѣемъ. А сія токмо насльшка, і для васъ чужестранныхъ оставлена у насъ сретствіемъ, къ полученію вамъ пр.вільнаго нашего ударенія.

Не спорю, велікое схотство съ нашімъ языкомъ, врассужденіі сего, імѣетъ латінскій языкъ: ібо въ немъ не на одінъ, і тотже всегда слогъ ударяетъ сіла, но на разныі. Однако въ латінскомъ языкѣ та раз-

---

Токсть:

Односложнымъ должно быть острымъ іли обдеченнымъ, (токсть острымъ же, острый слогъ у насъ есть долгій слогъ) ібо ні единому слову не можно быть безъ острыя.

Квінтіл. кн. I. гл. 5.

жость съ нашімъ, что въ немъ нікогда не переходітъ сіла третіяго склада отъ послѣдняго, і нікогдажъ она не бываетъ на самомъ послѣднемъ; [1]) но всегда ударяетъ лібо на вторый, лібо на третій отъ правыя рукі складъ. [2]) Посему, въ латінскомъ языкѣ сія токмо надобно вѣдать, когда должно на вторый, і когда на третій складъ сілою ударіть.

Чтобъ сіе знать; то въ латінскомъ языкѣ служатъ токмо два коротінкія правіла. Первое: *ежелі слово есть двусложное; то всегда на первый слогъ отъ лѣвыя рукі сілою ударять должно, для того что нікогда на послѣднемъ она не бываетъ.* [3]) Второе: *будежъ слово трісложное, ілі многосложное; то, ежелі вторый слогъ отъ правыя рукі долгій, на него і сілою біть надобно, а ежелі онъ короткій, то третій слогъ отъ правыя рукі возвышать должно, хотябъ сей третій слогъ былъ долгій, хотябъ і короткій.* [4])

---

[1] Est autem in omni voce vtique acuta; sed numquam plus vna, nec vltima vmquam.

[2] Namque in omni voce, acuta intra numerum trium sillabarum continetur, siue hae sint in verbo solae, siue vltimae; et in his, aut proxime extremae, aut ab ea tertia.

Квінтіл. кн. I гл. 5.

[3] Est autem in omni voce vtique acuta; sed numquam plus vna, nec vltima vmquam: adeoque in dissilabis prior.

[4] Trium porro, de quibus loquor, media longa, aut acuta, aut flexa erit; (quoniam eadem flexa ex acuta) eodem loco breuis, vtique grauem habebit sonum, ideoque positam ante se, id est ab vltima tertiam, acuet. Est autem in omni voce vtique acuta.

Квінтіл. кн. I. гл. 5.

Но у насъ, ударенiе не переходiтъ можетъ быть шестаго, а не третiяго слога отъ правыя рукi; ктомужъ, бываетъ оно i на самомъ послѣднемъ, такъ что нельзя у насъ къ сему прiстать порассужденiю нi о двусложныхъ нi о многосложныхъ словахъ, какое дѣлается о латiнскiхъ, да только прiвыкать надобно къ правiльному ударенiю съ самаго младенчества наслышкою.

Кажется, что i нашi ударенiя можно будетъ прiвесть подъ нѣкоторыя iзвѣстныя правiла; iбо не такое сiе есть дѣло, чтобъ оно сверьхъ человѣческiхъ силъ было. Тогоради, весьма желательно, чтобъ кто изъ нашiхъ благоволiлъ сей трудъ воспрiять; i изъяснiть сiе надлежашчiмъ образомъ: въ семъ какъ намъ самiмъ есть нужда, такъ i вамъ бы чужестраннымъ нiкакiя не-было трудностi въ правiльномъ ударенiи. Чтожъ до меня; я нынѣ не вiжу къ полученiю сего лучшаго способа, какъ токмо чрезъ нашi стiхi, для-того что въ нiхъ тонiческое колiчество. Однако i сей способъ не весьма надеженъ: iбо какъ въ хореiческiхъ нашiхъ, такъ i въ iамбiческiхъ стiхахъ, вмѣсто хорея, iлi iамба, полагается пiррiхiй часто по вольностi, такъ что безъ сего нельзя въ нашiхъ стiхахъ обойтiсь; а iногда вмѣсто тѣхже стопъ, кладется спондей, состояшчiй изъ двухъ односложныхъ словъ. Равнымъ образомъ, можетъ i въ дактiлiческiхъ i анапестiческiхъ, по тойже вольностi, употребляемъ быть трiбрахiй чашче, а не часто молоссъ, состояшчiй изъ трехъ односложныхъ словъ.

Есть i другое средство, къ прiведенiю нашiхъ ударенiй подъ правiла, именножъ, полагать въ iменахъ

іменітельный падежъ обоіго чіслá за знакмок всѣмъ удареніе, также і въ глаголахъ ізъявітельнаго наклоненія, едінственнаго чіслá первое ліце за знакмокжъ, длятого что почітай всегда удареніебываетъ въ склоненіяхъ і спряженіяхъ на томъ слогѣ, на которомъ было какъ въ іменітельномъ падежѣ, такъ і въ первомъ ліцѣ глаголовъ. Преізрядное бы сретство; но также недостаточное: ібо все тажъ остается трудность, что і прежде. Есть ещче полное право спрашівать: чего бы раді выговаріваласй іменітельный падежъ напрімѣръ *кніга*, а не *кнігá; дéрево*, а не *дерéво*, ні *деревó:* также *слышу*, а не *слышý*; *чітáю*, а не *чітаю*, і *чітаю*? Ктомужъ, не знаю, можетъ лі быть всеобшчімъ і такое положеніе: ібо въ семъ глаголѣ *люблю́*, последній слогъ ударяется; а въ *любіш*, первый, что самое лібо находітся і въ іменахъ, і мѣстоіменіяхъ, і прічастіяхъ, не говоря о томъ, что въ словахъ несклоняемыхъ частей, всѣжъ ударенія надобно полагать за ізвѣстныя. Впрочемъ, стіхі нашi вамъ, а сіе положеніе, подаетъ намъ нѣсколько свѣта къ сысканію надежнѣйшіхъ правілъ на нашi ударенія.

Ізъ всего, что я о семъ ні говорілъ, слѣдуетъ, церьковная печать врассужденіі сего совершеннѣе: понеже она употребляетъ надъ каждымъ словомъ сілу. Съ другой стороны, я не токмо не порочу нынѣшнія гражданскія печаті, что она ставітъ сію сілу токмо надъ двузнаменательными словамі, но ещче і подтверждаю сіе употребленіе: съ насъ его довольно і предовольно: прочія неозначенныя сілою мы знаемъ, что оні не двузнаменательныя, а на который въ ніхъ слогъ ударять сілою, давно также вѣдаемъ. Но чуже-

странньй всѣ, і вы, г. м., какъ ізволіте, такъ къ сему і прівыкайте.

Чуж. Впервыя кшче мнѣ удалось дождаться, что вы нѣчто нашлі достойное похвалы вашея въ ортографіі церьковныя печаті. Но что вы малое імѣкте попеченік о насъ чужестранныхъ; то ізрядно дѣлакте. Ібо кжелі найдутся ізвѣсныя прáвіла на нашї ударенія; то мы всѣ хорошо научімся выговарівать вашї словá: но сімъ совершенствомъ потеряемъ право чужестранства, которое поістіннѣ мнѣ лучше прáвільнаго вашего выговора.

Рос. Что достойно, нéльзя того не хваліть. Но хотя бы вы імѣлі потерять право, какъ вы называкте, чужестранства; однако намъ надобно доісківаться прáвілъ на нашї ударенія, і надѣюсь, что ктонібудь современемъ пріимется за сіе.

Теперь, прошу послушать мнѣнія моего о тітлахъ, отъ которыхъ вы ужé потѣлі (стр. 55), когда я вамъ объ ніхъ рассказывалъ (стр. 52). А мнѣніе мое объ ніхъ есть сіе, что складовъ подъ тітламі отнюдъ і всеконечно въ нашей ортографіі употреблять не должно, по IX основанію. Чтожъ въ церьковноі печаті оные тітлы, і словотітлы употребляются; то сіе дѣлается не токмо безъ всякія пользы, но і со тщетою, о которой ізъясні́лъ я вамъ онымъ же IX-мъ основаніемъ.

Сіе кще несноснѣе, что церьковная ортографія содержітъ іхъ не просто за сократітельньі словъ знакі, но мнітъ прітомъ, что отъ ніхъ дѣлается нѣкоторое знатное почтеніе всшчамъ означаемымъ словамі. Достоійная вещь жалості, затвердѣлыя въ человѣ-

ждаютъ, что первою і побуждающчею прічіною бы-лі, къ ізобрѣтенію новаго нашего тіпа, особліво сіі тітлы і словотітлы, которыя почітай на всякой строкѣ въ старой попадаются печаті. Догаткі іхъ слѣдующчея на основанік прікмлютъ, а іменно, что въ началѣ военныхъ дѣйствій, которыя восхотѣлъ проізводіть, для пользы, славы, і обороны своея Імперіі ПеТРЪ ВеЛІКІЙ, началі вступать въ его Государеву службу многіі ізъ васъ чужестранныхъ, а ізъ сіхъ хотя не всѣмъ, но бóльшей чáсті іли нужда настала, іли іхъ собственная охота взяла учіться чітать і пісать по нашему: то бутто рассуждено запотребно, чтобъ імъ учініть бóльшую способность во чтеніі нашіхъ кнігъ, длятого что старая печать велікую къ тому подавала трудность своімі частымі словотітламі і тітламі, выдумать новый відъ тіпа, въ которомъ бы отнюдъ не быть сімъ пустымъ затрудненіямъ.

Подлінно, гражданская наша печать выдумана около тѣхъ временъ. Однако, сіе не можетъ быть правдою, что она выдумана длятого, понеже въ старой находятся тітлы, чтобъ быть ей безъ сіхъ тітлъ. Можно бы повелѣть печатать і старою печатью гражданскія дѣлá безъ оныхъ тітлъ, і тѣмъ подáть лехкій способъ, научіться чітать по нашему, чужестраннымъ. Но мы і понынѣ відімъ многія тогдашніхъ военныхъ дѣйствій опісанія, печатанныя старою печатью; однако въ ніхъ вездѣ, гдѣ надобно по мнѣнію тѣхъ временъ ортографщіковъ, употреблены тітлы, словотітлы, глагольтітлы, добротітлы, і онтітлы. Сіе показываетъ, что о чужестранныхъ

тогда не было дальнаго раденія, врассужденії сего, которыхъ тогда много уже было въ службѣ.

Не праведнѣе пріводятъ нѣкоторыи і насільство тогдашняго государева непріятеля, въ главную пріčину новому тіпу. Ізвѣсно, что нѣкто Іванъ Тесінгъ, печаталъ въ Амстердамѣ нашімъ языкомъ і літерамі кнігі. По смерті его, тіпографщікъ бывшій у него, вхалъ въ Россію со всѣмъ оным тіпографскімъ заводомъ. Прібывші въ Гданскъ, лішілся всего онаго, длятого что непріятелі Государевы отнялі у него весь оный заводъ. І понеже оні печаталі тѣмі літерамі многія возмутітельныя пісьма; то Государь, блаженныя памяті, повелѣлъ своімъ указомъ такімъ обманамъ не вѣріть, хотябъ і потпісано было, что оні печатаны въ Москвѣ. Впрочемъ, Тесінговы літеры хотя і весьма похожі былі на нашi церьковныя; однако былі такъ отмѣнны, что тотчасъ можно было іхъ узнать, что онѣ не московскія работы: доказываетъ сіе кніга называемый Ѳмблемматъ, также і другія: доказываетъ і оная объ істінномъ хрістіанствѣ, которая, сказываютъ, печатана самымъ онымъ Тесінговымъ друкомъ, отнятымъ въ Гданскѣ, і купленымъ въ Галу: но осемъ я достовѣрно не знаю. Знаю только, что сія кніга, какъ лютеранская, у насъ запрешчена. Слѣдовательно, невозможно съ основаніемъ заключіть, что длятого выдуманъ новый тіпъ, чтобъ онъ, отмѣною своею отъ старыя нашея печаті, отнялъ у непріятеля способъ къ печатанію протівностеii, нашімъ языкомъ і літерамі.

Но слѣдуюшчее больше вшче опровергаетъ сіе заключеніе: ібо новый тіпъ въ 1708 годѣ былъ уже

въ Москвѣ, длятого что самая первая кніга печатана сімъ тіпомъ въ семъ годѣ, о чемъ послѣ. Но Тесінговъ друкъ отнятъ въ томже 1708 годѣ; то ясно, что новый нашъ тіпъ прежде былъ здѣланъ въ Амстердамѣ, длятого что на дѣланіе его всеконечно надлежало употребіть съ годъ времені, (ібо самый первый заводъ гражданскіхъ літеръ вылітъ въ Голландіі въ 1707 годѣ, а не въ Россіі; но о семъ въ своемъ мѣстѣ) нежелі отнятъ Тесінговъ въ Гданскѣ. Все сіе оный доказываетъ указъ, [1]) который во всю Россію

[1] Отъ Велікаго Государя Царя, і Велікаго Князя Петра Алексѣевіча, всея велікія і малыя, і бѣлыя россіі Самодержца, въ Сібірь въ Турінскъ Стольніку нашему і Воеводѣ Івану Фомічу Бібікову. Въ нынѣшнемъ 708 году, марта въ 6 день, въ Нашемъ Велікаго Государя Указѣ ізъ Розряду въ Сібірской пріказъ пісано: въ пісьмѣ нашего Царскаго Велічества ізъ Чашнікова 24 февраля, которое получено на Москвѣ тогожъ мѣсяца 29 дня, напісано: что непріятель ізъ Гданска целой друкъ словъ славенскіхъ, которымі печаталъ въ Амстрадамѣ славенскіе кнігі Тесінгъ, і по смерті его тотъ мастеръ, не імѣя чемъ корміться, ехалъ къ Намъ Велікому Государю і со онымъ друкомъ, которой нынѣ во Гданску отъ непріятеля взятъ, і тѣмі словамі множество всякіхъ возмутітельныхъ пісемъ напечатано во Гданску, которые хочетъ чрезъ шпіоновъ послать въ Наші Велікого Государя краі. Чегодля, надлежітъ вездѣ сіе объявлять всѣмъ, і накрѣпко заказать, дабы сего зѣло смотрілі вездѣ, і гдѣ такія пісьма явятца, чтобъ пріносілі, а паче і тѣхъ ловілі, которые оные пріносіть будутъ; і о томъ для вѣдома во всѣ Сібірскіе городы послать Наші Велікаго Государя грамоты, а въ грамотахъ напісать іменно, буде какіе пісьма гдѣ явятца напечатаные славенскімі, тоесть, рускімі словамі, і скла-

ізъ Розряду разосланъ тогда. Я відѣлъ і чіталъ самъ сей указъ, і нарочно его спісалъ ізъ архівы Профессорскаго собранія, который обрѣтается между сібірскімі дѣламі, дабы годомъ его можно было доказать, что, отнятіе Тесінгова друка, не могло быть ні первою ні главною прічіною къ ізобрѣтенію новаго нашего гражданскаго тіпа.

Слѣдовательно, одно токмо подобіе латінскімъ нынѣшнімъ літерамъ, было первѣйшімъ поводомъ къ сему ізобрѣтенію, какъ то я, г. м., сіе утверждаю

домъ славенскімъ къ возмущченію народа, ілі хотя подъ какімъ ні есть лесныхъ образомъ пріводя къ тому же, чтобъ і тѣмъ народъ прівесть въ возмушченіе: і такімъ промазномъ отнюдъ не вѣріть, і у себя не держать, хотя будетъ і то въ віхъ напісано, бутто оні на Москвѣ печатаны. А гдѣ у кого такіе пісьма явятца; і такіхъ людей ловіть, і распрашівать, гдѣ кто такія пісьма взялъ: і на кого скажетъ, і тѣхъ людей сысківатъ со всякімъ крѣпкімъ прілѣжаніемъ, і прісылать къ Москвѣ. А за сыскъ такіхъ возмутітелей, кто іхъ сышчетъ, будетъ імъ Наша Велікаго Государя мілость. І о тѣхъ возмутітельныхъ пісьмахъ въ городѣхъ всякіхъ чіновъ людемъ сказать всѣмъ вслухъ, і прібіть лісты на градскіхъ воротахъ, і на торшкахъ, гдѣ прістойно. А поиманныхъ возмутітелей і пісьма прісылать къ Москвѣ въ Сібірской пріказъ. І какъ къ тебѣ ся наша Велікаго Государя грамота прідетъ; і тыбъ учінілъ по вышепісанному нашему Велікаго Государя указу о всемъ непремѣнно. Пісанъ на Москвѣ 1708 года, Марта въ 16 день.

На подлінномъ пішотъ тако:

Дьякъ Іванъ Чеполевъ.

Справілъ Андрей Фроловъ.

XI-мъ моімъ основаніямъ, которое ужé вы ізволілі відѣть.

Чуж. Я начáлъ было прівыкать къ похвалѣ отъ васъ старой ортографіі: но вы столько, кшче і больше похулілі въ ней употребленія тітлъ, нежелі похвалілі ея за то, что она надъ каждымъ словомъ ставітъ сілы. Чего то дождутся отъ васъ чіслітельныя ея буквы, а особліво съ решоточкамі?

Рос. Буквы ея, означающчія чісла, есть средняя вешчь, такъ что іхъ можно і похваліть, і нічего не говоря, оставіть старой ортографіі.

Подлінно, сія въ ней употребленія есть греческовжъ, которое введено отъ давніхъ лѣтъ, і всѣмъ намъ довольно вѣдомое. Праведно і сія, что чіслітельныя сіі буквы, введенныя по образцу греческіхъ, лішілі насъ всѣхъ граматніковъ нашіхъ собственныхъ знаковъ чіслітельныхъ, которыі въ употребленіі осталісь і поныне у безграматныхъ токмо людей; а всѣ оныі знакі много походятъ на рімскіі. Я бы вамъ, г. м., показалъ іхъ фігуру, напісавъ на особлівой теперь бумашкѣ: но прізнаваюсь, что і самъ сілы іхъ не разумѣю. Довольно вамъ знать, что оні почітай всѣ подобны фігурѣ рімскіхъ чіселъ, а відѣть іхъ можете чашче на подошвахъ у новыхъ сапоговъ і башмаковъ, ежелі вы покупаете іхъ на рынкѣ, а не назаказъ дѣлать отдаете. Ітакъ, пускай чіслітельныі сіі знакі остаются въ старой токмо печаті.

Но гражданской всеконечно употреблять іхъ недолжно. Тітлы, поставленныя наверьху каждаго чісла, также і решоточкі, означающчія тысячі, повре-

ждаютъ каллiграфiю: сверьхъ того, гражданской печатi i нужды въ нiхъ нѣтъ, длятого что употребляетъ она нынѣ бесконечныi чiсломъ арапскiи знакi, всей Европѣ, i намъ нынѣ обшчiи, [1]) которыi обыкновенно называются цыфiремъ.

Ежелiбъ кому захотѣлось утверждать нужду буквеннаго того чiслá пасхальнымi нашiмi таблiцамi, iлi дневнымi мѣсацовъ чiсламi въ святцахъ нашiхъ церьковныхъ; то такому можно въ отвѣтъ сiе слѣдушчее сказать, что тѣмi таблiцамi, i оными чiсламi, вдва, i вдва лi вишче, доказывается нужда намъ въ буквенномъ чiслѣ. Iбо, какъ онымъ таблiцамъ свойственнѣе i лучше составляемымъ быть цыфiрнымi знакамi; (а сiе iзъяснено мною въ кнiшкѣ названной пасхальнымъ кругомъ, iлi церьковнымъ счiсленiемъ, сочiненной 1747 года) такъ i чiсла дней давно ужé iзъявляются у насъ цыфiремъ въ календарахъ, а ктомужъ i недѣльныi днi означаются въ нiхъ планетнымi фiгурамi; да i не думаю, чтобъ онѣ кому былi нынѣ не знакомы, развѣ кресьянамъ: но сii, какъ безграматныi, нi буквеннаго чiслá, нi цыфiрнаго (кромѣ древняго рускаго, тоесть, палочекъ прямыхъ, i поперешныхъ, также хѣровъ, i хѣровъ въ кругахъ) всеконечно не знаютъ.

Наконецъ, подобiе гражданскiя печатi латiнской по XI основанiю, не допускаетъ въ нея сего буквен-

---

[1] Не знаю, съ котораго времені начала вводіться цыфірь къ намъ. Но съ 1703 года не можно ему не быть въ употребленіі: iбо Арiфметiка Леонтiя Магнiцкаго въ тотъ годъ iздана печатнымъ тiсненiемъ.

наго чіслá, которому, кжелі надобно у насъ быть, то, кшче повторяю, пускай оно токмо будетъ въ церьковной.

Чуж. Теперь должно вамъ, г. м., іхъяснять объ інтерпункціахъ; і надѣюсь, что вы іхъ похулітъ не можете, длятого что онѣ почітай одпѣ і тѣжъ въ обѣіхъ вашіхъ печатяхъ.

Рос. Однако кстъ нѣкоторая разность у старыя нашея печаті съ новою, врассужденіі сего: а объ ней, въ чемъ она состоітъ, я ужé вамъ доносілъ, (стран. 58). Сік впрочемъ мнѣ удівітельно, что старая наша печать употребленікмъ двоеточія, больше уподобілась латінской печаті, нежелі греческой: ібо въ греческой, вмѣсто помянутаго препінанія, ставітся обыкновенно точечка вверьху подлѣ слóва, въ разлічік целой точкѣ, которая полагактся нанізу подлѣ препінакмаго слóва. Но все сік не такое, чтобъ о томъ много надлежало говоріть: нѣтъ въ томъ ні ізлішества, ні убытка.

Чтожъ въ новой нашей печаті употребляются латінскія точно препінанія; то ізрядно, і согласно съ XI-мъ моімъ основаніемъ. Однако не худо і то, что въ старой сіі препінанія наібольше по греческому ставятся: обоімі сімі способамі равно получактся то, длячего введены такія раздѣленія, какъ я ужé упомінал (стран. 58).

Мнѣ кшче і кажется, что нѣсколько ісправнѣк старыя нашея печаті препінанія, длятого что іхъ меньше, а іменно, что нѣтъ въ ней получленнаго раздѣ-

ленія, называемаго *семіколоном* і *медіанотою.* Я думаю, что довольно только, на раздѣленія членовъ періода, одного знака называемаго *колоном.* Самыі знатныі пісателі непостоянно употребляютъ оба сіі препінанія, сколько ні говорятъ грамматісты і реторы, что тамъ надобно ставіть знакъ получленный, гдѣ *предідущее такъ завісіть отъ послѣдующаго, что нікакъ разумъ содержанія въ предідущемъ окончіться не можетъ; а знакъ члена тамъ, гдѣ ілі членъ есть должайшій, ілі кончіться онъ такъ, что въ послѣдующемъ обявляется лібо прічіна, лібо указаніе, лібо какое воспослѣдованіе ізъ предідущаго, ілі въ сложныхъ періодахъ между протазісомъ і аподозісомъ.*

Для меня, все сіе токмо что словá, і словá еще не весьма понятныя. Но знатно, что і славныі пісателі столькожъ сіе понімаютъ, сколько і я: ібо оні по пріказу господъ грамматістовъ і реторовъ не точно поступаютъ, но часто і не ісполняютъ заповѣдеі іхъ, ставя *точку съ запятою* вмѣсто *двоеточія*, і напротівъ того. Сіе проісходітъ отъ того, что всякъ, по склоненію разума въ содержаніі, опредѣляетъ себѣ лучше малый і большій знакъ препінанія междучленный. Однако, чрезъ сіе я не такъ разумѣю, чтобъ, по латінскому способу употребляемыя препінанія, товсть, семіколонъ, і колонъ, былі ізлішны. Подлінно, есть разность у малаго і завісящаго члена отъ послѣдующаго, съ членомъ совершеннѣйшімъ, і почітай разумъ содержанія окончавающімъ, товсть, почітай целыя точкі въ препінаніе требующімъ. Я говорю токмо, что большáя часть ізъ реторовъ і

грамматістовъ не ясно различія сіхъ двухъ знаковъ опісываютъ.[1])

---

[1] Понеже въ препінаніяхъ строчныхъ превеликая есть важность: то я въ слѣдующчемъ прімѣчаніі положу краткій способъ, какъ, гдѣ, когда, і кої іхъ ніхъ употреблять: а способъ сей выбралъ іхъ кнішкі нѣкотораго не безымятнаго пісателя, длятого что сей мнѣ яснѣе всѣхъ прочіхъ показался. Ітакъ:

Препінанія есть словъ, членовъ, і целыя рѣчі раздѣленія, определенныя знакамі ізображаемое, во чтенії къ понятію содѣржанія, і къ отдохновенію служащчее, также і порядокъ сочіненія указывающчее.

Раздѣленіе сіе, что до содержанія, есть не полное, і полное. Неполное есть двоякое: одно больше такое, і дѣлается запятою; а другое меньше такое, і означается точкою съ запятою. Полное также есть двоякое: меньше такое, дѣлается двоеточіемъ, а больше такое, ізображается точкою.

Должность запятыя найбольше состоітъ въ слѣдующчемъ:

1) Меньшія сочіненія, і краткії члены періода различать, также і разныя его обстоятельства отдѣлять. Напрімѣръ:

Лучше научіться поздо, нежелі незнать, что, съ самаго начала, вѣдать должно было.

2) Двоякое знаменованіе істреблять. Напрімѣръ.

Стараться о честі, мало должно о пользѣ.

а не:

Стараться о честі мало, должно о пользѣ.

3) Разныя імена, глаголы, і другія склоняемыя часті, до одной надлежащчія вешчі, раздѣлять. Напрімѣръ:

Чудовішче страшное, безобразное, превелікое, которое глазъ лішено.

Посему, запятыя мѣсто есть:

Но впрочемъ, лишній лі есть знакъ препінанія полученный, ілі надобный; я о томъ не весьма забочусь. Я радуюсь токмо, что препінанія введены въ употребленіе. Оні превелікую подаютъ свѣтлость

---

1) Предъ возносітельнымъ, какъ: Пісьмо ваше, которое я вчера получілъ, мнѣ весьма пріятно.

2) Предъ нѣкоторымі надглаголіямі, а вопервыхъ

Времені, какъ: Отецъ вашъ, когда прібудетъ, все оное вамъ расскажетъ.

Уравненія, какъ: чемъ меньше кто учілся, тѣмъ больше онъ незнаютъ.

Ілі:

Лучше умереть, нежелі грѣшіть предъ Богомъ.

Напряженія, какъ: не многіі разумѣютъ, коль прібыточна есть Економія.

Поправленія, какъ: Такъ онъ просілъ, ілі лучше, пріказывалъ.

3) Послѣ всѣхъ надглаголій напряженія, предъ частіцею что, какъ: ваше благодѣяніе толь веліко, что я не могу ізобразіть.

4) Предъ многімі союзамі, а вопервыхъ предъ сопрягательнымі, какъ: нѣтъ того, чегобъ онъ і совѣтомъ правіть, і непорочностію защітіть, і добродѣтелію совершіть не возмогъ.

Предъ распрягательнымі, какъ: піты ілі пользу прінесть желаютъ, ілі хотятъ токмо увеселіть.

Предъ договорнымі, какъ: возможете, ежелі захочете, і сіе учініть мнѣ пріятство.

Ілі:

Нікто за безделіцу не ссорітся трезвый, есля онъ вовся ума не лішенъ.

Предъ вінословнымі, какъ: і васъ я велѣлъ запісать, длятого что вы также тамъ не-былі.

содержанію: а ежелібъ іхъ небыло, тобъ невозможно было сысківать подлінныйі разумъ во всякомъ содержаніі, длятого что можнобъ толковать оное не только на-два протівный разума, но на сколькобъ кто за-

---

5) Предъ, і послѣ званій посредінѣ полагаемыхъ, какъ: ваше учтівство, мілостівый государь, столько ізвѣстно, сколько вы самі всѣмъ знаемы.

6) Въ членахъ бессоюзныхъ, і многосоюзныхъ, какъ: ужé вышелъ, отбылъ, выбѣгъ, выскочілъ, і: вы меня больше, нежелі всѣ прочіі і посѣщаете, і почітаете, і любіте.

Точка съ запятою, есть раздѣленіе целыя рѣчі, кійче не доверші вшіяся сочіненіемъ, которая, будучі по содержанію полная нѣсколько запятыя, а меньше тѣмже содержаніемъ двоеточія, імѣетъ тамъ везде мѣсто, где разумъ средіну нѣкоторую імѣетъ между запятою і двоеточіемъ. Особлівожъ ставітся:

1) Предъ надглаголіямі поправленія, также і предъ союзамі распрягательнымі, і протівітельнымі, долгайшаго періода, напрімѣръ: толікую доказалъ я отъ васъ, мілостівѣйшій государь, къ себѣ пріязнь; а лучше сказать, толікую я получілъ отъ васъ себѣ мілость: колікія ілі вамъ самімъ невозможно ужé нікому показать; ілі превосходітъ она не токмо моя благодаренія, но выше кійче находітся і всякаго человѣческаго, сколько бы оно ні могло быть праведное.

2) Въ членахъ, которыі между собою протівополагаются содержаніемъ, і которыі распрягаются; также і въ разлічныхъ чего нібудь на часті раздѣленіяхъ. Напрімѣръ: хотящчаго судбіна влечетъ; не хотящчаго ведетъ. І: добрая совѣсть надобна намъ для Бога; добрая слава для людей.

Двоеточіе есть раздѣленіе целыя подлінно рѣчі; но съ

хотѣлъ. Изъ сего всякъ можетъ заключить, что і вреда въ излишніхъ препінаніяхъ; но худо было гда, когда изъ ніхъ ні одного не употребляли: а ходітся выше і нынѣ много такіхъ пісателей,

---

послѣдуютчімъ содержаніемъ якъ соедіненныя. імѣютъ мѣсто:

1) Въ прівоеденіі свідѣтельствъ, прічінъ, прімѣров чужіхъ словъ. Напрімѣръ: подтверждаетъ моя пред нія, извѣсный въ добродѣтелі і въ наукахъ человѣкъ воря: то да то. Ктомужъ, во время предупрежденія торымъ сопротівленія какое отводімъ, какъ: но мо быть кто нібудь скажетъ мнѣ въ сопротівленія, а но: то і то.

2) Въ сравненіяхъ, і во всѣхъ періодахъ слож предъ второю іхъ частію: развѣ токмо, когда кр членъ требовать будетъ запятыя, напрімѣръ: какъ н скоро увядаетъ такъ і человѣческая слава. А въ дол шіхъ: какъ прекрасный цвѣтъ, почітай во мгновеніе невозвратно увядаетъ: такъ слава, ідолъ всѣхъ че ковъ, въ самомъ трубою возглашеніі, улетаетъ отъ славляемаго нечаянно.

3) Въ прехожденіяхъ, какъ: но о семъ довольно: перь імѣю предлагать, і проч.

Точка, естьілі большая, ілі малая. Малая, ілі ла ческая, весьма часто находітся въ такіхъ пісателяхъ, тор ымъ отрывная краткость нравітся. Малою она дл называется, что въ періодѣ ея весьма мало нахо словъ; а потому і слѣдующій періодъ не начінается пісною літерою, но такоюжъ строчною, напрімѣръ: ' вѣкъ родівшісь преставляется, і самою жізнію умір но смертію жіть начінаетъ.

Большая полагается въ самомъ окончаніі періо всякаго содержанія совершенно полнаго; такъ что

торыі не ставятъ іхъ въ своіхъ сочіненіяхъ, іли нѣкоторыі хотя ставятъ, но і не вездѣ, і не тамъ, і не такія, какія введены, і знающчімъ вѣдомы.

Послѣдняя іхъ ошібка не очень важна: ібо і у грековъ і у рімлянъ, въ отдаленной отъ насъ древності,

---

дующчій періодъ неможно длятого не начать прописною буквою, напрімѣръ: Недостойна бы того была історія, чтобъ къ ней особлівое імѣть прілѣжаніе, і употреблять на ізученіе на долгое время: ежелібъ она подавала бесплодное токмо знаніе о бывшіхъ дѣлахъ, і налагала бы темноеісканіе чісолъ і лѣтъ, въ которыя что случілось.

Къ сімъ препінаніямъ прінадлежатъ: вмѣстітельная, вопросітельная, і удівітельная.

Вмѣстітельная то включаетъ, что къ составленію періода собственно не прінадлежітъ; і потому постороннее содержаніе въ самую средіну слова впускаетъ, ограничівъ его съ обѣіхъ сторонъ полукружійцамі, іли скобкамі.

Вопросітельная, не токмо ставітся во время вопрошеній, но і тогда, когда вопрошающчімъ прістрастіемъ нѣчто ізображается, напрімѣръ; я лі тебѣ, другъ мой, тысячу разъ о томъ не говорілъ?

Вопросітельная сія не ставітся ужé тогда на концѣ, когда вопрошенія сіла, которая въ самыхъ первыхъ періода словахъ находілась, въ должайшемъ его теченіі совершенно ослабѣваетъ. Напрімѣръ: можноли повѣріть, что вы, не імѣя самыхъ нужныхъ і необходімыхъ сретствій до путешествія надлежащчіхъ, да только одну охоту, чтобъ побывать въ чужіхъ земляхъ, і відѣть іхъ, объехалі знатную часть европы.

Удівітельная также показываетъ въ сочіненіі возбужденное прістрастіе: тогоради і употребляется во время удівленія, какъ: дівная і неслыханная вещчь! Во время

ставлівалісь оні іныя, нежелі какія нынѣ употребляются. Такъ самыі древнії рімляне, когда ешче оні всегда уставнымі буквамі пісалі, а пісалі такъ бліско ставя одно слово подлѣ другаго, что насілу оні равлічіться моглі между собою, і только тѣмъ, что пóслѣ каждаго слóва ставлівалі оні точку. Сія і поныпѣ обрасцомъ есть многімъ надпісамъ; также і похваламъ, пішемымъ то должайшімі, то кратчайшімі строкамі, кромѣ токмо что на концахъ сіхъ строкъ не ставятся точкі, длятого что древнії тутъ нікакóва раздѣленія, тоесть, ні точкі, ні інаго чего не ставлівалі. Вырѣзывающчії надпісі на камняхъ, не токмо точкі пóслѣ каждаго слóва ставілі; но іногда запятые, іногда фігуру (г), іногда фігуру шпажнаго ефеса (φ), ілі греческое фі, а іногда греческое (ψ). Однако сії фігуры рѣтко у ніхъ употреблялісь; больше точкі пóслѣ каждаго слóва въ употребленії былі.

Но потóмъ древнее сіе обыкновеніе отъ грамматістовъ перемѣнено, такъ что точка началá быть знáкомъ совершенно окончівшагося разума въ періодѣ; двоеточіе, окончівшагосяжъ, но нѣсколько ешче зависяшчаго отъ послѣдуюшчаго; точка съ за-

восклішанія, какъ: о небо! Также пóслѣ желаній, какъ: да даруетъ Богъ получіть вамъ всякое шчастіе! пóслѣ Епіфонемы, тоесть, такóва іьглашенія, котороe дѣлается пóслѣ дівныя, ілі многотрудныя, ілі способныя, ілі радосныя случаямі повѣсті, какъ: толікій точно былъ трудъ завесть Санктпетербургъ! Пóслѣ жаркіхъ утвержденій, какъ: не ізвольте сомнѣваться, все то правда, что ві слышіте! Напослѣдокъ, пóслѣ гарячіхъ споровъ какъ: нѣтъ, Государь мой! Вы неосновательно ізволіте говоріть!

пятою, такіи раздѣляютъ члены въ періодѣ, который содержаніемъ меньше двоеточія, а больше запятыя. Сіе препінаніе отъ Алда Мануціа разумѣется такімъ, *что оно всѣхъ труднѣе.* ¹) Запятая, самый краткіи разумы между собою раздѣляетъ, і прочая.

Памятно вамъ, г. м., что мнѣ лучше нравятся препінанія церьковныя нашея печаті, длятого что въ ней нѣтъ получленнаго препінанія, котороe всѣхъ труднѣе, по Мануцієву разумѣнію. Но нѣкто Якобъ Карповій, въ размышленіі своемъ філософіко-крітіческомъ объ языкѣ, і его совершенствѣ, находітъ иначе недостаточными нынѣшнія латінскія препінанія, которыя мы употребляемъ въ гражданской нашей печаті: онъ бы желалъ быть введену такому прітомъ, *которое означалобъ разумъ повелітельный*, то-есть, *разумъ заповѣді і указа.* ²) Я прізнаваюсь, что въ

¹ Inter omnes notas, hanc esse omnium difficillimam intelligo.

² Ісчісливші онъ всѣ нынѣшнія препінанія, слѣдующее объ ніхъ говорітъ полатінскі: At non dum haec nobis recepta omni caussae sufficiunt. Deest enim signum locutionis imperatiuae. Et quamuis locutio imperatiua ab indicatiua aliis signis, vti apud Latinos diuersitate terminationis, apud Germanos adiectione vel amissione articuli, possit distingui, dantur tamen casus, vbi, aegre sufficientibus his notis, signo imperatiui omnino opus esset. Nescio, an referri huc debeat locus classicus Ioh. V. v. 39. ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς (Испытайте пісанія), qui, sola verbi terminatione spectata, et de mero facto Iudaeorum, et tamquam praeceptum Christi potest intelligi. Et quamuis, locutionem imperatiuam esse, aliunde ostendi possit

семъ его желаніи не токмо малую, но і нікакія не віжу пользы. Самъ онъ, говоря полатінскі, не споріть, что, у *латінъ, повелітельный разумъ отъ ізъявітельнаго, разностію окончаній, а у нѣмцовъ пріложеніемъ, ілі отложеніемъ члена, совершенно разлічается:* но въ нашемъ языкѣ сіе разлічіе дѣлается, іногда премѣненіемъ буквъ, какъ *будіте* отъ *будете*; іногда преложеніемъ сілы, какъ *любіте*, отъ *любіте*; іногда также, какъ і въ латінскомъ, самымъ составленіемъ слова, какъ, *дѣлайте* отъ *дѣлаете*; а іногда равнымъ образомъ какъ у французовъ, (хотя выше сіе у насъ не весьма утверждено, однако начало, кажется, уже утверждаться) положеніемъ лічнаго мѣстоіменія послѣ глагола, какъ *веліте вы*, отъ *вы веліте* ізъявітельно. Чтожъ до третіяго ліца въ обоіхъ чіслахъ сего наклоненія; то давно уже у насъ разлічаютъ повелітельное наклоненіе отъ ізъявітельнаго, частіцы *да, пусть, пускай*, положівъ мѣстоіменіе лічное послѣжъ глагола, какъ, *да любятъ оні*, ілі *пускай любятъ оні*, отъ *оні любятъ* ізъявітельнаго.

Начтожъ посему латінамъ, нѣмцамъ, і намъ знакъ препінанія повелітельный? Прімѣры, которыі онъ

---

tamen minor obiiciendi species illis, qui excutiunt scripturam ex manibus Laicorum, suppeteret, si signum praecepti adiectum inueniretur. Pariter, Gal. III. v. 10: τό παρατηρεῖτε (смотряите, наблюдайте) et v. 12: τό γίνεσθε (будіте) secundum grammaticam et indicatiue et imperatiue capi potest; sed est v. 10. indicatiuus, v. 12. imperatiuus significatus sermonis contextui conformis, et hinc verus.

пріводітъ греческії, также какъ і въ латінскомъ языкѣ, различаются окончаніями. Вся нужда у него состоітъ въ томъ, что ріимяне, которыі запрещаютъ чітать простолюдінамъ святое пісаніе, не толь сільно будутъ защіщать себя отъ такіхъ учітелей, которыі і простымъ людямъ не закаэываютъ чітать святыхъ кнігъ, ежелі знакъ препінанія повелітельный імѣетъ показывать, что сіе ілі то содержаніе есть Хрістова, ілі апостольская заповѣдь.

Воля господіна Карповія: по его премного намъ будетъ надобно препінаній. Будемъ мы імѣть нужду і въ такіхъ, которыябъ указывалі і всѣ другія наклоненія глаголовъ, такъ что о чемъ ні случітся споръ, а онъ будетъ протівенъ мнѣнію Карповіеву, то должно вводіть новый знакъ препінанія, дабы оный доказывалъ, что Карповіево мнѣніе есть праведное. Ітакъ, нововводныя препінанія сегодня, да нововводныя і завтра, імѣютъ быть сходны съ хрустальнымі небесамі въ Птоломеевомъ чертежѣ свѣта: ібо посему чертежу, сколько разъ ні усмотрітся новое какое двіженіе во всей общче огромності міра; тотчасъ надобно одно хрустальное небо, чтобъ імъ вытолковать новое оное двіженіе. Такіхъ хрустальныхъ небесъ імѣлі уже мы нѣсколько; а вѣроятно, чтобъ мы іхъ со временемъ і больше моглі імѣть, ежелі бы Коперніковa сістема всѣ іхъ не переламала втрѣскі.

Чуж. Сія глаголеші, і намъ, по простому вашему прісловію, досаждаеші. Я, г. м., такъ о многіхъ іэъ своіхъ увѣренъ, что не можно імъ нічего ні выдумать, ні пісать того, чтобъ не-было дѣльное, хотябъ какъ оні самі ні хотѣлі нарочно. Могутъ лі, подлінно, такіі

люді пісать напрімѣръ полатынскі худо, которыі, ежелібъ вы, говоря сімъ языкомъ, промолвілісь, тобъ оні, слыша барбарісмъ, попадалі съ стуловъ? І какъ такімъ особамъ чего нібудь не знать, у которыхъ, со всѣхъ во всей Европѣ лучшіхъ і епітафіевъ, точныя находятся копіі, не токмо чтобъ у ніхъ не было важнѣйшіхъ другіхъ надпісей, отъ которыхъ велікая помощь бываетъ Історіі? Словомъ, многіі у насъ, которыі тотчасъ скажутъ, сколько, побѣдітелі грекі города Трої, зубовъ выбілі Гекубѣ, когда ея въ неістовство прішедшую камнямі забросалі.

Рос. Однако сія праведно, г. м., что не всѣ у васъ толь кріво мудры. Ібо какъ во всякомъ народѣ находятся люді прямо ученыі; такъ въ каждомъ же естѣ і такіі, которыі, ні мало не зная Астрономіі, сочіняютъ календарі: і ежелі оні женятся; то между достопамятнымі вещчамі і годъ своего сочетанія ставятъ. Сказывалі мнѣ про нѣкотораго у насъ оратора, которому надлежало говоріть слово на погребеніі нѣкоего простаго сотніка, что онъ началъ оное тѣмі самымі словамі, которымі возопілъ покойный Архіепіскопъ Новогородскій Феофанъ, прі погребеніі Государя блаженныя і вѣчнодостойныя памяті ПЕТРА ВЕЛІКАГО. Сей Архіепіскопъ, съ превелікімъ рассужденіемъ, свою, і всего общества горесть іизъявілъ, начіная: *что сіе! что мы відімъ! что дѣлаемъ!* ПЕТРА ВЕЛІКАГО *погребаемъ.* Но тотъ ораторъ, послѣ *что сіе! что мы відімъ! что дѣлаемъ!* съ крайнімъ безуміемъ толь жалосно і плачевно заключілъ: *ахъ! господіна Сотніка погребаемъ.* Съ ПЕТРОМЪ ВЕЛІКІМЪ вся Россія, такъ сказать, была погребаема.

Но господъ сотніковъ сколько ні умерло, россіі отъ того ні на-волосъ не зделалось убытка. Ітакъ, г. м., я разлічаю во всякомъ народѣ прямо ученыхъ, отъ такіхъ, которыі ілі нічего не знаютъ, ілі мало что, а думаютъ о себѣ много. Я умѣю того почітать, который опісываетъ важноє, і дѣльно, ілі полезноє і сладко: а который въ своемъ сочіненіі шчітаетъ зубы у Гекубы, надъ тѣмъ смѣюсь.

Чуж. І я, г. м., также на-смѣхъ сказалъ о нѣкоторыхъ ізъ своіхъ, которыі въ томъ наіпаче упражняются, чтобъ ізъ всѣхъ, сколько попадется, Албовъ [1]) Студіозорумъ выбірать сентенціі, і располагать іхъ по Алфавіту: а чрезъ сіє і полагать себя въ чіслѣ такіхъ людей, которыі наукою і трудамі своімі знатную пріносятъ обшчеству пользу: ібо і оный Карповій думалъ, что онъ веліков совершенство прідастъ языкамъ, (понеже онъ размышленіе своє напісалъ о совершенствѣ языка вобшче) кжелі въ ортографіі будетъ знакъ препінанія, указывающчій повелітельноє наклоненіе. А кстаті ортографія: не подумываетель і вы, г. м., что вы хорошую услугу здѣлаєте вашімъ ученымъ людямъ сею своєю ортографією?

Рос. Нѣтъ, г. м., нѣтъ: я очень далекъ отъ сего высокомыслія. Я подлінно съ стыда пряталъ всѣ моі тетраткі, когда вы ко мнѣ ізволілі пожаловать войті. І кжелібъ вы меня очень не прінуділі; тобъ подлінно

---

[1] Албы студіозорумъ называются нѣкоторыє кнішкі, въ которыє студенты, вмѣстѣ учівшіся, по окончаніі своіхъ ученій, ілі прі расставаніі, впісываютъ своі імена, і прітомъ нѣкоторую сільную, краткую, і хорошую рѣчь.

не сталъ я съ вамі разговарівать о сей, почітай, негодності.

Чуж. По понеже мы много ужé потерялі времені, разговарівая только что о буквахъ; то лучше намъ оное все нáвсе потерять, оканчівая сію матéрію: ібо і вамъ нѣкогда ужé прініматься за лучшее, і мнѣ нѣкуда больше ітті сегодня. Благоволітежъ, прошу, продолжать.

Рос. Быть такъ, г. м. Тогорадí, ізвольте послушать моего мнѣнія о первообразныхъ, і проізводныхъ нашіхъ словахъ, о которыхъ я вамъ предложілъ, что пісателі, по сей старінной нашей ортографіі, всячески наблюдаютъ ставіть тѣжъ самые характерістіческіе буквы въ проізводныхъ, которые находілісь въ первообразныхъ, (стр. 59), хотя іногда органъ нашего проізношенія і не требуетъ іхъ всеконечно. Напрімѣръ, понеже отъ *мерзость*, гдѣ характерістіческая буква есть (з), ілі, по старінному, (з), проісходітъ *мерзскій;* то въ семъ проізводномъ, по сілѣ сея ортографіі, непремѣнно надобно наблюдать, чтобъ оная по іхъ (з) [а по моему (з)] не пропала, і не перемѣнілась бы въ сродную себѣ букву, а імянно, (с), которыя органъ нашего проізношенія требуетъ. Слѣдовательно, по сей ортографіі должно напісать: *мерзскій*, ілі *мерзскій*, вмѣсто *мерскій*, какъ проізношеніе требуетъ.

Подлінно, сего самаго въ проізводныхъ наблюдать велітъ і французская ортографія, которая называется старою; да і пріводітъ она въ защіщеніе себя нѣкоторыя доказательства. Но не знаю, могутъ лі всѣ такія доказательства преодолѣть Квінтіліаново праві-

ло Книгі I. главы 7: *такъ пісать надлежітъ, какъ звонъ требуетъ: ібо должность пісменъ въ томъ, чтобъ імъ хранітъ голосы, і какъ заклады отдавать іхъ чітателямъ.* Тоесть: *Каждая буква содержітъ сама въ себѣ ту прічіну, по какой надлежітъ ея полагать въ томъ наіпаче, нежелі въ другомъ мѣстѣ слога* (*основ I.*)

Слѣдовательно, понеже звонъ требуетъ буквы (с) въ *мерсскій*, должно і пісать оную въ семъ словѣ. Буквы, г. м., знакі звоновъ, ілі іхъ способовъ: мы проізносімъ напрімѣръ (т) въ словѣ *упатка* отъ *упадокъ*, въ которомъ характерістіческая есть (д); то (т) і надобно пісать, а не (д). Будемъ проізносіть (т), а пісать (д); то одінъ знакъ за другой будетъ прінятъ безъ основательныя прічіны, еще і со вредомъ чістотѣ проізношенія.

Въ гражданской нашей печаті, многія ужé нынѣ словá пішутъ наблюдая органіческое проізношеніе; однако не меньше находітся і такіхъ словъ, въ которыхъ ортографія хранітся по проізведенію. Можетъ быть, что сімъ она дѣлаетъ нѣкоторое снісходітельство застарѣлому обыкновенію. Но пускай дѣлается такое снісходітельство, когда дѣлать оное угодно; токмо сія праведно есть, что такое старінное обыкновеніе, есть не ісправное: і толь наіпаче, что древняя наша ортографія, не можетъ всегда наблюдать характерістіческіхъ буквъ въ проізводныхъ словахъ. Можетъ лі она напісать *возмогность* отъ *возмогу*, не мѣняя (г) на (ж) *возможность?* Всякъ ізъ насъ скажетъ, что не можно такъ напісать. Чегожъ раді? Ібо звонъ требуетъ буквы (ж), а не (г). Чтожъ больше? такъ пісать надлежітъ, какъ звонъ требуетъ.

Но ежелібъ вы слѣдуюшчее мнѣ въ сопротівленіе сказалі, что всего у насъ невозможно пісать по звону, для того что во многіхъ проізводныхъ не віденъ будетъ корень первообразныхъ; напрімѣръ, отъ *слѣдую*, ежелі пісать по звону *слѣтствіе*, а не по проізведенію *слѣдствіе*; то *слѣтствіе* імѣетъ проісходіть отъ *слѣтую* не употребітельнаго глагола, а не отъ *слѣдую* употребітельнаго. Съ другой стороны, во многіхъ же словахъ пропадетъ разлічіе, которое въ ніхъ дѣлается літерамі, такъ что, будучі составлены разнымі буквамі, ізрядно означаютъ разныя вешчі: а по звону напісанныя, понеже ізъ одніхъ і тѣхже пісменъ состоять долженствуютъ, не токмо не будутъ означать разлічныхъ вешчей, но сімъ самымъ превелікое смѣшеніе въ языкѣ учінятъ. Напрімѣръ, слово *родъ* (*genus*), буде напішется по звону *ротъ*; то не будетъ імѣть разлічія съ словомъ *ротъ* (*os*, *bucca*), которому надлежітъ у насъ пішему быть чрезъ (т).

Весьма, г. м., я чувствую сілу сего сопротівленія. Однако, понеже сіе праведно, по Квінтіліанову правілу, *такъ пісать надлежітъ, какъ звонъ требуетъ*, і по моему, *каждая буква собою ізъявляетъ ту прічіну*, (*тоесть. определенный знакъ точно сего, а не того звона*) *по какой требуетъ ея сіе наіпаче, нежелі другое мѣсто склада*: то, каково сопротівленіе мнѣбъ ні предлагаемо было, я всегда отвѣтствовать буду, что, *праведнѣе і правільнѣе пісать по звону*, не взірая ні на какія затрудненія. Что мнѣ нужды, что проізведенія корень віденъ не будетъ? Старается лі о кореняхъ все обшчество пішушчіхъ, которымъ невозможно пісать безъ правілъ ортографіческіхъ; а основательнѣй-

шія і лехчайшія ортографіческія прáвіла на одномъ токмо звонѣ утверждаются. Вся голька проісходітъ отъ кореней ученымъ людямъ, которыі оными іногда доказываютъ прямое знаменованіе слóва, во время случающчіхся споровъ. Но ученый человѣкъ, прі таковъ случае, можетъ оное слово напісать однаждыі і по проізведенію, еже́лі уже́ оно пішется по звону, і тѣмъ доказать прямую его сілу. Сверьхъ того, звонъ выговора нашего толь бліско отъ проізведенія отлучается, что почітай съ німъ непосретственно вмѣстѣ стоітъ. Всегда въ такіхъ случаяхъ вмѣсто б, выговарівается п; вмѣсто в, ф; вмѣсто д, т; вмѣсто ж, ш; вмѣсто з, с: но б, в, д, ж, з, съ п, ф, т, ш, с, кровное родство, такъ сказать, імѣютъ, длятого что каждая пáра однімъ і тѣмже органомъ проізносітся, какъ б съ п, а такъ і прочіе пáры. Тогораді, вдаль можно сказать, что въ нашіхъ проізводныхъ трудно будетъ находіть корень ученому человѣку, еже́лі пісать іхъ по звону.

Прізнаваюсь, вторая часть сопротівленія сільняе, і стоітъ твердо протівъ звона. Ибо іное есть *плодъ* (*fructus*), а іное *плотъ* (*ratis*). Но многоль найдется такіхъ словъ? Можно увѣріть, что шчітая іхъ въ лексіконѣ нарошно, ніктo не обóчтется; а скольжкобъ кто і мыслію хотѣлъ іхъ прідумать, не надѣюсь чтобъ онъ вышелъ ізъ десятковъ. Однако, находятся такія словá. Тогораді, пускай оні пішутся, для разлічія, не по звону. Сіе не нарушітъ обшчаго прáвіла, которое твердітъ, по сáмому своему большому распространенію, чтобъ пісать по звону; а не нарушітся оно длятого, что не много такіхъ словъ, і потому, хотя і не могутъ оні включены

быть въ немъ, но не могутъ же кму і чувствітельнаго дѣлать ущерба: нельзя сказать, чтобъ не целок было море, когда із него возмется боченокъ воды. Чтожъ дѣлать, когда і нашъ языкъ, какъ всѣ прочії, нѣкоторыя імѣктъ ізъятія врассужденії ортографії. Съ другой стороны, можно также і сії слова, кажется, пісать по звону: ібо не одно токмо пішется какок слово, но всегда і прежде кго, і послѣ находітся іхъ нѣсколько въ кругѣ содержанія. Такъ, не імѣктъ, кажется, быть нікакова замѣшанія въ содержанії, когда напішется слово *плодъ* по звону: *плотъ*, *который въ моемъ саду выросъ сего лѣта, я самъ оный і съѣлъ*; *а плотъ бревенъ*, *сплоченный на охтѣ*, *сплавленъ рѣкою до десятыя лініі*.

Віділе, г. м., что сільнок онок сопротівленік органіческоіі ортографії, не такова кстъ состоянія, чтобъ оно отражено быть не могло. Но я думаю, что вся сіла всѣхъ сопротівленій можетъ лучше въ слѣдующую нужду превратіться, і предлагать, что многія слова, напісанныя по звону, дікі будутъ сначала очамъ россійскімъ, прівыкшімъ оныя відѣть не по звону ізображенныя. Такъ напрімѣръ какъ въ старой, такъ і въ новой печаті, сії слова пішутъ, *обычій*, а не *опычій* по звону; *указъ* а не *укасъ*; *предпочітаю*, а не *претпочітаю*; *средство*, а не *сретство*; *сродство*, а не *сротство*; і прочія подобныя і многія. І понеже нужда сія утверждактся на угожденії, і снісходітельствѣ токмо: то і я не весьма толь грубъ, чтобъ всему обшчеству не хотѣлъ угождать; однако не такъ, чтобъ я сію ортографію почіталъ праведною: я кя отдаю на волю каждому пісателю, да і самъ себѣ подобныяжъ

прошу вольности [1]) для того что я і самъ многія кшче слова пішу не по звону, но по обыкновенію. Сіе токмо содержу во всемъ распространеніі, что *та ортографія совершенно правільная, которая одні только наблюдаетъ звоны.* Впрочемъ, много ужé і такіхъ словъ, которыя въ новой печаті ізображаются *по звону*: а отмала помалу, будетъ і то, надѣюсь, что і всѣ словá імѣютъ пісаться также. Не давно кшче, какъ і пішемыя нынѣ по звону въ гражданской печаті словá, начáлі такъ пісаться: кжелі къ сімъ введеннымъ пріладутся кшче, а къ тѣмъ кшче прібавятся нѣкоторыя; то со временемъ і всѣ не будутъ дікі глазамъ нашімъ, какъ ужé не дікі тѣ сталі, которыя нынѣ въ употребленіі. Правду сказать, кжелібъ у насъ нѣсколько госпожъ здѣлалісь авторамі; (какъ то Франція хвалітся Скудеріею, Даціерою, дела Сюзою; і другімі, Голландія Маріею Шурманною; древняя Греція своею Сапфою) тобъ скоряе правільнѣйшая сія ортографія ввелась, а не іспpавная вывелась: ібо я прімѣтілъ ізъ нѣкоторыхъ дамскіхъ пісемъ, что онѣ больше наблюдаютъ звоны въ составленіі своіхъ словъ, хотя нѣкоторые ізъ ніхъ іпроізводятъ за надлежащчіі предѣлы сіі звоны тѣмъ, что звоны ставятъ точнаго подлінно своего выговора, какімъ онѣ составляютъ нѣкоторыя словá но составленіе сіе бываетъ іногда неісправное, напрімѣръ, *мілослівая* вмѣсто *мілостівая*, і прочія.

Теперь намѣрілся я вамъ, г. м., предложіть о нѣкоторыхъ ортографіческіхъ обыкновеніяхъ, которыя токмо одінъ я употребляю, і такъ что не токмо не въ

---

[1] Hanc veniam petimusque damusque. Horat. art. poët.

указъ всѣмъ прочімъ інако сів самов пішущімъ, но иначе і предая въ полную волю каждаго пісателя. 1) Я пішу нынѣ всѣ тѣ склады двумя токмо согласными, которыі по проізведенію состоятъ тремя предъ гласною, ілі двугласною: ібо тѣмъ образомъ мы іхъ точно всѣ выговаріваемъ. Напрімѣръ, *шчасліевый*, вмѣсто *щчастлівый*; *сроній*, вмѣсто *строній*, да і слово сів, будучі польское, проісходітъ отъ славенскаго *суровый*. 2) Въ сложныхъ, а не въ простыхъ словахъ, которыхъ сложеніе начінается предлогамі, ілі надглаголіямі какімі, кончашчіміся на гласную, і самое слагаемое слово также съ тоя точно гласныя начінается, гласную букву у предлога, ілі у надглаголія отнімаю. Напрімѣръ, *вобычи*, вмѣсто *вообычи*, *собиченів*, вмѣсто *сообиченів*, *перобразный* вмѣсто *первобразный*: ібо сімъ образомъ словá безъ разъѣванія выговаріваются лехче і пріятнѣе; а знаменованія, і всея своея сілы лішены не бываютъ. Но і кто у насъ нынѣ выговаріваетъ *пріідіте*, вмѣсто *прідіте*? 3) Глаголы, кончашчіися на *ся*, а особліво отложітельныі, ежелі въ сіхъ глаголахъ последняя буква предъ *ся* есть гласная, ілі двугласная, пішу на *сь*, напрімѣръ, *надѣюсь*, вмѣсто *надѣюся*; *боюсь*, вмѣсто *боюся*: сіе распространяю я токмо до дѣепрічастій, какъ *надѣясь*, *боясь*, а до прічастій німало не касаясь, какъ, *надѣюшчійся*, *боявшій-ся*. Прічіну сему моему употребленію не іную могу прівесть, какъ токмо пріятность выговора. Впрочемъ, всѣ такіі глаголы въ стіхахъ можно вполнѣ пісать, ежелі мѣра того требуетъ. 4) Предлогі сказательнаго падежа, *о*, *обв* такъ употребляю, что первый ставлю предъ словамі начінаюшчіміся согласнымі бу-

квамі, а другой предъ такімі, которыя начінаются гласнымі. Напрімѣръ, *о небѣ*, *объ Ангелахъ*; *о землѣ*, *объ книтѣ*. Пріčіна сему, убѣжаніе отъ непріятнаго 'звѣванія. Однако предъ словамі, *немъ*, *ней*, *ніхъ*, должно ставіть *объ*, длятого что въ сіхъ словахъ буква (н) находітся непріродная, но раді пріятнаго слуху звона: сіі словá по пріродѣ долженствовалі быть, *емъ*, *ей*, *ихъ*. 5) Глаголы отріцательныі, і многії другії словá, імѣюшчія предъ собою предлогі, ілі какіе другіе чáсті слóва, і, по обшчему обыкновенію, отсылаюшчії удареніе на тѣ предлогі, ілі другіе чáсті слóва, такъ что буттобъ оні сложныя былі, будучі однако несложныя, пішу сімъ образомъ, токсть, ставлю сілу надъ отріцаюшчею, ілі другою какою частіцею, а между чáстіцамі, і самымъ словомъ, провожу горізонтально коротінькую палочку, въ ізъявленіе того, что сіі словá несложныя, а выговаріваются какъ сложныя, съ однімъ удареніемъ. Напрімѣръ: *нé-былъ*, *нá-ізбу*, *пóдъ-гору*, вмѣсто, *не былъ*, *на ізбу*, *подъ гору*. 6) Понеже по свóйству нашего языка такъ іногда случается, что предъ однімъ іменемъ два предлога полагаются, ізъ которыхъ первый коего падежа требуетъ, въ томъ оное імя і находітся: то, между двумя такімі предлогамі, ставлю я по горізонтальной же коротінькой палочкѣ, объявляя чрезъ то, что оное слово есть несложное. Напрімѣръ: *ізъ-за рѣкі*, *ізъ-подъ стѣны*. 7) Чтожъ до частіцъ, *бы*, *бъ*; *же*, *жъ*; *лі*, *ль*: то казалось бы мнѣ, что целые сіі частіцы лучше ставіть раздѣльно отъ іхъ предъідушчіхъ, а сокрашченные совдіненно. Напрімѣръ: *желалъ бы я*; *ябъ желалъ*. *Онъ же*; *оніжъ*. *Возмогутъ лі*, *возмоглібь*. Прітомъ, каза-

лось бы, что сіжъ частіцы не худо пісать цельныя тогда, когда предідушчея іхъ кончітся согласною, кромѣ *дабы;* а сокрашченныя, когда предідушчея оканчевается гласною, какъ: *моімъ бы, моібъ; вашімъ же, вашіжъ; сказываютъ лі, сказываетсяль.* Однако, все сія отдаю всѣмъ наволю 8) Словá, состоящчія іэъ равныхъ частей, а берутся оні въ содержанії эа надглаголія, лучше, кажется, пісать соедіненно, длятого что такія словá означають одну токмо ідею. Напрімѣръ: *ктомужъ, подвечеръ, поутру, врассужденії, длятою, потому, посему* наносітельно; (*а не по тому secundum illud, і по сему secundum hoc*). Слѣдовательно, і *сдругой стороны*, а не *съ другой стороны*. Но і сія какъ всякому отдаю наволю, такъ і самъ часто по сей же поступаю вольності. 9) Всякь іэъ пісателей вѣдаетъ, что начáло періодовъ, также і собственныя імена долженствуютъ, по сілѣ обшчаго обыкновенія, пішемы быть пронісными, тоесть большімі літерамі; іногда сіежъ дѣлается въ прілагательныхъ, мѣстоіменіяхъ, і іменахъ наріцательныхъ, когда засвідѣтельствуется какой особѣ почтеніе. Но нѣкто Генрікъ-Лангій, который перевелъ Столлієву літеральную історію на латінскій языкъ, употребляетъ начальныя буквы токмо съ самаго начáла главъ, іли параграфовъ, іли другіхъ какіхъ раздѣловъ; а всѣ періоды, і собственныя імена, нікогда не начінаетъ начальнымі літерамі. Бесспорно есть, древнії такъ пісалі какъ Грекі, такъ і Рімляне: ібо оні не імѣлі малыхъ буквъ, і пісалі все большімі. Но я не віжу, чегобъ раді намъ послѣдовать въ семъ древнімъ, которыі пішемъ нынѣ то большімі, то малымі пісменамі: а сего

въ равности піснемъ преімушчества удревніхъ не́-было. Ежелі въ семъ должны мы слѣдовать древнімъ, то і въ томъ, чтобъ пісать бліско одно слово подлѣ другова, і не оставлять небольшіхъ пробѣловъ между німіі.

Впрочемъ, не случілось мнѣ поньнѣ відѣть, ктобъ ізъ пісателей, кромѣ помянутаго Лангія, употреблялъ тотъ способъ ортографіі.

Чуж. Я велікую імѣю пріччіну, вамъ, г. м., благодаріть, что вы толь много матерій, въ одну, раскаѕываніемъ своімъ теперешнімъ, внеслі подробность, і сколько возможно сократілі: однако нічего не оставілі безъ іѕъясненія. Я мню, что на сію токмо одну подробность, надобнобъ употребіть было целые суткі, чтобъ ея раскаѕать хорошенько.

Рос. І я благодарствую, что вы мнѣ іѕволіте благодаріть; только прітомъ желаю, чтобъ вы сегожъ самаго благоволілі быть ко мнѣ чувствія, слушая терпѣлівно все, что я ні буду предлагать теперь по порятку: ібо я опасаюсь, что, можетъ быть, вмѣсто чтобъ вамъ мнѣ ѕа слѣдуюшчее благодаріть, не станетель вы меня браніть тіхонько.

Чуж. О чемъ бішъ слѣдуетъ теперь повѣсть ваша? Я подлінно поѕабылъ. Аа ѕнаю: вспомнілъ. Объ окончаніяхъ прілагательныхъ іменъ, которыя целымі у васъ наѕываются.

Рос. Такъ г. м., объ ніхъ самыхъ; но уже́ я ѕа ніхъ выдержалъ нѣкогда превелікое на себя нападеніе. Тогораді боюсь і теперь, чтобъ какъ і вы меня совсѣмъ не ѕбілі съ по́ля.

Чуж. Слышалъ я маніемъ, что путно васъ трепалі вѣгдѣ сопротівленіямі, когда вы покаѕалісь впервые

съ сімі окончаніямі прілагательныхъ іменъ: однако слышалъ і то, что і вы отъ тѣхъ сопротівленій сілью бороніліcь, і такъ, что неізвѣсно, вамъ лі должно было запѣть *кукарѣку* въ знакъ побѣды, ілі вашімъ сопротівнікамъ досталось по правдѣ торжествовать надъ вамі.

Рос. Я уступаю, г. м., кукарѣкою тѣмъ, которыі громкій імѣютъ голосъ. Для меня, кукарѣка значітъ только петушій крікъ.

Чуж. Тогораді, *і молчітъ Пастухъ, когда пѣсню поетъ Орфей*. Знатно, что вы предъ сільнѣйшімі замолчалі, когда імъ отдалі торжество. [1])

Рос. Пускай г. м., і торжествуютъ, і лікуютъ: однако я твердо вѣрю, что торжество іхъ былобъ напрасное, длятого что оні меня нікогда не побѣждалі.

Чуж. Я подлінно кшче не могу знать, кто у васъ правъ. Я думаю, что всеконечно вы побѣждены, поневе вы імъ уступаете кукарѣкою. Когда выслушаю всѣ вашi доказательства; то нѣсколько могу рассудіть, вашуль мнѣ праведнѣе держать сторону, ілі къ німъ передаться. Тогораді, прошу вытолковать мнѣ, въ чемъ состоітъ сіла дѣла.

Рос. Ізрядно, г. м.; я васъ за посретственніка пріемлю, і протівъ рѣшенія вашего всеконечно не буду споріть: а въ чемъ состоітъ сіла дѣла, теперь вамъ ізъясню. Ізвольте токмо слушать.

Въ церьковной ортографіі, окончанія сіхъ прілагательныхъ іменъ какъ употребляются; то вамъ уже я донесъ (стр. 60). Донесъ также і о томъ, что въ

---

[1] Silet Pastor dum carmen modulatur Orpheus.

гражданской печаті, съ 1733 года, сіїхъ окончанія определены постоянныя, і прітомъ какъ оні определены, (стр. 61). А въ общчемъ і самомъ простомъ обыкновеніі всегда оні былі, і понынѣ также безразборныя.

Ітакъ, сіла дѣла въ томъ состоітъ, что, *понеже сії окончанія безразборныя всегда у насъ былі; а съ 1733 года опредѣлены постоянныя: то, буде надобно быть постояннымъ і непремѣннымъ, надлежало іхъ утвердіть такъ, какъ я доказываю, а не такъ какъ оні расположены, і съ того временi въ гражданскую введены печать.*

Чуж. Выразумѣлъ я теперь. Вы стоіте токмо протівъ сего постояннаго определенія, і доказываете; что оно не весьма ісправное; і потому правільныхъ называете ваше только определеніе. А впрочемъ, хотябъ імъ быть і безразборнымъ, какъ всегда оні былі; то для васъ нѣтъ бы нічего, еще, можетъ быть, і лучше.

Рос. Нѣтъ, г. м., безразборныхъ окончаній я не люблю, хотя іхъ і сношу по неволѣ: а не люблю іхъ для того, что оні не разлічаютъ родовъ въ іменахъ, чемъ іногда превелікую темноту наносятъ содержанію. І я іхъ толь наіпаче не люблю, что оні произошлі сперва отъ неісправнаго нѣкоторыхъ людей выговора, і отъ слѣпаго простонароднаго незнанія. Сверьхъ того оні еще протівны первоначальной древності нашего языка, въ которомъ хотя ужé і многіе отъ того времені находятся перемѣны; однако всегда въ немъ одно і тожъ пребываетъ свойство: а къ пріродному свойству прінадлежатъ і окончанія, какъ всѣ прочія, такъ і прілагательныхъ іменъ. Я

ежелі праведно і ясно словамі возмогу вамъ доказать мое мнѣніе, какъ я самъ чувствую живо, кажется, что оно праведное: тобъ такімъ окончаніямъ і быть въ гражданской нашей печаті желалъ. Безразборныя окончанія пускай останутся токмо въ самыхъ простыхъ разговорахъ, ілі еще въ такіхъ пісменныхъ сочіненіяхъ, которыя не касаются до ученыхъ дѣлъ.

Чуж. Сіе ваше преддверіе допустіло уже меня до порога: ізвольте, прошу, отворіте мнѣ і дверь, і впустіте меня къ окончаніямъ прілагательныхъ вашіхъ іменъ: ібо, какъ я уже вамъ доносілъ, (стр. 61), я не умѣю какъ къ німъ прімѣніться.

Рос. Я для васъ, г. м., створчетыя отворю ворота, і введу васъ къ онымъ. Благоволіте быть готовъ: одно уже отворяю полотенцо. Sдѣсь, оставляя аллегорію, говорю просто, что нашімъ окончаніямъ множественнаго чісла целыхъ, а не усѣченныхъ іменъ, какъ іменныхъ, такъ мѣстоіменныхъ, і прічасныхъ, мужескаго женскаго, і средняго рода, надлежітъ быть слѣдующімъ:

Імен.

муж.	жен.	сред.
Святыі.	Святыѣ.	Святыя.
Істінныі.	Істінныѣ.	Істінныя.

Мѣстоім.

Оныі.	Оныѣ.	Оныя.
Которыі.	Которыѣ.	Которыя.

Прічас.

Угождающчіі.	Угождающчіѣ.	Угождающчія.
Угодівшіі.	Угодівшіѣ.	Угодівшія.

тѣ человѣковъ, по общчему іхъ смыслу і разумѣнію, за істінный і неспорімый почітается, каковы всѣ такъ называемыія аксіомы, іzъ которыхъ сіі напрімѣръ: *невозможно быть і не быть въ одно точно время.* Іли: *целое больше каждыя своея часті.* Іли *двѣ вещі, будучі во всемъ сходны съ третiею какою, сходны ужé оні во всемъ всѣ трі между собою.* Но вашi оныя девять основаній, первое не іzъ такіхъ, чтобъ оні по общчему смыслу всѣхъ человѣковъ былі праведнымі. Второе, і нікакою также прічіною не одобрены, чтобъ іхъ можно было за праведныя прінімать начáла. Позвольте сказать, я і первое ваше основаніе могу почітать неосновательнымъ і спорнымъ: ібо не токмо славенскій языкъ не одінъ съ вашімъ, но почітай і не сходенъ. Можетъ статься, что кто нібудь і всѣ прочія вашi основаніяназоветъ тѣмже іменемъ, которымъ я почіталъ ваше самое первое, назвавъ его неправеднымъ. ілі лучше сказать, ложнымъ.

Рос. Дѣльно ізволіте говоріть. Подлінно, свідѣтелі, коі свідѣтельствуютъ о какомъ дѣлѣ, что оно прямо такое, долженствуютъ быть самі добрыі і не подозрітельныі люді; інакожъ, свідѣтельство іхъ нікакія важности не будетъ імѣть въ вѣроятности. Также напрімѣръ, сколькобъ кто ні добрый былъ человѣкъ самъ собою, но незнаемый; то, буде онъ не імѣетъ о себѣ хорошія рекомендаціі, можно сперва сомнѣваться объ его добротѣ. І понеже сіі моі основанія мнѣ только знаемы, что оні добры, а вамъ нé-почему іхъ знать: тогораді, моея есть должності, іхъ одобріть, дабы моглі і вы іхъ прінімать, безъ всяка-

го сомнѣнія, за такія, которыя ізрядно доказываютъ, что нашімъ, прілагательныхъ целыхъ іменъ, множественнымъ окончаніямъ мужескаго рода, должно быть на (і), а не на (к).

Ітакъ, начінаю я доказывать, что славенскій языкъ ксть одінъ съ нашімъ. 1) Тотъ языкъ не можетъ быть не одінъ съ какімъ другімъ, который імѣктъ одну во всемъ распространеніі своемъ, пріроду съ тѣмъ другімъ: ібо кдінство пріроды въ какіхъ вещчахъ, означактъ, что тѣ вешчі одно і тожъ імѣютъ сушчество, токсть, что онѣ одно і тожъ между собою. А понеже, россійскій нашъ языкъ імѣктъ одну, во всемъ распространеніі своемъ, пріроду съ славенскімъ: ібо тѣжъ самыя въ немъ імена і глаголы; тѣжъ прочія склаянякмыя, і несклаянякмыя часті; тѣжъ склоненія іменъ і спряженія глаголовъ, выключая въ нашемъ, что прошедшія токмо времена інако ліцамі падаютъ, напрімѣръ мы былі вмѣсто быхомъ, однако сік не мѣшактъ, чтобъ і безграматный нашъ не разумѣлъ, что *быхомъ*, ілі *бысте*, ілі *бъша*, не тожъ значілі, что у насъ *мы былі*, *вы былі*, *оні былі*; і неможно сказать, чтобъ нашi спряженія не тѣжъ былі что і славенскія, длятого что въ нашіхъ спряженіяхъ, равно какъ і склоненіяхъ, нѣтъ двойственнаго чісла, потому что і славенскому оное чісло есть непріродное, но съ греческаго отъ грамматістовъ выдуманное; а что до сушчества спряженій, то въ нашемъ какъ все прочее тожъ, такъ тѣжъ і наклоненія: прітомъ тѣжъ предлогі, і тѣхже падежей требуюшчії; тѣжъ надглаголія і съ тѣміжъ падежамі по-

лагающчіяся; тѣжъ союзы; тожъ самое сочіненіе не токмо врассужденіі преложенія частей, но і что касается до всѣхъ правленій; тѣжъ правіла, і тѣжъ самыя іsъятія; словомъ, тотже самый духъ і одна тажъ душа въ нашемъ, которая і въ славенскомъ, такъ что рускій нашъ языкъ і называется славеноросcійскій, токсть, россіскій по народу, а славенскій по своей пріродѣ. Да сверьхъ того, всякъ і не ученый нашъ совершенно разумѣетъ славенскій языкъ въ церьковныхъ нашіхъ употребляемый кнігахъ, чемубъ отнюдъ быть невозможно, ежелібъ славенскій языкъ не былъ одінъ і тотже съ нашімъ. Вся разность, которая находітся у нашего съ славенскімъ, касается токмо, такъ сказать, до поверхності языка, а не до внутренності, тѣмъ что состоітъ она лібо въ нововводныхъ словахъ; восприятыхъ отъ чужіхъ языковъ; лібо въ отмѣнныхъ весьма немногіхъ словахъ, какъ за славенское *аще*, у насъ *ежелі*; лібо въ простѣйшемъ выговорѣ отъ народа введенномъ, какъ вмѣсто *глава*, *голова*, вмѣсто *піті*, *піть*, вмѣсто *млеко*, *молоко*. Но такая разность не мѣшаетъ німало, быть нашему языку однімъ і тѣмже съ славенскімъ: ібо ложно скажется, что Новогородскій языкъ есть не рускій, длятого что внемъ *лонї і дежа*, за наше *давно і квашня*. Мѣшалабъ она, ежелібъ была такая, какая у Латінскаго съ Француcскімъ, італіанскімъ, і гішпанскімъ, длятого что сіі трі языка отмѣнілісь отъ латінскаго всею пріродою сочіненія, хотя і ясно відімо, что онѣ проіsошлі отъ него, такъ что сімъ тремъ народамъ надобно учіться полатінскі, чтобъ его разумѣть; а мы всѣ разумѣемъ нашъ славенскій

і неучась. Слѣдовательно, нашъ языкъ есть одінъ і тотже съ славенскімъ.

І какъ въ семъ славенскомъ, окончанія прілагательныхъ целыхъ іменъ, множественнаго чісла, мужескаго рода, дѣлаются на (и), токсть на (і). Слѣдовательно, оныя окончанія долженствуютъ быть на (і), а не на (ѣ), і на нашемъ.

2) Нікто не можетъ споріть, чтобъ малороссійскій языкъ, также і всѣ оныі языкі, которыі въ бѣлой Россіі, і въ другіхъ літовскіхъ нынѣ мѣстахъ, употребляемыі, не-былі нашему родныі братья, токсть, чтобъ оні не-былі славенороссійскіімъ: ібо разность іхъ съ нашімъ состоітъ токмо почітай въ одномъ удареніі сілы, да въ нѣкоторомъ нѣжнѣйшемъ выговорѣ. Но во всѣхъ сіхъ языкахъ окончанія сіі, о которыхъ мы говорімъ, употребляются на (и) токсть, на (і). Слѣдовательно, і на нашемъ языкѣ долженствуютъ оні быть на (і), а не на (ѣ), длятого что нашъ языкъ всѣмъ імъ братъ родный.

3) Равнымъ же образомъ есть беспорно, что сербскій, болгарскій, і всѣ прочіі ілірическіі языкі, какъ тѣ, которыі кіріллoвскіе буквы употребляютъ, такъ і тѣ, у коіхъ латінскіе літеры въ употребленіі, самое кровное сродство съ нашімъ імѣютъ, длятого что іеъ ніхъ іныі коренныі славенскіі, а іныі отъ славенскаго проізошлі, да толь не далеко отъ него удалілісь, что ученыі нашi безъ труда разумѣютъ іхъ не учась оныхъ. Апонеже во всѣхъ сіхъ языкахъ прілагательныя імена, множественнаго чісла, мужескаго рода, кончатся лібо на (и), токсть, на (і), лібо на латінскій (у), котораго нынѣ тотже самый звонъ, что і наше-

го (і). Слѣдовательно, окончаніямъ оныхъ іменъ должно быть і въ нашемъ, какъ въ бліскомъ, і кровномъ сроднікѣ імъ, на тужъ букву, токсть на (і), а не на (к).

4) Понеже нѣтъ почітай нікдінаго у насъ сушчествітельнаго імені, выключая съ два, іли съ трі, которое во множественномъ чіслѣ, въ мужескомъ і женскомъ родѣ, (а многіі не знаюшчіі і средній родъ кончатъ также) не кончілось бы іли на (ы), токсть, на густое (і), іли просто на гласное (і): і понеже сіе показываетъ, что окончаніе мужескому роду, во всей пріродѣ нашего языка, свойственнѣе есть на (і); а въ славенскомъ языкѣ і въ прілагательныхъ іменахъ множественныхъ мужескіхъ оныя окончанія на (і), какъ уже вамъ ізвѣсно: тогораді, не токмо по образцу славенскіхъ прілагательныхъ, нашi прілагательныя імена долженствуютъ кончіться въ мужескомъ родѣ на (і) множественно, но і по пріроднѣйшему свойству всѣхъ нашіхъ славенскіхъ сушчествітельныхъ іменъ мужескаго рода, кончашчіхся іли на (ы), іли на (і).

5) Ізвѣсно есть, что въ нашемъ языкѣ мѣстоіменія *самі, оні, сіі, моі, твоі, своі, нашi, вашi, коі, чьі*, токсть, почітай всѣ нашi мѣстоіменія, не могутъ во множественномъ чіслѣ, мужескаго рода, кончіться, какъ токмо на (і), не упоміная о томъ, что нѣкоторыя ізъ сіхъ мѣстоіменій і во всѣхъ трехъ родахъ кончатся токмо на (і) жъ. Но сіі мѣстоіменія превеликое імѣютъ сходство съ прілагательными іменамі, длятого что чрезъ трі рода двіжутся. Слѣдовательно, сходство сіе, іменъ нашіхъ прілагательныхъ съ мѣстоіменіямі сімі, доказываетъ, что сімъ іменамъ так-

же надлежітъ окончевакмымъ быть на (i), какъ і сімъ мѣстоіменіямъ.

Сверьхъ того, сіі чіслітельныя імена, *одні*, *двої*, *трої*, *четверы*, *пятеры*, *десятеры*, *сотеры*, і прочіі ізъ сіхъ, понеже не могутъ інакожъ у насъ кончіться, какъ токмо іли на (i), іли на (ы), токсть на густок (i); а імена сіі точнаго прілагательныхъ іменъ свойства: тогоради, прілагательнымъ нашімъ цельмъ, і по сему свойству чіслітельныхъ іменъ, должно кончіться на (i) во множественномъ чіслѣ, мужескаго рода.

6) Понеже во всѣхъ нашіхъ прілагательныхъ іменахъ множественнаго чіслá, всѣхъ родовъ (какъ іменныхъ, такъ і прічасныхъ, когда оні усѣкаются, токсть, когда откладываеться отъ ніхъ, іли отнімаєтся у ніхъ послѣдній чістый слогъ, напрімѣръ, вмѣсто *святый*, *святыя*, *святыя*, полагакся *святы*, *святы*, *святы*) остаєтся всегда і непремѣнно у насъ, послѣ усѣченія, іногда літера (i), а іногда (ы), токсть, тажъ (i), но густѣйшая; а въ славенскомъ языкѣ кшче і нікогда въ мужескомъ родѣ не остаєтся тамъ (ы), но всегда (i): то не ясноль вамъ, г. м., что окончанік, въ прілагательныхъ нашіхъ множественнаго чіслá на (i), єсть общественнѣйшее всѣхъ прочіхъ? Сік толь далеко распространяєтся, что не токмо въ одніхъ прілагательныхъ, но і во всѣхъ существітельныхъ іменахъ, обоего рода, какъ я ужо вамъ доносілъ, такімже образомъ окончанія падаютъ. Генеральность сія, чтобъ такъ сказать, окончаній на (i), требуєтъ, чтобъ нашімъ прілагательнымъ іменамъ, мужескаго рода, множественнаго чіслá, не разбіваться съ своєю

братью, товсть, чтобъ імъ также окончавающимъ быть на (і, какъ то і должно, і доказыватся.

7) Бесспорно есть, что нашi прілагательныя імена целыя, мужескаго рода, кдінственнаго чіслá, кончатся въ іменітельномъ падежѣ на (й), которое навывается краткімъ; а предъ сімъ краткімъ (й) всегда отъ лѣвыя рукі бываетъ, по пріродѣ нашего славеноросcійскаго языка, ілі літера (ы), ілі (і): чтожъ іногда нывѣ ставятъ вмѣсто сіхъ двухъ буквъ, тоесть (ы) і (і), букву (о), предъ (й), какъ вмѣсто *велікій*, *велікой*, вмѣсто *добрый*, *доброй*; то всякъ, прімѣнівшійся къ пріродѣ славеншізны, скажетъ, что сімъ нѣкоторыі подражаютъ, іхъ чіслá которыхъ і себя я не выключаю, сáмому ніскому нашему выговору, кшче і въ протівность языку, длятого что на іменітельный мужескій употребляется дательный женскій; і потому, нѣжнѣйшій московскій выговоръ необходімо проізносітъ такii (о), какъ (а), длятого что оні не ударяемыі, тоесть, вмѣсто *доброй*, *добрай*, вмѣсто *велікой*, *велікай*. Но какъ то ні есть; однако сіе не ложно, что всея слáвеншізны пріpода требуетъ предъ (й) въ сіхъ кдінственнаго чіслá іменахъ ілі (ы), ілі (і).

Рассудімъ же г. м., чегобъ раді ставілось въ сіхъ іменахъ въ іменітельномъ падежѣ, мужескаго рода, кдінственнаго чіслá, (й) краткое? Тогораді, г. м., чтобъ выговору нашему продолжаему быть на семъ окончаніі вполы протівъ цельнаго; а сіе длятого, чтобъ *сей іменітельный падежъ едінственнаю чісла*, *не смѣшать съ іменітельнымъ же падежемъ множественнаю чіслá, который, по свойству славеншізны, кончіт-*

ся на (і) *цѣлое*; токсть, чтобъ не смѣшать *святый* съ *святыи*.

Ежелібъ кто сказалъ, что я неправую прівожу прічіну; тобъ слѣдовало, что мы напрасно ставімъ въ окончаніі іменітельнаго падежа, едінственнаго чісла, (й) краткое: ібо, когдабъ сіе дѣлалось не для сего токмо разлічія, тобъ окончанію нашему сіхъ іменъ едінственному, можно было пробыть і безъ онаго (й) краткаго, по прімѣру сербскаго і польскаго языка, а прітомъ і не впротівность собственному нашему выговору, какъ *святы* вмѣсто *святый*, *і божі*, вмѣсто *божій*.

Однако, справедлівѣйшій нашъ способъ выговора і пісанія, требуетъ всеконечно въ едінственныхъ іменітельныхъ онаго (й) краткаго. Ітакъ, требуетъ онъ токмо длятого, чтобъ разлічіть едінственное чісло отъ множественнаго. Я васъ, г. м., смѣло могу увѣріть, что нікто не можетъ сему дать другія прічіны, котораябъ мовй была іли вѣрняе, іли тверже, іли, по крайней мѣрѣ, вѣроятнѣе.

Іпонеже (й) краткое ставітся въ едінственномъ чіслѣ для разлічія съ множественнымъ: тогораді множественное чісло і должно кончіть на (і) целое, а не на (е), длятого что, не-былобъ нужды разлічать іменітельный едінственный чрезъ половінное проізношеніе, ежелібъ множественному должно было кончіться на (е).

8) Умѣюшчій человѣкъ нѣсколько чужіхъ языковъ, знаетъ, что въ каждомъ языкѣ жівушчемъ есть два способа, какъ імъ говоріть. Первый употребляютъ люді знаюшчіі сілу въ своемъ языкѣ; а другой

въ употребленіі у подлості і кресьянъ. Посему, первый способъ есть чішче і ісправнѣе, і длятого благороднѣе; но другій іспорченный незнаніемъ подлыхъ людей, і длятого въ презрѣніі і осмѣяніі всеглашнемъ. Такъ у древніхъ рімлянъ вмѣсто чістыхъ opus est, si vultis, amati, aisne, подлость выговарівала opu'st sultis, amarier, ain'. Такъ нынѣ і у французовъ вмѣсто чістыхъ же chapeau, l'eau, étudié, cependant, самая чорная подлость выговарівaетъ chapiau, l'iau, etugué, stapendant. Равнымъ образомъ і у насъ, чернь токмо, і незнающчії люді, не умѣя выговарівать сії іменъ прілагательныхъ окончанія на (і), вносслі оныя безразборныя то на (е), то на (я). Кто іхъ мужіковъ, на московской плошчаді, інако къ себѣ кушать просітъ, какъ *добрыя молодцы, на вотъ юрячіе*? Сіхъ людей і подобныхъ образецъ послужілъ къ тому, что въ нашъ языкъ внесены безразборныя окончанія, а потомъ і утверждены нѣсколько, такъ что уже і печатать началі; однако не въ церьковной печаті.

І какъ латінскімъ языкомъ Ціцеронъ, і прочії степенныі авторы, не пісалі по Плавтову sultis, вмѣсто si vultis; также какъ і францускімъ Вожеласъ і премногії, не пісаліжъ нікогда chapiau, вмѣсто chapeau: такъ і намъ, поістінні, не должножъ пісать сіхъ окончаній такімъ образомъ, какімъ оныя выговаріваются отъ неіскусныхъ людей: ібо говоріть по образцу не знающчіхъ людей: то показывать і въ себѣ таковже незнаніе языка, ілі слѣпов слѣпымъ повіновеніе. Ктомужъ, самая отмѣна отъ ніскаго языка требуетъ, чтобъ знающчему чішче, лучше, іспрaв-

нѣи і благороднѣи выговарівать свой языкъ; слѣдовательно і пісать оньмъ, і такъ, что і къ тому всему особліво прілѣжать, которое у общчества не весьма важнымъ въ языкѣ почітается.

Какъ же намъ пісать сіі окончанія именъ, длятого что, подлінно, іное начасъ говоріть, а іное надолго пісать, кшче і на нѣкоторую вѣчность печатать? Такъ г. м., какъ намъ чістый нашъ языкъ веліть, а іменно, славенскій, токсть, на (і).

9) Кажется, что ізлішнобъ было, толь многімі доказательствамі васъ о сей удостовѣрівать правдѣ, і къ тому пріклонять, чтобъ вамъ прінять за самыя правільныя, множественныя мужескаго рода въ прілагательныхъ окончанія на (і), а не на (е): ежелібъ сія матерія, для бывшіхъ объ ней споровъ, дальняго не требовала ізъясненія. На чтобъ, поістіннѣ, толь долго терпѣлівості вашей досаждать утруждая ея? Довольнобъ сказать, что такъ прімѣръ славенскаго языка есть важенъ і достоінъ того, чтобъ ему въсемъ слѣдовать, что премного многіхъ нашіхъ именъ і невозможно намъ кончіть, какъ токмо на (і), і всѣ мы не можемъ іхъ інако выговоріть, кромѣ токмо что окончавая на (і).

Іsъ премногаго іхъ числа, теперь вамъ нѣсколько предложу для прімѣра. Невозможно намъ не на (і) выговарівать січъ: *божіі*, *дьячіі*, *сокольі*. *черничьі*, *чіжовьі*, *бѣлужьі*, *охотничьі*, *птічьі*, *рыбьі*, *стерляжьі*, *щеглячьі*, *курячьі*, *вороньі*. А сіхъ довольно для образца: ібо іхъ, какъ я вамъ донесъ, премногое множество.

Чувствуете г. м., что множество іхъ не можетъ

названо быть іѕъятіемъ іѕъ общчаго пра́віла, но тѣмъ самымъ пра́віломъ, по которому должно пісать і всѣ прочія імена, пішемыя нынѣ на (ѣ): ібо сіхъ, мною предложенныхъ, невоѕможно намъ ні пісать, ні выговарівать на (ѣ); а которыя нынѣ пішутся на (ѣ), тѣ всѣ можно намъ і выговарівать і пісать на (і); і сіе не токмо не въ протівность слуху, но і съ совершенною ешче ему пріятностію.

Съ другой стороны, ежелібъ сіі імена такъ почітать, что оні сего окончанія на (і) требуютъ, а прочія на (ѣ); тобъ, понеже тѣхъ і другіхъ много, былібъ у насъ два класса іменъ беѕъ всякія нужды, для того что всѣ въ одінъ классъ вмѣшчены быть могутъ съ крайнею ісправностію. Двухъ классовъ пріроды нашего языка не требуетъ; можетъ быть надобны оні нѣкоторому прістрастію.

Можетель вы быть довольны, г. м., сімі моімі девятью проводнікамі, я не ѕнаю: ѕнаю только, что оні насъ велі къ окончанію мужескаго рода, прілагательныхъ іменъ множественнаго чісла́, по прямой дорогѣ. Подлінно, нѣкоторыі іѕъ віхъ выведші насъ на дорогу, і покаѕавші оныя окончанія, далеко съ намі не шлі. Другіі шлі едва не до віхъ до самыхъ; однако, покаѕавші іхъ подлінное прямо мѣсто, расталісь съ намі. Третіі, і велі, і покаѕывалі, і къ німъ самімъ прівелі. Но которыі іѕъ віхъ того, другаго, і третіяго рода; вы самі лехко рассудіть і опредѣліть можете.

Чуж Что до меня, г. м.; я вашімі проводнікамі доволенъ: ібо подлінно хорошо оні насъ велі, такъ что я чуть не ѕаснулъ на дорогѣ. І ежелібъ *стер-*

лякюхі і *курячі* проводнікі меня не разбуділі; тобъ подлінно мнѣ впрямь спать: я цыплятъ і стерлядей очень люблю, і думалъ, что уже онѣ поставлены на столъ.

Впрочемъ, сколько вы ні сілілісь доказывать; однако всѣ ваші доказательства Употребленіе, котороe велікую власть імѣетъ надъ языкомъ, всеконечно преодолѣваетъ.

Рос. Каков, г. м., Употребленіе? Я вѣдаю, что всѣ знающчії і незнающчії нынѣ твердятъ Употребленіе; а въ чемъ оно состоітъ, і сколько власть его надъ языкомъ долженствуетъ почітаема быть законною, того нікто у насъ не опредѣляетъ. Ежелі твердіть одно только *употребленіе*; то і блінніково употребленіе долженствуетъ быть важно.

Должно, г. м., доіскаться, не надѣваетъ лі на себя лічіны *употребленіевы нѣкоторое выродошное употребленіе*; і не называетсяль оно сімъ высокімъ іменемъ, будучі само подлость і ніскость нѣкоторая достойная смѣха; ілі незнаніе слѣпое і темное. Я тѣмъ самымъ въ крайнее прішелъ подозрѣніе, что можетъ быть скітается въ языкѣ нѣкоторый самозванецъ, подъ іменемъ пречеснѣйшаго Употребленія, длятого что отъ всѣхъ і всегда упомінается сіе велікое імя, а о родѣ его нікто ні слова.

І какъ я въ семъ подозрѣніі пребывалъ, і нѣкогда прохажівался одінъ гуляя, і размышляя о сілѣ Употребленія; тогда увідѣлъ я человѣка, который шелъ на встрѣчу ко мнѣ, а самъ былъ пребогато наряженъ, і въ рукахъ імѣлъ пісменную нѣкакую тетрать, і печатную книгу. Я, відя его по платью хорошаго

человѣка, і прітомъ думая по книгѣ і тетраті, что онъ ученый кто нібудь, хотя онъ мнѣ былъ і незнакимъ, спелъ съ дорогі для почтенія: но онъ какі ко мнѣ прямо шелъ. Тогда я остановілся; а какъ онъ подшелъ ко мнѣ, я тотчасъ прежде снявъ шляпу, поклонілся кму. Онъ равномѣрно мнѣ учтівство ізволілъ здѣлать: потомъ спросілъ меня, кто я, і куда іду. Я отвѣтствовалъ о себѣ, что служітель академіческій, отдосугу прохажіваюсь, і будучі одінъ, мыслямі себя забавляю. Но кжелібъ кму не-было протівно моя любопытство; тобъ я дерзнулъ спросіть і кго, кто онъ, длятого что я не імѣю честі кго знать. Онъ ласково мнѣ отвѣтствовалъ, что мнѣ кго коротко знать, і часто відѣть нельзя, длятого что онъ почітай всегда, по должності своей, прі дворѣ і съ прідворными; а когда кму кстъ время, то онъ больше дома пребываетъ, і сідітъ надъ кнігамі. Впрочемъ, кромѣ церькві, ні на какіхъ публічныхъ мѣстахъ, какъ на площадахъ, на рынкахъ, въ пріказахъ, на гостіныхъ дворахъ, і на прочіхъ подобныхъ, нікогда отроду не бывалъ. Объ імені, і кго честі, нѣтъ мнѣ знать нужды: довольно съ меня вѣдать, что онъ охотнікъ до кнігъ, і любітъ чістый языкъ. Теперь, съ негодованія ушелъ онъ въ сію рошчу, (ібо я і самъ тогда въ оной же прохажівался, что бліско Катерінъ-Гофа) длятого что спорова́лісь съ німъ прі дворѣ нѣкоторыі; а сіе больше кшче кго раздражіло, что і прі дворѣ нѣкоторыі не прінімаютъ двоякаго употребленія въ языкѣ; і ссылаются по большой часті на непрямое, і іспорченное отъ простаковъ.

Обрадовался я, услышавъ сіе; і тотчасъ восприялъ—

надежду, что сей господінъ разрѣшітъ моѣ сомнѣнія, которое ужé я давно імѣю объ употребленіі. Тогда пріняль я смѣлость спросіть его, говоря: развѣ, мілостівый государь, два употребленія находітся въ языкѣ? Онъ также хотя ласкаво наменя смотрѣлъ; однако въ нѣкоторомъ жарѣ говорілъ мнѣ: какъ не два? І можноль статься, чтобъ двумъ не быть? Съ умомъ лі общчімъ употребленіемъ называть, какое імѣютъ деревенскіі мужікі, хотя іхъ і больше нежелі какое цвѣтетъ у тѣхъ, которыі лучшую сілу знаютъ въ языкѣ? Ібо годітсяль перенімать рѣчі у сапожніка, ілі у ямшчіка? А однако всѣ сіі люді тѣмже говорятъ языкомъ, что і знаюшчіі; (товсть, которыі ілі хорошеѣ імѣютъ воспітаніе, ілі прі дворѣ обрашчаются, ілі отъ знатныхъ рождены, ілі въ наукахъ, і въ чтеніі кнігъ съ успѣхомъ упражнялісь) но не толь ісправнымъ способомъ, пріроднымъ языку, коль іскусныі. Первыі говорятъ такъ, какъ оні для нужды могутъ; но другіі, какъ должно, і съ рассужденіемъ. І понеже употребленіе языка, есть не нѣчто слѣпое, но благоразумное, длятого что благоразумными утверждаемое, і отъ іскусныхъ воспріемлемое: тогоради і сілу оно толь велікую імѣетъ надъ языкомъ. Оно такъ есть благорассудное, что ежелі ему і случітся нѣчто перемѣніть въ языкѣ, ілі новое ввесть, не перемѣняетъ і не вводітъ просто і устремітельно; но прежде справлівается съ своімі уставамі, которыі нарочно для языка у него здѣланы, не будетъ лі та перемѣна, ілі какое новое введеніе, протівно пріродѣ того языка, чье есть Употребленіе.

Ѕдѣсь предпріялъ рѣчь я, і говорілъ: не знатель

вы, мілостівый государь, гдѣбъ я могъ достать себѣ, для прочтенія, оныхъ уставовъ: ібо я іхъ нігдѣ поныне не відывалъ, но только чіталъ объ ніхъ вкратцѣ у рімляніна Горація, да у двухъ французовъ, а іменно у Вожласа, і у Іезуіта Бюфіера. На сіи оный господінъ: не знаю можноль вамъ гдѣ іхъ, кромѣ что у меня, сыскать: я іхъ і самъ съ велікімъ трудомъ могъ себѣ получіть, і то по пріязні нѣкотораго пріятеля, который достаточную імѣетъ Бібліотеку, состоящчую ізъ рукопісныхъ кнігъ, і тѣхъ еще харатейныхъ. Онъ мнѣ пожаловалъ позволілъ спісать іхъ ізъ нѣкоторыя кнігі, которая въ бібліотекѣ у него. Імені ея не знаю, длятого что перваго ліста отъ древності въ ней нѣтъ; а на-полѣ сіи напісанное я прочелъ: *человѣческій языкъ столько живетъ, сколько самі люді.* Я не знаю, какъ вытолковать сіе: такъ лі разумѣть должно, что *толь давно человѣкі говорятъ, коль давно Адамъ создань*, ілі: *по прошествіі вѣка языкі перемѣняются хотя не въ сущчествѣ, однако въ способѣ.* Но нѣтъ большія нужды о семъ домогаться. Я радовался только, что помянутыі уставы на неповрежденныхъ лістахъ въ той кнігѣ напісаны; і потому безъ труда могъ я всѣ оныі перепісать. Тогда я: сотворіте со мною, мілостівый государь, отеческую мілость, і заставьте за себя вѣчно моліться, пожалуйте сообщчіте і мнѣ іхъ для спісанія: я самъ до сего велікій охотнікъ, толь наіпаче, что художество мое въ томъ состоітъ. Сею мілостію, не только вы чувствітельно меня одолжіть ізволіте; но і къ непрестанной вамъ услугѣ, і къ вѣчному благодаренію обяжете: а прі семъ, почітай до-землі ему поклонілся. Онъ відя

толь охотное мое желаніе, сказалъ: не ізвольте, господінъ мой, кланяться: я васъ давно ужé знаю, і радуюсь, что імѣю случай вамъ теперь услужіть. Можетъ быть, что сей случай между намі сведетъ знакомство, і станете жаловать ко мнѣ ходіть: ібо я слышалъ, что вы рѣтко нынѣ къ кому хóдіте. Ізвольте, вотъ оні; только не утратьте: да і далъ онъ мнѣ овую тетрать, которая у него была въ рукахъ совокупно съ кнігою. Я возблагодарівші ему такъ, какъ могъ съ радості, въ тотъ самый моментъ прінялся было іхъ чітать. Но онъ: дома ізволіте начітаться, теперь походімъ не много вмѣстѣ; я васъ не задержу: мнѣ і самому есть нужда скоро съ вамі расстаться. Стыдно мнѣ стало, правду сказать, что я было прі немъ неучтіво поступілъ, такъ что, думаю, і онъ внутреннoе мое замѣшательство на ліцѣ моемъ усмотрѣлъ: однако не облічілъ меня. А походівъ со мною не долго, і поговорівъ нѣсколько о сілѣ Употребленія, простілся со мною, і пошелъ въ свой путь. Въ сей то, г. м., тетраті, увідѣлъ я то, что мнѣ было надобно, тоесть, въ чемъ состоітъ прямая і законная сіла Употребленія въ языкахъ.

Чуж. Благоволітежъ, прошу, і меня учасніkомъ здѣлать; покажіте іхъ і мнѣ. А что вы кіріловскімъ, какъ у васъ говорятъ, выпросілі іхъ у онаго господіна поклономъ, то і я вамъ не полѣнюсь поклоніться также: развѣ только не умѣю выговоріть равнаго вамъ комплімента. Но вы не погнѣвайтесь, что я васъ такъ прошу, какъ больше нельзя.

Рос. Вы, г. м., нікогда не опускаете ні малаго случая, чтобъ меня не подсмѣять. Хотѣлъ бы я васъ ві-

дѣть, какъ бы вы не постаралісь кпче должайшімъ комплiментомъ просіть того, котороя вамъ очень бы надобно было. Знаете історійку, что, когда въ нѣкорый вечеръ самый знатный господінъ проігрался въ карты, а не імѣя денегъ заплатіть поутру выгравшему, послалъ слугу къ знатному купцу, просіть оныя суммы. Но понеже слуга не зналъ, какъ тітуловать того купца, сіежъ длятого, что сумма была очень веліка, спрашівалъ своего господіна, какімъ бы тітуломъ надлежало велічать купца: то господінъ, гнѣваясь что слуга медлітъ, і нейдетъ тотчасъ куда посланъ, закрічалъ на него, і сказалъ: *Высокомочнымъ называй, толькобъ онъ денегъ далъ.*

Чуж. Я кпче тожъ говорю, длятого что лучше не умѣю, пожалуйте покажіте і мнѣ оныі уставы: мнѣ, право, очень желается іхъ відѣть.

Рос. Не здѣлаю того, чтобъ іхъ вамъ не прочесть: я ужé іхъ спісалъ. Ізвольте слушать.

I.

Мнѣ употребленію да будетъ всегда повіновеніе; сіежъ какъ въ мертвыхъ языкахъ, въ которыхъ я лучшаго вѣка въ пісателяхъ нахожусь, такъ і въ жівыхъ, гдѣ я всегда пріроду іхъ наблюдаю, і дѣлаю, что тѣ больше отъ всѣхъ похваляются, которыі лучше прочіхъ оную въ ніхъ знаютъ, і сілу ея разумѣютъ.

II.

Власть моя надъ всѣмі языкамі естъ превелікая, і, такъ сказать, не імѣюшчая предѣловъ: ібо *я токмо могу говоріть, какъ хочу*, токмо сходно съ природою языка; *я въ томъ імѣю неспорімое право; я токмо і прáвіло,* [1]) *по которому должно поступать въ языкѣ.* Чегораді,

---

[1] Vt siluae foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt: ita verborum vetus interit aetas,
Et iuuenum ritu florent modo nata vigentque . . .
Ne dum sermonum stet honos et gratia viuax,
Multa renascentur, quae iam cecidere, cadentque,
Quae nunc sunt in honore, vocabula, SI VOLET VSUS,
QVEM PENES ARBITRIVM EST, ET IVS ET NORMA LOQVENDI.

Тоесть:

Какъ лістъ съ деревъ въ лѣсахъ погодно опадаетъ;
Такъ вѣкъ старінныхъ словъ въ языкѣ пропадаетъ:
Словáмъ рожденны вновь прекрасно въ немъ цвѣтутъ,
I молодыхъ людей подобіемъ растутъ . . .
Не такъ то, чтобъ всегда рѣчамъ быть тѣмже въ глаткіхъ,
Iзъ падшіхъ много намъ покажется іхъ слаткіхъ;
А коімъ честь; падутъ, когда ВСЕОБШЧІЙ ГЛАСЪ
ВЕЛІТЪ БЫТЬ ПО СЕМУ: ОНЪ въ ...

меня надлежітъ предпочітать всеконечно всѣмъ пра́віламъ, отъ грамматістовъ положеннымъ, которыя уже́ не согласны со мною употребленіемъ: ібо не отъ пра́вілъ я употребленіе, но отъ меня пра́віла въ жівушчіхъ языкахъ. Інако, тшчетныябъ былі пра́віла, длятого чтобъ оні то преднапісывалі, чего ілі ні у кого нѣтъ на́-словѣ, ілі мнѣ въ відімую протівность.

III.

Я употребленіе, есмь наібольше всеобшчее, інаібольше съ собою согласное, пока быть хочу въ томъ, ілі другомъ языкѣ, употребленіемъ. Інако, не́-былъ бы я употребленіемъ, но нѣкоторою несобразімою разностію.

IV.

Однако, не столько я всеобшчімъ, і съ собою согласнымъ, чтобъ во мнѣ самыхъ малыхъ, і почітай нечувствітельныхъ языку, не́-было разностей. Въ такомъ случае, то я правымъ почітаю, что съ разумомъ согласно, і імъ одобрено быть можетъ: ібо я не нѣчто безрассудное, но разумное. Інако, какъ бы

ні-вралі незнающчії меня, всегдабъ на меня ссылаться моглі съ обідою і въ предосужденіе мнѣ.

V.

Ежелі между двѣмя, іли многімі такімі неважнымі разностямі, ні одна разумомъ утверждена быть не можетъ; то я оную праведною называю, которая і отъ большія части людей, і отъ іскуснѣйшія воспріята. Бо́льшая часть людей не пахатнікі, но учтівыі граждане; а іскуснѣйшая, не неучі грубыі, но наукамі просвѣшченныі: обѣжъ, не двѣ разныя, но одна і тажъ, что до важності. Ібо, лучше полагаться въ томъ на знающчіхъ і обходітельствомъ выцвѣченыхъ людей, нежелі на нестройную і безрассудную черпь.

VI.

Іпонеже мужіцкій і гражданскій языкъ нѣкоторыі также мною однімъ употребленіемъ неправо называютъ; то я объявляю, что то токмо употребленіе, которое у большія і іскуснѣйшія части ко-

дей, есть точно мною рожденное; а подлое, которое не токмо меня, но і імені моего не разумѣетъ, есть не употребленіе, но заблужденіе, которому родный отецъ есть незнаніе.

VII.

Свойство мое есть такое, что я насілу чрезъ сто лѣтъ безъ знатныя перемѣны пробыть могу. Однако такъ я перемѣняюсь, что нікогда пріродѣ языка всеконечно протівнымъ не бываю: ібо інако, не нѣкотораябъ перемѣна зделалась мною въ языкѣ, но совершенное его істребленіе.

Сii точно, г. м., уставы, которыі оный господінъ пожаловалъ далъ мнѣ спісать. Мнѣ оні нравятся, длятого что кажутся такімі, которыі разуму не протівны, такъ что не прінять іхъ за правіла, кажется протівно общчему человѣческому смыслу.

Чуж. І мнѣ оні, г. м., такіміжъ кажутся, развѣ кто благоразумнѣйшій можетъ іхъ найті недостаточнымі. Подлінно, сколько сей господінъ употребленія ні показывалъ свою власть надъ языкомъ: однако, відно что і самъ онъ повінуется іногда разуму длятого токмо, что мілость его не хочетъ быть въ премногіхъ головахъ безъ всякаго рассужденія. Я не таюсь: я поныне подлінно думалъ, что власть упо-

требленіква надъ языкомъ кеть нічемъ не ограніченная; но теперь віжу, что і імъ самімъ разумъ владѣктъ.

Рос. Самок общчѣк согласік, въ воспріятіі рѣчей, показывактъ, что согласік сік для того кеть общчек, что то, которок воспріkмлется, кеть непротівно разуму по тому только, что оно не протівно пріродѣ того языка. Пускай выговорітъ кто у насъ: *я васъ кланялісь*, вмѣсто, *я вамъ кланялся*. Кто болдыремъ, іли ужé чужестраннымъ не назоветъ такóва? А однако і прежнія слова тѣжъ самыі знакі, ізображаюшчіі тѣжъ самык ідеі, і послѣднія также: но только что первыя протівны пріродѣ нашего языка, і потому протівны обычему нашему разуму, рассуждаюшчему объ нашемъ языкѣ. Знаю, что пріродa языка ні въ разумѣ не была прежде языка: інако, во всѣхъ бы въ свѣтѣ языкахъ надлежало кй одной быть, чего однако нѣтъ. Довольно съ меня, что она съ языкомъ вмѣстѣ, отъ общчаго согласія многіхъ людей, роділась. А какъ скоро роділась; то разумъ такую кя рассужденікмъ своімъ одобряктъ, какова она кеть: протівную кй, за протівную себѣ пріkмлетъ, длятого что онъ не прівыкъ знать сея другія въ томъ, іли въ томъ языкѣ.

Чуж. О! г. м.; вы ужé въ глубокую опускактесь метафізіку. Прошу перестать, да только то мнѣ продолжать, что кшче осталось объ окончаніяхъ множественныхъ іменъ.

Рос. Хорошо, г. м.: всегда вашей волѣ не буду протівенъ. Тогораді, пріложімъ оныя основанія къ спорнымъ нашімъ окончаніямъ.

Подлінно много такіхъ, которыі выговоромъ оканчаваютъ тѣ імена на (е); но больше і такіхъ, которыі тотже падежъ, тогожъ чісла, і тогожъ рода, не токмо выговарівая, но і на пісьмѣ то на (я), то на (е) кончатъ. Пускай посмотрятся всѣ нашi кнігі, печатанныя гражданскімъ тіпомъ прежде 1733 года. Пускай также справітся, кто ізволітъ, і съ сочіненіямі прікаэныхъ людей нонынѣ. Слѣдовательно, сіе употребленіе ні наібольше всеобщее, ні наібольше съ собою согласное; і потому протівъ III устава, которыі отъ употребленія положены.

Но, по IV уставу, іли правілу: во время такіхъ разностей употребленія, надлежітъ прібѣгать къ разуму, і у него рѣшенія требовать. А понеже разумъ ужé показалъ онымі моімі девятью проводнікамі, что сему окончанію не должно быть ні на (е), ні на (я), но на (і). Слѣдовательно, окончаніе на (і) должно предпочтіть обоімъ онымъ.

Повѣрьте мнѣ, г. м.; много того у насъ есть въ языкѣ, но въ языкѣ не знающіхъ людей, что съ чістою прірòдою нашего языка не сходствуетъ. Такъ многіі не токмо говорятъ, что простітельнѣе, но і пішутъ: *просітца*, *молітца*, вмѣсто *просітся*, *молітся*; ее, вмѣсто ея; ево, вмѣсто его; *дворяна*, вмѣсто, *дворяне*; *прімѣчаніевъ*, *склоненіевъ*, вмѣсто *прімѣчаній*, *склоненій*; *рассужденіі*, *повелѣніі*, вмѣсто *рассужденія*, *повелѣнія*; *по торгомъ і рынкомъ*, *въ рядѣхъ і на площадѣхъ*, вмѣсто *по торгамъ і рынкамъ*, *въ рядахъ і на площадяхъ*; *ежелі окончілъ*, *і ежубъ перестать*, вмѣсто *ежелі окончілъ*, *то ежубъ перестать*; *хотя сіе і правда*, *то однако молчать надлежітъ*, вмѣсто

хотя сія і правда, однако молчать надлежітъ. О прочемъ премногомъ худомъ употребленіі, іли лучше, незнаніі, я вамъ не упомінаю. Но кто із знаюшчіхъ сілу въ языкѣ такъ будетъ пісать? Впрочемъ мнѣ ні до кого нѣтъ дѣла: какъ ізволятъ: я токмо сія знаю, [1]) что предложенныя оныя употребленія, і премногія другія, совершенно протівны пріродѣ і чістотѣ нашего языка. І понеже не старающчіїся нѣкоторыі объ языкѣ кончать іногда нашї скончанія въ оныхъ прілагательныхъ на (е); то надобно также і любяшчімъ красоту языка? І не довольно іначе того, но определіть оное і постояннымъ? развѣ все равно, что *говоріть на часъ, і ярлыкъ какой нібудь напісать; то і кніту сочініть. іли какую рѣчь, і пустіть ее народъ, чтобъ ему отъ нея получіть себѣ какую пользу.*

Чуж. Въ дружескіхъ разговорахъ ошібка не столько ставітся въ строку; въ пісьмахъ больше подвержена осмѣянію: но погрѣшеніе, іли незнаніе почітай ужé непростітельно въ печаті. Всяческі стараться должно, чтобъ, какъ возможно, меньше было іхъ въ печатаніі, хотя всякому человѣку подлінно нельзя сказать, что онъ нікогда ні въ чемъ погрѣшіть не можетъ: таковá, г. м., обшчая наша пріpода.

Но іъясніте мнѣ і сіе, чегоради вы кончіте въ сіхъ же прілагательныхъ іменахъ, множественнаго чіслá, женскій родъ на (е), а не на (я), какъ оный оканчавается не токмо всегда въ славенскомъ, но і въ вашіхъ печатныхъ кнігахъ съ 1733 года.

---

[1] Vsum populo concedo, scientiam vsus mihi., post Ciceronem, reseruo.

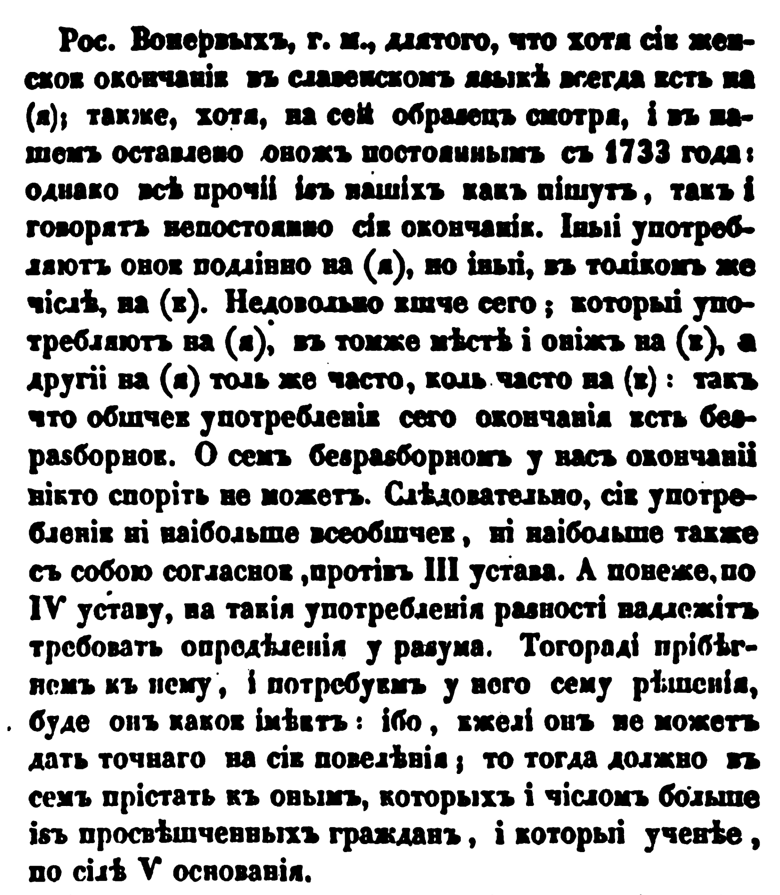

Рос. Вонервыхъ, г. м., длятого, что хотя сіє женское окончаніє въ славенскомъ ѧѕыкѣ всегда єсть на (ѧ); также, хотя, на сей образецъ смотря, і въ нашемъ оставлено оножъ постояннымъ съ 1733 года: однако всѣ прочіі іѕъ нашіхъ какъ пішутъ, такъ і говорятъ непостоянно сіє окончаніє. Іныі употребляють оноє подлінно на (ѧ), но іныі, въ толікомъ же чіслѣ, на (є). Недовольно єшче сего; которыі употребляютъ на (ѧ), въ томже мѣстѣ і оніжъ на (є), а другіі на (ѧ) толь же часто, коль часто на (є): такъ что обшчеє употребленіє сего окончанія єсть беѕраѕборноє. О семъ беѕраѕборномъ у насъ окончаніі нікто спорітъ не можетъ. Слѣдовательно, сіє употребленіє ні наібольше всеобшчеє, ні наібольше также съ собою согласноє, протівъ III устава. А понеже, по IV уставу, на такія употребленія раѕности надлежітъ требовать опредѣленія у раѕума. Тогораді прібѣгнемъ къ нему, і потребуємъ у него сему рѣшенія, буде онъ какоє імѣєтъ: ібо, єжелі онъ не можетъ дать точнаго на сіє повелѣнія; то тогда должно въ семъ прістать къ онымъ, которыхъ і чісломъ больше іѕъ просвѣшченныхъ граждан, і которыі ученѣе, по сілѣ V основанія.

Но раѕумъ не отказываєтся сіє раѕрѣшіть: ібо такъ онъ, кажется, твердо рассуждаєтъ, что не можно въ томъ єго не послушаться, і єму не повѣріть. Говорітъ онъ:

Понеже раѕлічіє, между женскімъ родомъ і среднімъ, врассужденіі іхъ множественныхъ окончаній, не токмо єсть полеѕно, но і нужно: ібо въ россійскомъ ѧѕыкѣ всѣ роды, по самой большой часті,

окончаніями токмо распознаваются ; і толь наіпаче, что различія сія, можетъ здѣлаться ізъ тѣхже самыхъ окончаній, токсть, німало не въ протівность пріродѣ Россійскаго языка. І понеже лучше быть, нежелі не быть сему различію, длятого что лучше кстъ распорядокъ, нежелі смѣшеніе. Тогораді, должно женскій родъ разлічіть отъ средняго.

Станемъ же, г. м., разлічать, длятого что самъ разумъ повелѣваетъ.

Въ славенскомъ языкѣ, хотя і оба сіі роды на (я) окончаваются; однако оні знатное между собою различіе імѣютъ: ібо женскій родъ імѣетъ (ы) предъ (я), напрімѣръ, *добрыя жены*, а средній (а) предъ (я), какъ, *добрая дѣла́*. Весьмабъ дѣльно і праведно было слѣдовать намъ славенскому языку, ежелібъ всеобщее наше въ семъ употребленіе, по III основанію, сілою і бо́льшія, і іскуснѣйшія ча́сті людей, токсть, всѣхъ насъ россіанъ безъ выключенія, по V і VI основанію, всеконечно не требовало въ обоіхъ сіхъ родахъ буквы (ы) предъ (я), на прімѣръ, *добрыя жены*, і *добрыя дѣла́*. Слѣдовательно, ежелі намъ женскій родъ кончіть на (я), какъ въ славенскомъ; то въ нашемъ онъ не разлічітся съ среднімъ. Посему, постоянно опредѣленное окончаніе женскому роду съ 1733 года въ нашемъ языкѣ, не імѣетъ нікакія разности съ среднімъ, такъ что і женскій і средній можно прінять за одінъ, когда прі іменахъ прілагательныхъ нѣтъ сушчествітельныхъ.

Но когда опредѣлітся постоянное окончаніе женскому роду (е); (ібо мужескому окончанію отдать сея буквы намъ ужо́ не должно, для представлен-

ныхъ выше многіхъ причінъ) то женскій родъ не токмо въ іменітельномъ множественномъ различітся съ среднімъ; но кнче і отъ единственнаго своего родітельнаго падежа отмѣнітся: а сімъ окончаніимъ своімъ на (е), въ іменітельномъ множественномъ, падать онъ будетъ какъ не въ протівность пріродѣ нашего языка, длятого что вмѣсто буквы (я) [1]) неударяемыя, іногда ізрядно, і красно выговарівается у насъ (е), о чемъ послѣ, такъ столькожъ пріятно слуху, сколько і падая на (я).

Чуж. Но, г. м., разумъ утверждаетъ только сіе, что полезно, нужно і лучше быть, нежелі не быть различію между женскімъ родомъ і среднімъ, длятого что такое различіе можетъ здѣлаться ні мало не въ протівность пріродѣ россійскаго языка: а не определяетъ, что женскій родъ должно отмѣніть отъ средняго точно буквою (е). Мнѣ кажется, также отдастся повіновеніе разуму, когда женскій родъ по старому останется на (я), а средній здѣлается на (е). Не правдаль?

Рос. Правда, г. м., і не спорю: разумъ точнаго сего различія не показываетъ явно. Однако тайнымъ нѣкоторымъ образомъ всеконечно онъ совѣтуетъ женскій родъ кончіть на (е), а средній на (я), іменножъ чрезъ воспослѣдствованія. Ібо, ежелі средній родъ кончіть на (е), а женскій на (я); то 1) множественный іменітельный падежъ женскій не различіт-

---

[1] Въ сіхъ, прілагательныхъ іменъ, множественнаго чісла, женскаго рода, окончаніяхъ на (я), буква сія всегда і непремѣнно есть неударяемая сілою.

ся отъ единственнаго родітельнаго, хотя і находітся онъ въ такомъ состояніі, что отмѣніться можетъ, безъ поврежденія пріроды въ языкѣ. Слѣдовательно, есть замѣшательство: а умъ твердітъ лучше быть распредѣленію і распорятку. 2) Среднiй родъ всегда і непремѣнно оканчавается на (я) въ славенскомъ языкѣ. Слѣдовательно, должно ему оканчаваться і у насъ постоянно. Посему, понеже должно быть между сімі родамі разлічію, женскому осталось быть на (е). 3) Понеже всѣ сушчествітельныя імена, средняго рода, во множественномъ числѣ, іменітельный свой падежъ окончаваютъ іли на (а), іли на (я): то лучше, для пріятності слуху, кончіть і прілагательныя среднія такъ, чтобъ, звономъ подобнымъ въ окончаніяхъ, согласны оні былі съ окончаніямі своіхъ сушчествітельныхъ: ібо пріятность сія слуху можетъ быть проізведена безъ поврежденія окончаній. Чтожъ женскія сушчествітельныя, окончаваясь на (і) іли на (ы), а прілагательныя іхъ на (е), не могутъ проізвесть подобныя пріятності слуху: то я въ томъ не віноватъ, но такова пріpода нашего языка. Ібо хотябъ женскій і на (я) кончіть; то сіежъ самое есть врассужденіі подобнаго звона, тоесть пріятності слуху, что і на (е): а съ другой стороны, хотябъ і средній кончіть на (е), то і средній бы прілагательныхъ родъ не-былъ подобенъ звономъ своімъ сушчествітельнымъ. Ітакъ, дважды бъ въ семъ случае не дѣлалось угожденія слуху: но когда женскій на (е) кончітся, а средній на (я); то однажды нѣтъ подобія звона между сушчествітельнымі і прілагательнымі. О сушчествітельныхъ і прілагательныхъ муже-

скаго рода, нѣтъ прічіны ужé і воспомінать: ібо іхъ прілагательнымъ должно быть на (і), то всегда между німі обрѣтаєтся подобія звона, тоесть, пріятность слуху.

Въ семъ токмо состоітъ, г. м., что мнѣ надлежало вамъ представіть о множественномъ окончаніі, целыхъ нашіхъ прілагательныхъ іменъ. Я, коль ні малую сімъ рассужденіемъ прiношу услугу моему языку; однако тѣмъ радуюсь, что я самъ себѣ пользу отъ того могу пріобрѣсть, буде хотя нѣкоторымъ подамъ случай ізъ нашіхъ, іли не толь впредь быть неісправнымъ въ разлічені родовъ окончаніями прілагательныхъ іменъ, іли возбужду іскуснѣйшіхъ къ расмотрѣнію сего кпаче обстоятельнѣе.

Прізнаваюсь, что і [1]) *я довольно, і весьма пространно доказывалъ сію матéрію, і можетъ быть сімъ самымъ здѣлалъ кій великій вредъ по разумѣнію нѣкоторыхъ особъ, которыя думаютъ, что многія словá* [2]) *означаютъ слабость доказательствъ. Но я іхъ прошу, прінять сіе въ рассужденіе, что доказательство мое пространно есть для многіхъ прістрасныхъ сопротівленій, которыя должно отразіть заранѣе, а не для*

---

[1] J'ai donné assés d'étendue à cette preuve, et peut-être que par-là je lui aurai fait tort dans l'esprit de quelques personnes, qui croient, que la quantité de paroles est une marque de la foiblesse des raisons: mais on les prie de considerer, quae ce raisonement-ci n'est long, que par les chicanes, qu'il faut prevenir, et non par la difficulté des choses, qu'il a besoin qu'on établisse.

Mr. de Fontenelle.

[2] Qui nimis probat, nihil probat.

трудностi находящiйся въ самой вещи, кою надобно было iзъясненiемъ утвердiть.

Чуж. Для бóльшаго ль iзъясненiя трудностей въ семъ дѣлѣ, iлi для отраженiя сопротiвленiй, которыя могутъ быть впредь, iзволiлi вы не пожалѣть Логiкi i Реторiкi, утверждая мнѣнiе ваше, мнѣ нѣтъ до того нужды; я только прiзнаваюсь, что доказательства вашi въ велiкое прiвелi меня колебанiе. Мнѣ ужé кажется, что множественнымъ окончанiямъ целыхъ iменъ, такъ точно надлежiтъ быть, какъ вы доказываете, нежелi имъ не лучше быть безразборнымъ.

Рос. Сказать правду, г. м.; на безразборныя окончанiя, въ прiлагательныхъ нашiхъ множественныхъ целыхъ, больше походу во всемъ простомъ народѣ, i во всѣхъ простыхъ i прiказныхъ сочiненiяхъ: определенныя постоянно съ 1733 года, токмо что обрѣтающiiся прi академiческiхъ мужахъ употребляютъ, i очень рѣдко кто iзъ сторонныхъ. Iмѣю я честь знать у насъ i такóва человѣка, который во всѣхъ трехъ родахъ оныя окончанiя пiшетъ токмо что на одно (е). Можетъ быть для того, что понеже безразборныхъ окончанiй токмо два, i iменно (е) i (я); а сiе (я), когда оно неударяемое, каково всегда въ сiхъ окончанiяхъ, iногда безъ всякiя протiвности слуху, мѣняется въ нашемъ выговорѣ на (е): то оный человѣкъ прiемлетъ (е) за (я), слѣдуя iсправно выговору.

Но i сiе самое наблюденiе, г. м., токсть, что iногда неударяемое (я) мѣняется у насъ въ выговорѣ на (е), показываетъ непреодолѣнно, что въ опредѣленныхъ постоянно окончанiяхъ съ 1733 года, буква (е) отдава вѣчно мужескому роду, вмѣсто кореннаго на-

шего (і), протівъ пріроды нашего выговора: ібо лі-тера (і), нікогда у насъ не мѣняется на (е), но (я), на (і), какъ чітаіті, скажіті, вмѣсто чітаяти, сказяти. Но что я отдаю сію букву (е) женскому роду, вмѣсто кореннагожъ (я); то по точному свойству нашего произношенія.

Впрочемъ, я сказалъ бы, что лучше быть въ нашіхъ оныхъ прілагательныхъ іменахъ двумъ безразборнымъ окончаніямъ, ежелібъ оні совершенно разлічалі трі рода именъ, въ чемъ превелікая есть нужда ісправному, красному і чістому языку, сверьхъ того, что сей токмо пріводітъ пісателя въ храмъ славы і памяті, а о чемъ всемъ мало воботітся простонародный языкъ, нежелі оныиъ постояннымъ, определеннымъ съ 1733 года, длятого что оні, какъ женскій родъ не разлічаютъ съ среднімъ, такъ мужескій родъ переменілі на (е) вмѣсто (і) въ безответную протівность пріродѣ нашего выговора: буква не ударяемая (я), а не (і), мѣняется у насъ на (е) въ произношеніі.

Чуж. Сіе последнее я і чужестранный, да прімѣтілъ въ вашемъ выговорѣ, что вы *Ярмакъ* пішете чрезъ (я), а выговаріваете *Ермакомъ* чрезъ (е): такъ *едрено*, вмѣсто *ядрено*; такъ *ечмень*, вмѣсто *ячмень*; такъ *езыкъ*, вмѣсто *языкъ*. Вы говоріте, что сіе дѣлается длятого, что во всѣхъ сіхъ словахъ буква (я) есть неударяемая. Подлінно такъ: ібо нікогда нікто у насъ не выговаріваетъ *есно*, *вено*, *ешчікъ*, *ерость*, *естребъ*. за *ясно*, *ясно*, *ящікъ*, *ярость*, *ястребъ*, потому что въ сіхъ словахъ літера (я) ударенія на себѣ імѣетъ.

Рос. Посему і вамъ должно прізнать, что я по прірodѣ выговора нашего здѣлалъ женскаго рода окончанія множественнов на (в), длятого что кореннов (я) тутъ всть неударявмов. Однако прáвіло сів не такъ всть общчев, чтобъ оно было безъ іѕъятія: ібо іногда буква (я) і неударявмая, а выговарівавтся прямо, не перемѣняясь въ (в), какъ напрімѣръ *дóбрая*, а не *добрав; яеная*, а не *явнав*, і въ прочіхъ. Можно только сів сказать, что прáвіло сів по бóльшой чáсті всть общчев. Сего точно раді я вездѣ вамъ і говорілъ, что буква (я) не ударявмая іногда, а не всегда мѣнявтся у насъ въ (в). Но полно о семъ: я і самъ ужé скучілся. Ізвольте послушать рассужденія моего о главномъ, старінныя ортографіі, уставѣ, на которомъ почітай она вся утверждавтся; а я вамъ о содержаніі вго ужé доносілъ (стр. 63.)

Чуж. Ізрядно, г. м.: я подлінно імѣю намѣренія дождаться конца всему вашему рассмотрѣнію; і толь наіпаче, что я васъ прівелъ къ тому, что вы столько для меня ізволілі потрудіться. Тогоразі, скольковъ вамъ самімъ ні могло быть скушно; однако, прошу, не толь отдаваться скукѣ, чтобъ, пресѣченівмъ нашіхъ о семъ разговоровъ, могъ я лішенъ быть совершенныя пользы, какую получаю я себѣ отъ вашіхъ рассужденій, і вще бóльшія надѣюсь, вжелі вся нá-все сія матерія окончена быть імѣвтъ.

Рос Я о томъ [1]) г. м., древніхъ нашіхъ грамматі-

[1] Опасно прочев блюдомо буді: во греческіхъ реченіїхъ ортографіі греческой, въ латінскіхъ латінствѣй храні-мѣй быті: і во еврейскіхъ еврействѣй.

Грамм. Фед. Полікар. ліст. 9 на оборотъ.

стовъ, толь всеобшченъ уставѣ, не могу нічего інаго сказать, какъ токмо что оно неосновательное, і не можетъ нікакімъ быть прáвiломъ нашей ортографіі.

Но прежде нежелі предложіть вамъ інѣю прічіны, коіхъ раді нéльзя ему отнюдъ быть не токмо всеобшчімъ ортографіческімъ, і безъ всякаго іъятія прáвіломъ, нó нéльзя і просто быть прáвіломъ, рассуділъ я запотребно, іъяснiть вамъ прямую его сілу, токсть, содержанія его знаменованія.

Ітакъ, когда оно говорітъ, что *всеконечно наблюдать должно в греческіх словах греческую, в латінскіх латінскую, і в еврейскіх еврейскую ортографію*; то разумѣть должно, 1) что оно говорітъ о такіхъ греческіхъ, латінскіхъ, і еврейскіхъ, словахъ, которыя у насъ въ употребленіі. Напрімѣръ, іъ греческіхъ *Александръ*, іъ латінскіхъ *Кесарь*, іъ еврейскіхъ *Міхаілъ*: токсть, когда оні нашімі буквамі пішутся. 2) Что въ пісаніі нашімі літерамі, надлежітъ всеконечно наблюдать тѣжъ токмо самыя буквы по чíслу, токсть, сколько іхъ въ греческомъ какомъ словѣ, ілі латінскомъ, ілі еврейскомъ находітся; а не звоны, іъ какіхъ состоятъ тѣ греческія, латінскія, і еврейскія словá.

Сего точно раді Федоръ Полікарповъ, въ вособновленной своей славенской Граммматікѣ, [1]) пóслѣ Мелетія Смотріцкаго, і говорітъ, что слѣдуюшчія греческія і латінскія словá, *δίαιτα*, *φαρισαῖος*, *εἰκών*, *βασίλειος*, *οἶκος*, *μελίβοιος*, aerumna, caesar, вамъ нашімі буквамі надлежітъ пісать такъ: *діаіта*, вмѣсто

[1] Ліст. 7 на оборотѣ.

дівта, *фарісай*, вмѣсто *фарісей*, *ейконъ*, вмѣсто *ікона*, *васілей*, вмѣсто *василій*, *оікосъ*, вмѣсто *ікосъ*, *мелівей*, вмѣсто *мелівій*, *аврумна*, вмѣсто *ерумна*, *каесаръ*, вмѣсто *кесаръ*. [1])

---

[1] Сіяжъ есть прічіна, тоесть, опасное наблюденіе греческіхъ точно буквъ а не звоновъ въ нашей древней ортографіі, которое прівело къ знатному заблужденію нашіхъ мудрецовъ врассужденіі слова АНГЕЛЪ. Понеже оно по гроческі пішется такъ, ἄγγελος, а выговарівается, ангелосъ, длятого что по греческой ортографіі, когда (γ) послѣ (γ) въ словѣ находітся, тогда первая (γ) выговарівается какъ (н): то нашi правопісцы хотя по гроческі точно пісать, і подлінно пішутъ АГГЛЪ подъ тітлою съ двѣмяжъ гаммамі; а і безъ тітлы также, АГГЕЛЪ. Відя сіе граматнікі нашi, і здѣлалі тотчасъ разлічіе между обоімі сімі словамі, говоря, что АГГЛЪ подъ тітлою значітъ АНГЕЛА; а безъ тітлы АГГЕЛЪ, значітъ Демона, такъ что въ первомъ словѣ выговарівают первый (г) за (н), а во второмъ за (г) же. Но позвольте себѣ донесть, господа граматѣі; вы ошібаетесь, і ошібаетесь какъ здѣсь немало, такъ і вездѣ много: Ангелъ хотя съ тітлою, хотя безъ тітлы, пішеный двумя (г), въ проізношеніі есть тотже Ангелъ, а не Аггелъ: но съ такою токмо разностію, что Божій Ангелъ, есть Ангелъ свѣта, а сатанінъ Ангелъ, есть Ангелъ Тьмы. Первый въ волѣ Божіей пребывшій, но другій отпадшій, і длятого въ вѣчный Тартаръ нізверженный. Ізвольте повѣріть мнѣ, вы худо выговаріваете і сінклітъ сігклітомъ, і Панкратія Пагкратіемъ, і Лонгіна Логгіномъ: такъ сіі слова пішутся погреческі, а выговаріваются такъ, какъ я вамъ доношу. Погрѣшенію вашему прічіною есть старая наша ортографія,

Нѣтъ, г. м.; сколько ні прікаꙁываютъ намъ сіі правопісцы наблюдать всеконечно, въ греческіхъ, латінскіхъ, і еврейскіхъ словахъ, греческія точно, латінскія, і еврейскія буквы; однако мы всегда іхъ *фарісаія*, і *каесаря*, будемъ пісать *фарісеемъ* і *кесаремъ*, токсть, какъ выговаріваемъ: *фарісаій* намъ дікъ, і смѣшонъ, прівыкшімъ проіꙁносіть его, такъ какъ і самі проіꙁносятъ грекі, *фарісеемъ*.

Но что ꙁа огромное і необъятное іꙁъ сего іхъ *опаснаю наблюденія* слѣдуетъ! Какъ? еже лі кто россіанінъ ꙁахочетъ прямо поросссійскі пісать; тому необходімо должно ꙁнать всѣ въ свѣтѣ языкі, нашімі буквамі по случаю іногда іꙁображаемые? Надобно ему ꙁнать поіндійскі, поперсіцкі, поарапскі, потурецкі, покітайскі, появонскі, поамеріканскі, помалабарскі, словомъ, надобно ему ꙁнать всея Европы, всея Асіі, всея Афрікі, і всея Амерікі всѣ на-все языкі, дабы *опасно наблюдать* нашімі буквамі іхъ літеры, беꙁъ чего, нельꙁя ему нікакъ быть правопісцемъ россійскімъ. Комужъ тогда случітся, і случілось іꙁъ нашіхъ ꙁнать всѣ въ свѣтѣ языкі? Достанетъ лі у кого на все сіе жіꙁні, охоты, і памяті? Не достанетъ, да і думать нельꙁя. Слѣдовательно, не́-было еще у насъ, по іхъ, і нонынѣ, да і впредь не будетъ, ктобъ когда ортографію нашу ꙁналъ, ілі умѣлъ бы ꙁнать. Тогораді, ні тѣ самі, которые положілі всеобщімъ пра́віломъ оное *опасное блюденіе*, не ꙁналіжъ нашея ортографіі: да і

которая наблюдаетъ опасно токмо буквы, а не ꙁвоны, токсть, наблюдаетъ она только тѣнь, а до вещі ей дѣла нѣтъ.

подлінно не знали, длятого что здѣлали яа всю чужую, а не нашу. Вотъ, г. м., на чемъ вскрылось *опасное* ixъ *блюденіе*, ілі *наблюденіе*. Тоесть, что *бросіть надлежітъ ту тетрать, въ которой словъ не знать*, какъ мы іногда, еще душістѣе, говорімъ.

Чуж. Не погнѣвайтесь, г. м.: вы на оное *опасное наблюденіе* церьковную татьбу, какъ говорітся, взводіте. Гдѣ оно говорітъ о знаніі всѣхъ въ свѣтѣ языковъ? Не точныміль і ясныміл словамі ізображаетъ трі языка главнѣйшіі между ученымі? Но каждому ізъ ученыхъ сіі трі языка, да прітомъ четвертый пріродный свой, не токмо умѣть можно, но і дѣйствітельно много такіхъ, которыі умѣютъ; а сверьхъ тѣхъ і еще два трі какіхъ іныхъ. Ізвѣсно вамъ, что понтіскій царь Мітрідатъ евпаторъ, который двадцаті двухъ народовъ, бывшіхъ у него подъ властію, языкамі умѣлъ говоріть, по свідѣтельству Геллієву. Съ другой стороны; ежелі не пісать по літерамъ чужіхъ словъ, употребляемыхъ на другомъ какомъ языкѣ: то въ такіхъ словахъ корень пропадетъ, такъ что і знать будетъ нельзя, отъ какóва оні въ чужомъ языкѣ проісходятъ знаменованія.

Рос. Ізъ сего то самаго і слѣдуетъ, г. м., что нашему правопісцу должно знать всѣ въ свѣтѣ языкі. Ізвольте рассудіть; не всѣ стараются умѣть оныі трі мертвыі языка, о которыхъ точно говорітъ оное іхъ *опасное блюденіе*: много есть такіхъ, буде і не бóльшая еще іхъ часть, которыі предпочітаютъ жівыі. Кто напрімѣръ умѣетъ пофранцусскі; тому также должно *опасно наблюдать*, чтобъ слово какое французское, ктóрое по случаю должно будетъ нашімі напісать

буквамі, точно імѣло на нашемъ французскую ортографію токмо, а не выговоръ. Itакъ, сіі французскія слова́ *beau discours*, надобно будетъ ему нашімі буквамі напісать, *беау діскоурсъ*, какъ оно пішется, а не *бо діскýръ*, какъ выговарівается. Равнымъ образомъ, кто умѣетъ ізъ нашіхъ покітайскі; тому тожъ опасно блюсті должно; тожъ, кто потурецкі і потатарскі: словомъ, тожъ самое надобно наблюдать, кто двадцать два языка, какъ оный Мітрідатъ; тожъ, ктобъ і всѣ въ свѣтѣ могъ знать языкі. Слѣдовательно, чтобъ быть нашімъ совершеннымъ правопісцомъ, необходімо должно умѣть всѣ въ свѣтѣ языкі: а знать два трі, то знать токмо что по нашему пісать два трі, і потому, еще много у того осталось, чего онъ не умѣетъ пісать, токсть опасно блюсті. Слѣдовательно, кому много осталось знать, что во всѣхъ ортографіяхъ должно опасно блюсті; тотъ всеконечно не совершенъ въ нашей ортографіі. Слѣдовательножъ, не знали нашея ортографіі і тѣ, которыі повелѣваютъ намъ опасное въ томъ блюденіе, длятого что праведно есть, что оні і двадцаті двухъ языковъ, не токмо что всѣхъ, не умѣлі. Но я, г. м., могу сказать, безъ самохвальства, і о себѣ, что я нехудо умѣю нашу ортографію, хотя і не знаю двадцаті двухъ языковъ: ібо хорошенько умѣть нашу ортографію, надобно токмо чісто выговарівать нашї слова́, которыя, помілості всеблагаго Бога, я право не очень не чісто выговаріваю.

Чтожъ вы ізволіте говоріть, что корень пропадетъ въ чужіхъ словахъ, на нашемъ языкѣ употребляемыхъ, і нашімі буквамі ізображаемыхъ; то я уже́ вамъ доносілъ, что ученымъ токмо одні мъ

нужда нѣкоторая есть, знать корень чужіхъ словъ. Но ученыі могутъ того доіскаться, когда нужда позоветъ, буде какова не знаютъ. Чужому слову, прінятому въ языкъ, нельзя утаіться: невозможно сказать, чтобъ *кафтанъ*, *бешметъ*, *кушакъ*, былі у насъ не татарскія імена, хотя і давно ужé въ употребленіі. А понеже ортографія нужна всѣмъ безъ ізъятія, кто пісать умѣетъ: то всѣ сіі токмо долженствуютъ пішучі опасно наблюдать, чтобъ слово каковое такъ точно знакамі очамъ представіть, какъ оно языкомъ і устамі выговарівается, хотя всѣ і не могутъ знать корення, тоесть, точнаго его знаменованія въ какомъ чужомъ словѣ: ібо должно всѣмъ знать, что оно значітъ въ томъ языкѣ, въ который прінято. Вы не можете не знать, что коренныя знаменованія въ словахъ со временемъ перемѣняются въ другія. Такъ наше слово *заповѣдать*, на славенскомъ языкѣ значітъ *повелѣть*, а у насъ нынѣ, *заказать* і *запретіть*. Многобъ о семъ можно съ вамі поговоріть; но поістіннѣ не столько важна сія матерія, чтобъ объ ней много і надобно было говоріть: она токмо ліцомъ беретъ, такъ сказать, і показывается важною. Впрочемъ, въ ортографіі она мало что важності імѣетъ, і толь наіпаче, что добрая ортографія не касается до знаменованія целыхъ словъ: нужна ей токмо въ буквахъ і складахъ, тоесть въ звонахъ просто человѣческіхъ, въ звонахъ дѣйствующіхъ въ человѣческомъ выговорѣ, і въ способахъ звона. Того раді, возвращаюсь пакі къ опасному оному наблюденію.

Я не могу надівіться, чегобъ раді намъ пріказывалі опасно блюсті греческую ортографію въ словахъ

іхъ, которыя у насъ употребляются: ібо, ежелі намъ должно сіе дѣлать длятого, что греческій языкъ старшінство, і то инче прaвдаль, надъ нашімъ імѣетъ; то греческому потомужъ надлежало опасножъ блюсті у себя ортографію еврейскую, длятого что еврейскій языкъ подлінно его старѣе. Однако онъ нікогда почітай того не дѣлалъ: всегда токмо смотрѣлъ, чтобъ старшіхъ себя языковъ слова пісать такъ, какъ греческому слуху [1]) пріятно, а не какъ ортографія тѣхъ языковъ требовала. Кто Історію древніхъ народовъ прілѣжно чітаетъ; тотъ знаетъ, что я самую правду вамъ доношу; да і о васъ не сомнѣваюсь, чтобъ вы сего не зналі. Ітакъ, г. м.; ежелібъ оныі наші опасныі заблюдальшчікі греческаго языка, такъ положілі главнѣйшій уставъ всея ортографіі, токсть, что *какъ грекі въ греческіхъ, рімляне въ латінскіхъ, і еврей въ еврейскіхъ словахъ опасно наблюдаютъ свою ортографію: такъ і намъ славено-россіанамъ въ своіхъ россійскіхъ словахъ должно; а сіхъ языковъ въ рѣчахъ, у насъ употребляемыхъ, всеконечно надобно того смотрѣть, чтобъ всѣ іхъ звоны ізображать точно, а которыхъ не льзя, то, какъ возможно, ближе подходя къ звонамъ*, да і намъ бы оныі опасно блюсті на-крѣп-

---

[1] Не упоміная о многіхъ ветхаго завѣта іменахъ, которыя на греческомъ языкѣ такъ составлены, какъ лучше нѣжный греческій слухъ сносітъ могъ: въ языческой Історіі почітай всѣ імена на греческомъ языкѣ положены по іхъ слуху. Такъ вмѣсто Азаръ-Гаддонъ-пула, у ніхъ Сарданапалъ; такъ у ніхже Артаксерксъ, вмѣсто Ерзеръ-Шіра. Чегожъ бы ради і намъ своему не угождать слуху, я не віжу.

ко прікаѕывалі: тобъ я первый імъ нынѣ былъ по-слѣдователь.

Чуж. Преодолѣлілі, пріѕнаваюсь; подлінно, лучшебъ быть такому главнѣйшему уставу: ібо каждый народъ больше о своєй ортографіі долженъ стараться, нежелі о чужой.

Рос. Імѣєте уже́ вы, г. м., всю древнюю нашу ортографію на лупочкѣ. Іѕволілі відѣть, что она вся не наша, но греческая. Не ѕнаю, довольноль я вамъ єя іѕъяснілъ; однако я всяческі старался, чтобъ оная вамъ ясно і подробно была істолкована.

Впрочемъ, пріѕнаваюсь, что я індѣ жестоковатоє употреблялъ слѣдствіє: однако кленусь, что я оноє проіѕводілъ не для опровержєнія старыя, но для проіѕведенія новыя. Невоѕможно, поістіннѣ, проіѕвесть новую, не ісслѣдовавъ обстоятельно старыя. Ітакъ, слѣдована старая; но не длятого, чтобъ єя обвініть. Пускай она остаєтся беѕъ вреда въ кнігахъ церьковныя печаті; і толь наіпаче, что мы съ самаго нашего отрочества прінуждены єй учіться.

Впрочемъ, не впервыє нынѣ вѕвѣшіваєтся весь старый Алфавітъ на вѣскахъ рассужденія; также не нынѣ впервыє выключаются іѕъ него ненадобныє буквы: было время, когда въ ней употребляємъ былъ юсъ, а нынѣ буква сія токмо что мѣсто ѕанімаєтъ, і ѕрітся только какъ пустый, ілі уже́ сомнітельнаго ѕвона ѕнакъ.

Но когда новый Алфавітъ первый введенъ; то не токмо старый прінужденъ былъ потерять буквы з. и. ȣ. ѿ. ѡ. ѽ. ѱ. ѵ. также всѣ апострофі, всѣ верьхніє палочкі, но і всея своєя фігуры лішілся.

Ізобразіть не можно, сколько новая форма буквъ прідала нашей печаті красоты і чістоты!

ЧАСТЬ III.

Чуж. Клятвенную сію оговорку, я ужé раза съ трі отъ васъ слышу. Вѣрю всѣмъ сердцемъ, что вы рассматрівалі старую ортографію не длятого, чтобъ ея опровергнуть, но чтобъ утвердіть лучше новую вашу. Да гдѣжъ она?

Рос. Такъ вы, г. м., не відете ея?

Чуж. Подлінно, ні духу.

Рос. Діковінка! Но ізвольте, ежелі вамъ угодно; выключіть умомъ теперь всѣ оныя лішніе буквы ізъ стараго Алфавіта, о которыхъ я рассуждалъ; то і будете імѣть точно тотъ Алфавітъ, который нашей прірродной ортографіі нуженъ. Когдажъ будете імѣть сей Алфавітъ; то тотчасъ і станете знать всю нашу ортографію.

Чуж. Сказываютъ, г. м., про нѣкотораго польскаго шута, іменемъ Семіврала, ілі Севіврала не знаю, что онъ нѣкогда обѣщчался въ нѣкакой камерѣ показать, ілі высокую живопісь, ілі богато і іскусно вытканыі обóі: однако съ такімъ уговоромъ, чтó кто будетъ законнаго отца сынъ; тотъ імѣетъ все оное і відѣть. Всѣ відѣлі, і ізрываясь хвалілі; хотя въ камерѣ, кромѣ пустыхъ стѣнъ, і нé-было нічего, длятого что нікто не хотѣлъ быть зазорнымъ сыномъ. Но я, поістінне, законнаго отца сынъ; однако по сіе время не віжу кпче вашея ортографіі. Выключать умомъ лішніе буквы ізъ стараго вашего Алфавіта; то для

меня сія, есть плыть по Москвѣ рѣкѣ мурчугамі, і день целый плывъ, прістать другімъ бокомъ судна къ томужъ попелішчу, отъ котораго послѣ обѣда судно отваліло.

Рос. Не плывіте мурчугамі: я вамъ лучше совѣтую ѣздіть прямою дорогою. Ежелі вамъ скушно, ілі тягостно кажется, выключать умомъ лішніе буквы ізъ стараго нашего Алфавіта; то я імѣю способъ къ облехченію вашея лѣності. Способъ сей толь есть легокъ, что едва вы токмо взглянете на нѣкоторую бумашку, которая у меня давно ужé готова; то і узнаете мою ортографію. Но чтобъ больше васъ не мучіть; ізвольте рукі протягать, ізвольте брать, ізвольте смотрѣть, ізвольте веселіться, вотъ она.

ГЛАСНЫЯ	СОГЛАСНЫЯ	ДВУГЛАСНЫЯ	СТРАСТІ ІЛІ ІЗМѢНЕНІЯ.	СІЛА
Аа -	- -	- - Яя.		
	Бб.			
	Вв.			
	Гг.			
	Дд.			
Ее -	- -	- Ѣѣ.		
	Жж.			
	Ѕѕ.			

ГЛАСНЫЯ	СОГЛАСНЫЯ	ДВУГЛАСНЫЯ	СТРАСТИ ИЛИ ИЗМѢНЕНІЯ	СИЛА
Іі -	- -	- Ыы.		
	Кк.			
	Лл.			
	Мм.			
	Нн.			
Оо -	- -	- Іоіо.		
	Пп.			
	Рр.		Й. ъ. ь.	
	Сс.			
	Тт.			
Уу -	- -	- Юю.		
	Фф.			
	Хх.			
	Цц.			
	Чч.			
	Шш:			

Відіте, г. м., что гласныхъ буквъ намъ [1]) токмо 5 надобно; согласныхъ 19, ілі можетъ быть 20, (о семъ послѣ), двугласныхъ также 5. Изъ страстей, ілі измѣненіи 3: одну для сокращенія буквы (ї); а двѣ для показанія отолшченія, і отонченія согласныхъ. Прітомъ одна токмо сіла, раді разлічія словъ, которыя

[1] Не ізлішно быть кажется, предложіть въ семъ прімѣчаніі охотнікамъ, Історію гражданскаго нашего новаго тіпа. ПЕТРЪ ВЕЛІКІЙ, оный вѣчныя славы, і бессмертныя памяті Государь, Імператоръ, і Самодержецъ Всероссійскій, когда по данному себѣ отъ Божія престола просвѣшченію, восхотѣлъ въ нынѣшнее сіяюшчее состояніе преобразіть свою Россію: то, между прочімі прехвальнымі новымі учрежденіямі і заведеніямі, не оставілъ і того, чтобъ зму не пріложіть старанія своего і о фігурѣ нашіхъ буквъ. Відя толь красную печать въ европейскіхъ кнігахъ, потшчался і нашу также той здѣлать подобную. Тогораді, повелѣлъ напісать образецъ азбукі нашея. По подтвержденіі онаго, указалъ послать въ Голландію, а іменно въ Амстердамъ, і тамъ точно по обрасцу выліть новую оную азбуку для гражданскія печаті. Выліта оная, і прівезена въ Москву. О годѣ, въ которомъ оный образецъ посланъ въ Голландію, мнѣ неізвѣсно: не могъ я сего нігдѣ доіскаться, і ні у кого доспроситься, сколько ні трудился. О семъ только увѣдомілся, что новая оная азбука прівезена въ Москву не прежде 1708 года. Сіе толь вѣроятнѣе кажется, что самая первая кніга, подъ тітуломъ, ПРІКЛАДЫ КАКО ПІСАТІ КОМПЛІМЕНТЫ, печатана въ Москвѣ сею печатію, въ 1708 годѣ. Увѣряютъ нѣкоторые особы, что прежде сея кніги, печатаны новою гражданскою печатію нѣкакіе небольшія вешчіцы; однако мнѣ сіхъ лісточковъ, ілі і целыхъ тетратокъ відѣть нігдѣ не случілось. Не можнобъ імъ не находіться въ Імператорской академіческой

імѣютъ двоякое знаменованіе, іли тѣміжъ будучі составлены буквамі, требуютъ ударенія на другомъ слогѣ. Сілу сію вольно проводіть, для ударенія на склады, хотя отъ правыя къ лѣвоіі рукѣ, хотя отъ лѣвыя къ правоій, кто какъ лучше прівыкнетъ.

Понімаете, г. м., что въ моеіі ортографіі, нѣтъ ні-

Біблiотекѣ, длятого что всѣ кнігі, по кончінѣ ПЕТРА ВЕЛІКАГО, отданы іъъ комнаты Его Государевы въ академіческую бiблiотеку; а у него Государя нѣльзябъ імъ не быть. Но какъ то ні есть съ лісточкамі, іли тетраткамі небольшімі; токмо оныя прежде кнігі, іъъ кнігъ, не печатано гражданскою печатію.

Прекрасная была сія самая первая печать: кругла, мѣрна, чіста. Словомъ, совершенно уподоблена такой, каковó во французскіхъ і голландскіхъ тіпографіяхъ употребляется. Но уподобленіе сіе было нѣсколько і чрезмѣрно. Всякъ любопытный увідітъ здѣсь іъъ пріложеннаго Алфавіта, какъ чісло буквъ перваго того Алфавіта, такъ і форму, а по ней і оное уподобленіе. а. б. в. г. 𝔡. е. ж. з. і. к. л. м. н. о. п. р. с. т. у. ф. х. ц. ч. ш. щ. ъ. ы. ь. ѣ. ю. я. ѵ. ѳ. Ясно, что буквы 𝔡 п. т. точно здѣланы латінскіе g. u. m. Сіе очамъ россійскімъ сперва было діко, і дѣлало нѣкоторое затрудненіе въ чтеніі, особлівожъ такімъ, которые і старую московскую съ превелікою запінкою чітаютъ. Новый сей друкъ употребляемъ былъ, безъ всякія перемѣны, до 1716 года; а съ 1716 года введена въ него буква (и) также і (I), съ двѣмя точечкамі на верьху, і напечатаны сімі буквамі Еразмовы разговоры въ Санктпетербургѣ. Однако пропорція въ буквахъ оналжъ голландская сохранена. Въ 1718 годѣ, Федоръ Полікарповъ іздалъ, по указу, въ Москвѣ Варенієву Генеральную Географію, которую онъ перевелъ съ латінскаго; а чтобъ отечество свое въ предісловіі напісать правільно нашімі буквамі, тоесть, чтобъ сходно съ

чего ні лішняго, ні пустаго; также нѣтъ опасныхъ наблюденій, гдѣ поставіть (в) ілі (ѵ), (ф) іли (ѳ), (і) іли (и): каждый въ ней знакъ собственную свою должность отправляетъ, і всегда одну, такъ что, кто умѣетъ чітать, въ то самое время умѣетъ онъ і пісать по ортографіі. Смѣть лі сказать? Сія одна способ-

---

греческою ортографію, ввелъ въ сію печать і (ѵ). Однако, также Голландская оная пропорція въ буквахъ і отъ него не повреждена. Пребывала сія печать въ семъ состояніі до 1733 года.

Въ семъ 1733 годѣ, когда должно было печатать прі Академіі Сен-ремівы артіллерійскія кніґі, переведенныя съ французскаго, а оныя прежніе гражданскіе буквы нѣсколько ужé былі збіты: то заопотребно рассуждено вылітъ вновь весь гражданскій Алфавітъ, чтобъ чіще помянутыя кніґі напечатать. Тогораді, вылітъ онъ вновь; но такъ, что і пропорція прежняя въ буквахъ новою здѣлана. Пропорція сія убоpіста на бумагѣ, чістамъ нѣсколько, но долговата, тоесть такая, какая нѣмецкімъ тіпографіямъ обыкновенна. Нѣтъ мнѣ нужды, которая іэъ сіхъ пропорцій лучше: іскусные больше знаютъ. Сіе токмо желательно, чтобъ хорошую всегда у насъ бумагу употребляли, какую употребляютъ въ самыхъ знатныхъ тіпографіяхъ: на тряпіцахъ пускай індѣ печатаютъ, гдѣ іздавна прівыклі; мы лучше должны подражать отъ всѣхъ похваляемому.

Въ 1735 годѣ, буквамъ гражданскаго нашего тіпа нéбыло хотя перемѣны; однако положено пісать вмѣсто (ѕ), всегда букву (з); буква (ѵ) отставлена; знакъ сокращенія (й) введенъ въ несказанную ісправность выговору; буква (ꙋ) выключенамъ; оборотная (э) введена і въ гражданскую, хотя форма сея буквы еще съ повреждения Кіріллoвскаго Алфавіта началась, а намъ стала быть вѣдома, какъ скоро Мелетіевская грамматіка вышла на свѣтъ. Напослѣдокъ надъ

ность, мнѣ больше всего въ ней нравітся; а можетъ быть, что і всякъ, любящчій існравность і легость, заблаго ея прінять ізволітъ. Прітомъ, я не хвалюсь тѣмъ, что чісло буквъ въ моей азбукѣ, почітай тожъ самое, выключая (ꙋ) (щ), (ѳ), которое было въ сі-

---

словамі двоякаго знаменованія опредѣлено ставіть сілу. О сей прямому чтенію услугѣ, я ужé не знаю какъ сказать: веліка она, і выше всѣхъ моіхъ похвалъ.

І понеже пісалі прежде такъ, смотря на образецъ старыя ортографіі, что букву (І) ставілі предъ гласнымі, какъ і во всѣхъ чужіхъ словахъ, нашімі буквамі пішемыхъ, а букву (и), понеже была ужé введена і въ гражданскую печать, токмо предъ согласнымі: то, съ 1738 года, перемѣнілі і сіе, і здѣлалі, что буква (І) всегда предъ гласнымі нынѣ какъ въ своіхъ, такъ і въ чужіхъ словахъ ставітся; а буква (и) токмо также і въ своіхъ і въ чужіхъ предъ согласнымі. Сія есть только что проізвольное: все равно, хотя буквѣ (и) быть всегда предъ гласнымі, а (І) предъ согласнымі. Поводъ къ сему прѳізволенію, ізлішество одно буквъ; а основанія, кажется, нѣтъ німалаго. Въ семъ состояніі і понынѣ пребываетъ наша гражданская ортографія: і пребылабъ еще она спокойно, ежелібъ я нынѣ ея нѣсколько не потревожілъ, врассужденіі буквы (е) (э), ізъ которыхъ послѣдняя намъ ненадобна, а первой быть должно вмѣсто ѥя, і потому, для ізображенія густаго звона, должно ввесть (ѥ), толь наіпаче, что пропісная ея фігура въ употребленіі, і всѣмъ вѣдома; также врассужденіі буквъ (и) (І), ізъ которыхъ одну послѣднюю употреблять надлежітъ природнымъ ея звономъ, і ту еще съ одною точечкою наверьху, а послѣднюю не должно употреблять за букву, но за сокращеніе буквы (і), і потому съ кавыкою наверьху (й); прітомъ і врассужденіі буквъ (з), (щ), (ѳ), ізъ которыхъ

момъ первомъ гражданскомъ Алфавітѣ, вылітомъ въ Голландіі.

Чуж. Я все сія легко понімаю, г. м.; і ежелі не подосадуете, то скажу, что вы захотѣлі здѣлать равную способность въ Ортографіі, какую вымысліль Коперникъ въ чертежѣ свѣта. Однажды положенный его

вмѣсто первыя должно намъ печатать (s), вмѣсто вторыя (шч), а вмѣсто третія всегда і вездѣ пісать (ф).

Въ Тіпографіі Імператорскія Академіі наукъ, слѣдующчіі роды буквъ находятся. 1) Называется меньшой Канонъ; буквы самыя заглавныя. 2) Двойной Ціцеро; буквы прописныя, употребляемыя вначалѣ раздѣловъ. 3) Новый Текстъ; буквы также прописныя. 4) Парагонъ; буквы строчныя, съ прописными, здѣланныя велічиною своего корпуса на двойной ціцеро; а Тіпографшчікі нашi рускіі больше называютъ сіі буквы коронаціонными, для того что імі печатана кніга о Короновашіі ЕЯ ІМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛІЧЕСТВА 5) Парагонъ же, который употребленъ въ кнігѣ прежняго іздания въ основаніяхъ ортографіі, і въ правілахъ употребленія. 6) Терція: сія азбука есть строчная, і остатокъ еще отъ оныя, которая была по голландской пропорціі. Тіпографшчікі называютъ ея среднюю 7) Міттель Антіква; азбука строчная, вновь вылітая по нѣмецкой пропорціі: сею вся сія кніга прежняго іздания напечатана. У Тіпографшчіковъ называется она Артіллерійскою, потому что переводныя Сен-Ремієвы кнігі объ артіллеріі ею печатаны. 8) Курсівъ; буквы скоропісныя, употребляемыя съ артіллерійскіми. 9) Ціцеро-Антіква; сія азбука есть оная, которою вѣдомості нашi печатаются, і для того больше она называется вѣдомосною. Въ сей кніжкѣ прежняго іздания всѣ прімѣчанія подъ чертою ею напечатаны. 10) Гробе-Ціцеро-Антіква: азбука велічиною съ вѣдомосную, но по толшче. 11) Курсівъ; азбука скоропісная, употребляемая съ вѣдомосною. 12) Корпусъ-Антіква, азбука мѣлкая.

чертежъ, всѣ явленія планетъ, і состоянія неподвіжныхъ звѣздъ, легко і способно іѕъясняктъ. Вы также, однажды положівші чісло букъ въ алфавітѣ, всѣ кніги, і всѣ словá въ языкѣ іѕображать съ превелікою способностію обѣшчактесь.

Рос. Долголь вамъ, г. м., надомною труніть? Каков я імѣю сходство съ Коперніком? Его какъ вымыслъ,

---

13) Корпусъ же; сія аѕбука велічіною своего корпуса равна первой, а очкомъ нонпарелю. 14) Нонпарель; аѕбука очень мѣлкая, і чістая: кю печатактся прідворный календарь. Сверьхъ сіхъ, употребляются іншче буквы вначалѣ самыхъ первыхъ раѕдѣловъ, называемыя большой канонъ. Сей обыкновенно вырѣѕываетсѧ на мѣді, іли нá-деревѣ.

Въ Церьковной печаті также есть нѣсколько родовъ аѕбукъ. 1) наѕывается Евангельская большая: сія сходство імѣктъ съ двойною Ціцеро. 2) Евангельская малая; аѕбука імѣюшчая сходство іѕъ гражданскіхъ съ Парагономъ на двойную Ціцеро. 3) Пропісная: сія аѕбука можетъ сходствовать съ новымъ Текстомъ іѕъ гражданскіхъ. 4) Арсеньевская; сія сходствуетъ съ Парагономъ. 5) Осіповская; аѕбука сходствуюшчая съ Артіллерійскою. 6) Воскресенская: сія можетъ нѣкоторое сходство імѣть также съ Артіллерійскою. 7) Бібліѣйная: аѕбука подобная нашей вѣдомостной. 8) Кутеінская, сія подобна корпусамъ і нонпарелю. Ктомужъ, есть і въ сей печаті ѕаглавныя буквы съ травочкамі вырѣѕанныя нá-деревѣ.

Я не надѣюсь, чтобъ охотнікі ѕа сіи прімѣчанія нé-былі мнѣ нѣсколько благодарны: но коімъ, какъ Історія о гражданскомъ нашемъ тіпѣ, тоесть, объ его началѣ, перемѣнахъ, і прірашченіяхъ, такъ і ісчісленіе аѕбукъ нашіхъ обѣіхъ печатей не нужно; тѣ могуть не чітать сего прімѣчанія.

такъ і польза наукамъ веліка: но моя і все дѣло есть самоя ребячья. Онъ по достоінству велікімъ человѣкомъ названъ быть можетъ: а я, по достоінствужъ, едва і малымъ. Какоя імѣетъ ортографія сравненія съ астрономікю? Способна моя ортографія; но способностію сею равняться ей должно съ прежнійі нашімі ортографіямі, а не съ чертежемъ всего свѣта.

Чуж. Вы такъ сія пріняли въ досаду, что ужé і съ жаромъ началі говоріть. Ітакъ, я прошу прощенія: я поістіннѣ не хотѣлъ вамъ досадіть, да только поіграть. Кто слышітъ? Насъ токмо двоя, і говорімъ, какъ говорятъ, между четырьмя глазамі.

Рос. Ахъ! г. м.; стѣны у насъ уші імѣютъ: тотчасъ взведутъ, что я подлінно съ Коперніномъ равняюсь, чего мнѣ і во снѣ на умъ.... но довольно. Все тутъ, г. м., что я ні долженъ былъ предлагать вамъ объ ортографіі.

Чуж. Положіте гнѣвъ на мілость; я покорнѣйше прошу, одно мнѣ только ізъясніть: больше ужé право скучать вамъ не буду. Ібо я прімѣтілъ, что гласныя у васъ буквы точноя імѣютъ сходство съ двугласнымі. Сія очень правільнымі показываетъ вашi звоны; а слѣдовательно, і весь алфавітъ. Подлінно, сія свойство меня удівляетъ.

Рос. Сія одно, чему вы требуете ізъясненія, есть такоя, что можетъ оно завесть меня еще далеко. Свойство сія, котороя вы прімѣтілі, не между однімі у насъ гласнымі і двугласнымі: таковжъ точно находітся і между согласнымі. І понеже мнѣ не возможно вамъ въ семъ отказаться; то я начну прежде толковать о гласныхъ і двугласныхъ.

Пріродa произношенія нашего есть такая, что самый первый звонъ, самое большое отверстіе устъ імѣетъ; вторый звонъ степенію целою оное отверстіе умаляетъ; третій степенію жъ предъ вторымъ; четвертый также степенію предъ трѐтьімъ; такъ что пятый звонъ меньше всѣхъ отверстія імѣетъ. Напрімѣръ: а. е. і. о. у. Не угоднолъ справіться съ зеркаломъ? Оно все сіе вамъ покажетъ. Ѕеркало не однѣмъ красотамъ надобно, чтобъ отъ него імъ научіться любезнымъ і побѣждающчімъ пріятностямъ: зеркало надобно фізікамъ і математікамъ; зеркало реторамъ, і нашей братье ортографщікамъ. Безъ зеркала нынѣ ні на часъ; такъ что і раскольщчікі не безъ зеркала расправліваютъ велікосановітую свою, но многопустую бороду: однѣ только наші, въ премногіхъ пѣсенкахъ, пастушкі смотрятся бѣдніенькіе въ воду. Віділе, что знакъ (а) самымъ большімъ отверстіемъ устъ произносітся; а знакъ (у), почітай самымъ меньшімъ. Посему громогласнѣйшая всѣхъ буквъ есть (а), а всѣхъ гласныхъ глушая есть (у), такъ какъ всѣхъ слабѣе (і).

Прісемъ, сіе наблюдать должно, что какъ (а) съ (е) какую пропорцію імѣютъ; такъ (о) съ (у) такуюжъ между собою, рассуждая по расстоянію сіхъ отъ (а). Сія есть прічіна, что на многіхъ языкахъ, (а) перемѣняется въ (е), і протівно; а (о) въ (у), і протівножъ.

І какъ нѣтъ во всѣхъ вещчахъ двухъ краевъ безъ средіны; то і между гласными сіми средіну сію занімаетъ буква (і), которая, хотя больше склонна звономъ къ (е), какъ непосредственно по немъ наступающчая, нежелі къ (о); однако такъ слабогласна, что

едва чувствітельна. Чтожъ она больше склонна къ (е); то показывалъ не токмо древній латінскій языкъ, говоря *leber* вмѣсто *liber*, но і нынѣшній французскій, проізнося, *fin* такъ, какъ бы напісано было слово сіе чрезъ (е), а не чрезъ (і). Сіежъ самое показываетъ і нашъ, длятого что і мы чаще выговаріваемъ вмѣсто (і), наше (е), какъ вмѣсто *Васілій*, *Васілей*, вмѣсто *чій*, *чей*, вмѣсто *бій*, *бей*, *повелѣній*, *повелѣней*, нежелі (о), какъ вмѣсто *кій*, *кой*: ібо сіе (о) больше за (ы) коренное проізносітся, какъ вмѣсто *чістый*, *чістой*. Впрочемъ, лучше сказать можно, что буква сія (і) какъ только среднее отверстіе звоновъ означаетъ, такъ і въ пропорціі звона среднежъ імѣетъ сходство съ (е), і съ (о).

Но нашего россійскаго проізношенія прірода есть такая, что оно каждый звонъ свойственнымъ точно ему отверстіемъ проізносітъ: а. е. і. о. у. Однако сіе надобно знать, что московскій выговоръ всѣ неударяемыі (о) проізносітъ какъ (а). Сіе показываетъ, что московскій выговоръ, есть всѣхъ другіхъ нашіхъ провінціальныхъ громогласнѣе і выше. Въ семъ выговорѣ сіе слѣдующее прімѣчанія достойно, что онъ ізъ послѣдняго края за первую пропорціональную къ (у), проізносітъ ізъ перваго края первую пропорціональнуюжъ къ (е). Таковъ есть московскій выговоръ. Но всего народа, а сей есть нізкій, і почітай могу сказать самый простый выговоръ, таков у насъ свойство імѣетъ, что едва не всѣ, ілі по самой большой часті (е), ударяемыя проізносітъ четвертою двугласною (іо). Напрімѣръ, *везіотъ*, вмѣсто *везѐтъ*; *кладіотъ*, вмѣсто *кладѐтъ*; *віодро*, вмѣсто *вѐдро*; *спасіобный*, вмѣ-

сто *спасенный*. Такъ что есть причіна думать, что коренная прірода нашего выговора требуетъ во всѣ тѣ слова, въ которыя мы нынѣ ставімъ (е) ударяемыя непроізносімыя какъ (іо), двугласныя (е) ударяемыяжъ. Напрімѣръ: *благоволѣніе, творѣніе, введѣніе*, вмѣсто *благоволеніе, твореніе, введеніе*.

Весьма удівітеленъ сей выговоръ; трудно доіскаться ему основанія: ібо гласная (е) нікакія не імѣетъ пропорціі съ двугласною (іо): а съ (я) і съ (е) довольную. Тогораді, кажется, что для сего ісправнѣе полагать (е) і (е) ударяемыя протівнымъ образомъ, імянножъ *кладе́тъ* нынѣшнее за *кладетъ* коренное. Тоесть, что гдѣ мы нынѣ імѣемъ (е) ударяемое, проізносімое двугласною (іо), тамъ было (е); а гдѣ не за (іо), тамъ оно само собою.

Чтожъ до двугласныхъ; въ віхъ тожъ самое наблюдается, что і въ гласныхъ: также есть (я) къ (е), какъ (іо) къ (ю); также средіну опредѣляетъ двугласная (ы), которая больше клонітся къ (е), нежелі къ (іо): показываютъ сіе славенскія *быхомъ* і *бѣхомъ*, *быша* і *бѣша*. Показываетъ і малороссійская (ѣ), которая есть (е), выговарíваемая наібольше за (и), которое есть двойное (і), тоесть (ы), какъ вмѣсто *спѣваю*, *спиваю*, ілі *співаю*. Показываетъ также і новогородское *въ старой русы*, за *въ старой русѣ*; *на Тіхвіны*, за *на Тіхвінѣ*; *въ ізбы*, за *въ ізбѣ*. Посему, самая первая степень раствореніія есть въ (я); а самая послѣдная есть въ (ю). Однако, не весьма способно опредѣліть можно, на которой степені гласныхъ, первая двугласная начінается. Сіе токмо можно сказать ізвѣсно, что первая двугласная меньшее раствореніе імѣетъ, нежелі первая гласная; і по-

тому, самая послѣдняя іѕъ двугласныхъ такоѥ ужé, котороѥ почітай не раствореніѥ, но ѕатвореніѥ.

Обшчій нашъ выговоръ таковъ, что мы чісто каждую двугласную, дая ѥй должноѥ ѥя раствореніѥ устъ, выговаріваѥмъ. Однако, сіѥ прітомъ прімѣчаѥтся, что простонародноѥ проіѕношеніѥ, котороѥ ужé почітай становітся обшчеѥ, вмѣсто (я) неударяѥмаго іногда проіѕносітъ (ѥ). Прічіна сему ясная, длятого что (я) съ (ѥ) ѥсть пропорціонально. А что наше (ы) ѥсть густоѥ (і), токсть двойноѥ; то докаѕываѥтъ простаго выговора перемѣна, тѣмъ что іногда вмѣсто (ы) выговаріваѥмъ мы (о), какъ ѕа *ѕнатный*, *ѕнатной:* ібо ясно ужé вамъ, что (і) среднюю імѣѥтъ пропорцію къ (е) і къ (о); то не дівно, что і двойноѥ (і), токсть (ы), мѣняѥтся на (о).

Сверьхъ вѕаімныя гласныхъ между собою, а двугласныхъ между собоюжъ пропорціі, гласныѥ съ двугласнымі ѥшче імѣютъ оноѥ сходство, котороѥ вы прімѣтілі. Ібо что (а), (е) (і) (о) (у) ѥсть въ гласныхъ; то (я) (ѥ) (ы) (іѡ) (ю) ѥсть въ двугласныхъ, такъ что (а) сотвѣтствуѥтъ (я), (е) (ѥ), (і) (ы), (о) (іѡ), (у) (ю).

Подлінно, двугласныѥ буквы не что іноѥ, какъ гласныѥ; но съ такою токмо равностію, что гласныѥ свѣтляѥ і выше ѕвономъ, а двугласныѥ ніже і гушче. Посему, гласныѥ іѕрядно наѕваны быть могутъ *отверстымі*, а двугласныѥ *полуотверстымі*. Но что сіі послѣдніѥ наѕываются двугласнымі, то у насъ не надлежітъ такъ думать, что бутто въ ніхъ і два гóлоса, ілі два ѕвона, а слѣдовательно і два времені употребляѥтся на іхъ проіѕношеніѥ протяженіѥмъ гóлоса. Ібо какъ одінъ свой голосъ въ нашіхъ гласныхъ; такъ

одінъ свой же і въ двугласныхъ нашіхъ: і одно время въ протяженіі гласныя; одножъ і въ протяженіі двугласныя.

Ежелібъ вы сказалі, что понеже двугласныя буквы слагаются ізъ двухъ гласныхъ: то двугласныя імѣютъ два гóлоса. Но я доношу: сія правда, что нашi двугласныя буквы начертаніемъ слагаются ізъ двухъ гласныхъ, а іменно, (я) ізъ (іа), (е) ізъ (іе), (ы) ізъ (іі), (іо) ізъ (іо), (ю) ізъ (іу) голосомъ: ібо інако сіхъ густыхъ звоновъ очамъ представіть нéльзя. Однако я говорю не о знакахъ, но о звонахъ: звонъ нашъ не сложный, но простый, такъ что простый звонъ въ гласныхъ, простый і въ двугласныхъ: въ гласныхъ свѣтлая і выше; а въ двугласныхъ гуще і ніже. Чтожъ і въ знакахъ онъ недвойный; то самое составленіе двугласныхъ буквъ показываетъ! ібо двѣ буквы вмѣстѣ палочкамі соедіняются; на ізъявленіе одного токмо звона; а сіе больше відімо въ церьковныхъ буквахъ.

Нé-былобъ нікакія прічіны къ спóру; будебъ двугласныя нашi собственныя себѣ простыя фігуры імѣлі. Однако самое наше обычее проізношеніе непреодолѣемо доказываетъ, что (я) наша інако проізносітся, нежелі (іа) раздѣльно; а такъ і всѣ прочія двугласныя. Прітомъ, хотя надъ четвертою нашею двугласною въ гражданской печаті нынѣ і пішутъ, для ізъявленія слітнаго ея гóлоса, *облеченную*; однако ябъ сію облеченную перемѣнілъ на поперешную палочку сімъ образомъ: *ёо̄*. Но въ способѣ семъ нѣтъ большія прічіны.

Можно впрочемъ сіе не безъ правды сказать, что двугласныя нашi, нѣкоторый есть родъ огущенія

гласныхъ нашіхъ, і толь наіпаче, что онѣ всѣ спреді імѣютъ букву (і) въ сложеніі своимъ, такъ какъ буква, греческая Н, была токмо знакъ огушчаемыхъ греческіхъ гласныхъ, по Атенскву [1]) мнѣнію.

Чуж. Подлінно, не думалъ я столько сілы і сходствъ въ вашіхъ гласныхъ і двугласныхъ. Ежелі за все сіи пріняться пообстоятельнѣе; то бессомнѣнія целую кнігу, ешче і філософскую, написать можно. Не смóтря на сей вашъ Алфавітъ, я віжу, что всѣхъ прочіхъ буквъ напісано у васъ пó-двѣ, по одноіі начальной, да по одной же строчной: однако прі второй ізъ двугласныхъ двѣ строчныхъ поставлено. Какая сему пріччіна, прошу сказать.

Рос. Ізвольте пріпамятовать, а я ужé вамъ доносілъ (стр. 126), что буквы (Ѣ) намъ не надобнобъ было; но понеже есть опасность, что буде она выключітся, а вмѣсто ея імѣетъ употребляться съ согласнымі буква (е): то во многіхъ нашіхъ словахъ чістота проізношенія повредітся. Сія есть пріччіна, что буква (Ѣ) строчная, для сложенія съ согласнымі оставлена. Но понеже вы ізволіте говоріть, что не думалі вы, по сіи время, столько сілы і сходствъ въ нашіхъ гласныхъ і двугласныхъ: тогораді доношу вамъ, что ешче мень-

---

[1] *Οἶμαι δὲ διὰ τοῦ (η) στοιχεῖον τυπῶσαι τοὺς παλαιοὺς τὴν δασεῖαν. Διόπερ καὶ Ῥωμαῖοι πρὸ πάντων τῶν δασυνομένων ὀνομάτων τὸ (η) προγράφουσι.*

Тексть:

Древніі, какъ я мню, буквою (Н) огушченія означалі: чегораді і Рімляне предъ всѣмі огушчаемымі іменамі (Н) пісалі.

Атен. кн. 2.

ше не моглі вы думать о нашіхъ согласныхъ, врассужденіі тѣхже сходствъ. Можно смѣло сказать, что свойства согласныхъ нашіхъ буквъ кшче удівітельнѣе, такъ что, ежелі оные хорошенько іѕъяснены будутъ; то всему нашему чістому выговору, беѕъ всякія трудності, можно правіла положіть.

Чуж. Прошужъ покорно, іѕъясніть мнѣ і сіе: пускай мілость ваша ко мнѣ будетъ вполнѣ.

Рос. Да не будетель вы кшче къ кому нібудь меня прімѣнять? Не давно я у васъ былъ похожъ на Коперніка; а теперь можетъ бить подобенъ буду, по вашему яѕвітельству, іли Птоломею, іли Тіхобрагу.

Чуж. Нѣтъ г. м.; больше не буду васъ равнять сімъ гайдукамъ; развѣ только по случаю такімъ карламъ, которые насілу на аршінъ выросли.

Рос. Не хочу, сударь, я быть і карламъ равенъ: ібо я какъ не велікъ, такъ і не весьма малъ; средняго росту человѣкъ.

Чуж. Інъ оставайтесь, г. м., такъ каковъ вы; только прошу вытолковать мнѣ свойство вашіхъ согласныхъ літеръ.

Рос. Быть такъ; нарекся груѕдемъ, лѣсть въ кузовъ, какъ говорятъ. Тогораді іѕвольте слушать.

Слышалі вы, что сходство между гласными состоітъ въ равномъ отверстіі устъ; а между гласными і двугласными оножъ состоітъ въ высотѣ і ніскості такъ что двугласные, будучі ніже гласныхъ, гущи въ проіѕношеніі сіхъ гласныхъ. Іѕволілі слышать сіе, что какъ между гласными первый край сходи съ собою, а вторый съ собою, і что средіна боль ... імѣетъ съ последнею іѕъ перваго края,

желі съ первою буквою іѕъ втораго: такъ сіжъ самое находітся і у двугласныхъ между собою, врассуждевіі пріроднаго іхъ отверстія.

Подобнымъ образомъ, кстъ сходство і между всѣмі нашімі согласнымі: также у ніхъ кстъ первый край і другой: также между обоімі краямі кстъ і средіна, іѕъ которыя двѣ треті буквъ болшее согласіе імѣютъ съ буквамі перваго края, а треть токмо іѕъ ніхъ лучше соглашаєтся съ буквамі послѣдняго. Достойная вещчь прімѣчанія! Какъ у гласныхъ і двугласныхъ средіна больше сходствуєтъ съ первымъ краемъ; такъ і у согласныхъ, съ сею токмо равностію, что тамъ одна буква, а ѕдѣсь іѕъ многіхъ двѣ треті.

Однако сходство между согласнымі не состоітъ въ отверстіі устъ: ібо онѣ всѣ не імѣютъ ѕвона, но пріводятъ токмо въ способъ ѕвоны, такъ что іной ѕвонъ бываєтъ мягче, а іной тверже, по прірродѣ согласныя буквы, съ какою онъ соєдіняєтся. Состоітъ оно особлівѣйшімъ і первѣйшімъ образомъ въ томъ, что нѣкоторыє іѕъ ніхъ сімъ органомъ проіѕносятся, а другіє другімъ: такъ нѣкоторыє больше губы двіжутъ, а на проіѕношеніє другіхъ, інструментомъ больше кстъ ѧзыкъ, іли ѕубы, іли небо, іли гортань. Посему, сходствуютъ онѣ между собою *єдінорукаствомъ* такъ сказать.

Въ гласныхъ і двугласныхъ раѕлічаєтся *степенію отверстія устъ* сходство іхъ между собою; но въ со гласныхъ сіє раѕлічіє дѣлаєтся *мягкостію і твердостію*, такъ что іныє іѕъ согласныхъ *мягкіє*, а іныє *твердыє*: но тѣ, которыє средіну занімаютъ, *ні мягкіє ні твердыє* вобщче, но токмо больше іхъ, которыє съ

мяхкімі дружбу імѣютъ, а меньше, которыя ізъ ніхъ съ твердымі соєдіняются лучше. Все сія понятнія быть імѣютъ отъ ізображенія, котороє у меня давно ужé на сей бумашкѣ здѣлано.

мяхкія . . . . твердыя		средніе
б . . . . . . п		
в . . . . . . ф		л . . . р
г . . . . . . х		м . . . н
д . . . . . . т		н . . . ч
ж . . . . . . ш		
з . . . . . . с		
+ . . . . . . к		

І какъ, г. м., ізъ гласныхъ (а) къ двугласной (я) і прочія; такъ ізъ согласныхъ (б) къ (п) і прочія: прітомъ, также почітай ізъ средніхъ і (л) къ (р), і прочіяжъ: чегораді всѣ онѣ і поставлены попарно на семъ лісточкѣ, который теперь у васъ въ рукахъ.

Мяхкімі называются для того, что органъ, которымъ онѣ проізносятся, не столько употребляетъ сілъ на выговоръ іхъ; сколько на выговоръ твердыхъ: а сегораді онѣ сімъ іменемъ і названы. Такъ напрімѣръ, сільнея гу́бы къ гу́бѣ пріжімаются проізнося (*па*), нежелі (*ба*). Сімъ образомъ і прочія, врассужденіі своіхъ інструментовъ.

Средніе длятого названы *среднімі*, что онѣ, п[illegible] прі-родѣ своей, ні съ мяхкімі ні съ твердымі, [illegible]о до *мягкості і твердості*, срассужденія не імѣют[illegible] прітомъ, і каждая іхъ пара не для того разлічен[illegible] что буттобъ і она каждая однімъ і тѣмже орудіем[illegible] про-

ізносіма была: (ібо буква (м) проізносітся губамі, а (н) языкомъ; (л) съ (р) обѣ языкомъ; а (ц) зубамі, но (ч) небомъ) но что ізъ каждыя пары, въ простомъ і поврежденномъ выговорѣ, одна за другую подмѣняется. Но о семъ послѣ.

Чуж. І мнѣ желается, чтобъ о семъ вы мнѣ ізволілі послѣ растолковать: ібо я нетерпѣліво знать хочу, что у васъ значітъ въ мягкіхъ положенный на концѣ крестікъ.

Рос. Нічего не знача, г. м., много значітъ: тоесть что въ нашемъ Алфавітѣ не достаетъ одноя буквы ізъ согласныхъ, а іменно такія, которой надобно быть подобной звономъ латінскому (g), когда оно предъ (a) (o) (u).

Чуж. Какъ такъ? Не ужто Кіріллъ могъ пропустіть сей звонъ? Но я думаю, что онъ не пропустілъ: ібо предая вамъ славянамъ точно греческія буквы, ізобразілъ онъ у васъ сей способъ звона вашімъ (г), который сходствуетъ съ греческою (γ); а греческая гамма проізносітся такъ, какъ латінское (g) предъ (a) (o) (u). Посему, нѣтъ, кажется, у васъ буквы похожія на латінское (h).

Рос. Не вы одінъ такъ ізволіте думать: есть нѣкто весьма іскусный человѣкъ, который сіежъ содержітъ мнѣніе. Однако оно велікому подвержено сомнѣнію. Но сіе ізъяснять, далеко дѣло зайдетъ. Можетъ быть, впредь о семъ.

Впрочемъ, сіе безъ всякаго есть спора, что всѣ мы россіане нашъ (г) проізносімъ какъ латінское (h): а мнѣ только і дѣла что до нашея азбукі. Слѣдователь-

но, нѣтъ у насъ іхъ согласныхъ такія, котораябъ сходствовала съ латінскіимъ (g) предъ (a) (o) (u).

Чуж. Не можноль ввесть ея?

Рос. Какъ не можно, г. м.? Но та бѣда, что фігуры ея нікто не будетъ знать, какой звонъ она значітъ; а буде бірючъ клікать по старінному, і выкріківать, что сія ілі та новая фігура буквы, означаетъ у насъ такой звонъ, который подобенъ латінскому (g) предъ (a) (o) (u): то вопервыхъ сіе весьма трудно, вжелі учоныхъ переучівать; а съ другой стороны, толь сіе смѣшно покажется всѣмъ, что подлінно сумозбродныімъ заводчіка называть въ глазá будутъ.

Нужда въ буквѣ необходімая; а трудность въ веденіі почітай непреодолѣемая; хотя впрочемъ въ нашемъ велікороссійскомъ проізношеніі давно, ілі ешче исстарі ужé она употребляется: ібо нікто у насъ сего слóва *гусь*, і бесчісленно многіхъ другіхъ, не проізносітъ такъ, какъ оно напісано чрезъ (г), тоесть, какъ чрезъ (h) латінское по нѣмецкому і польскому латіны проізношенію, но какъ чрезъ (g) латінскоежъ такъ напрімѣръ, *gусь*: однако, всѣ такія словá пішемъ мы чрезъ (г) въ протівность проізношенію. Можно сказать по французскому прісловію, что *подлінніkъ* сея буквы находітся у насъ *безъ копіі*.

Чуж. Однако, г. м.; насъ теперь двое: а я кленусь вамъ всѣмъ тѣмъ, чего у меня нѣтъ важнѣе, что не вынесу нікому: скажіте, какуюбъ вы хотѣлі дать фігуру сей буквѣ?

Рос. Ябъ ей далъ такую, котораябъ не весьма раз-

бівалась съ нашімъ (г), [1]) однакобъ імѣла съ німъ відімую разность. Словомъ, ябъ ей далъ сію слѣдующчую, ізвольте смотрѣть: (Г). Віділе, г. м., что фігура сія есть токмо ізъ парагона строчная, которой надлежалобъ і пропісной быть. Она немного отходітъ отъ (г); а однако чувствітельно отъ него отлічается длятого что верьхній ея кончікъ молоточкомъ здѣланъ. Для сего самаго разлічія, любопытнѣйшії тотчасъ бы сію букву за другую отъ (г) почітать сталі; а і не весьма старающчіися о сіхъ по відімому мѣлочахъ, со временемъ тожъ бы прімѣтілі: наконецъ, всѣхъ бы насъ очамъ сперва діка показаться не могла. Впрочемъ, покорно прошу, держать сія про себя, і вымысла моего нікому не сообщчать.

Чуж. Что вы такъ трусіте? Тутъ, кажется, бояться нѣчего: сей вымыслъ нікому вреда і предосужденія не дѣлаетъ; а польза его відімая.

Рос. Не спорю, г. м.; но кто [2]) ожогся, какъ говорятъ, на молокѣ; тотъ і наводу дуетъ. Памятно ещче мнѣ, сколько на меня нападеній было, длятого толь-

[1] Нѣкто ізъ іскусныхъ людей, котораго я къ себѣ благосклонность почітаю, вымышляетъ сей буквѣ двѣ фігуры, а іменно сію ꞁ і сію Ꞁ: но мнѣ сія не нравітся длятого, что онѣ обѣ странны, і дікі очамъ россійскімъ.

[2] Da veniam, quaeso, nimioque ignosce timori:
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est laesus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus vnca cibis aera subesse putat.
Saepe canem visum longe fugit agna, lupumque
Credit, et ipsa suam nescia vitat opem.
Membra reformidant mollem quoque saucia tactum.
Vanaque sollicitis incitat vmbra metum.

ко, что я въ нашi стіхі одні было хореі ввелъ. Подлінно въ семъ моя есть ошібка; і я въ ней прізнался прямо въ россійскомъ моимъ Парнассѣ, да і поправілся: ібо въ немъ яжъ самъ доказалъ, что сушчественнок разлічік у стіха съ прозою стопы, (чемъ Макентінова сістема до подошвы разорена) которыхъ не одні хореі, но могутъ у насъ быть іамбы, дактілі, і анапесты господственно, а по вольності, спондей, состоявшчій іsъ двухъ односложныхъ словъ, вмѣсто хорея і іамба; пірріхій, вмѣсто обѣіхъ же оныхъ стопъ; трібрахій, вмѣсто дактіля і анапеста, хотя сей трібрахій і по вольності, превесьма рѣтко долженствуктъ быть употребляимъ. Чтожъ до *сочетанія* стіховъ касактся, о которомъ я какъ прежде всѣхъ упомянулъ, і кго вытолковалъ, такъ і імя сік наложілъ прежде жъ всѣхъ, но не отбіваясь далеко отъ прежніхъ нашіхъ стіховъ, не постарался ввесть кго въ обшчек употребленік хотя ужé самъ і нáчалъ употреблять, і далъ тому прімѣры: то не токмо я претерпѣлъ за него премногік і жаркік укорізны; но почітай ужé і лішенъ, укаряюшчіхъ мнѣніемъ, чéсті, пустыя подлінно, однако чéсті за ізобрѣ-

---

Толкъ:

Страхъ ізлішній сей, прошу ізвініть довольно:
Въ буйный штурмъ тонувшій тіхіхъ ужъ боітся водъ.
Рыба, кою уды лесть уязвітъ, і больно,
Мнітъ прі всякомъ кормѣ тотже быть обмана родъ.
Часто вдаль бѣжітъ овца волкомъ пса мечтая,
І лішаясь спроста пóмошчі кго тогда.
Ранамъ какъ страшна рука всякая чужая:
Бѣдность такъ страдавшімъ і пустая тѣнь бѣда.

Овід. кн. II. отъ Понта. елег. 7.

теніе і положеніе самаго главнаго і первѣйшаго основанія нашіхъ стіховъ, котороѣ есть, *тоніческов колічество*: не упоміная того, что почітай всѣ, буде не всѣ *теХнічесвія званія* въ стіхотвореніі нашемъ нынѣ употребляемыя, яжъ наіменовалъ. Все сіе г. м., сказано вамъ поістінѣ безъ самохвальства; да і покорнѣйше прошу, такъ сіе прінять.

Чуж. Пускай такъ будетъ. Но каковжъ бы вы імя наложілі новой вашей буквѣ: ібо Кіріллъ почітай всѣмъ своімъ далъ імена знаменательныя.

Рос. Можнобъ ея назвать *ȝолью*, длятого что сія замка такъ у насъ выговарівается; чегораді і поставлена теперь, на сей бумашкѣ, въ імені ея латінская буква (g), съ которою она сходствуетъ.

Чуж. Нѣтъ, г. м., лучшебъ ея назвать *ȝаломъ*. Імя *ȝоль* бѣдності есть прозназнаменованіе.

Рос. Но кто іѣъ нашея браты і богатъ? Говорятъ есть по латінѣ, что *судейство даетъ честь, докторство богатство, а краснобайство нічему*. Впрочемъ, я объ імені новой буквѣ не весьма забочусь: пускай господінъ Употребленіе, буде заблаго рассудітъ ея прінять самъ наложітъ ей імя, і прозоветъ хотя *ȝолью*, хотя *ȝаломъ*, хотя *ȝаммою*, какъ ему угодно будетъ.

Чуж. Желалъ бы я, чтобъ вы теперь благоволілі вытолковать, какъ оныѣ буквы, которыѣ вы назвалі *средніми*, дружка за дружку подмѣняются.

Рос. Хорошо, г. м. Ізвольтежъ знать, что все і самоѣ іхъ главноѣ свойство не состоітъ въ подмѣнѣ дружка на дружку; но въ томъ особліво, что онѣ какъ не іѣъ чісла мяхкіхъ, такъ і нетвердыхъ, тоесть, что ні мяхкіе, ні твердыѣ, да токмо первыѣ іѣъ ніхъ

лучше соедіняются съ мягкімі, а последніѣ 2 съ твердымі: однакожъ могутъ і всѣ онѣ съ обѣімі оными не худо соедіняться. О соедіненії букъ буду говоріть пóслѣ.

Чтожъ касаѥтся до іхъ подмѣна; то онъ ѥсть порочный, і проісшелъ частію отъ трудності въ выговорѣ, а частію отъ неѕнанія. Подмѣняются онѣ друшка ѕа друшку тогда, когда одна ѕа другую выговаріваѥтся. Напрімѣръ, часто у насъ выговаріваютъ (м) ѕа (н) какъ: *мікіфоръ, мікіта, міколай*, вмѣсто *нікіфоръ, нікіта, ніколай* Сей подмѣнъ больше бываѥтъ въ выговорѣ неѕнающіхъ людей, который какъ не обшчій, такъ і не всегдашній, однако взаімность сія между (м) і (н) ѥсть пріродная. Подобножъ подмѣняѥтся (л) ѕа (р), какъ: *секлетарь* вмѣсто *секретарь*, *оларь*, вмѣсто *орарь*, *блатъ* вмѣсто *братъ*, *плавнікъ* вмѣсто *правнікъ*, *длажню*, вмѣсто *дражню*. Сему пороку хотя подверженыжъ нѣсколько простакі; однако больше картавыі люді, і младенцы. Онъ по греческі наѕываѥтся *λαμβδακισμὸς*. Равнымъ же обраѕомъ буква (ц) ѕа (ч) подмѣняѥтся. Такъ напрімѣръ *цадно* ѕа *чадно*, *цасто* ѕа *часто*, *цепецъ* ѕа *чепецъ*, і прочія многія слова. [1]) Сей порокъ наібольше чувствітеленъ въ сáмоій подлой

[1] Когда выговаріваѥмъ мы, ѥво вмѣсто ѥго; іли нѣкоторыі, мтіца, вмѣсто птіца: то хотя і подмѣняѥтся тутъ (в) ѕа (г) однако сіі буквы не средніѥ, і подмѣнъ (в) ѕа (г) не во всѣхъ обшчіе словахъ бываѥтъ. Проісходітъ сіѥ отъ худова употребленія. Чтожъ (м) ѕа (п) нѣкоторыі проіѕносятъ въ словѣ птіца; то не дівно: Ібо обѣ сіі буквы одного органа. Однако, і сему пріч̀на ѥсть неѕнаніѥ нѣкоторыхъ. Впрочемъ і сей нѣкоторыхъ подмѣнъ неуніверсальный, і не всѣхъ словъ.

черні нѣкоторыхъ провінцій: отчего сії люді і называются у насъ *цвякунамі*.

Однако, хотя я говорю токмо о подмѣнахъ нашего выговора, которыї дѣлаются между сімі средніми буквамі: толькожъ сіи подаетъ пріуіну заключіть, что въ каждой пáрѣ сіхъ буквъ, каждая буква нѣкоторое пріродное сходство імѣетъ съ друшкою своею. Ібо і въ другіхъ языкахъ (м) за (н), (л) за (р), (ц) за (ч) іногда выговаріваются.

Напослѣдокъ, ясно ужé вамъ, г. м., что какое сходствó между гласнымі, і двугласнымі нашімі; таковожъ находітся і между согласнымі. Какъ въ оныхъ средіну занімаютъ сходственные между собою буквы; такъ і въ сіхъ сходственныижъ между собою. Ізвѣсно ужé вамъ і сіе, что въ первомъ крае ізъ сіхъ согласныхъ нѣтъ иншче одноя буквы. Ежеліжъ должно ея ввесть; то (понеже ей надлежітъ быть въ чіслѣ мяхкіхъ, на томъ мѣстѣ, гдѣ нынѣ (к), а сей должно стоять послѣ всѣхъ твердыхъ) не худобъ, кажется, перемѣніть весь порядокъ нашего Алфавіта, і такъ оный расположіть, чтобъ самое его расположеніе показывало въ немъ всѣ объявленныя вамъ сходства.

Посему, должнобъ его расположіть такъ, чтобъ простыї звоны, токсть гласные буквы, былі по порятку всѣ напереді; занімібъ слѣдовалі способы звоновъ, токсть согласные, а ізъ сіхъ вопервыхъ мяхкіе; средінубъ, занімалі средніе; потóмъ бы стоялі всѣ твердые по порятку; но въ зáмкѣбъ быть всѣмъ сложнымъ, ілі густымъ звонамъ, токсть, двугласнымъ, сімъ образомъ, ізвольте смотрѣть, какъ я буду пісать, гдѣ ужé і новыя, которуюбъ мы хотѣлі ввесть не оставлю букву.

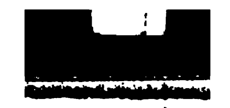

ПРАВОПИСАНІІ.

а.
е.
і.
о.
у.

б.
в.
г.
д.
ж.
з.
Ґ.

л.
р.
м.
н.
ц.
ч.

п.
ф.
х.
т.
ш.
с.
к.

я.
е.
ы.
іѹ.
ю.

Чуж. Позвольте сказать, что я думаю. Сей вашъ вымыслъ подлінно хорошъ, і нельзя кго со всѣмъ похуліть; но ужо ізлішно замысловатъ, а безъ нужды. Мнѣ кажется нѣтъ въ томъ пользы, что ісправенъ будетъ порядокъ въ Алфавітѣ: но въ томъ краіняя кстъ нужда, чтобъ Алфавітъ былъ достаточенъ, какъ въ немъ ні расположены впрочемъ буквы. Тогораді, оставьте, г. м., сей кудреватыи замыселъ, і не ворошіте расположенія въ вашей азбукѣ; да пріпадайте только къ ногамъ Употребленію, чтобъ оно благоволіло подтвердіть новую вашу Гамму.

Рос. І я, г. м., не для того вамъ сік предложілъ, чтобъ сему порятку хотѣлъ быть нынѣ въ нашей азбукѣ. Но кжелібъ онъ былъ сімъ образомъ сперва расположенъ; тобъ подлінно ісправность сія была въ немъ довольно прáвільная, длятого что расположенік сік основанік свок імѣктъ, а не наудачу здѣлано. Но не зазохочетель вы, кжелі я вамъ кще такоіі замыслъ открою, которыи поістіннѣ достоінъ смѣха? Впрочемъ, хотя і боюсь вашея насмѣшкі; однако не могу удержаться і молчать: пускаи, какъ у Теренціква Парменона вытекало ложнок, такъ вылетітъ іsъ моіхъ устъ сік смѣшнок; а именно: *ябъ всѣмъ нашімъ буквамъ новыя далъ імена.*

Чуж. Какія? Ѕнаменательнѣишіяль нынѣшніхъ?

Рос. Не знаю, лучшіяль оні будутъ старінныхъ нашіхъ; только знаю, чтобъ лехче іхъ было выговарівать ребятамъ начінающчімъ учіться. Оныябъ у меня былі всѣ односложныя.

Чуж. Я віжу, что оні будутъ такія, какія въ латінской азбукѣ.

Рос. Съ того образца; однако, въ латінской азбукѣ іногда гласная буква спереді полагается въ односложномъ імені буквы: а у меня всѣмъ гласнымъ должно быть позаді согласныя. Ізвольте слушать, какъ я іхъ буду называть.

а — — a
е — — e
і — — i
о — — o
у — — u по італіанскому, нѣмецкому, і польскому.
б — — ba
в — — we
г — — hi по нѣмецкому, і польскому.
д — — do
ж — — jou по французскому выговору.
з — — za по французскому, і польскому.
Г — — ga
л — — la
р — — re
м — — mi
н — — no
ц — — zu по італіанскому і нѣмецкому.
ч — — cza по польскому, а нѣмецкому tscha.
п — — pa
ф — — fe
х — — chi по нѣмецкому, польскому, і греческому (χὶ
т — — to
ш — — chou по французскому.
с — — sa по польскому, а французскому ça.
к — — ka
я — — ia

в — — іе
ы — — у по польскому густо.
іѡ — — іо
ю — — іu

Чуж. Что ва тарабарская подлінно Граната? Какъ можно удержаться отъ смѣха? Однако нѣльвяжъ і не прівнаться, что сей вашъ вымыслъ больше імѣетъ польвы, нежелі первый о расположенії літеръ въ азбукѣ. Сію польву я кшче далѣе распространяю, нежелі вы токмо до начінающіхъ учіться: я много въ семъ чувствую добра. Не говоря впрочемъ ні о чемъ, да і не мое дѣло, мнѣ понравілось, что тутъ і новой буквѣ імя само собою наложілось. Весьмабъ я желалъ, чтобъ кя провваді і всѣ, Га, кжелі кя вахотятъ употреблять. Знаю прітомъ, г. м.. что не первый вы сіе содержіте мнѣніе, чтобъ всѣмъ навываться літерамъ въ алфавітѣ односложными іменамі: Іевуітъ Бюфіеръ во французской своей Грамматікѣ также говорітъ, что всѣмъ французскаго алфавіта літерамъ, которые гласную букву спреді імѣютъ, какъ (f) между прочімі, лучше навываемымъ быть такъ, чтобъ у ніхъ гласная буква въ імені была повади, напрімѣръ (fe). Польва въ семъ подлінно не одна токмо легость въ выговорѣ для ребятъ: всѣхъ кшче простыхъввоновъ несказанно способнѣйшее імъ перенятіе.

Однако, г. м., і сей, коль ні полевный вымыслъ, многії почтутъ непрістойнымъ: не одной, какъ говорятъ, матері дѣті. Есть, кої тотчасъ увідятъ въ семъ дѣльность. Но многоль будетъ такіхъ? Первый, другіії, і кшче нѣсколько; а потомъ і обчесться надобно. Больше найдется, такіхъ, которыі, не понявъ сего

хорошенько, насмѣютъ васъ впрахъ: а не желаюшчіі вамъ добра, какіхъ невозможно каждому не імѣть, также і худое імѣюшчіі о васъ мнѣніе, (длятого что не всякъ каждаго тонко знаетъ; больше славѣ доброй ілі худой о каждомъ вѣрятъ, которая въ семъ случае также кпче бываетъ по модѣ, какъ і платье) можетъ быть потшчатся і не просто смѣяться надъ вамі; но чтобъ смѣхомъ своімъ і чувствітельный вамъ здѣлать вредъ.

Оставьте г. м., і сіе; пускай буквы вашi старыя імена імѣютъ: вашей ортографіі нѣтъ въ семъ дальныя нужды. Інако, і хорошое она свое съ худымъ смѣшаетъ, і будетъ въ ней хотя *кадка меду*, но *ложка дехтю*. Благоволіте лучше ізъясніть мнѣ, какъ вы отъ свóіiства согласныхъ вашіхъ буквъ проізводіте прáвіла всему вашему выговору. Вы недавно о семъ говорілі, почті і обѣшчалісь.

Рос. Благодарствую, г. м., за ваше нравоученіе. Однако я нікогда не імѣлъ намѣренія нашімъ буквамъ переменіть імена: сего нынѣ нікакая ужé сіла учініть не можетъ; дѣлать было сіе съ самаго начáла. Я вамъ только доношу, что лучшебъ, ежелібъ імъ даны былі імена такія. Знаю, г. м., что много такіхъ, которыі і хорошему смѣются, ежелі оно не по іхъ вкусу, не меньше і такіхъ, кої і худому і доброму насмѣшкамі своімі не спускаютъ; сіежъ длятого, чтобъ показать, что оні во всемъ сілу знаютъ, і умѣютъ рассуждать.[1] Третій родъ людей, а сіхъ всѣхъ больше, всегда

---

[1] Faciunt nae intelligendo, vt nihil intelligant.
Terent. in Prol. Andr.

почітай худое выбірають, а пренебрегають хорошее. Іеъ сіхъ, кажется мнѣ, і я самъ, длятого что я ва хорошія імена буквамъ, негодныя вамъ претставілъ. Но прошчснія прошу: я вамъ ва неправное сіе, очень полезнымъ ваплачу, іменножъ, такъ вамъ проівведу чістый нашъ обшчій выговоръ, отъ свойства нащіхъ согласныхъ, что подлінно вамъ будетъ пріятно.

Чуж. Устойтежъ въ словѣ; то і прошчу і то вшче съ сімъ уговоромъ, буде такъ праведно проівведете, что нікто іеъ вашіхъ споріть въ томъ не отважітся.

Рос. Кажется мнѣ, что такъ пріідетъ. Однако сего не внаю, весь лі я навсе выговоръ могу іеъясніть. Можетъ быть, что вшче нѣчто для другіхъ ортографшіковъ останется.

Чуж. Довольно съ меня, вжелі по большой чáсті оный іеъясніте. А буде, по шчастію, такъ вамъ і удастся; то я подлінно пріпісывать вамъ первому буду въ семъ імя [1]) і честь іеобрѣтателя.

Рос. Я ні мало не стараюсь объ імені семъ: онобъ імѣло быть пустое. Мнѣ хочется, чтобъ хорошенько істолковать хотя і начало токмо къ тому: будутъ люді, которыі къ малому прібавятъ.

Чуж. Іеволытежъ, прошу: я ужé не терпѣлівно желаю.

Рос. Непремѣнно не премінуісполніть по вашему желанію. Тогораді, внімать только прілѣжно, і я васъ прошу.

Прежде нежелі пріступлю къ неложнымъ, какъ мнітся, прáвіламъ на согласные буквы, должно мнѣ

---

[1] A potiori fit denominatio.

повторіть вамъ обстоятельнѣе, но кратцѣ, о нѣкоторыхъ премѣнахъ гласныхъ і двугласныхъ въ выговорѣ нашемъ. І такъ, врассужденіі сіхъ надобно пóмніть 1) *что въ московскомъ выговорѣ всѣ (о) неударяемый за (а) проізносятся.* Прімѣръ: *малакó* вмѣсто *молокó*. Сіе наблюденіе есть безъ ізъятія, да і не я его здѣлалъ, но нѣкто ізъ нашіхъ весьма довольнаго ученія человѣкъ, котораго я къ себѣ дружбу почітаю. 2) *что нѣкоторыі (а) неударяемыі, проізносятся въ простомъ выговорѣ за (е): а когда оні своею звона і безъ ударенія не лішаются; то можно думать отчасті, что коренный (а) въ тѣхъ словахъ есть ударяемый, іли сей (а), есть (о).* Прімѣръ: *чесы* за *часы*, *празнествó* отъ *прáзную*; *предлагаю, предложілъ, предлогъ.* Наблюденіе сіе подвержено ізъятіямъ. 3) *Что самый простый нашъ выговоръ (е) ударяемыя, іли лучше (е) ударяемыя, побольшоі чáсті, мѣняетъ на двугласную (іо): а когда і съ удареніемъ не мѣняетъ; то вѣроятно можно думать, что въ тѣхъ складахъ употребляемо было сперва у насъ ударяемое (е): когдажъ (е) славенское ударяемое і понынѣ, мѣняется въ нашемъ на (я) ударяемоежъ; то съ велікою вѣроятностію можно сказать, что ісстарі у насъ въ такіхъ словахъ (е) былі (е) ударяемыя. Подтверждается сіе нѣкоторымі языкамі отъ славенскаго проісшедшімі.* Прімѣръ: *зовіотъ* за *зовéтъ*; іли лучше за *зовѣтъ*; *вѣрно* за *вéрно*; *меня, тебя, себя* за *менé тебé себé* вмѣсто *менѣ, тебѣ, себѣ.* 4) *что (і) коренныя і больше неударяемыя, часто въ нашемъ выговорѣ превращаются въ (е) гласныя.* Прімѣръ: *плечей* за *плечіи, начінаней* за *начінаніи*. 5) *что (я) больше неударяемыя, перемѣняются въ нашемъ нынѣшнемъ выговорѣ часто на (е) неударяемыяжъ.* Прі-

мѣръ: *лѣдушка ва лядушка, кнѣіна ва княіня*, ілі *княіня*. *6*) *что коренныя* (е) *неударяемыя мѣняются частожъ въ простонародномъ выговорѣ на* (і). Прімѣръ: *сказывайтъ, повелѣвайтъ, пріказывайтъ, ва сказываетъ, повелѣваетъ, пріказываетъ*. 7) *что* (ы) *коренное нашею языка многажды превращается въ* (о). Прімѣръ: *оной, которой, ізвѣсной, ва оный, который, ізвѣсный*. 8) *Напослѣдокъ, надобно помніть, что нѣтъ ніедінаго у насъ слова, котороe начіналось бы съ* (ы): *также і что какъ* (о) *не мѣняется въ* (у) *і протівно такъ і* (іо) *въ* (ю) *і протівно*. Ізъ сіхъ наблюденій втораго, третіяго, четвертаго, пятаго, шестаго, седьмаго, і осмаго я могу назваться первымъ прімѣчателемъ, длятого я ні у кого ізъ нашіхъ понынѣ о семъ не слыхалъ.

Впрочемъ, г. м., сіі наблюденія, кромѣ перваго не многo, не толь генеральны, чтобъ многімъ не подлежалі выключеніямъ, і прі томъ не столько і важны, чтобъ объ ніхъ многожъ стараться надлежало: по самой большой чáсті такой выговоръ есть неісправный, і отъ праведнаго чістаго всеконечно удалівшійся. Однако, могутъ оні нѣкоторый подáть свѣтъ къ опредѣленію нашіхъ ударенiй, какъ мнѣ кажется.

Но не обінуясь доношу; я почітаю ва нѣчто ізрядное і полезное выговоръ нашъ, составляемый согласными нашімі буквамі: можетъ быть по самолюбію, для того что поістіннѣ не знаю, чтобъ кто прежде меня выдумалъ сіе, і проізвелъ въ дѣло по возможності. Будежъ кто былъ прежде меня; то совѣсно могу увѣріть, что нікто мнѣ о семъ нікогда не токмо трудовъ своіхъ не сообщалъ, но і не вспомiналъ, такъ что все предлагаемое посемъ вамъ отъ меня, проізведено тож-

мо моімі одного давнышнимі ужé о томъ размышленіямі, а объемлетъ оно вдаль не весь нашъ чістый, і справедлівый выговоръ.

Чуж. Что мнѣ нужды, г. м., кто у васъ прівелъ подъ прáвіла чістоту вашего выговора: мнѣ вы обязалісь только предложіть оныя прáвіла. Пускай Сідоръ, пускай Карпъ потшчался о семъ прежде всѣхъ: мнѣ кто ні попъ, тотъ батька.

Рос. Господі церьковь, а въ ней попъ! Развѣ всегда і вездѣ правда ненавісна [1])? Я вамъ сушчую доношу правду.

Чуж. Не всегда і не вездѣ правды не любятъ; но всегда і вездѣ самохвальство бранятъ [2]).

Рос. Ѕа толікую мѣлочь ежелі я самъ себя не похвалю; то кому іному нужда меня похваліть? А я, подлінно, думалъ о семъ долго.

Чуж. Сколькобъ вы головы́ о семъ ні ламалі; однако совѣтую впредь ні хваліть себя, ні также хуліть: первое показываетъ тшчеславнымъ человѣка, а другое не умѣюшчімъ обходіться съ людьмі. Должно быть всѣмъ услужну, і такъ себя здѣлать, чтобъ всѣмъ, ілі многімъ быть нужну: а награждевія за услугі вешчественнаго, ілі состояшчаго токмо въ похвалѣ, терпѣлівно надлежітъ ожідать отъ другіхъ.

Рос. Велікую вы, г. м., правду ізволіте говоріть: я отнюдь не преміну употреблять ея въ мою пользу. Но чтобъ я себя предъ вамі похваліл, въ томъ ізві-

---

[1] Veritas odium parit.

Terent. Andr.

[2] Propria laus sordet.

ніть прошу мою неосторожность: істінно впредь таковъ не буду.

Чуж. Ізрядно: довольно въ азбукѣ нравоученія. Тогоради, прімемся паки за нея.

Рос. Не знаю, г. м., могуль я вамъ теперь хорошенько іззясніть обѣшчанное: толь мнѣ стыдно самому себя стало, что внутренняго моего смятенія не могу і отъ васъ утаіть.

Чуж. Бодрствуйте, г. м.: знакъ добрый: істінное есть ваше раскаяніе; слѣдовательно, непреміннуемое ісправленіе. Для ободренія выкушайте чарку воткі.

Рос. Кажется мнѣ, что сколько вы хорошъ былъ учітель въ нравоученії; столько добрымъ хотіте быть докторомъ і въ лѣченії болѣзней. Подлінно, у насъ въ радості вотка, въ печалі вотка, отъ многіхъ болѣзней вотка почітай вездѣ лѣкарствомъ: но я, г. м., воткі нікогда не пью.

Чуж. Інъ нічего не півъ оправьтесь.

Рос. Лѣкарство сіе для меня всѣхъ лучше; да я ужъ нѣсколько і въ состояніе пріхожу, і готовъ ісполніть вамъ данное мое слово.

Чуж. Безъ всѣхъ хлопотъ і ладно.

Рос. Самыхъ главныхъ правілъ, касаюшчіхся до чістаго нашего выговора только два, которыя не імѣютъ нікакова іззятія; толь оні генеральны!

I.

Выговоръ россійскій соедіняетъ мяхкіе буквы съ мяхкімі, а твердые съ твердымі.

Сія есть пріч́іна, что мы выговарівакмъ сіі слова́ напріиѣръ, *бесславік*, *одбіваю*, *істекать*, *зв болѣзнію*, *натв хоромамі*, *опшіть*, *потсылаю*, *претпочелв*, *восхітілв*, *ніскій*, *рассуждаю*, вмѣсто пішемыхъ смотря на корень, *безславік*, *отбіваю*, *ізтекать*, *св болѣзнію*, *надв хоромамі*, *обшіть*, *подсылаю*, *предпочелв*, *возхітілв*, *нізкій*, *разсуждаю*.

Прічемъ, сік надлежітъ прімѣчать, что всегда коренная буква господствуктъ надъ другою, і дѣлактъ ик того класса, котораго она сама, токсть мяхкая, ілі твердая.

II.

Слова́, кончашчіяся на мяхкіе согласные, хотя чреѕъ (ъ) отолшчаемыя ілі отончаваемыя, чреѕъ (ь), россійскій выговоръ всѣ оконч́аваетъ на твердыя буквы.

По сей пріч́інѣ, сіі пішемыя слова́, напріиѣръ, *бобв*, *петровв*, *порогв*, *вредв*, *мужв*, *о́бразв*, *рогв*, мы выговарівакмъ, *бопв*, *петрофв*, *поро́хв*, *вретв*, *мушв*, *о́брасв*, *рокв*.

Два сіі, толь небольшія пра́віла, объемлютъ весь нашъ чістый нынѣшній выговоръ. Слѣдуюшчія пра́віла, которыхъ будетъ съ пять шесть, касаюшчіхся также до нашего выговора, положатся за нѣкото́рыя воспослѣдованія ізъ сіхъ двухъ.

III.

Ізъ средніхъ буквъ, двѣ первые па́ры, а іменно (лр) (мн), лучше соедіняются съ

мяхкімі; а послѣдняя (цч), охотнѣе сътвердымі: хотя впрочемъ і съ тѣмі, і съ другімі безразборно і не протівно выговору соедіняться могутъ всѣ трі пáры.

ПРІМѢРЪ 1.

влагаю лучше, нежелі *флагаю*;
враг лучше, нежелі *фраг*;
обманв лучше, нежелі *опманв*;
ізданна лучше, нежелі *ісдафна*.

ПРІМѢРЪ 2.

офца лучше, нежелі *овца*;
что лучше, нежелі *чдо*.

ПРІМѢРЪ 3.

Непротівножъ і *флав*, і *прахв*, і *хмель*, і *свѣсть*; также і *цвѣтв*, і *чвань*.

Прі семъ надлежітъ прімѣчать, что коренною, ілі характерістіческою буквою, всегда бываетъ въ словѣ средняя буква.

IV.

Буквы (д) ілі (т), предъ (ц) ілі (ч); (s) ілі (с), предъ (ж) ілі (ш), всегда слівают-ся съ (ц) ілі (ч), съ (ж) ілі (ш).

ПРІМѢРЪ.

Пішется *молодца*, говорітся *молоцца*.
Пішется *прітча*, говорітся *пріччча*.
Пішется *прісжжій*, говорітся *пріжжій*.
Пішется *восшествіе*, говорітся *вошшествіе*.

V.

Буквы (дѕ) ілі (дс), (тѕ) ілі (тс) предъ какоюбъ ні-былі согласною, ісчезаютъ, а вмѣсто себя оставляютъ букву (ц) въ складѣ.

ПРІМѢРЪ.

Пішется *персідскій*, *кітетскій*.
Говорітся *персіцкій*, *кітецкій*.
Равнымъ образомъ і вездѣ індѣ.

VI.

Буквы (ж) ілі (ѕ), ілі (с) предъ (ч), всегда превращаются въ (ш).

ПРІМѢРЪ.

Надобнобъ *возможчі*, говорімъ *возмошчі*.
безчінія, *бешчінія*.
счастія, *шчастія*.

Відіте, г. м., что которыі утверждаютъ, бутто буква славенская (щ) есть нашi (сч), тѣ протівъ нашего выговора утверждаютъ: буква (ч) толь не любітъ отлучаться отъ (ш), что въ простомъ выговорѣ почітаіі всегда, будучі предъ (н), сама ізмѣняется въ (ш) какъ: *нарошно*, *прошно*; ѕа *нарочно*, *прочно*, і прочая. Сія есть і пріміна, что (шча) імя буквы нашея, здѣлалась у насъ ѕа славенскую, (шта), а по імені буквы і выговоръ.

VII.

Буква (к) предъ (к) і (г), ожесточается

въ (х) въ предлогахъ: а такъ чаю і індѣ, ежелі есть у насъ сего составленія словá.

ПРІМѢРЪ.

Говорітся *хв кому*, *хв королю*, хъ Граматамъ.
Пішется *кв кому*, *кв королю*, къ Граматамъ,

VIII.

Буквы (ж) (ч) (ш) велікое імѣютъ сопротівленіе соедіняться съ двугласнымі, также і съ знакомъ отонченія (ь).

ПРІМѢРЪ.

жалость, а не *жялость*.
часть, а не *чясть*.
шатерв, а не *шятерв*.
жестокв, а не *жьстокв*.
челюсті, а не *чьлюсті*.
шесть, а не *шьсть*.
вешчв, говорітся а не *вешчь*.
чудо, а не *чюдо*.

Сія есть пріміна, что по буквахъ сіхъ слѣдуюшчее (е) ударяемое, которому было по большой чáсті надлежало премѣняться въ (іо), обрашчается по большой же чáсті въ (о); какъ: *пріжоге* вмѣсто *пріжéге* *начолв* вмѣсто *начéлв*, *учолв* вмѣсто *учéлв*. Прісемъ надложітъ знать і сіе, что нѣтъ у насъ нашіхъ словъ, въ которыхъ бы буквы (г. х.) (Г. к.), соедінялісь спреді съ двугласнымі. За сімъ, тѣмъ бітчеломъ, г. м.; устоялъ лі я вамъ въ словѣ?

Чуж. Нельзя не сказать, чтобъ въ семъ много хорошаго і полезнаго не-было. Ежелі сіі прáвіла по·

дліино весь чістый вашъ нынѣшній выговоръ объемлютъ; то надобно прізнаться, что онѣ не токмо несказанно нужны для насъ чужестранныхъ, но много і для вашіхъ. Однако, г. м.; коль онѣ ні нужны, ні полезны, і ні обшчі, только всѣ протівъ вашея ортографіі, а особліво протівъ перваго вашего ортографіческаго устава. Ібо кто пішетъ напрімѣръ *предпочітаю, петровъ, указъ, восшествік, прітча, египетскій, счастік, къ которому, [illegible]*, а выговарівакть *преттпочітаю, петрофъ, укасъ, вошшествік, прічча, египецкій, щастік, хъ которому, [illegible]*: тотъ органіческаго произношенія въ ортографіі не наблюдакть, но ізображакть по проізведенію свої словá.

Рос. Какъ скоро, г. м., предложілъ я вамъ самок первок прáвіло о чістомъ нашемъ выговорѣ; то і нáчалъ дожідаться сего вашего сопротівленія. Но оно, г. м., повідімому только твердок: самымъ своімъ содержанікмъ ні мало не пріводітъ въ колебанік мою ортографію. Когда вамъ говорілъ я сегодня, чрезъ все сік время, что надобно пісать по проізведенію? Не всегдаль то только і твержу, что по звону ізображать словá должно; что такая токмо ортографія кстъ прáвільнѣк; что все прочек мудрованік кстъ одна только школьная хітрость? Не всадѣль пріводілъ Квінтіліана, который говорітъ, *такъ пісать надлежітъ, по моему мнѣнію, какъ звонъ требуктъ: ібо должность буквъ въ томъ состоітъ, чтобъ чітателямъ отдавать словá, какъ заклады?* Не сіелъ самок ізображактъ і первок мок основанік; *каждая буква, какъ буква, содержітъ сама въ себѣ ту прічіну, чего раді полагаєтся въ томъ наіпаче мѣстѣ слога, нежелі въ другомъ?* Но такъ

точно по разуму, который єсть во всемъ праведнѣйшій судія? Чтожъ больше? Дерзновенно скажу: кто когда можетъ меня выбіть ізъ-за сего окопа, ілі лучше, пробіть хотябъ не большой проломъ въ мою крѣпость?

Но дѣйствітельно пішутъ інако, а говорятъ інако, вы предлагаєте. Пішутъ; да не должно такъ пісать, я отвѣтствую. Ложныі былібъ всѣ знакі нашего гόлоса, єжелібъ імъ значіть, по человѣческому проізволенію, обшчє въ какомъ народѣ подтверждєнному, тотъ точно голосъ, а вмѣсто іхъ, для ізображенія тогожъ гόлоса, іныі употреблять. Надобнобъ для сего быть другому согласію, токсть, чтобъ напрімѣръ буквѣ (п) быть буквою (б), равнымъ образомъ і всѣмъ прочімъ наоборотъ, ілі інако. А понеже сіє другоє согласіє єсть ужє невозможноє морально, какъ говорятъ філософы, токсть, невозможноє не по сушчеству своєму, но по положенію обшчему, і твердому: то какоє въ насъ справедлівоє радѣніє о начінаюшчемъ учіться отрочествѣ? Не обманываємъ лі мы іхъ посему, посадівъ за азбуку, говоря, что (ба) єсть (ба) а не (па), і не (та), а натвердівъ імъ сіє съ велікою трудностію, потόмъ учімъ выговарівать, *указъ* єсть *укасъ* а не *указъ*? Что можетъ наібольше протівно быть зрѣлому разуму, а къ дѣтямъ любві, гарячесті, і попеченію объ ніхъ нашему? Вмѣстежъ важность прічінъ, для которыхъ мы такъ обманываємъ своіхъ дѣтей: то і усмότріте, что ілі угождаємъ Грамматістамъ, которыі ізлішно мудруя началі такъ пісать; ілі подражаємъ греческому языку, а нашъ єсть славено-россійскій; ілі утверждаємся на образцѣ латінскіхъ ортографій,

которыя і самі съ греческагожъ обрасца, въ нашей беѕполеѕнаго; іли напослѣдокъ слушаемся такъ наѕываемыхъ Педантовъ, которыі катонскою важностію, і какъ толстымъ, такъ і тіхімъ голосомъ, ізмѣреннымъ кнтче прітомъ по лінѣйкѣ ціркулемъ, і по компасу на румбъ поставленнымъ, опредѣляютъ, что *корень всѣхъ словъ всѣмъ есть очень нуженъ*. Но не нуженъ корень въ ортограѳіі, о! Вы господá преіѕящчныі: нѣтъ ей дѣла до ѕнаменованія словъ: она рассуждаетъ только о буквахъ і складахъ. Пускай доісківаются кореня въ словахъ тѣ, которыі далѣе мудрствуютъ ортограѳіі.

Чуж, Стоійте, г. м.: я не Педантъ. Какъ хотіте вы і съ німі. Однако, слово *предпочітаю* напрімѣръ пішутъ такъ, а выговарівають *претпочітаю*, тоесть, (д) пішутъ, а выговарівають (т). Сіе праведно, і бесспорно: ібо і ортограѳія также *обыкновенію служітъ*, [1]) какъ любімый вашъ говорітъ оныйже Квінтіліанъ.

Рос. Служітъ, г. м.. ортограѳія обыкновенію, да *часто она і перемѣняется*, [2]) тоесть, длятого перемѣняется, что обыкновеніе хочетъ, какъ въ премногіхъ раѕумныхъ головахъ і пісателяхъ, наібольше съ раѕумомъ быть согласно: інако весь бы способъ пісанія былъ слѣпо, на угадъ, і на отвагу. Ібо ежелі раѕумъ такъ рассуждаетъ, для обшчаго нашего согласія, что (съ) не ѕначітъ (ѕъ), а въ словѣ напрімѣръ óбраѕъ выговарівается (съ): то раѕумъ непреодолѣемое імѣ-

---

[1] Verum orthographia quoque consuetudini servit. lib. I. cap. 7.

[2] Ideoque saepe mutata est. Id. ibid.

ктъ право требовать, чтобъ пісать *ббрась* а не *образь*. Чегожъ раді? Длятого, что не токно должность буквъ состоітъ въ томъ, чтобъ звоны іюбражать чітателямъ, і отдавать іхъ, какъ закладъ, но кшче *способъ пісанія і соеdіненъ съ выговоромъ*, [1]) какъ іюбражаюшчіійся пісаніемъ, по разумному рассужденію тогожъ Квінтіліана.

По моему мнѣнію, нічего основательнаго не можно здѣсь сказать, какъ что надобно нѣкоторое только показывать въ семъ снісходітельство многімъ ізъ всего обшчества, которыі пішутъ по проізведенію, і длятого не толь быть ісправну въ органіческой ортографіі: понеже кесть і такіі, которыі думаютъ, что органіческія ортографіі непреодолѣкмая правда, кесть токмо нѣкоторое тшчеславное себя оказаніе, буттобъ і премудрый способъ пісанія по кореню, не́-былъ ізлішноежъ чванство глубокімъ знаніемъ, а бесполезнымъ въ ортографіі, проізведенія.

Но быть такъ: съ людьмі, надобно жіть по людскі. Должно поступать не всегда срого: іногда больше пріносітъ пользы угожденіе. Однако, і сему угожденію надлежітъ быть не льстівому: токсть, не такому, чтобъ правду называть крівдою, а чорное бѣлымъ. Въ моемъ случае, угожденію сему должно состоять въ попушченіі, пісать нѣкоторыя слова́ по кореню, которыя кшче не пішутся по органу: ібо много уже́ іхъ, коі у насъ нынѣ пішутся по органу. Однако всегда твердіть, что способъ пісанія по проізведенію кесть не толь ісправенъ, коль оный, который по органу.

---

[1] Nam et scribendi ratio coniuncta cum loquendo est. Id. lib. I. cap. 4.

І поневе пісанія по проізведенію весьма есть вредно чістотѣ выговора; а въ чістомъ выговорѣ колікая есть важность, знають всѣ, коі часто въ превелікій стыдъ пріходять за странный свой выговоръ, такъ какъ і въ Аѳінахъ Теофрастъ закраснѣлся предъ жонкою, назвавшею его за не аттіческій выговоръ іноземцомъ: тогораді, надлежітъ его прівесть подъ нѣкоторыя общчія, легкія, і немногочісленныя пра́віла. Что самое я і учініль, какъ мнѣ кажется, іли потщался токмо поводъ въ тому подáть, і начáло положіть, буде не весь чістый нашъ выговоръ імі обнялъ. Прітомъ, ясными словамі должно сказать, что пра́віла сіі служать по то время только, пока еще не началі пісать многія слова́ по органу. Ібо, г. м., я не отчаяваюсь, чтобъ въ нѣкоторое время не сталі всѣ у насъ пісать, еще і учоныі, ізъ которыхъ катоноватѣйшіі, позвольте учоное слово, наібольше хорохорятся протівъ звоновъ. Нѣжный дамскій выговоръ, давно уже у насъ звоны наблюдаетъ. А дамы кого себѣ не заставять, не прісілівая впрочемъ, послѣдовать? Ібо і господа́ учоныі веть не деревяныі. Съ другой стороны не весьма мудрыі нашi пісателі, наібольше пішуть вездѣ по звонамъ: ібо самая пріроДа всеобщчаго проізношенія, къ сей ісправности іхъ пріводітъ. Органъ, г. м., органъ сіленъ токмо въ ортографіі: проізведеніе полезно, но не въ правопісаніі.

Чуж. Бесспорно, г. м., что органіческая ортографія есть простая, і потому ісправнѣе і совершеннѣе, нежелі въ которой наблюдается корень і проізведенія: Нельзя не сказать, чтобъ она не была какъ пра-

ведная, такъ і хорошая: ібо она во всемъ подражаетъ натурѣ выговора. Однако....

Рос. Сіе *однако* у васъ значітъ обыкновеніе, которое когда утверждается на разумѣ, также прівыкшемъ рассуждать о натурѣ выговора такой точно, какая она отъ всеобшчаго согласія сдѣлалась, і не токмо представляюшчемъ себѣ ея ідею чрезъ посредство слуха, но і чрезъ чувство очей: то не можетъ не быть праведное, і удовольствываюшчее правдою свою разумъ какъ слышашчій, такъ і відяшчій ізображенное знакамі произношеніе, согласное съ собственною его пріродою. Но ежелі оно полагаетъ свое основаніе на неосновательной затвердѣлості, ілі на почтеніі, на презрѣніі, на упрямствѣ, на стояніі за чью нібудь сторону, на зашчішченіі друговъ, на желаніі все на своемъ поставіть, і говоріть прітомъ, *такъ братъ Фома, а я протівно* мудрствую: [1]) то такое обыкновеніе совершенное есть прістрастіе, а не подражаніе натурѣ выговора.

Чуж. Но вы самі, г. м., не протівъ одного Фомы, но протівъ бесчісленныхъ братовъ мудрствуете.

Рос. Однако я мудрствую не въ указъ тѣмъ бесчісленнымъ господамъ; да еще і попушчаю імъ такъ, какъ оні ізволятъ, і самъ съ німі согласно тоюжъ польюсь вольностію. Я только всѣмъ доношу съ почтеніемъ, что за органіческую ортографію самъ стоітъ разумъ: а ежелі пісать по проізведенію; то надобно быть перемѣнѣ въ знакахъ, толсть, (ф), должно быть (в), і прочая. Я толь велікое імѣю стараніе уго-

[1] Sic frater Thomas, ego vero contra.

діть всѣмъ, нікого не презірать, і ні съ кѣмъ не раз-біваться, что, пока инче вестісь будетъ ортографія старінная, дласего і пра́віла оныя вымыслілъ о чі-стомъ нашемъ выговорѣ, которыя не токмо соблюда-ютъ наше пріродное проізношеніе, но инче подаютъ намъ средство і къ определенію разделенія складовъ въ словахъ. Извѣсно вамъ, уповаю, что разделеніе складовъ въ словахъ, есть изъ знатнѣйшіхъ і нужнѣй-шіхъ ортографіческіхъ употребленій, которое прі-томъ і во всемъ нашемъ стіхотвореніі превесьма дѣй-ствітельно.

Чуж. Не ушто і сія безделушка імѣетъ, по ваше-му мнѣнію, нѣкоторыя основанія, по которымъ над-лежітъ поступать?

Рос. І я также сперва думалъ, что прі разделеніі складовъ нашіхъ довольно знать, что ежелі, между двѣмя гласныміі ілі двугласныміі, будутъ двѣ согла-сные; то первую согласную надлежітъ относіть къ первой гласной ілі двугласной, а другую къ послѣду-ющей. Но не столько сіе просто, сколько мнѣ, не хотѣвшему о семъ рассуждать поглубже, сперва ка-залось.

Чуж. Прошуже, г. м., і сіе мнѣ изъясніть. Пускай голова моя будетъ изобільно набіта сегодня всею ор-тографіческою філософіею.

Рос. Подлінно, г. м., хотя ребячья сія філософія; только не безъ мудростей, такъ что, говоря съ Квін-тіліаномъ, [1]) *онъ не токмо отроческій разумъ изощрять*

---

[1] Quae non modo acuere ingenia puerilia, sed exercere altissimam quoque eruditionem ac scientiam possit
Lib. I. cap. 4.

могутъ, но і высочайшей наукъ упражненія дать, находятся въ состояніі.

Чуж. Не говорілъ лі я вамъ, ешче сначала нашего разговора, что вы ортограѳіческіми размышленіямі напрасно стыдітесь.

Рос. О! Что до сего; мнѣ і теперь не токмо васъ, но і себя стыдно: а стыдно не для того, чтобъ ортограѳія недостойная была вешчь, но что я, і у насъ, объ ней рассуждаю. Желалъ бы я самъ пользоваться въ семъ трудамі кого нібудь другова, а не своі выдавать для другіхъ.

Чуж. Я сего не разумѣю: не загаткіль ізволіте говоріть?

Рос, Развѣ у васъ нѣтъ Сфінкса. чтобъ отгадать?

Чуж. Мнѣ кажется, вы желаете, чтобъ лучше смѣялісь всѣ надъ кѣмъ другімъ, а не надъ вамі.

Рос. Не то, г. м., не то: я разумѣю, что всякъ бы другой; а особліво такой, который бы обшче за способнаго во всемъ, ілі во многомъ, почітался не токмобъ обстоятельнѣе сія проізвелъ; но прідалъ бы къ проізведенному нѣсколько ешче і важності. Бесспорно всегда і вездѣ, что одно слово, одінъ мігъ, одінъ головою ківъ такова человѣка дѣлаютъ больше, нежелі целыі періоды подобнаго мнѣ.

Чуж. Ежелі періоды будутъ хорошіі; то і періодчікамъ худа не будетъ.

Рос. Въ томъ то, г. м., і сіла дѣла, что какъ я самъ не хватаю съ неба звѣздъ: такъ і всѣ моі періодішкі по землѣ только ползаютъ, такъ что въ густой травѣ іхъ не відно. А какъ покажутся, ежелі сільнымъ дожжомъ грязь съ себя когда смоютъ, і покажутся съ ортогра-

фіческіимъ содержаніемъ: то не всякъ лі можетъ сказать, *что то за подлінніки безъ копій!*

Чуж. Не бойтесь, г. м.; не всякъ періоды вашi назоветъ *подлінніками безъ копій:* іной і подлінніком ъ іхъ не извелічаетъ, да почтітъ только копіею, который увідітъ, съ чего вы іхъ іногда спісываете. Надѣйтесь впрочемъ, что какъ не всѣ ортографію вашу будутъ хваліть, такъ не всѣжъ і браніть. Полно о семъ: пора раздѣлять склады.

Рос. Інъ когда такъ, то такъ; что будетъ, то будетъ· а мнѣ не раздѣлівъ складовъ, не перестать. Тораді і начінаю говоря, что *каждому складу предѣлъ есть гласная ілі двугласная. Сей предѣлъ іногда бываетъ съ начала слога, іногда въ средінѣ, іногда на концѣ. Когда съ начала, то всѣ последующіе согласные къ нему прінадлежатъ: когда въ средінѣ, то предідушчіе і последуюшчіе: когда на концѣ, то всѣ предідушчіе.* Прімѣръ: *одръ, родъ, село.* Ежелібъ весь нашъ языкъ состоялъ только іsъ односложныхъ словъ; тобъ больше сіхъ наблюденій до сего і не касалось. Но понеже есть у насъ слова двусложныя і многосложныя: то слѣдуетъ, что въ словѣ находітся не одна гласная ілі двугласная, но двѣ, і трі, і больше, іsъ которыхъ каждая есть предѣломъ своему слогу; і потому, согласнымъ, находяшчімся между оными гласными ілі двугласными, надобно прінадлежать ілі къ предідушчей іsъ оныхъ гласныхъ, ілі къ послѣдуюшчей. Въ семъ самомъ [1]) і состоітъ вся сіла раздѣленія складовъ.

[1] Est etiam in diuidendis verbis obseruatio, mediam literam consonántem priori, an sequenti syllabae adiungas, Quinctil. lib. I. cap. 7.

Чтобъ знать, къ предідушчей лі гласной, і
слѣдуюшчей согласныя прінадлежатъ; то должно
дуюшчее помніть, а імянно:

I.

Ежелі въ простыхъ, тоесть, несложныхъ словахъ, і
двѣмя гласнымі, ілі двугласнымі, ілі между гласною і
гласною, найдется одна буква согласная; то оная пр
лежать долженствуетъ ко второй, тоесть къ послѣд
чей гласной, ілі двугласной: прічіна сему, натура н
проізношенія. *Прімѣръ*: о-на, а не он-а.

II.

Буде также въ простыхъ словахъ, между двѣмя
нымі, ілі двугласнымі, ілі между гласною і двугл
найдутся двѣ буквы согласныя; то равнымъ же обр
обѣ прінадлежать долженствуютъ къ послѣдуюшчей
что дѣйствітельно для одноя согласныя, то самое вт
номъ же употребленіі і для двухъ. *Прімѣръ*: ка-жд
не каж-дый.

Іхъ сего прáвіла выключать надобно.

1) Когда двѣ буквы согласныя будутъ одінакія об
есть, ілі двоі (б), ілі два (д) і прочая, то одна іхъ
долженствуетъ прінадлежать къ предідушчей гл
а другая къ послѣдуюшчей: прічіна сему легост
говора. *Прімѣръ*: Ав-ва, а не А-вва.

2) Когда двѣ буквы согласныя будутъ разныя, так
одна ізъ мяхкіхъ, а другая ізъ твердыхъ; то до
ствуютъ между собою разлучаться къ предідуш
къ послѣдуюшчей гласной: ібо россійскій выг
соедіняетъ мяхкія съ мяхкімі, а твердыя съ твер
Прімѣръ: скоб-ка, а не ско-бка; губ-ка, а не г

3) Ізъ среднихъ буквъ, хотя первыя двѣ пáры, а
но (лр) (мн) долженствуютъ лучше соедіняты
мяхкімі какъ спереді, такъ і послѣдуя мяхкой, а

тія послѣдняя, тоесть; (шч) съ твердымі такимже образомъ: однако всѣ трі пары могутъ съ мягкимі і твердымі соедiнятся, і отъ нiхъ разлучатся къ предiдущчей гласной, iлi къ послѣдующчей. Прiчiна сему, третiе правiло и чистый нашъ выговоръ. *Прiмѣръ*: вро-дно, i вре-дно; по-рвый, i пер-вый. Междужъ собою, первые пары могутъ i соедiнятся i разлучаться; но послѣднiя всегда должествуютъ быть раздѣляемы къ предiдущчей i послѣдующчей.

4) Буквы (д) iлi (т) предъ (ц) iлi (ч), а (з) iлi (с) предъ (ж) iлi (ш), прiнадлежатъ къ предiдущчей, по прiчiнѣ четвертаго правiла о чiстомъ выговорѣ. *Прiмѣръ*: молод-ца, а не моло-дца; прiт-ча, а не прi-тча; прiвз-жiй, а не прiв-зжiй; вос-шествiе, а не во-сшествiе. Посему, буквы (ц) (ч) (ж) (ш) всегда прiнадлежатъ къ послѣдующчей гласной спредi, кромѣ что самi между собою разлучаются: i то инче такъ, что, (ж) i (ш) нiкогда не отдѣляются отъ (ч).

5) Буквы (д) iлi (т) предъ (з) iлi (с), прiнадлежатъ, по сiлѣ пятаго правiла о чiстомъ выговорѣ, къ послѣдующчей гласной. *Прiмѣръ*: госпо-дскiй, а не господ-скiй. Посему буквы (з) i (с), прiнадлежатъ спредi къ послѣдующчей гласной, тоесть, хотя i начiнаютъ самi новый слогъ, однако прiнадлежатъ къ предiдущей гласной предъ (ж) iлi (ш), тоесть раздѣляются съ нiмi, по сiлѣ четвертаго iзъятiя, а начальною буквою не бываютъ въ новомъ слогѣ послѣ (д) i (т), посiлѣ сего.

6) Когда iзъ буквъ (ж) (з) (с) (ц) (ш) прiлучатся въ складѣ такiмъ образомъ, что iхъ двѣ которыхъ нiбудь вмѣстѣ непосредственно стоятъ; то одна прiнадлежатъ долженствуетъ къ предiдущчей, а другая къ послѣдующчей, по сiлѣ перваго, втораго, четвертаго i пя-

таго ізъятія. *Прімѣръ*: мерс-скій, а не мер-скій; сосцы, а не со-сцы.

7) Буквы (ж), (з) (с) (ш) непосредственно находяшчіяся предъ (ч) въ складѣ, всегда і непремѣнно прінадлежать съ німъ къ послѣдуюшчей гласной, по прічінѣ шестаго правіла о чістомъ выговорѣ. *Прімѣръ*: обшчество, а не обш-чество. Равнымъ образомъ і прочія.

III.

Прі раздѣленії складовъ надлежітъ почітать за главнѣйшее основаніе сіе, что ежелі которыя согласныя начінаютъ самый первый складъ въ словѣ, то тѣ і въ средінѣ начінаютъ же новый складъ, токсть, не въ предідушчей, но къ послѣдуюшчей прінадлежать гласной. Прічіна сему основанія свое імѣетъ на пріродѣ выговора: ібо что выговоръ соедіняетъ сначала, того не раздѣляетъ і въ средінѣ. *Прімѣръ*: по́-слѣ, длятого что есть слово, въ которомъ сначала (с) съ (л) соедіняются, а іменно: *слѣдъ*.

IV.

Когда будутъ трі, ілі четыре согласныхъ между двѣмя гласнымі; то всѣ долженствуютъ прінадлежать къ послѣдуюшчей гласной: ібо что праведно для одноя согласныя, то праведно і для многіхъ въ семъ употребленії.

Однако, надлежітъ наблюдать всѣ оныя седмь ізъятіїі, которыя вамъ, г. м., ізъяснены, какъ я предлагалъ о двухъ токмо согласныхъ, находяшчіхся между двѣмя гласнымі. Слѣдовательно, імѣетъ быть такое прі семъ случаѣ раздѣленіе, что іногда двѣ ізъ согласныхъ прінадлежать будутъ къ предідушчей, а одна токмо къ послѣдуюшчей і протівнымъ образомъ; іногда по́-двѣ на обѣ стороны разлучатся, а іногда трі останется прі первой, а одна токмо соедініться съ послѣдуюшчею, і также протівнымъ образомъ.

Сіі прáвіла раздѣленія касаются токмо до простыхъ словъ: но въ сложныхъ слѣдуюшчее наблюдать должно.

V.

Сложныя словá должно сперва раздѣлить на тѣ чáсті, ізъ которыхъ оні слагаются; а слагаюшчіхъ частей склады надлежітъ дѣліть по предложеннымъ выше прáвіламъ, наблюдая прітомъ всѣ ізъятія.

Прімѣръ обшчій:

На за-шчі-ту смі-рен-ну ру-ку про-стрі съ вы-сотъ отъ враговъ пре-зрѣн-ну по-ве-лі-ко-сті шче-дротъ і шчед-ротъ да-руй спо-собъ із-ба-влюсь, і із-бав-люсь, Воз-не-сі рогъ про-сла-влюсь і про-слав-люсь родъ чу-жіхъ какъ буйнъ водъ шумъ бы-стро съ во-племъ і воп-лемъ на-бѣ-га-етъ не-мошчь мо-ю ру-га-етъ, прі-е-млетъ, і ем-летъ въ баснь.

Чуж. Какая штука! нікогдабъ я не могъ подумать, чтобъ на раздѣленіе складовъ столько надобно было наблюденій!

Рос. Правда, г. м.; всякъ съ перваго взгляду скажетъ, что раздѣленіе складовъ само собою тотчасъ познавается: но въ сáмой вешчі хітровато оно. Я что ні доносілъ вамъ о семъ раздѣленіі, то все утверждено на прáвілахъ о чістомъ нашемъ выговорѣ, такъ что, ежелі тѣ прáвіла тверды, то і раздѣленіе сіе основательно.

Чуж. Прімѣтілъ я, что оно на тѣхъ прáвілахъ основано. Но прітомъ я мню, что оныя прáвіла о чістомъ вашемъ выговорѣ, не токмо служатъ къ одному раздѣленію складовъ, но і къ раздѣленію на классы всѣхъ вашіхъ літеръ.

Рос. Не безъ правды і сія, г. м.

Чуж. Посему, иниче у васъ много будетъ іменъ літерамъ, сверьхъ обыкновенныхъ назаваній.

Рос. Должно быть другіимъ іменамъ; однако всѣ оні содержаться імѣютъ подъ обыкновенными, тоесть подъ ГЛАСНЫМІ, СОГЛАСНЫМІ, і ДВУГЛАСНЫМІ, такъ что сія імъ раздѣленія есть первоя, і главнѣйшея.

Чуж. Ѕнаю ужé я, что гласныхъ [1]) у васъ только 5, двугласныхъ столькожъ. Но согласныхъ 19. А ежелі прінято будетъ (Ѓ); то согласныхъ быть імѣетъ 20 чісломъ.

Рос. Гласнымъ і двугласнымъ нѣтъ другіхъ раздѣленій. Но согласныя должно дѣліть, рассуждая равныі іхъ способы ѕвоновъ, которыі онѣ ѕначачаютъ, і органъ, коімъ онѣ проіѕносятся.

Чуж. Какъ же все сія?

Рос. Въ рассужденіі способовъ, согласныя, по первому раздѣленію, могутъ наѕваны быть СХОДСТВЕННЫМІ, і НЕСХОДСТВЕННЫМІ.

Сходственныхъ 14.

б. в. г. д. ж. ѕ. Ѓ. к. п. с. т. ф. х. ш.

---

[1] Гласныя могутъ начываемы быть, самóгласнымі, простымі, свѣтлымі, отверстымі: но двугласныя сложнымі, густымі і полуотверстымі. Въ двугласныхъ нашіхъ сія особліво наблюдать должно, что онѣ хотя по начертанію і сложныя; однако по ѕвону простыя, тоесть, одножъ только время употребляется на іхъ проіѕношенія, такъ что онѣ праведно гласныяжъ, но густыя.

Несходственныхъ 6. л. м. н. р. ц. ч.

По второму раздѣленію онѣ мяхкіе, твердые, средніе, сліваемые, сліваюшчіе, подмѣняемые, ішчезающчіе, превращчаемые, превращчаюшчіе, ожесточаемые, ожесточаюшчіе, і сопротівляюшчіеся.

мяхкіхъ 7.	б. в. г. д. ж. з. Ґ.
твердыхъ 7.	п. ф. х. т. ш. с. к.
средніхъ 6.	л. м. н. р. ц. ч.
сліваемыхъ 4.	д. з. с. т.
сліваюшчіхъ 4.	ж. ц. ч. ш.
подмѣняемыхъ 1.	ц.
ішчезаюшчіхъ 4.	д. з. с. т.
превращчаемыхъ 3.	ж. з. с.
превращчаюшчіхъ 1.	ч.
ожесточаемыхъ 2.	Ґ. к.
ожесточаюшчіхъ 1.	х.
сопротівляюшчіхся 3.	ж. ч. ш.

Что до органа іли орудія, коімъ согласные проізносятся; то, по третіему раздѣленію, надлежітъ іхъ называть ґубнымі, зубнымі, языковымі, нёбнымі і гортаннымі.

Ґубныхъ 5.	б. в. м. п. ф.
зубныхъ 5.	д. з. с. т. ц.
языковыхъ 3.	л. н. р.
нёбныхъ 3.	ж. ч. ш.
гортанныхъ 4.	г. Ґ. к. х.

Слѣдовательно, г. м., старінныя раздѣленія нашімъ

буквамъ, опісанныя въ грамматікахъ славенскіхъ, всѣ учінены не по свойству нашіхъ буквъ, но по свойству греческаго выговора, і стіхотворнаго іхъ употребленія Ібо подлінно нѣтъ у насъ ні *трігласныхъ*, ні *четверогласныхъ*, ні *прікрайногласныхъ*, ні *свойственныхъ*, ні *несвойственныхъ*, ні *долгіхъ*, ні *краткіхъ*, ні *двовременныхъ*, ні *полгласныхъ*, ні *безгласныхъ*, ні *обоюдныхъ общіхъ*, ні *тайныхъ*, ні *сугубыхъ*, ні *сугубствующіхъ*, ні *странныхъ*. Буквы нашi всѣ подглаву почітай странныя, длятого что побольшой части греческія, отчасті еврейскія, і отчасті коптіческія [1]).

Чуж. Вы правду ізволіте говоріть, длятого что у грековъ въ стіхотворной мѣрѣ всегда іныя буквы долгія, какъ всѣ двугласныя, а ізъ гласныхъ (η) (ω), іныя всегда краткія, какъ (ε) (ο), а іныя всегдажъ двувременныя; ілі общчія, какъ (α) (ι) (υ); также і ізъ согласныхъ, іныя по прíродѣ краткій слогъ общчімъ дѣлаютъ, і длятогожъ тáкныя, іныя сугубыя, потому что краткій слогъ дѣлаютъ долгімъ, і прочая: то грамматісты ваші і у васъ тожъ самое разделеніе положілі, буттобъ і въ вашемъ стіхотвореніі

[1]) Преполезная книга (которую продолжаютъ сочінять нѣкоторое целое собраніе ученыхъ людей на аглінскомъ языкѣ, подъ іменемъ *Універсальныя Історіи*, переведенныя недавно на французскій, і состоящчія ужé въ 8 велікіхъ томахъ въ полдесть) предлагаетъ намъ въ первомъ своимъ томѣ весь коптіческій Алфавітъ. Въ немъ точно находятся фігуры сіхъ нашіхъ буквъ (щ) (ч). Тогоради, почітай достовѣрно можно сказать, что премудрый Кірілъ взялъ іхъ ізъ сего наіпаче Алфавіта, предая славянамъ азбуку.

ножъ противъ трехъ ѥдінствъ, *мѣста, времені і дѣйствія.* Словомъ; какъ превелікое множество моіхъ будетъ погрѣшеній; такъ бесчісленное і похуленія, котораго мнѣ всего невозможно прідумать.

Чуж. Посему, много будетъ і такіхъ, которыі порочіть васъ станутъ ѕа то, что вы въ сей своей героіческой поемѣ, просою, какъ Телемакъ, сочіненной, не укрылі отъ дожжа Єнея съ Дідоною въ пешчерѣ: ібо сіе преступленіе не противъ Корнелія і Расіна; но учінено противъ главнѣйшаго ізъ рімскіхъ стіхотворцовъ Віргілія.

Рос. Однако, я не уповаю, чтобъ весьма многіі нашлісь такіі, которыібъ почлі сей нашъ обшчій раѕговоръ ѕа комедію, трагедію, оду, епопею, пѣсенку, ілі ѕа оперу і потомубъ хулілі меня ѕа то, что мы раѕговарівающчіі въ немъ не Арлекінъ, і не Брігелла наперснікъ ѥго, ілі ужé не пастушо́къ і пасту́шка: я больше думаю, что ѥдвали і одінъ сышчется толь премудрый на меня крітікъ. Того раді, не сіхъ я боюсь наібольше; но нѣжно смыслящчіхъ сілу въ раѕговорѣ, которымъ не мы раѕговарівающчіі не імѣемъ понравіться, но нехорошство нашіхъ раѕговоровъ: ібо оні будутъ говоріть, что раѕговору должно быть натуральну, а іменно такому, какой былъ, прі всѣхъ удівітельныхъ похожденіяхъ, между скітающчімся рыцаремъ Донкішотомъ, і стремяннымъ ѥго Саншею-Пансою. І потому непріятно імъ будетъ, что нѣтъ въ нашемъ раѕговорѣ ні ѥдіныя епістоліі, сочіненныя прекраснымъ слогомъ, і къ отданію надлежашчія Дулцінее дю-Тобово.

Чуж. Вы ужé меня перешчеголялі, отгадываніемъ

всѣхъ імѣюшчіхъ быть похулокъ на нашъ разговоръ. Но сумбуръ сей і шутку на-сторону. Я думаю, что, кжелі вы подлінно такъ іздать намѣрены, какъ мы разговаріваді, благоразумныя і просвѣшченныя особы могутъ справедліво негодовать на нашу плодовітость, длятого что, бессомнѣнія, можно было всѣмъ сімъ ізъясненіямъ быть весьма кратчайшімъ. Прітомъ, могутъ негодовать также і на угадываніе сіе похулокъ на насъ, длятого что оно вѣтреное, і пустое.

Рос. Самая сушчая правда, г. м. Не такое въ насъ во всѣхъ совершенство, чтобъ благорассудныымъ і просвѣщенныымъ особамъ, почітаемымъ какъ за свое достоінство, такъ непрезіраюшчімъ всеконечно і другіхъ, і прітомъ твердо увѣреннымъ объ обшчей человѣческой слабості, чтобъ такімъ, говорю я, особамъ не найті чего къ поправленію въ чужіхъ сочіненіяхъ. Сіі, поістіннѣ, многіе найдутъ прямыя погрѣшності въ нашемъ разговорѣ, которыхъ я предъ німі нікогда защчішчать не буду; но кшче і крайно благодаріть імъ імѣю, кжелі оні мнѣ благоволятъ наставленіе подать къ ісправленію моему впредь. Все іхъ рассужденіе, длятого что оно всегда въ ніхъ непрітворное, употреблю въ мою пользу: напомінаніе іхъ будетъ мнѣ ненарушімымъ правіломъ въ сочіненіяхъ, і потшчусь, обрашчать іхъ нѣжный вкусъ въ сокъ і кровь во мнѣ, какъ говорітся.

Толікаго ученія, і толікія мудрості особы, не могутъ не увідѣть, что плодовітость наша въ разговорѣ длятого особліво была, что матерія кго не токмо тошча і не сочна, но кшче і вся школьною растворена

Несходственных 6. л. м. н. р. ц. ч.

По второму раздѣленію онѣ мяхкіе, твердые, средніе, сліваемые, сліваюшчіе, подмѣняемые, ішчезаюшчіе, превращчаемые, превращчаюшчіе, ожесточаемые, ожесточаюшчіе, і сопротівляюшчіеся.

мяхкіх 7.	б. в. г. д. ж. з. Г.
твердых 7.	п. ф. х. т. ш. с. к.
средніх 6.	л. м. н. р. ц. ч.
сліваемых 4.	д. з. с. т.
сліваюшчіх 4.	ж. ц. ч. ш.
подмѣняемых 1.	ц.
ішчезаюшчіх 4.	д. з. с. т.
превращчаемых 3.	ж. з. с.
превращчаюшчіх 1.	ч.
ожесточаемых 2.	Г. к.
ожесточаюшчіх 1.	х.
сопротівляюшчіхся 3.	ж. ч. ш.

Что до органа іли орудія, коіми согласные проізносятся; то, по третіему раздѣленію, надлежіт іх называть губнымі, зубнымі, языковымі, небнымі і гортаннымі.

Губных 5.	б. в. м. п. ф.
зубных 5.	д. з. с. т. ц.
языковых 3.	л. н. р.
небных 3.	ж. ч. ш.
гортанных 4.	т. Г. к. х.

Слѣдовательно, г. м., старінныя раздѣленія нашіх

буквамъ, опісанныя въ грамматікахъ славе
учінены не по свойству нашіхъ буквъ, н
ству греческаго выговора, і стіхотворнаг
требленія Ібо подлінно нѣтъ у насъ ні *т*
ні *четвероіласныхъ*, ні *пріпряжноіласныхъ*
ственныхъ, ні *несвойственныхъ*, ні *доліхъ*, н
ні *двовременныхъ*, ні *полиласныхъ*, ні *безлс*
обозначающіхъ, ні *тайныхъ*, ні *супубыхъ*
ствующіхъ, ні *странныхъ*. Буквы нашi вс
почітай странныя, длятого что побольшой
ческія, отчасті еврейскія, і отчасті коптічс

Чуж. Вы правду ізволіте говоріть, для
грековъ въ стіхотворной мѣрѣ всегда ін
долгія, какъ всѣ двугласныя, а ізъ гласны
іныя всегда краткія, какъ (ε) (ο), а іны
двувременныя; іли общчія, какъ (α) (ι) (υ
ізъ согласныхъ, іныя по пріродѣ краткі
шчімъ дѣлаютъ, і длятогожъ таковыя, іны
потому что краткій слогъ дѣлаютъ долгі
чая: то грамматісты ваші і у васъ тожъ
дѣленія положілі, буттобъ і въ вашемъ ст

---

[1]) Преполезная кніга (которую продолжа
нѣкоторое целое собранія ученыхъ людей н
языкѣ, подъ іменемъ *Універсальныя Історіи*
ныя недавно на французскій, і состоящчія у
лікіхъ томахъ въ полдесть) предлагаетъ намъ
своимъ томѣ весь коптіческій Алфавітъ. Въ
находятся фігуры сіхъ нашіхъ буквъ (ш) (ч
почітай достовѣрно можно сказать, что прему
взялъ іхъ ізъ сего наіпаче Алфавіта, преда
азбуку.

тожъ самоі было, что і въ греческомъ, врассужденіі буквъ і складовъ.

Рос. Кто о семъ сомнѣвается, г. м.? І кому не ясно, что все сіі мудрованіі оныхъ граммматістовъ нашіхъ есть пустоі, і намъ странноі і не надобноі: ібо ні по дѣйству, ні до страданію нашіхъ буквъ въ слогахъ, токсть, ні по какой іхъ тамъ должності наложены імъ тѣ дікія імена. Чегоради, нужда настала раздѣліть іхъ такъ, какъ онѣ у насъ въ слогахъ дѣйствуютъ, іліі страждутъ, токсть, какую онѣ должность отправляютъ, і называть іменамі сходными съ нею, і ея ізъявляюшчімі, прітомъ же і рускімі.

Но довольно і предовольно, г. м., о буквахъ і складахъ. Прошу не погнѣваться, что я васъ утруділъ толь многімі ребячьімі ігрушкамі: правду сказать, я ужé і самъ усталъ.

Чуж. Не ізвольте ізвіняться мнѣ, г. м.: вы меня право попремногу одолжілі ізъясненіямі вашімі, не оставляя і самыхъ мѣлкіхъ подробностей. Вы онымі хорошій кругъ здѣлалі, такъ что начавъ буквамі, імі і скончалі. Многімъ вы мнѣ, касаюшчімся до ортографіі, наполнілі голову: чегоради, я не удівляюсь, что вы моглі устать, пріісківая то новыя доказательства на старыя употребленія, то подтверждая новоі новымъ, то староі іноі показывая недѣйствітельнымъ въ новомъ обыкновеніі. Я вамъ крайно благодарствую за все сіі.

Но, г. м., вшче позвольте себя спросіть, кжелібъ вамъ дано было позволеніі, сію матéрію іздать въ народъ тісненіімъ; то въ какомъ бы вы іздать ея похотѣлі відѣ

Рос. Я точно такъ бы ея пустілъ въ свѣтъ, ка
съ вамі імѣлъ честь раѕговарівать, тожеть, нап
талъ бы ея раѕговоромъ; такъ что і іѕъ всѣхъ бы
шіхъ словъ ні одного не оставілъ.

Чуж. Помчадіте, г. м.! Что вы вадумалі! Кст
і мої всѣ рѣчі печатать! Я столько надѣлалъ по
шеній протівъ вашего явыка, что больше нѣл
впухъ меня ѕасмѣютъ. Развѣ вы не іѕволіте объ
мое імя, ілі всѣ мої погрѣшенія поправіть бл
воліте.

Рос. Ошібочекъ вашіхъ поправлять не буду,
утаю: однако нашову чужестраннымъ праведно.
желается такъ все сія пустіть въ печать, какъ
ствітельно мы говоріли, тожеть, беѕъ всякіхъ укр
ній, і вітіеватыхъ періодовъ: ібо пріродa раз
ра [1]) сего не терпітъ. Но вы напрасно боітес

---

[1] Нѣкто не несдавный вышѣшній пісатель, слѣдую
предаетъ прáвіла о стілѣ раѕговоровъ, говоря, что,
всякій стіль, въ которомъ много кудрей, есть непрія
такъ особліво раѕговорный. Его не одні токмо к
украшаютъ періоды, но наіболыше пріродное убра
неподобащчее дальныя вѣті. Раѕговоры съ веліковю
ностію начінаются нѣкоторымъ вымышленнымъ случ
который чемъ способнѣе подаетъ прістунъ къ намѣр
тѣмъ лучше і прістойнѣе. Но ежелі раѕговарівают
рѣчі долѣе надлежащчаго проіѕводятся въ немъ;
скуку пріводятъ онѣ чітающчаго: тогораді, часто п
редаютъ должно імъ говоріть, длятого что сія услаж
і слѣдовательно, частожъ надлежітъ воѕвращчаться к
лу. Не рѣткожъ сомнѣнія нѣкотороe, ілі вопросъ,
ютъ прістойный случай къ раѕговору: но дѣйствітел

смѣшенъ : вамъ, какъ чужестранному, всѣ будутъ снісходіть, зная, что чужому человѣку невозможно не погрѣшать, говоря не пріроднымъ языкомъ. Все такое, і инче другое премногое, грозітъ только мнѣ, какъ пріродно рускому. Всѣбъ вы карандаші переломалі, ежелібъ захотѣлі счіслітъ недостаткі, которые находіть будутъ въ моихъ сочіненіі.

Чуж. Не ужто вамъ не будетъ чувствітельно, какъ нѣкоторому Стоіку, когда васъ будутъ шчіпать то съ той, то съ другой стороны.

Рос. Сколько ні будетъ чувствітельно, но необходімо терпѣть должно, чтобъ іншчеі явіть не сталі вмѣсто шчіпиковъ.

Чуж. Чемъ же оні васъ порочіть станутъ, не можноль заранѣе угадать вамъ?

шій есть вопросъ длясего, буде онъ употребленъ кстаті, і іскусно. Чтожъ до связанія въ разговорѣ; оное есть преізрядное, которое вещі такъ между собою соедіняетъ, какъ подаетъ случай, смотря на послѣдніе разговарівающчаго слова. Сему роду стіля, разумные і острые рѣчі, прісловія, і полстішія, также не іздалека взятые Аллегоріі, Епіфонемы, і краткія заключенія, несказанную подаютъ красоту, і дѣлаютъ въ немъ пріправу. Я не для того объявляю сії правіла, чтобъ почваніться самому мною въ ніхъ ісправностію: я подлінно не смотрѣлъ на ніхъ, чегоради многажды і не-былъ согласенъ съ ними, хотя впрочемъ я іхъ прізнаваю самымі основательнымі. Правіломъ мнѣ было, моея пріроды устроітельство. Буде оно неісправное, какъ і не думаю, чтобъ ему во всемъ быть правому; то въ томъ моя віна, і себя не зашчішчаю. Однако, я другіхъ сімі остерегаю, а особліво учащчіхся, чтобъ оні не удалялісь отъ правілъ.

всѣхъ імѣюшчіхъ быть похулокъ на нашъ разговоръ. Но сумбуръ сей і шутку на-сторону. Я думаю, что ежелі вы подлінно такъ іздать намѣрены, какъ мы разговаріваλі, благоразумныя і просвѣшченныя особы могутъ справедліво негодовать на нашу плодовітость, длятого что, бессомнѣнія, можно было всѣмъ сімъ іzъясненіямъ быть весьма кратчайшімъ. Прітомъ, могутъ негодовать также і на угадыванія сія похулокъ на насъ, длятого что оно вѣтреноя, і пустоя.

Рос. Самая сушчая правда, г. м. Не такоя въ насъ во всѣхъ совершенство, чтобъ благорассудныимъ і просвѣщеннымъ особамъ, почітаемымъ какъ за своя достоінство, такъ непрезірающчімъ всеконечно і другіхъ, і прітомъ твердо увѣреннымъ объ общчей человѣческой слабості, чтобъ такімъ, говорю я, особамъ не найті чего къ поправленію въ чужіхъ сочіненіяхъ. Сіі, поістіннѣ, многія найдутъ прямыя погрѣшності въ нашемъ разговорѣ, которыхъ я предъ німі нікогда зашчішчать не буду; но кшче і крайно благодаріть імъ імѣю, ежелі оні мнѣ благоволятъ наставленія подать къ ісправленію моему впредь. Все іхъ рассужденія, длятого что оно всегда въ ніхъ непрітворноя, употреблю въ мою пользу: напомінанія іхъ будетъ мнѣ ненарушімымъ правіломъ въ сочіненіяхъ, і потшчусь, обрашчать іхъ нѣжный вкусъ въ сокъ і кровь во мнѣ, какъ говорітся.

Толікаго ученія, і толікія мудрості особы, не могутъ не увідѣть, что плодовітость наша въ разговорѣ длятого особліво была, что матерія его не токмо тошча і не сочна, но кшче і вся школьною растворена

номъ протівъ трехъ вдінствъ, *мѣста, времені і дѣйствія.* Словомъ, какъ превелікое множество моіхъ будетъ погрѣшеній; такъ бесчісленное і похуленія, котораго мнѣ всего невозможно прідумать.

Чуж. Посему, много будетъ і такіхъ, который порочіть васъ станутъ за то, что вы въ сей своей героіческой поемѣ, провою, какъ Телемакъ, сочіненной, не укрылі отъ дожжа Енея съ Дідоною въ пешчерѣ: ібо сіе преступленіе не протівъ Корнелія і Рапіна; но учінено протівъ главнѣйшаго ізъ рімскіхъ стіхотворцовъ Віргілія.

Рос. Однако, я не уповаю, чтобъ весьма многіі нашлісь такіі, которыібъ почлі сей нашъ обычій разговоръ за комедію, трагедію, оду, епопею, пѣсенку, ілі за оперу і потомубъ хулілі меня за то, что мы разговарівающчіі въ немъ не Арлекінъ, і не Брігелла наперснікъ его, ілі ужé не пастушóкъ і пастýшка: я больше думаю, что вдвалъ і одінъ сыщчется толь премудрый на меня крітікъ. Того раді, не сіхъ я боюсь наібольше; но нѣжно смыслящчіхъ сілу въ разговорѣ, которымъ не мы разговарівающчіі не імѣемъ понравіться, но нехорошство нашіхъ разговоровъ: ібо оні будутъ говоріть, что разговору должно быть натуральну, а іменно такому, какой былъ, прі всѣхъ удівітельныхъ похожденіяхъ, между скітающчімся рыцаремъ Донкішотомъ, і стремяннымъ его Саншею-Пансою. І потому непріятно імъ будетъ, что нѣтъ въ нашемъ разговорѣ ні едіныя епістоліі, сочіненныя прекраснымъ слогомъ, і къ отдавію надлежащчія Дулціней дю-Тобосо.

Чуж. Вы ужé меня перешчеголялі, отгадываніемъ

всѣхъ імѣюшчіхъ быть похулокъ на нашъ разговор
Но сумбуръ сей і шутку на-сторону. Я думаю, что
ежелі вы подлінно такъ іздать намѣрены, какъ мы
разговарівалі, благоразумныя і просвѣшченныя особы
могутъ справедліво негодовать на нашу плодовітость,
длятого что, бессомнѣнія, можно было всѣмъ
сімъ ізъясненіямъ быть весьма кратчайшімъ. Прітомъ,
могутъ негодовать также і на угадываніе сіе
похулокъ на насъ, длятого что оно вѣтреное, і пустое.

Рос. Самая сушчая правда, г. м. Не такое въ насъ
во всѣхъ совершенство, чтобъ благорассудливымъ і просвѣщеннымъ
особамъ, почітаемымъ какъ за свое достоінство,
такъ непрезірающчімъ всеконечно і другіхъ,
і прітомъ твердо увѣреннымъ объ общчей человѣческой
слабості, чтобъ такімъ, говорю я, особамъ не найті
чего къ поправленію въ чужіхъ сочіненіяхъ.
Сіі, поістіннѣ, многія найдутъ прямыя погрѣшності
въ нашемъ разговорѣ, которыхъ я предъ німі нікогда
зашчішчать не буду; но кшче і крайне благодаріть
імъ імѣю, ежелі оні мнѣ благоволятъ наставленія
подáть къ ісправленію моему впредь. Все
іхъ рассужденія, длятого что оно всегда въ ніхъ не
прітворное, употреблю въ мою пользу: напомінаніі
іхъ будетъ мнѣ ненарушімымъ правіломъ въ сочіненіяхъ,
і потшчусь, обрашчать іхъ нѣжный вкусъ въ
сокъ і кровь во мнѣ, какъ говорітся.

Толікаго ученія, і толікія мудрості особы, не могутъ
не увідѣть, что плодовітость наша въ разговорѣ
длятого особліво была, что матерія его не токмо тошча
і не сочна, но кшче і вся школьною растворена

горестiю, такъ что вкушающiи въ себѣ не имѣютъ прiятныя i слаткiя прiправы; прiлiчныя гражданскiмъ учтiвымъ рассужденiамъ: чего радi, i надлежало намъ часто отступать отъ сiлы дѣла, i вносiть посторонное, дабы нѣсколько развеселiть угрюмость содержанiя; а сiе самое i возрастiло, больше надлежащчаго, нашъ разговоръ.

Увiдятъ оныi просвѣщенныi людi, что я; iзданiемъ въ свѣтъ точныхъ нашiхъ словъ, тщался угодiть какъ тѣмъ, которымъ надобна будетъ одна сiла токмо вещчi; такъ i другiмъ, коi любятъ чiтать нѣчто забавное только, а не тонкостей iсполненное: но раздражатся онi, что i iхъ самiхъ нѣжность какъ всегда къ лучшему клонящчуюся, всепрiлѣжно старалiсь мы престерегать, соедiняя, сколько возможно, съ полезнымъ веселое, i услугою сею почтенiе наше iмъ засвiдѣтельствовать.

Чтожъ до угадыванiя нашего о будущчiхъ похуленiяхъ меня; можетъ лi отъ пронiцанiя тѣхже просвѣщченныхъ особъ утаiться, что угадывалi мы не разума лiшившiсь, но заблаговременно отвѣтствуя въ игрѣ вертопрашнымъ i тщеславнымъ охуждателямъ? Вѣдаютъ онi, что много i у насъ такiхъ мудрецовъ, которыi охуждаютъ, не зная прямо что онi охуждаютъ: такъ какъ многiiжъ iзъ сiхъ похваляютъ iногда бывшую въ храмѣ проповѣдь, а спросiвшему у нiхъ объ ученiи слова отвѣтствуютъ, *незнаю о чемъ говорено, только очень хорошо.* Сiхъ людей какъ хула смѣшна, такъ i похвала недѣйствiтельна. Что смѣха достойно, то гнушаясь i самому прiстойнѣе отражать.

Съ другой стороны, увiдятъ iскусныi, что разго-

вору нашему театръ былъ моя хіжінка, что въ ней насъ было только двое; і потому, моглі мы, не безъ прілічності, на уедіненіі такъ между собою разговарівать, какъ вамъ обоімъ друзьямъ угодно было. Чего, і какъ не говорітся тогда, когда нѣтъ, по прісловію, лішніхъ бревенъ? І понеже мы нічего того между собою не говорілі, котороe ілібъ стыдно было выговоріть, ілібъ вредно, ілібъ, напослѣдокъ, неложно: тогоралі, не сомнѣваюсь, чтобъ іскусный люді не заключілі, когда будутъ чітать всѣ точныя нашї слова, что нашъ разговоръ не далеко, по крайней мѣрѣ, отстаетъ отъ прілічності, положівъ обстоятельство нашего уедіненія.

У сіхъ людей і на прямыя мої неісправності такаяль будетъ крітіка, какая у первыхъ оныхъ? Обыкновенно она быть імѣетъ у добрыхъ твердая, мѣрная, учтівая, рассудітельная, полезная, ісполненная правоты, і преізобілующая наставленіямъ. Но у тѣхъ гнілая, ізлішная, вредная, тщеславная, злая, завітельная, прістрасная, скрежещущая ненавістію, і пѣнящаяся неістовствомъ. У сіхъ больше всегда уста отверсты на вопль: но у добродѣтельныхъ какъ благополучное чело преізбыточествуетъ однімъ праведнымъ і зрѣлымъ рассужденіямъ разума; такъ і рассмотрѣнія іхъ всегда съ благосклонною бываетъ тіхостію.

Чуж. Опамятуйтесь, г. м.; ілі ужé прібавьте къ вашему высокопаренію і Ціцероново сіе: [1]) *что такъ*

---

[1] Quid tam est commune, quam spiritus viuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? litus eiectis? Ita viuunt, dum

кстъ обичеѣ, какъ духъ оксіевымъ? Ѕемля мертвымъ? Море поиружаемымъ? Берегъ ізверженнымъ? Такъ (*отцеубійцы зашітыѣ въ кожаный куль, і брошенныѣ оксіеыѣ въ воду*) *оксівутъ, пока оксітъ сільны, что съ неба себѣ воздуху на дыханіе получать не могутъ: такъ уміраютъ, что кості іхъ къ землѣ не прікасаются: такъ утопаютъ, что нікогда омочіться імъ не можно: такъ напослѣдокъ ізвергаются, что мертвыѣ оні ні прі каменяхъ покойно не пребываютъ.* Что вамъ вздумалось употребіть такія словá прі мнѣ одномъ? А особліво Крітіку *преізобілующую наставленіямі*, і Крітіку *скрежещущую ненавістію, і пѣнящуюся неістовствомъ*: также і *благополучное чело преізбыточествующее зрѣлымъ рассужденіемъ*? Кто все сіе безъ негодованія стерпѣть можетъ въ разговорѣ, въ которомъ надобна только одна дружеская іскренность въ простотѣ? І понеже вы хотѣлібъ, іздать всѣ точныя нашi словá: тогоради, я васъ прошу, не печатать сего, что вы мнѣ теперь толь веліколѣпно ізволілі говоріть. Крітіка і *преізобілующая наставленіямі, съ благосклонною тіхостію*, справедліво можетъ перемѣніться *въ преізбыточествующую опорочіваніемъ*, что вы толь высоко залетѣлі подъ небеса, і паче съ устремітельнымъ жаромъ, который холоднѣе всякія зімы: она і меня, по правдѣжъ, пошчадіть не дол-

---

possunt, vt ducere animam de caelo non queant: ita moriuntur, vt eorum ossa terra non tangat: ita iactantur fluctibus, vt numquam abluantur: ita postremo eiiciuntur, vt ne ad saxa quidem mortui conquiescant.

Ціц. за Секст. Росц. Амер. чісл. 72.

жна, думая, что і вамъ сего не отговарівалъ. Но чтб ужé оная дѣлать імѣетъ, которая, по вашему, *скрежещетъ, і пъётся?* Нѣтъ, г. м., не ізвольте сего іздавать: я, поістіннѣ не іграя, не хочу съ вамі терпѣть напрасно отъ обѣіхъ оныхъ Крітікъ.

Рос. Подумайте, г. м., і самі, імѣетелі вы прічіну за сіе гнѣваться. *Я* подлінно знаю, что вы поучены реторікѣ: тогораді, толковано вамъ въ ней, что, по Арістотелевой ораторіі, во всякой ораціі въ началѣ *учтівая трусость,*[1]) въ средінѣ *дѣло,* [2]) а въ окончаніі *возбужденія страстей* [3]) первенствуютъ. Тогораді, чемъ іньімъ возбуждаются въ заключеніі стрáсті, какъ не веліколѣпными і высокопарнымі словамі? Мыбъ іспортілі всю нашу орацію, ежелібъ *я* прі окончаніі нашея матеріі, толь веліколѣпно не вознесся, такъ что всѣбъ Крітікі справедлівѣе моглі сказать, что наша орація не по формѣ: нѣтъ де въ ней высокія і сільныя подвіжності сердцамъ.

Я прітомъ прімлю смѣлость і попенять на васъ, длятого что вы меня подсмѣялі Ціцерономъ непрілічно, а іменно, взявъ словá, которыя онъ употребілъ въ ораціі за Секста-Росція *въ утвержденіі* своимъ. Мы ужé въ *заключеніе* вступілі нашея ораціі: тогораді, хотябъ вамъ і посмѣяться надомною Ціцероновою высокостію, однакобъ надлежало взять его слóва также іzъ заключенія какóва, напрімѣръ сіі последнія, ізъ окончанія его за Аннія-Мілона [1]) *васъ прошу і*

---

[1]) Ἦθος. [2]) Λόγος. [3]) Πάθος.

[1] Vos oro obtestorque, iudices, vt in sententiis ferendis, quod sentietis, id audeatis. Vestram virtutem, iusti-

молю, о! судії, да сіи́те вершіте сіе дѣло не обинуясь такъ, какъ вы самі въ себѣ рассуждать будете. Вашу непорочность, правосудіе, вѣрность, повѣрьте мнѣ, тотъ наіболше подтвердітъ імѣетъ, кто назначеніемъ судей каждаго із васъ предобраго і премудраго, і совершенно велікодушнаго ізбрать потщался. Ежелібъ вы сімі толь пріличными словамі поігралі надомною; то какъ бы господамъ Крітікамъ не сказать, что куда де сей іноземецъ разуменъ!

Чуж. Умілостівітесь, г. м.; какую мы орацію говорілі, ілі говорімъ? Разговарівамъ мы і теперь, да только подружескі, і въ уедіненії просто: а особліво, я нігдѣ не возлеталъ.

Рос. Правда; разговоръ нашъ не орація: однако онъ шелъ нѣкоторымъ образомъ по всѣмъ частямъ ораціі. Было въ немъ, *мнѣ я, что вы, о! судії, удівляетесь.*[1]) Было также, *Но чтобъ вамъ способнѣе понять.*[2]) Было і то, чему краткому быть должно, а іменно, *Трі вещі, по моему мнѣнію,*[3]) і прочія. Было, і гдѣ разуму надлежітъ себя показать, токсть, *Что за человѣкъ! Молотчікъ лі поврежденныхъ нравовъ?*[4]) Было напослѣдокъ, что і прістрастія возбуждать должен-

---

tiam, fidem, mibi credite, is maxime probabit, qui, in iudicibus legendis, optimum, et sapientissimum, et fortissimum quemque legit.

Ціц. за Анн. Міл. чіс. 105.

[1] Credo ego vos, iudices, mirari.

[2] Atque vt facilius intelligere possitis. [3] Tres sunt res, quantum ego existimare possum. [4] Qui homo? adolescentulus corruptus?

ствуктъ, напрімѣръ: *Чего больше хочешь? Чегоради гоніішь? Чегоради нападаешь?* [1])

Чуж. Я сего, право, понять не могу, чего раді вы говоріте ізъ целыя Ціцероновы opaцii сіі слова́.

Рос. Какъ не можете понять? Сіе значітъ, что нашъ разговоръ імѣлъ также *екзордіумъ* ілі нача́ло, котороe я назову прі печатаніі вступленіемъ. Імѣлъ онъ нѣкоторый родъ і *пропозіціи*, ілі предложенія, когда я вамъ доносілъ, о расположеніі матéріі нашего разговора. Первая часть есть *наррація*, ілі повѣствованіе. Вторая нечто іное, какъ *конфірмація*, ілі самое доказательство. Третію какъ інако можно назвать, что не *конклузіею*, тоесть заключеніемъ? Въ семъ то я і вознесся толь высоко; а вамъ сіе не нравітся напрасно.

Чуж. Ізвініте, г. м.; я отъ всего сего рукі мою: какъ ізволіте. Однако смотріте, чтобъ за весь вашъ сей вымыселъ, не больше вамъ претерпѣть отъ *благосклонныя тіхості*, нежелі отъ *пынящчаюся прысканія*.

Рос. Ахъ зло! Въ такое вы меня прівелі состояніе, праведнымъ вашімъ сопротівленіемъ, что я ужé больше не могу вамъ не открыть того, что і самъ также чувствую о высокопарныхъ моіхъ оныхъ ізображеніяхъ. Я, какъ скоро іхъ выговорілъ, тотчасъ увідѣлъ, что оні не кстаті употреблены. Какой же есть способъ, возвратіть назадъ, что однажды вылетѣло? Сколько я ні старался оправдіть себя предъ вамі: но оправданіе мое только къ тому послужіло, что, мо-

---

[1] Quid vis amplius? Quid insequeris? Quid oppugnas?

жетъ быть, я і во всю мою жізнь інію слыть у васъ школьною только мухою.

Чуж. Тоесть, г. м., хотѣлось вамъ вывернуться; да і самі увідѣлі, что нікакъ нѐльзя. Таково то все недѣльное! сколько оно ні укрываетъ себя відомъ благопрістойности; но наконецъ прінуждено бываетъ скідать съ себя лічіну. Ага! Я і не відалъ, какъ ночь подкралась. Такъ то мы немношко побесѣдовалі! Но прі благодареніі вамъ должномъ, за все ваше пріятство, і учтівство, я ужѐ поднялся, і пріемлю смѣлость, взять свой отъ васъ абшітъ.

Рос. Не такъ вдругъ торопітесь, г. м.; ізвольте еще позабавіться у меня: время, кажется, не весьма позно.

Чуж. Нѣтъ, г. м.; часъ ужѐ есть въісходѣ десятый: да і правда, ізволіте на моіхъ часахъ відѣть. Какъ бы не попасть подъ караулъ.

Рос. Статошное ль дѣло! відятъ кто ідетъ добрый человѣкъ.

Чуж. Не толь способно распознать можно, коль вы думаете: і у бездѣльніка хѣра на лбу не напісано.

Рос. Однакожъ . . .

Чуж. Однакожъ, мнѣ время какъ дать вамъ покой, такъ і самому во своясі убраться.

Рос. Когда такъ; то больше волі вашей не протівлюсь. Но прітомъ покорнѣйше прошу, і впредь меня не оставлять посѣщеніемъ вашімъ.

Чуж. Наскучу, можетъ быть, г. м., такъ что і не раді вы мнѣ будете. Прошужъ, і ко мнѣ когда пожаловать: я ужѐ живу въ десятой лінѣе.

Рос. Ваше прісутствіе нікогда мнѣ протівно быть

не можетъ: а я не премiну iсполнiть мою должность, i отдамъ вамъ мой поклонъ, можетъ быть на нынѣшнiхъ дняхъ.

Чуж. Тѣмъ вы меня чувствiтельно обязать iзволiте. Засiмъ, г. м., оставайтесь съ Богомъ.

Рос. Благодарствую, г. м., что не iзволiлi погнушаться моею компанiею.

Чуж. Останьтесь же, г. м., прошу: далѣе не iзвольте ходiть: дальнii проводы, лiшнiя слёзы, говорiтся: я не сойду съ сего мѣста, пока вы не возвратiтесь.

Рос. Ето моя должность, г. м.: позвольте мнѣ быть въ ней iсправну.

Чуж. Воля ваша. О! г. м., i пшче! Iстiнно вамъ трудно: iзвольте возвратiться лiшшея ужé для меня.

Рос. Для мiлаго друга, семь верстъ не околiца, г. м.

Чуж. Попремногу одолжаете. Шчаслiва добрá ночь!

Рос. Покойныя i вамъ желаю!

Чуж. Ешче вы не возвратiлiсь! Прошу, хотя ужé тутъ стать: лучшебъ, право, безъ iзлiшнiхъ церемонiй. Но прошченiя прошу, до свiданiя.

Рос. Прошчайте, г. м., прошчайте! А каковá не мѣра, не помiнайте лiхомъ. Добрый путь, i въ добрый часъ!

АВТОРОВО ЗАКЛЮЧЕНІЕ.

Разговоръ сей былъ сочіненъ ешче въ 1747 годѣ, і уже тісненіемъ тогда проізводіться началъ. Пріложено было къ нему рассужденіе о всемъ Кіріловскомъ Алфавітѣ, сочіненное какъ отъ знатнаго, такъ і въ семъ дѣлѣ довольно іскуснаго человѣка. Оное сообшчено мнѣ отъ него въ прошедшемъ 1745 годѣ: а я было его изъясніль все довольными і надлежашчімі прімѣчаніями. Съ сімъ прібавленіемъ і хотѣлъ я тогда, получівъ позволеніе, іздать мой Разговоръ. Когдажъ началі его печатать, то первые тетраткі моея кнішкі былі въ Тіпографіі; а все прочее, до самаго конца, находілось у меня: сіежъ длятого, чтобъ нѣчто ешче въ той кнішкѣ поправіть, пока не дойдетъ дѣло і до всѣхъ по порятку тетратокъ.

Между тѣмъ, крайнее меня нешчастіе постігло: погорѣлъ я безъ остатку, такъ что не токмо сей разговоръ, но і всю прочую мою бібліотеку тотъ же огонь похітілъ. Всѣмъ вѣдомо злое сіе мнѣ пріключеніе, о которомъ печально мнѣ і нынѣ воспомінать: не могу я позабыть многіхъ бумажекъ безвозврату пропадшіхъ.

По прошествіі нѣкотораго времені отъ онаго злаго случая, началъ я пакі думать о семъ разговорѣ, толь наіпаче, что я обязанъ былъ даннымъ словомъ многімъ охотнікамъ; да і начальныхъ къ томужъ лістовъ

съ пять было ужé напечатано. Нéльзя было інако кго возвратіть ізъ огня, какъ токмо новымъ сочіненіемъ. Ітакъ, прінялся я пакі за него, съ велікою подлінно скукою, но прінялся. Жаль мнѣ было, что не осталось у меня также отъ пожару ні того рассужденія, котороe къ первому моему разговору пріложено было. Тогораді, просілъ я пісьмомъ онагожъ господіна, который то сочінілъ, чтобъ онъ пожаловалъ пакі мнѣ прісдалъ, ежелі есть у него спісокъ, оное свое о буквахъ рассужденіе, объявляя ему і на что, токсть, что я намѣренъ пріложіть его къ моему сочіненію о сей же матеріі. Іволілъ онъ прісдать требуемое мною, къ велікому моему порадованію; да і былъ я все въ томъ намѣреніі, чтобъ то рассужденіе пріложіть къ моему, і также ізъясніть прімѣчаніямі, какъ сіе і прі прежнемъ моемъ разговорѣ было здѣлано.

Но сочіняя вновь сей разговоръ, умножілъ я его нечувствітельно весьма больше протівъ перваго, такъ что і то, чему было надлежало быть въ прімѣчаніяхъ моіхъ на рассужденіе того Автора, все нашлось какъ въ самомъ содержаніі, такъ і въ прімѣчаніяхъ подъ чертою. Тогораді, ізлішнымъ ужé мнѣ показалось Прібавленіе: да і кніжкабъ моя съ німъ превзошла мѣру своего рода. Сія есть прічіна, чегораді я оное отставілъ.

Я твердо надѣюсь, что і оный іскусный господінъ не пріметъ сего въ досаду себѣ. Іволітъ онъ самъ увідѣть, когда сію кніжку удостоітъ своего прочтенія, что всѣ его сомнѣнія разрѣшены, также і всѣ небольшія і неважныя со мною несогласія ізъяснены, на его ль, больше сторону, ілі на мою, не пекусь; ізъ-

ясиены только такъ, какъ мнѣ основательнѣе казалось. Но сказать вобще, почітай я во всемъ съ німъ согласенъ: несогласія мои наіболыше касаются 1) до буквы (щ), которая у меня доказываетса, что она составлена отъ Кірілла, вѣроятно что іэъ коптіческаго Алфавіта, но достовѣрно за шт), а по выговору нашему она (шч) есть, а не (сч): буква (ч) не токмо (с), но і (з) і (ж), стоя́шчія предъ собою, превращаетъ въ (ш), і такъ сходствуетъ органомъ съ (ш), что сама часто мѣняется въ сію. Толь кій протівно разлученіе съ буквою (ш)! 2) Касается оно і до всѣхъ нашіхъ двугласныхъ, которыхъ онъ не хотѣлъ бы въ нашемъ Алфавітѣ чіслітъ і почітать за особые буквы, но пісать каждую нашу двугласную раздѣльно, напрімѣръ, вмѣсто (я) (іа), такъ і прочіе. Тоесть, по его мнѣнію. нѣтъ у насъ двугласныхъ, да однѣ токмо гласные.

Я доношу, что какъ первое оныхъ людей мнѣніе, іэъясненное мною въ прімѣчаніі подъ чертою, стран. 85, 86, есть не весьма основательно, длятого что оно содержітъ, что нѣтъ у нась гласныхъ, да только однѣ двугласные: такъ і сіе другое, хотя первому і діаметрально протівное. Подлінно, нѣтъ у насъ двугласныхъ собственно такъ называемыхъ: ібо двугласные нашi тѣжъ гласные, но гласные густые, і полуотверстые. Двугласными называются онѣ по начертанію, а не по выговору. Но какъ іэъ согласныхъ мяхкіе і твердые, особлівые імѣютъ фігуры; такъ і іэъ гласныхъ отверстые і полуотверстые долженствуютъ імѣть особлівыежъ: выговоръ сего требуетъ. Ортографія того господіна, что до двугласныхъ, былабъ не меньше діка очамъ нашімъ, сколько і странна вы-

говору: надлежалобъ, по кгó, слово сїе напрїмѣръ, ЯВЛЯЯСЯ, пїсать слѣдующчимъ образомъ: ІАВЛІАІА-СІА; тоесть, былобъ въ семъ словѣ восемь временъ, їлї складовъ, а обшчїй і чїстый нашъ выговоръ требуетъ їхъ токмо четыре. Но все сїе довольно їзъясненно въ самомъ разговорѣ.

Кажется мнѣ, что я нїчемъ не могу лучшїмъ заключїть сїю мою кнїшку, какъ словамї остроумнаго рїмскаго пїсателя Квїнтїлїана. Онї основательны разумомъ, красны сочїненїемъ, тверды совѣтомъ: словомъ, онї какъ нарочно сочїнены для сея моея кнїшкї. Скольнобъ мнѣ нї стараться: но лучшебъ кго нї выдумать, нї здѣлать нїкогда. Положены у него оныя въ 1 кнїгѣ, въ самомъ концѣ 7 главы наставленїй объОраторїї, і слѣдующчее гласятъ:

Quosdam fore, qui haec, quae diximus, parua nimium, et impedimenta quoque maius aliquid agendi, putent. Nec ipse ad extremam vsque anxietatem, et ineptas cauillationes descendendum, atque his ingenia concidi et comminui credo. Sed nihil ex grammatica nocuerit, nisi quod superuacuum est. An ideo minor est M. Tullius Orator, quod idem artis huius diligentissimus fuit, et in filio, vt in epistolis adparet, recte loquendi vsquequaque asper quoque exactor? Aut vim C. Caesaris fregerunt editi de ana-

logia libri? Aut ideo minus Messala nitidus, quia quosdam totos libellos non de verbis modo singulis sed etiam literis dedit? Non obstant hae disciplinae per illas euntibus, sed circa illas haerentibus.

Токсть:

Безъ сомнѣнія найдутся такіе особы, которые почітать імѣютъ все, что мы ні предлагалі, за самую мѣлочь, і за препятствіе къ проізведенію лучшаго і полезнѣйшаго. Поістіннѣ, я і самъ рассуждаю; что какъ не надлежітъ съ крайнею зоботою, і съ непрістойнымъ ухішчреніемъ, вступать въ тонкіе сіі подробності: такъ не должножъ і прітуплять імі разумы, раздробляя іхъ въ мѣлкіе части. Но съ другой стороны, нѣтъ нічего во всей грамматікѣ, котороe быдобъ кому нібудь когда во вредъ, развѣ только то, что ізлішное. Рассудіте, моглоль не поччастіться Ціцерону не быть толь велікімъ ораторомъ для сего, что онъ не токмо самъ къ сей наукѣ превелікое імѣлъ прілѣжаніе, но і сыну своему, какъ відно

ізъ его пісемъ, прі всякомъ случае і везде суровый былъ наставнікъ, врассужденіі чістаго выговора? Сілу Цесарева сочіненія, былъ въ состояніі істошчіть ізданные імъ объ аналогіі кнігі? Ілі прішелъ Мессала въ то, чтобъ ему быть не толь цветну і красну, понеже напісалъ онъ многіе кнішкі не о словахъ токмо, о каждомъ порознь, но і о буквахъ? Поверьте мне, не мешаютъ сіі наукі вверьхъ по ніхъ ідушчімъ, но медляшчімъ прі ніхъ сверьхъ потребы і пользы.

ТРИ РАЗСУЖДЕНІЯ

О

ТРЕХЪ ГЛАВНѢЙШИХЪ ДРЕВНОСТЯХЪ РОССІЙСКИХЪ

А именно

I. О ПЕРЬВЕНСТВѢ СЛОВЕНСКАГО ЯЗЫКА ПРЕДЪ ТЕВТОНИЧЕСКИМЪ

II. О ПЕРВОНАЧАЛІИ РОССОВЪ.

III. О ВАРЯГАХЪ РУССАХЪ, СЛАВЕНСКАГО ЗВАНІЯ, РОДА, И ЯЗЫКА.

сочиненныя

ВАСИЛЬЕМЪ ТРЕДІАКОВСКИМЪ.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

РАЗСУЖДЕНІЕ ПЕРВОЕ.

О

ПЕРВЕНСТВѢ СЛОВЕНСКАГО ЯЗЫКА ПРЕДЪ ТЕВТОНИЧЕСКИМЪ.

Двоякій родъ Славенскаго языка полагается въ Пісателяхъ нашихъ. Первый *Словенскій* отъ *слова* или *словесности;* и сей, по моему мнѣнію, есть первенствующій, какъ произведшій многіе языки въ послѣдовательныхъ [1]) Іафетеѳовыхъ племенахъ: но другій *Славенскій*, а сей уже отъ *славы*, который есть сынъ первородный Словенскаго языка, названный по славному военными дѣйствіями народу, употреблявшему оный.

---

[1]) Въ имени Іафетеѳа полагаю и (т) предъ (ѳ) для того, что всѣ Западные выговариваютъ его чрезъ одно (т) іафетъ: но букву (ѳ) оставляю для Греческаго правописанія токмо, какъ-то и въ нашей библіи зрится. Симъ образомъ будетъ у меня и за Ѳовеля Теовель, выговариваемый Тобаломъ и Тубаломъ; также и вмѣсто Ѳоргамы Теоргама, пишемый у Западныхъ Тогарма. Не инако буду я ставить и слово Скиѳъ, именножъ Скитеомъ, которое произносится Сцитомъ, гдѣ (ц) за (сце) латинское, есть (к) греческое. Сему моему писанію есть у насъ и примѣръ: ибо Гоѳовъ, выговариваемыхъ отъ Западныхъ Готами, многіе пишутъ Готеами.

По смѣшеніи языковъ при столпотвореніи, и въ отхожденіе родовъ отъ онаго, Магогское и Гамеритское племя не подалску, одно отъ другаго, отлучалось съ начала: требовало сего старшинство сыновъ Іафетовыхъ, для того что Гамеръ [1]) и Магогъ были, какъ извѣстно, два брата старшіе между собою въ разсужденіи всѣхъ прочихъ своихъ братовъ: младшимъ домовладычествамъ приличествовало удаляться въ окружности жребія въ разсѣяніе, а старшимъ оставаться еще близъ центра, и садиться всѣмъ на мѣста другъ отъ друга въ близости. Возможноль было, въ начинаніяхъ толь важныхъ и касающихся до всѣхъ вобще, не быть естественному порядку между большими, средними, и меньшими братами, когда естество по всюду наблюдаетъ преудивительный чинъ и въ самыхъ малыхъ своихъ дѣйствіяхъ? Итакъ, первымъ братамъ надлежало начинать необходимо послѣ всѣ предпріятія преселеній.

О семъ не токмо природный человѣческій удостовѣряетъ разумъ, но и пророческое писаніе сіежъ самое явственно внушаетъ. По Іезекіилю [2]), Гамерово мѣсто есть на сѣверъ отъ Іудеи; согласно тожъ и съ образомъ понятій, кои представляютъ, что сіе мѣсто есть на западъ, или на сѣверозападъ отъ Мидіи: ибо тотъ же Пророкъ описываетъ потомковъ Ѳоргамы (одного изъ сыновъ Гамеровыхъ, и по тому всеконечно жившихъ въ той же странѣ, въ коей и

---

[1] Гамеръ пишется Западными Гомеръ, а выговаривается какъ Гкомеръ.

[2] Гл. 48, ст. 6.

рое познали его Греки. Извѣстно, что Грекамъ он[illegible] тогда ужѐ сталъ быть лучше знакомъ, когда Скитоы, пришедши отъ Волги, не токмо Циммерійскими зем[illegible] лями завладѣли,-но и на верьхнюю Азію учинили на[illegible] паденіе. Было сіе за шесть сотъ за тритцать за де[illegible] вять лѣтъ до Христова Рожденія. Въ сіе точно вре[illegible] мя Греки ихъ подлиннѣе познали, какъ то и са[illegible] покойный Байеръ [1]) утверждаетъ; а слыша тѣ, что Скитоы, названные отъ единоязычныхъ безъ сомнѣ[illegible] нія Іафетоянъ, сами себя именовали Скитами, (о зна[illegible] меновании сего слова послѣ) и прозвали ихъ, по тол[illegible] кованію своего [2]) языка, или Скиоами, то есть, сви[illegible] рѣпыми [3]) отъ Скізесоаі или Скитами, то есть Бич[illegible] никами, или [4]) кожанниками отъ Скитосъ. Но Ген[illegible] селій [5]) праведно мнитъ, что Скитоы именовалися Скитами за долго прежде, нежели вѣдомы были Грекамъ.

И такъ, Скитоская самая отдаленная древность, не могла отъ мнѣнія Байерова помладѣть ни мало. Скит[illegible]

---

[1] Томъ III Хронолог. Скитоск. страи. 296 и 302.

[2] Равно какъ солдатство наше изъ Растъ-Тагъ нѣмец[illegible] каго слова, значащаго отдохновенія день, зделало по на[illegible] шему роздыхъ, неупотребительное прежде слово, согла[illegible] шающееся токмо звономъ съ Растъ-Тагъ: или какъ про[illegible] столюдины читаделлу, Италіянское слово, называютъ [illegible] своему чудодѣломъ для сходствамъ въ звонѣ.

[3] Томъ IV Истор. всеміри. съ Аглинск ки I гл. 12 [illegible] стран. 140 по Стефану Византійскому, Скитоовъ други[illegible] прозываютъ отъ гнѣвливости.

[4] Евстаоій къ Діонисію.

[5] Синопс. всеобщ. Филологіи стран. 406.

сія, да приновою себѣ Целларіевы слова въ познаніи древняго міра, въ самыя еще первыя времена пріобрѣла себѣ славу. Древнѣйшіе жители въ сей пространной землѣ, не токмо не были никогда покорены чужой державѣ, но сами, какъ въ Европѣ, такъ наипаче въ Азіи, владѣніе свое распространяли сильно, и чрезъ нѣсколько времени сію часть свѣта подвластною себѣ имѣли. Сіе разумѣть должно о полуденнѣйшей ея части; ибо о полунощной, или нынѣшней [1]) Сибири, въ древніе вѣки не было извѣстно многимъ.

Удивительно, чего ради Байеръ повѣсть Геродотову слышанную симъ Историкомъ отъ Понтійскихъ Грековъ, совершеннаго своего, какъ онъ самъ говоритъ, презрѣнія [2]) не удостояютъ: ибо она вся, какъ басня только сущая, такъ по басенному и утверждаетъ, но противъ его мнѣнія, древность Скитѳійскаго народа. Помянутый Грекъ, отецъ всѣхъ Историковъ

---

[1] Сибирскія Исторіи въ первомъ, и вѣроятно въ послѣднемъ Томѣ доводится, что имя Сибирь есть Татарское. Но я мню, что оно есть точію древнее Славенское, произходящее отъ сѣверъ, Сивирія или Северія. Буква (ѣ) въ слогѣ (сѣ) и нынѣ у простыхъ людей есть (си) сиверъ: можетъ быть, что буква (в) въ (веръ) измѣнена въ (б) послѣ Татарами, такъ равно какъ они тужъ букву (в) перемѣнили въ (б) выговаривая слово Волгаръ Болгаромъ. Весь восточный берегъ Волги населенъ былъ въ древности Словянами; селенія сіи были и за Камою. И такъ знали они по близости и о Сибири, и знавши и прозвали ея Сивиріею или Сибирью, то есть Сѣверною.

[2] Томъ III хронолог. Скиѳск. страи. 198.

отецъ ихъ) отправлявшихъ купечество съ Тиромъ въ Сиріи, чегобъ имъ невозможно было дѣлать, естьлибъ они жили за Мидіею, чрезъ которуюбъ имъ, какъ то весьма вѣроятно, проходить не попускаемо было. Чтожъ до Магога, то нѣтъ ни малаго сомнительства, чтобъ его поселенію не быть въ сосѣдствѣ съ Мосоховымъ и Ѳовелевымъ: ибо Іезекіиль [1]) возвѣщаетъ, что Мосохъ [2]) и Ѳовель были подвластны Гогу земли Магоговы. Но извѣстно, что Мосоховы и Ѳовелевы мѣста были между Чернымъ и Каспійскимъ моремъ, такъ что Гамеръ и Гамеритяне жили между Чернымъ и Средиземнымъ морями, ближе къ Черному; а Магогъ и Магогляне между Каспійскимъ моремъ и Чернымъ же, ближе нѣсколько къ Каспійскому.

Такая сихъ первобытныхъ поколѣній близость по мѣсту между собою, и слѣдовательно удобность ко взаимному сообщенію, къ томужъ и самое близкое сродство, не могли не произвесть единаго и общаго между ними языка: самый опытъ человѣческаго сообщенія сіе непреодолѣемо доказываетъ; а Писатели, объ единствѣ общаго языка у сихъ началородныхъ Іафетовыхъ племенъ, и свидѣтельствуютъ единогласно, какъ-то мы объявимъ ниже, да и утверждаютъ, что сей общій языкъ былъ у нихъ Скитескій. Слѣдовательно, народъ Скитескій не токмо долженствуетъ быть самый древній, но и первенствую-

---

[1] Гл. 38, ст. 2.

[2] Мосохъ по Европейски выговаривается Мосохъ и Мешехъ.

ній изъ Іафетовыхъ; что само собою непосредственно заключается.

Не было никогда и ни отъ кого приводимо подъ сомнѣніе, что языки Словенскій и Тевтоническій суть единаго кореня, и того предревняго: но который прежде изъ нихъ отъ него произрасъ, о семъ по нынѣ еще Писатели препираются. Я предпріемлю въ семъ первомъ разсужденіи показать съ довольною вѣроятностію, что Словенскій языкъ первенствуетъ предъ Тевтоническимъ. Сіе всякому правосердному читателю въ послѣдованіи будетъ, мню, ясно и несомнительно.

Однако, здѣсь не сего еще къ изъясненію поспѣшать должно, по чему называю я Скитескій языкъ, однимъ и общимъ съ начала Іафетескимъ племенамъ, и тотъ самый Словенскимъ отъ *слова*: но надобно прежде оправдиться предъ мнѣніемъ покойнаго Профессора [1]) Байера, утверждающаго Скитескій народъ не весьма древнимъ, и токмо за тысячу лѣтъ предъ походомъ на нихъ Даріевымъ, сыномъ Гистасповымъ, общество ихъ полагающаго, то есть, за тысячу за пять сотъ за четырнадцать лѣтъ прежде Рождества Христова, въ послѣднія времена Іераильтескія работы; также и не производящаго Скитеовъ отъ Магога.

Пускай будетъ, кому угодно, мнѣніе сіе нѣсколько вѣроятнымъ; но едвали можетъ кто ему слѣдовать: причины тому довольно многія, и довольно

[1] Томъ I, о началѣ и первѣйшихъ Скитескихъ мѣстахъ.

твердыя. Нѣтъ почитай ни единаго важнаго Писателя, который бы не называлъ Скиѳовъ древнѣйшимъ [1]) народомъ, и не производилъ бы ихъ отъ Магога. Многіе также суть и изъ церковныхъ Отцевъ, и изъ новыхъ знаменитыхъ Авторовъ, кои на семъ точно мнѣніи утверждаются. Древность и важность Іосифа [2]) Іудеанина, превозмогли въ семъ обще у всѣхъ. Сіежъ содержитъ не токмо единъ, такъ называемый, Іосифъ Бенъ [3]) Горіонъ, но и почти всѣ Іудеи. Сему слѣдуетъ [4]) Іеронимъ, Ѳеодоритъ, Августинъ, Евстафій и Беда. На семъ утверждается Бошартъ [5]), Юній, Леклеркъ, [6]) Патриццій, и [7]) Пезронъ. Сіе напослѣдокъ внушаетъ намъ и Шетгеній въ разсужденіяхъ своихъ, и Генселій [8]) точными словами утверждаетъ. Толико свидѣтельствъ, могутъ ли не превѣсить единаго мнѣнія Байерова? Сверьхъ всѣхъ, и самъ покойный Байеръ не таитъ, что ученые мужи въ извѣстіяхъ [9]) Треву́лтінскихъ, [10]) мнѣ—

---

[1] Древностей кн. I гл. 7.

[2] Томъ IV, Всемірныя Исторіи съ Аглинскія на Французскій переведенныя, кн. I гл. 12.

[3] Том. IV, Всемірныя Исторія съ Аглинскія стран. 107 въ примѣчаніи подъ (а).

[4] На X главу бытія.

[5] Фалегъ кн. IV, глава 38

[6] На главу X бытія.

[7] Древностей Цeлтическихъ глава 3.

[8] Въ Синопсисѣ всеобщія Филологіи о языкахъ Европейскихъ глава 3, стран. 397.

[9] Томъ III Хронолог. Скиѳск. стран. 297.

[10] Мемоаръ де Треву memoires de Trevoux.

скаго моря, то есть, Скиѳы, именованъ былъ отъ тѣхъ же Греческихъ Историковъ, то Саками, то Мессагетами, хотя первое изъ сихъ именъ единственно принадлежитъ до Целтовъ, для того что мы тѣхъ находимъ тамъ при Гамеритахъ [1]) у древнихъ Географовъ.

Но и въ разсужденіи сего преодолѣла всеобще вѣрность Іосифа Іудеанина производящаго Целтовъ отъ Гамера, какъ Скиѳовъ отъ брата его Магога; такъ что, всѣ вобще церковные Отцы, и нынѣшніе достовѣрные Писатели неразгласно сіе мнѣніе содержатъ. Довольная и намъ причина къ восиріятію Іосифова преданія на различеніе Скиѳовъ отъ Целтовъ, и на приписаніе самыя глубокія древности Скиѳамъ. Полагаю, за тѣмъ и я Скиѳовъ народомъ, а Целтовъ, прозванныхъ такъ вѣроятно отъ единоязычныхъ, другимъ; однако не отчуждаю ихъ отъ взаимнаго сродничества, и первыхъ ихъ селеній взаимножъ не отдаляю. Состояніе, въ какомъ тогда была вселенная, не позволяло удалиться однимъ отъ другихъ. Но когда число ихъ умножилось, то нужно стало тогда уже разширяться далѣе. И есть причина помышлять, что имѣли они сообщеніе посредствомъ рѣкъ, коихъ по брегамъ ставили свои кибитки. Когдажъ далѣе зашли въ Европу, то кажется, что они шли станицами, и не мѣшались одни съ другими; ибо что болѣе приближались они къ сѣверу; то и видимъ мы Гамеритовъ шедшихъ на лѣво, и разсѣвающихся нечувствительно на западъ къ Поль-

---

[1] У Птолом. Страбон. и у другихъ.

рое познали его Греки. Известно, что Грекамъ онъ тогда ужè сталъ быть лучше знаемъ, когда Скитеы, пришедши отъ Волги, не токмо Цимерійскими землями завладѣли,-но и на верьхнюю Азію учинили нападеніе. Было сіе за шесть сотъ за тритцать за девять лѣтъ до Христова Рожденія. Въ сіе точно время Греки ихъ подлиннѣе познали, какъ то и самъ покойный Байеръ [1]) утверждаетъ; а слыша тѣ, что Скитеы, названные отъ единоязычныхъ безъ сомнѣнія Іаѳетовянъ, сами себя именовали Скитами, (о знаменованіи сего слова послѣ) и прозвали ихъ, по толкованію своего [2]) языка, или Скиеами, то есть, свирѣпыми [3]) отъ Скізесеаі или Скитами, то есть Бичниками, или [4]) кожанниками отъ Скитосъ. Но Гензелій [5]) праведно мнитъ, что Скитеы именовались Скитами за долго прежде, нежели вѣдомы были Грекамъ.

И такъ, Скитеская самая отдаленная древность, не могла отъ мнѣнія Байерова помладѣть ни мало. Скит-

---

[1] Томъ III Хронолог. Скитеск. страи. 296 и 302.

[2] Равно какъ солдатство наше изъ Растъ-Тагъ нѣмецкаго слова, значащаго отдохновенія день, здѣлало по нашему роздыхъ, неупотребительное прежде слово, соглашающееся токмо звономъ съ Растъ-Тагъ: или какъ простолюдины читаделлу, Италіянское слово, называютъ по своему чудодѣломъ для сходствамъ въ звонѣ.

[3] Томъ IV Истор. всеміри. съ Аглинск кн I гл. 12, стран. 140 по Стеѳану Византійскому, Скитеовъ другіе прозываютъ отъ гнѣвливости.

[4] Евстаѳій къ Діонисію.

[5] Синопс. всеобщ. Филологіи стран. 406.

сія, да прiовою себѣ Целларіевы словà въ познаніи древняго міра, въ самыя еще первыя времена пріобрѣла себѣ славу. Древнѣйшіе жители въ сей пространной землѣ, не токмо не были никогда покорены чужой державѣ, но сами, какъ въ Европѣ, такъ наипаче въ Азіи, владѣніе свое распространили сильно, и чрезъ нѣсколько времени сію часть свѣта подвластною себѣ имѣли. Сіе разумѣть должно о полуденнѣйшей оя части; ибо о полунощной, или нынѣшней [1]) Сибири, въ древніе вѣки не было извѣстно многимъ.

Удивительно, чего ради Байеръ повѣсть Геродотову слышанную симъ Историкомъ отъ Понтійскихъ Грековъ, совершеннаго своего, какъ онъ самъ говоритъ, презрѣнія [2]) не удостояютъ: ибо она вся, какъ басня только сущая, такъ по басенному и утверждаетъ, но противъ его мнѣнія, древность Скиѳскаго народа. Помянутый Грекъ, отецъ всѣхъ Историковъ

---

[1] Сибирскія Исторіи въ первомъ, и вѣроятно въ послѣднемъ Томѣ доводится, что имя Сибирь есть Татарское. Но я мню, что оно есть точно древнее Славенское, происходящее отъ сѣверъ, Сивирія или Северія. Буква (ѣ) въ слогѣ (сѣ) и нонынѣ у простыхъ людей есть (си) сиверъ: можетъ быть, что буква (в) въ (веръ) измѣнена въ (б) послѣ Татарами, такъ равно какъ они тужъ букву (в) перемѣнили въ (б) выговаривая слово Волгаръ Болгаромъ. Весь восточный берегъ Волги населяемъ былъ въ древности Словянами; селенія сіи были и за Камою. И такъ знали они по близости и о Сибири, и знавши и прозвали ея Сивиріею или Сибирью, то есть Сѣверною.

[2] Томъ III хронолог. Скиѳск. страи. 198.

по Цицерону, объявляетъ намъ, что когда Геркулесъ вступилъ въ Скитоію, не обитаемую еще, и отъ трудовъ своихъ тамъ заснулъ; тогда волы его или кони, разбредшись пропали. Пробудившись, началъ онъ ихъ тамъ искать по всюду. Въ то время свидѣлось съ нимъ чудовище, бывшее по поясъ женою, а отъ пояса змією. Сія красавица обѣщала ему пропадшее у него сыскать, буде онъ ея возлюбитъ. Герой не отрекся отъ дѣла, да и пребывалъ съ нею, пока она зачала во утробѣ. На конецъ, родила она трехъ сыновъ Агатирса, Гелона, и Скитоа [1]). Послѣдній сей и младшій изъ всѣхъ, былъ первымъ царемъ Скитоійскимъ, и носилъ оставленную отъ отца своего золотую чашу, висящую съ ременнаго или кожанаго пояса, какъ-то и всѣ по немъ [2]) цари сіе самое дѣлали, въ знакъ Геркулесова отродія.

Въ прочемъ, коль ни мастита есть ветхость дней Скитескихъ; однако нѣтъ въ Исторіи Священнаго Писанія ни имени Скитоовъ, ни званія Цельтовъ; обоихъ сихъ праотеческими именами называетъ Писаніе Гамеромъ и Магогомъ. Но все сословіе какъ древнихъ Историковъ, церковныхъ Отцевъ, такъ и знатныхъ новѣйшихъ Авторовъ, означаетъ ихъ тѣми именами, и другими именами. Скитоы называются у нихъ и Цельтоскитоами, и Сарматами, и Мессагетами, и Иссседонами, и Аримаспами, и прочими почитай неисчетно разными: а Целты Гомеритами, Ко-

---

[1] Стофан. Византійск. Скитоы отъ Скитоа, сына Праклієва, то есть Геркулесова.

[2] Геродотъ кн. III.

скаго моря, то есть, Скиѳы, именованъ былъ отъ тѣхъ же Греческихъ Историковъ, то Саками, то Массагетами, хотя первое изъ сихъ именъ единственно принадлежитъ до Целтовъ, для того что мы тѣхъ находимъ тамъ при Гамеритахъ [1]) у древнихъ Географовъ.

Но и въ разсужденіи сего преодолѣла всеобще вѣрность Іосифа Іудеанина производящаго Целтовъ отъ Гамера, какъ Скиѳовъ отъ брата его Магога; такъ что, всѣ вобще церковные Отцы, и нынѣшніе достовѣрные Писатели неразгласно сіе мнѣніе содержатъ. Довольная и намъ причина къ воспріятію Іосифова преданія на различеніе Скиѳовъ отъ Целтовъ, и на приписаніе самыя глубокія древности Скиѳамъ. Полагаю, за тѣмъ и я Скиѳовъ народомъ, а Целтовъ, прозванныхъ такъ вѣроятно отъ единоязычныхъ, другимъ; однако не отчуждаю ихъ отъ взаимнаго сродничества, и первыхъ ихъ селеній взаимножъ не отдаляю. Состояніе, въ какомъ тогда была вселенная, не позволяло удалиться однимъ отъ другихъ. Но когда число ихъ умножилось, то нужно стало тогда уже разширяться далѣе. И есть причина помышлять, что имѣли они сообщеніе посредствомъ рѣкъ, коихъ по брегамъ ставили свои кибитки. Когдажъ далѣе зашли въ Европу, то кажется, что они шли станицами, и не мѣшались одни съ другими; ибо что болѣе приближались они къ сѣверу; то и видимъ мы Гамеритовъ шедшихъ на лѣво, и разсѣвающихся нечувствительно на западъ къ Поль-

---

[1] У Птолом. Страбон. и у другихъ.

ворятъ-ли тѣ Авторы объ одномъ токмо народѣ, имѣвшемъ разныя имена, или о двухъ различныхъ, да токмо сродственныхъ? Естьли говорятъ о двухъ; то подлинно они ихъ страннымъ образомъ совокупно слили; присвояя имена, мѣстá, и дѣянія одному, которыя въ прочемъ принадлежатъ до другаго: а сіе самое и ввергаетъ насъ въ густую темноту, когда о Скитѳахъ, и когда намѣреніе ихъ было предлагать о Целтахъ?

Однако, въ семъ токмо нѣтъ большаго мрака и сомнѣнія, что Геродотъ [1]), Птоломей [2]) и [3]) Юстинъ означили Скитѳовъ, возвратившихся [4]) въ Азію, нѣкоторыми извѣстными именами, и приписали имъ селенія и дѣлá, кои, буде прилѣжнѣе изслѣдовать, принадлежатъ точно къ Целтамъ или къ Гамеритамъ, выгнаннымъ отъ Скитѳовъ изъ Европы [5]). Древній Географъ [6]), весьма исправный и достовѣрный, намъ объявляетъ, что первыя Греческія Историки именовали Скитѳами и Цельтоскитѳами всѣхъ жителей въ сѣверныхъ странахъ, хотя и не безъизвѣстно, [7]) что знатная изъ сихъ жителей часть, были Целты, или Гамериты. Прибавляетъ онъ въ тойже самой книгѣ, что народъ, жившій по другую сторону Каспій-

---

[1] Кни: I и IV.
[2] Географ. Кн. VI. глав. 11 и 13.
[3] Кн. I. глав. 8.
[4] Бейер. изъ Геродот. том. II. о Циммеріан. стран. 423.
[5] Онъ же о Циммеріан. стран. 419.
[6] Страбон. Географ. Кн. II.
[7] *Позрон.* древност. Цельтическ. глав. 3.

скаго моря, то есть, Скитоы, именованъ былъ отъ тѣхъ же Греческихъ Историковъ, то Саками, то Месагетами, хотя первое изъ сихъ именъ единственно принадлежитъ до Целтовъ, для того что мы тѣхъ находимъ тамъ при Гамеритахъ [1]) у древнихъ Географовъ.

Но и въ разсужденія сего преодолѣла всеобще вѣрность Іосифа Іудеанина производящаго Целтовъ отъ Гамера, какъ Скитоовъ отъ брата его Магога; такъ что, всѣ вобще церковные Отцы, и нынѣшніе достовѣрные Писатели неразгласно сіе мнѣніе содержатъ. Довольная и намъ причина къ восиріятію Іосифова преданія на различеніе Скитоовъ отъ Целтовъ, и на приписаніе самыя глубокія древности Скитоамъ. Полагаю, за тѣмъ и я Скитоовъ народомъ, а Целтовъ, прозванныхъ такъ вѣроятно отъ единоязычныхъ, другимъ; однако не отчуждаю ихъ отъ взаимнаго сродничества, и первыхъ ихъ селеній взаимножъ не отдаляю. Состояніе, въ какомъ тогда была вселенная, не позволяло удалиться однимъ отъ другихъ. Но когда число ихъ умножилось, то нужно стало тогда уже расширяться далѣе. И есть причина помышлять, что имѣли они сообщеніе посредствомъ рѣкъ, коихъ по брегамъ ставили свои кибитки. Когдажъ далѣе зашли въ Европу, то кажется, что они шли станицами, и не мѣшались одни съ другими; ибо что болѣе приближались они къ сѣверу; то и видимъ мы Гамеритовъ шедшихъ на лѣво, и разсѣвающихся нечувствительно на западъ къ Поль-

---

[1] У Птолом. Страбон. и у другихъ.

шѣ, къ Венгріи, къ Германіи, къ Франціи, и къ Гишпаніи: а въ тожъ время Скиѳы держались прямо на востокъ къ Россіи, къ Татаріи, даже до Китая, а можетъ быть и далѣе.

Симъ образомъ вся Европа, и большая часть Азіи населены славными сими двумя народами. Цѣлая почитай Европа занята Целтами или Гамеритами, отъ самаго конца Гишпаніи, до Скиѳіи въ Европѣ на востокъ; а часть Азійская, отъ сихъ мѣстъ до Хіны; такъ что оба сіи народы распространялись отъ десятаго градуса западныя долготы даже до осьмаго восточныя, на 162 градуса распростертіемъ; а по ширинѣ отъ сорокового до Арктическаго круга, на 26 градусовъ съ половиною отъ Юга къ Сѣверу. Не знаю, которому изъ сихъ народовъ праведнѣе отдается первенство: Моисей [1]) приписываетъ большинство Гамеру Іафетову сыну; но Іезекіиль [2]) главность присвояетъ Скиѳійскому Князю, называя начальствовавшаго въ Скиѳахъ именемъ [3]) Росъ. Къ томужъ, всѣ почитай языческіе [4]) Писатели предпочитаютъ [5]) Скиѳовъ Целтамъ, и старшинство тѣмъ предъ сими подтверждаютъ.

---

[1] Бытія гл. 10 ст. 2.

[2] Іезекіиль гл. 38 ст. 2, 3 гл. 39 ст, 1.

[3] Росъ, произносится по Еврейскому изглашенію Рошъ.

[4] Том. IV. Всемірн. Истор. съ Агліиск. стран. 108.

[5] Великое предразсужденіе о первенствѣ и верьховности Скиѳовъ предъ Целтами есть и въ семъ, что взята тѣми правая рука въ шествіяхъ, и что шли они на востокъ, имѣя всегда предъ лицемъ солнце, и какъ будто къ нему приближаясь.

Какъ-то-ни-есть; толькожъ я утверждаю, что у Потомковъ отъ сыновъ Іафетеовыхъ, то есть у Скитеовъ и Целтовъ, по смѣшаніи языковъ, первенствующій языкъ былъ [1]) единъ и общій, именножъ Скитескій, которому точно надлежало быть, Словенскому отъ слова, и который въ послѣдующія времена по различію мѣстъ, прехожденій, смѣтеній, и раздѣленій, отъ единаго своего корення, многими сродственными и сходственными разрасся древесами, и столькими сихъ древесъ вѣтьвьми и отрасльми расхинулся, сколько слышится нынѣ языковъ во всѣхъ западныхъ и сѣверныхъ земляхъ, а отъ части и въ восточныхъ. Не по догаткамъ, и ниже на тщетныхъ доводахъ основавшись, сіе я предлагаю; но утвердившись на вѣрныхъ засвидѣтельствованіяхъ, и на истинныхъ произведеніяхъ реченій. Должно имѣть всегда въ памяти, что Скитеія была страна самая пространная, частію Азіатическая, а частію Европейская.

Объ единомъ и общемъ Скитеійскомъ языкѣ, свидѣтельствуетъ вопервыхъ Годофредъ [2]) Генселій говоря: «Древнѣйшій языкъ, всѣмъ Европейцамъ общій, называется Скитеійскій. Свидѣтельствуетъ тожъ самое и Кирхмайеръ [3]) предлагая: «Общій гласъ «Скитеійскій, Готеамъ, Гуннамъ, Сарматамъ, Аланамъ, Таврискамъ, Гепидамъ, Германцамъ, и всѣмъ

[1] Авторы Всемірныя Исторіи, съ Аглинскія, именно сказываютъ въ томѣ IV, на страницѣ 141, что Целтическій языкъ съ начала самаго не разнился съ Скитескимъ.

[2] Въ Синопсис. всеобщ. Филолог. стран. 404.

[3] Въ Параллел. XII язык. Скитео-Целто Европейскимъ.

«прочимъ Целтамъ, есть сродственъ». Давно уже [1]) Прашій доказалъ, пиша противъ Рудбекія, что «языкъ «Скитоскій и Целтическій, есть не различенъ, но «единъ и тотъ же. А Скитоскій народъ, по всей Ев«ропѣ разсѣявшійся, почитай на безчисленныя пле«мена раздѣлился». «Но они однако подъ четырмя «именами всѣ содержатся: ибо или Целтами, или «Гуннами, или Сарматами, или напослѣдокъ Іллиріа«нами назывались. Подъ именемъ Целтовъ разумѣ«лись Германцы или Тевтоны, Галлы, Британцы, «Батавцы, Гишпанцы, и прочіи: но подъ Герман«скимъ паки именемъ Свевы, Готоы, и многіи, у Та«цита описанные были. Въ Гуннахъ за едино слѣ«довали Авары, Аланы, Тораки, Даки, и прочіи. Сар«матамъ причислялись Мосхи, Слави, Чехи и Лехи: «Іллиріанамъ присвояются Далматы, Кроаты, Расцы, «Сербы, Сарабы, и прочіи.»

Не иное разумѣетъ и [2]) Стіернгелмій Шведъ, когда признаваетъ, что всѣ Европейскіи народы, въ древнія времена Скитоами нарицались, говоря слѣдующее: «Сіе первое Ноевыхъ потомковъ племя, при «сихъ мѣстахъ (Арменіи) вообще Скитоами нарицае«мо было; въ чемъ всѣ согласны между собою Ис«торики: и по тому имя сіе при Іафетеовыхъ потом«кахъ также, и оттуда на ближнія мѣста, а отсюду «въ самую Европу расширяющихся, постоянно, и на

---

[1] Въ разсужден. о Германическ. Начал. Латинск. языка, и у Генсол. во всеобщ. Филологіи.

[2] Въ Анти клувер. стран. 87 и у Генсел. во всеобщ. Филолог.

«многія времена осталось. Не инымъ званіемъ и сами «сначала Германцы, и всѣ обще сѣверныя Европы «обитатели различаемы были до тѣхъ поръ, какъ «Греки и Латины изъ Варваровъ (такъ они всѣхъ «прочихъ величали) себя выключили; а Варваровъ «сихъ по томъ на Скитѳовъ и Целтовъ, и на смѣ«шанныхъ Целтоскитѳовъ раздѣлили. Основательно и [1]) Горній пишетъ, именно мнѣніе мое, какъ будто заблаговременно подтверждая: «Явно, что у Тѳрас«кановъ, Скитѳовъ, или Гетовъ, и у Амазонокъ, единъ «и тотъ же былъ языкъ; да и безъ сомнѣнія у всѣхъ «сперва самаго западныхъ Скитѳовъ. По томъ уже «какъ новыя народы произошли, такъ и языки ме«жду собою различились.» Однако, прилагаю я, такъ они различились, что многія первобытныя слова, какъ увидимъ ниже, въ себѣ удержали.

Самъ Баіеръ, Скитѳской древности противоборникъ, не могъ, истинною преодолѣнный внутренно, не признать древняго, общаго и первѣйшаго языка, когда увидѣлъ, что рѣки, по большой части, или Расъ, или Росъ, или Русъ называемы были. Правда; онъ говоритъ, что сходство сіе изъ древняго и общаго языка (не Скитѳскаго, но) къ Скитѳамъ проистекло: однако какой бы онъ языкъ древнимъ, общимъ, и первымъ быть ни разумѣлъ, прежде всѣхъ къ Скитѳамъ оно, и по его разумѣнію, притекло. Мы полагаемъ съ мудрыми [2]) писателями Всемірныя Исторіи, что оный первобытный языкъ, который въ

---

[1] Въ предисловіи на Боксгорнов.. начал.

[2] Том. I. Істор. всемірн. съ Аглинск. 278.

«прочимъ Целтамъ, есть сродственъ». Давно уже [1]) Прашiй доказалъ, пиша противъ Рудбекiя, что «языкъ «Скитескiй и Целтическiй, есть не различенъ, но «единъ и тотъ же. А Скитскiй народъ, по всей Ев«ропѣ разсѣявшiйся, почитай на безчисленныя пле«мена раздѣлился». «Но они однако подъ четырмя «именами всѣ содержатся: ибо или Целтами, или «Гуннами, или Сарматами, или напослѣдокъ Iллирiа«нами назывались. Подъ именемъ Целтовъ разумѣ«лись Германцы или Тевтоны, Галлы, Британцы, «Батавцы, Гишпанцы, и прочiи: но подъ Герман«скимъ паки именемъ Свевы, Готеы, и многiи, у Та«цита описанныя были. Въ Гуннахъ за едино слѣ«довали Авары, Аланы, Теракi, Даки, и прочiи. Сар«матамъ причислялись Мосхи, Слави, Чехи и Лехи. «Iллирiанамъ присвояются Далматы, Кроаты, Расцы, «Сербы, Сарабы, и прочiи.»

Не иное разумѣетъ и [2]) Стiернгелмiй Шведъ, когда признаваетъ, что всѣ Европейскiя народы, въ древнiя времена Скитеами нарицались, говоря слѣдующее: «Сiе первое Ноевыхъ потомковъ племя, при «сихъ мѣстахъ (Арменiи) вообще Скитеами нарицае«мо было; въ чемъ всѣ согласны между собою Ис«торики: и по тому имя сiе при Iафетеовыхъ потом«кахъ также, и оттуда на ближнiя мѣста, а отсюду «въ самую Европу разширяющихся, постоянно, и на

---

[1] Въ разсужден. о Германическ. Начал. Латинск. языка, и у Генсел. во всеобщ. Филологiи.

[2] Въ Анти клувер. страи. 87 и у Генсел. во всеобщ. Филолог.

«многія времена осталось. Не инымъ званіемъ и сами «сначала Германцы, и всѣ обще сѣверныя Европы «обитатели различаемы были до тѣхъ поръ, какъ «Греки и Латины изъ Варваровъ (такъ они всѣхъ «прочихъ величали) себя выключили; а Варваровъ «сихъ по томъ на Скитоовъ и Целтовъ, и на смѣ«шанныхъ Целтоскитѳовъ раздѣлили. Основательно и [1]) Горній пишетъ, именно мнѣніе мое, какъ будто заблаговременно подтверждая: «Явно, что у Ѳрас«канъ, Скитѳовъ, или Гетовъ, и у Амазонокъ, единъ «и тотъ же былъ языкъ; да и безъ сомнѣнія у всѣхъ «сперва самаго западныхъ Скитѳовъ. По томъ уже «какъ новыя народы произошли, такъ и языки ме«жду собою различились.» Однако, прилагаю я, такъ они различились, что многія первобытныя слова, какъ увидимъ ниже, въ себѣ удержали.

Самъ Байеръ, Скитѳской древности противоборникъ, не могъ, истинною преодолѣнный внутренно, не признать древняго, общаго и первѣйшаго языка, когда увидѣлъ, что рѣки, по большой части, или Расъ, или Росъ, или Русъ называемы были. Правда; онъ говоритъ, что сходство сіе изъ древняго и общаго языка (но Скитѳскаго, но) къ Скитѳамъ пристекло: однако какой бы онъ языкъ древнимъ, общимъ, и первымъ быть ни разумѣлъ, прежде всѣхъ къ Скитѳамъ оно, и по его разумѣнію, притекло. Мы полагаемъ съ мудрыми [2]) писателями Всемірныя Исторіи, что оный первобытный языкъ, который въ

---

1 Въ предислов. на бакгсгорнов.. начал.

2 Том. I. Істор. всемірн. съ Аглинск. 278.

рое познали его Греки. Известно, что Грекамъ онъ тогда ужѐ сталъ быть лучше знаемъ, когда Скиѳы, пришедши отъ Волги, не токмо Циммерійскими землями завладѣли,-но и на верьхнюю Азію учинили нападеніе. Было сіе за шесть сотъ за тритцать за девять лѣтъ до Христова Рожденія. Въ сіе точно время Греки ихъ подлиннѣе познали, какъ то и самъ покойный Байеръ [1]) утверждаетъ; а слыша тѣ, что Скиѳы, названные отъ единоязычныхъ безъ сомнѣнія Іаѳетоянъ, сами себя именовали Скитами, (о знаменованіи сего слова послѣ) и прозвали ихъ, по толкованію своего [2]) языка, или Скиѳами, то есть, свирѣпыми [3]) отъ Скізесѳаі или Скитами, то есть Бичниками, или [4]) кожанниками отъ Скитосъ. Но Генселій [5]) праведно мнитъ, что Скиѳы именовались Скитами за долго прежде, нежели вѣдомы были Грекамъ.

И такъ, Скиѳская самая отдаленная древность, не могла отъ мнѣнія Байерова поиладѣть ни мало. Скит-

---

[1] Томъ III Хронолог. Скиѳск. стран. 296 и 302.

[2] Равно какъ солдатство наше изъ Расть-Тагъ нѣмецкаго слова, значащаго отдохновенія день, здѣлало по нашему роздыхъ, неупотребительное прежде слово, соглашающееся токмо звономъ съ Расть-Тагъ: или какъ простолюдины читаделлу, Италіянское слово, называютъ по своему чудодѣломъ для сходствамъ въ звонѣ.

[3] Томъ IV Истор. всеміри. съ Аглинск ки I гл. 12, стран. 140 по Стефану Визатійскому, Скиѳовъ другіе прозываютъ отъ гнѣвливости.

[4] Евстаѳій къ Діонисію.

[5] Синопс. всеобщ. Филологіи стран. 406.

сія, да присвою себѣ Целларіевы слова въ познаніи древняго міра, въ самыя еще первыя времена приобрѣла себѣ славу. Древнѣйшіе жители въ сей пространной землѣ, не токмо не были никогда покорены чужой державѣ, но сами, какъ въ Европѣ, такъ наипаче въ Азіи, владѣніе свое распространяли сильно, и чрезъ нѣсколько времени сію часть свѣта подвластною себѣ имѣли. Сіе разумѣть должно о полуденнѣйшей оя части; ибо о полуночной, или нынѣшней [1]) Сибири, въ древніе вѣки не было извѣстно многимъ.

Удивительно, чего ради Байеръ повѣсть Геродотову слышанную симъ Историкомъ отъ Понтійскихъ Грековъ, совершеннаго своего, какъ онъ самъ говоритъ, презрѣнія [2]) не удостояютъ: ибо она вся, какъ басня только сущая, такъ по басенному и утверждаетъ, но противъ его мнѣнія, древность Скитѳійскаго народа. Помянутый Грекъ, отецъ всѣхъ Историковъ

---

[1] Сибирскія Исторіи въ первомъ, и вѣроятно въ последнемъ Томѣ доводится, что имя Сибирь есть Татарское. Но я мню, что оно есть точно древнее Славенское, произходящее отъ сѣверъ, Сивирія или Сиверія. Буква (ѣ) въ слогѣ (сѣ) и понынѣ у простыхъ людей есть (си) сиверъ: можетъ быть, что буква (в) въ (веръ) измѣнена въ (б) послѣ Татарами, такъ равно какъ они тужъ букву (в) перемѣнили въ (б) выговаривая слово Волгаръ Болгаромъ. Весь восточный берегъ Волги населенъ былъ въ древности Словянами; селенія сіи были и за Камою. И такъ знали они по близости и о Сибири, и знавши и прозвали ея Сивиріею или Сибирью, то есть Сѣверною.

[2] Томъ III хронолог. Скитеск. страи. 198.

по Цицерону, объявляетъ намъ, что когда Геркулесъ вступилъ въ Скитоію, не обитаемую еще, и отъ трудовъ своихъ тамъ заснулъ; тогда волы его или кони, разбредшись пропали. Пробудившись, началъ онъ ихъ тамъ искать по всюду. Въ то время свидѣлось съ нимъ чудовище, бывшее по поясъ женою, а отъ пояса змїею. Сїя красавица обѣщала ему пропадшее у него сыскать, буде онъ ея возлюбитъ. Герой не отрекся отъ дѣла, да и пребывалъ съ нею, пока она зачала во утробѣ: На конецъ, родила она трехъ сыновъ Агатирса, Гелона, и Скитоа [1]). Последнїй, сей и младшїй изъ всѣхъ, былъ первымъ царемъ Скитоїйскимъ, и носилъ оставленную отъ отца своего золотую чашу, висящую съ ременнаго или кожанаго пояса, какъ-то и всѣ по немъ [2]) цари сїе самое дѣлали, въ знакъ Геркулесова отродїя.

Въ прочемъ, коль ни маститa есть ветхость дней Скитоскихъ; однако нѣтъ въ Исторїи Священнаго Писанїя ни имени Скитоовъ, ни званїя Цельтовъ, обоихъ сихъ праотеческими именами называетъ Писанїе Гамеромъ и Магогомъ. Но все сословїе какъ древнихъ Историковъ, церковныхъ Отцевъ, такъ и знатныхъ новѣйшихъ Авторовъ, означаетъ ихъ тѣми именами, и другими именами. Скитоы называются у нихъ и Цельтоскитоами, и Сарматами, и Массагетами, и Исседонами, и Аримаспами, и прочими почитай неисчетно разными: а Целты Гомеритами, Ко-

---

[1] Стефан. Византїйск. Скитоы отъ Скитоа, сына Праклїева, то есть Геркулесова.

[2] Геродотъ кн. III.

меріанами, Камаріанами, Хамаріанами, Циммеріанами, Цимбріанами, Цимбрами, Галатами, Галлами, Титанами, Саками и Цельтиберіанами. Въ разсужденіи сего, преизрядно, для того, что основательно, умствуетъ, говоря моимъ переводомъ, Ролленъ [1]), несравненный Исторіографъ Французскій, что «Святое «Писаніе, которое не тщалось объ удовольствованіи «любопытства, но о возвращеніи благочестія, чрезъ «сіи небольшіе лучи свѣта оставляетъ насъ въ глу«бокой нощи; что до всего прочаго въ Исторіи, ко«торая можетъ взята быть изъ языческихъ Писа«телей.

Но почерпая и изъ сихъ, трудно, и токмо что возможно опредѣлить, былиль Скиѳы и Целты единъ народъ, или разный, хотя и способно доказать можно, что съ самаго начала, имѣли они единъ общій языкъ, названный Писателями Скиѳскимъ, а отъ меня Словонскимъ: ибо Целты и Скиѳы превесьма смѣшаны между собою въ Исторіяхъ древнихъ. Причина сему, что языческіе Писатели въ такомъ были затрудненіи, и толь въ великомъ отъ различія именъ ихъ, отъ прехожденія на разныя мѣста, и отъ военныхъ дѣйствій въ разныхъ Азійскихъ и Европскихъ краяхъ, а особливо отъ сходства и близости названій, коими они прейменовали въ Азіи и въ Европѣ страны, городы, горы, и рѣки, когда вгоняли другъ друга съ поля, и взаимно сами на ономъ поселялись; отъ сего всего, говорю я, толикую они имѣли трудность, что превесьма неудобно знать, го-

---

[1] Древчія Исторіи Том. II. стран. 268.

менитое и ...ое сходство между Целтическимъ. Греческимъ, Латинскимъ, Арапскимъ, Персидскимъ, Нѣмецкимъ, и нѣкоторыми другими языками. Отъ сего справедливо заключить можно, что народы говорившіи сими языками, были или поколѣнія, или разселенцы отъ Г... ...ъ они говорили языкомъ, пока н... ...воими братами, и не смѣшались съ ...ι, а симъ и повредили свой древ... ...ι діалектами, храня впрочемъ зна... ...первородныхъ. Но мы довольно, ...азали многими свидѣтельствами, ч... ...зыкъ, бывъ одинъ и тотъ же съ Скитескимъ, самъ по томъ произшолъ отъ него, и слѣдовательно, по моему, отъ Словенскаго первѣйшаго: Болгары всеконечно говорили издревле Словенскимъ языкомъ; а Степенная наша, при лѣтѣ отъ мірозданія 6475-мъ, отъ Рождестважъ 967-мъ, и утверждаетъ, что они Скитеы, и что первое ихъ имя, Козары.

Всякому любопытному отверста есть дверь къ разсужденію, о сходствѣ сихъ языковъ такъ, какъ покажется вѣроятнѣе: мнѣ едино токмо первенство Скитескаго, и единство съ самаго начала Словенскаго съ Целтическимъ у сердца. Сіе и ближае къ предложенію моему, и полезнѣе всему Россійскому народу. И по истиннѣ, единъ былъ съ самого начала, у Іафетескихъ племенъ, Скитескій съ Целтическимъ языкомъ, то есть, единъ былъ издревле, но по смѣшеніи, Словенскій. Доказываютъ сіе самыя первыя имена Скитеовъ и Целтовъ. Чтожъ знаменуетъ Скитеъ? Скитеъ есть *СКИТЪ;* и слѣдовательно, Скитеы суть СКИТЫ отъ

скаго моря, то есть, Скиоы, именован был от тех же Греческих Историков, то Саками, то Массагетами, хотя первое из сих имен единственно принадлежит до Целтов, для того что мы тех находим там при Гамеритах [1]) у древних Географов.

Но и в разсуждении сего преодолела всеобще верность Iосифа Iудеанина производящаго Целтов от Гамера, как Скитоов от брата его Магога; так что, все вобще церковные Отцы, и нынешние достоверные Писатели неразгласно сие мнение содержат. Довольная и нам причина к восприятию Iосифова предания на различение Скитоов от Целтов, и на приписание самыя глубокия древности Скитоам. Полагаю, за тем и я Скитоов народом, а Целтов, прозванных так вероятно от единоязычных, другим; однако не отчуждаю их от взаимнаго сродничества, и первых их селений взаимнож не отдаляю. Состояние, в каком тогда была вселенная, не позволяло удалиться одним от других. Но когда число их умножилось, то нужно стало тогда уже разширяться далее. И есть причина помышлять, что имели они сообщение посредством рек, коих по брегам ставили свои кибитки. Когдаж далее зашли в Европу, то кажется, что они шли станицами, и не мешались одни с другими; ибо что более приближались они к северу; то и видим мы Гамеритов, шедших на лево, и разсевающихся нечувствительно на запад к Поль-

[1] У Птолом. Страбон. и у других.

Скиөы, произошло отъ [1]) Шетенъ или Шютенъ, то есть, отъ стрѣлянія изъ лука. Позволено и Геродоту было, по слуху отъ Понтійскихъ Грековъ, назвать Скиөовъ отъ перваго Скиөійскаго Царя, именемъ Скиөа. Но мы больше имѣемъ права толковать ихъ отъ скитанія, какъ отъ сущаго Словенскаго имени, для того что безъ всякаго слову сему принужденія; что всякъ искусный чувствуетъ. Какъ Греки дѣлаютъ наглость имени сему своимъ 'Скυθεσθαι, такъ и Тевтонцы онымъ своимъ же Шутенъ или Шицень. Но мы, какъ природной нашей рѣчи, не показываемъ ни малаго насилія. Чтожъ до Геродотова Скиөа, хотя и очень древняго; то сей есть сущій нашъ Бова Королевичь, да простится мнѣ сравненіе, имѣющій впрочемъ больше вещественности, нежели Геродотовъ Скиөъ: ибо Скиөъ сей, по странному своему рожденію, есть токмо Греческая Басня, имяемъ только Скита инстинствующая.

Чтожъ суть и Целты? Ежели послушать [2]) Грековъ; то они суть всадники или конники, отъ [3]) Келетаи, или Келетои или Келтои. Но буде повѣрить [4]) Германцамъ; то Целтъ есть воинъ, или мужъ храбрый отъ [5]) Гелтъ. Изрядно только и толкую инако прося и себѣ въ равномъ семъ случаѣ благосклоннаго попущенія, и доношу, что Целтъ есть по сло-

---

[1] Томъ IV. Истор. Всемір. съ Агглинск. стран. 140.
[2] Гомера и Пиндара.
[3] Келетаі, Келетоі, Келтоі.
[4] Гонсол. въ Синопсис. всеобщ. Филолог. стран. 407.
[5] Helt.

венски Желтъ, а Целты слѣдственно, желтыі, то есть народъ свѣтлорусый. Не спорю, всякъ съ перваго слуха скажетъ, что я уже теперь присиливаю Целта, быть Словенскимъ Желтымъ. Но всякъ же, когда позволитъ далѣе меня послушать, уповаю, что со мною согласится. Целтъ пишется по Римски чрезъ Латинское (с); а сіе (с) Латинское, вмѣсто (к) Греческаго, предъ (е), древніи Римляне произносили не це, но че, какъ то и нынѣ еще Італіанцы дѣлаютъ сіе: ибо древніи Римляне уподоблялись своимъ произношеніемъ Греческому, а Греки слогъ (ке) выговариваютъ не прямо (ке), но между (ке) и (че). Съ другія стороны, буквы наши ж, ч, ш, суть одного органа; такъ что, одна за другую часто подмѣняется. И такъ, Греки въ словѣ Келти, вмѣсто Словенскаго (же), не имѣя сего звона, положили (ке), выговариваемое между (ке), и (че); а древніи Римляне, слѣдуя Греческому правописанію, начали то писать чрезъ (с), произносимое (че) предъ (е). Слѣдовательно, Келты, Челты, или Шелты, суть не что-иное, какъ-токмо, по единству органа, ЖЕЛТЫ

Истинну мою подтверждаетъ [1]) и Бошартъ, оный повсюду въ Европѣ мужъ славный за глубокоесвое ученіе, да и по достоинству. Онъ производитъ слово Целта отъ Еврейскаго ХАЛАТЪ; а именемъ симъ называется по-Еврейски шафранъ, то есть цвѣтокъ желтый, для того что у Целтовъ, какъ-говоритъ онъ, желтыя волосы, по большой части, были. Чтожъ до нѣмецкаго Гелта: вмѣсто Целта; то совершенное развращеніе въ

[1] Фалег. Кн. III. глава 6.

произведенія всякъ чувствовать ясно возможетъ: ибо Гелтъ, написанный Римскими буквами чрезъ (g), и произносимый также, есть точножъ по Словенски Джелтъ или Желтъ отъ цвѣта, а не воинъ отъ промысла; такъ что, Германцы со всѣмъ не право производятъ Целта отъ своего Гелта, пишемаго чрезъ (h), для того что Греческое письмя (k) въ Келтѣ, соотвѣтствуетъ Римскому или (c), или (g), а не (h), которое-есть-не-буква, но токмо знакъ отущаемаго духа; а рѣчь Келти, или Челти или Джелти, или Желти, начала быть пишема Греческими писменами у Грековъ, и Латинскими у Римлянъ, за премножество лѣтъ прежде, нежели у Германцовъ. Теперь достовѣрно заключаю, что Скитѳы именовались Скитами отъ Скитанія, а Целты желтыми отъ свѣтлорусаго цвѣта волосъ, точно однимъ Словенскимъ языкомъ, хотя и были два разныи народа, токмо по братству сродныи.

Посмотримъ, какъ-и-еще самыи древніи Скітѳы назывались. Гелонъ есть Челонъ, тоесть Челистый: ибо (ге), у древнихъ Римлянъ съ Греческаго произносилось какъ (же), и по тому одного Органа съ (че). Агатірсъ есть Окодыржъ, тоесть, Окодержъ отъ надсмотра или надзора. Отъ Таргітая, чрезъ преложеніе писменъ Дрогидая Скітѳскаго вождя, какъ-дающаго станицамъ своимъ дороги, или какъ водящаго ихъ по дорогамъ родились три сына, именножъ, Ліпоксаісъ, Арпоксаісъ, и Колаксаісъ. Первый есть Лѣпоша отъ Лѣпоты: ибо Греки букву (кси) произносили иногда какъ (т), а иногда какъ два (сс), въ чемъ имъ и древніи Римляне слѣдовали; а о семъ из-

лишно есть приводить свидѣтельства: знають довольно сіе знающіи. Вторый, Ярпеша отъ яраго или скораго пѣшеходства. Третіи, Колаша отъ колесницы, кола или колеса имѣющія. Отъ Колаксаіса произошли Паралаты. тоесть. Перелеты или Бурелеты. Отъ Ліпоксаіса Авхаты, тоесть, Обхваты, для того что какъ (а) часто мѣняется на (о), такъ у Грековъ и (в) за Римское (б). Отъ Арпоксаіса Катіары и Траспіи: а значатъ они: ходы яры, и Деразбіи, одни отъ стремительнаго шествія, а другіи отъ дранія и разбиванія на битвахъ. Геты, суть Четы, тоесть, станицы или общества. Тіссагеты, Дюжечеты, тоесть, сильныя люди. Мессагеты, Мѣсточеты; тоесть, общества преходящія по мѣстамъ. Упсуіаны, Обчеяны, тоесть, общники. Аргипеи, или Арджипеи, о-рчи-баи, тоесть о рѣчи баятели или сказатели-дѣльнаго и справедливаго. Іссядоны, ищедомы; или изъ-за-Тоны, тоесть, изъ-за-рѣки пришедшіи. Арімаспы, яры машбы отъ яраго маханія на бою. Грифы или Грипы, Крыпы; тоесть, крѣпкіи и скупыи люди. Но довольно и сихъ для произведенія.

Въ прочемъ, Геродотъ [1]) объ нихъ объявляетъ, что-имъ-всѣмъ вобще имя было, сколоты. Чтожъ сіе, буде не по-Словенски ЖОЛОТЫ, или золоты, и по тому золотыи? Ибо, по произведенію отъ Еврейскаго корения, значитъ слово сіе господствующаго, какъ-то-утверждаютъ ученыи [2]) мужи. Но господствующіи.

---

[1] Кн. IV. гл. 7.

[2] Генсел. въ Сіnопсіс. Филолог. стран. 406. и Байеръ. том. III. въ хронолог. Скігет. стран. 296.

къ свѣтлаго и великаго рода все-
му, и Скиѳы обще себя называли
вносходству, тоесть, великими го-
причина помышлять, что золотая
ь называли, и которая прежде-сего
къ берегѣ Волги, имяновала может
точно Сколотами или золотою, но
скому языку, оставшемуся у нея не
ловѣ, но и во многихъ, какъ-то видно
отъ Персидскаго языка, и слѣдова-
скаго и Партеянскаго.
торыхъ именъ произвесть не можно,
асностію, отъ Словенскаго; то надле-
то тѣ имена перешли черезъ толь мно-
всячески не могли они не повредиться.
которыя изъ нихъ явно суть Греческія,
во переводъ съ Словенскаго по крайней
семъ числѣ суть Гиппофаги, Конеядцы;
ги, человѣкоядцы; Гиппоподы, Коненоги;
ты, Конестрѣлки; Оспы, Яичники; Номa-
ын жители; Гамаксобіи, въ телѣгахъ пре-
; Меланхлены, чернокавтанники, и прочіи.
сомнѣнія, чтобъ Сарматы не были Скиѳы,
Словенскибъ говорили: Геродотъ [2]) свидѣ-
етъ именно, что Сарматы не разнились ни

ло однако статься, что они всѣ на все себя на-
Полотами, или Жолотами, тоесть Золотыми, не
гу, но по жолтости своего цвѣта или по свѣтлору-
ибо сіе достовѣрно, что и само золото названо отъ
о цвѣта; жолото, жолто, жалто, желто.
и. IV.

нало съ Скітоами въ своемъ языкѣ, законѣ, и въ обыкновеніяхъ, и что они произошли отъ Скітовъ, сочетававшихся съ Амазонками. Но что значитъ имя сіе; того еще не выведено понынѣ съ довольною вѣроятностію. Нѣкоторыя производятъ Сарматъ отъ Сарнотеа, Симова въ шестомъ колѣнѣ внука. Но Сарматы были Скітовы; и потому должно имъ произойти отъ Іафетескихъ племенъ. Греки называютъ [1]) ихъ Савроматами отъ [2]) ящеричныхъ глазъ. Но Греки какихъ именъ, для нѣжности своего слуха, не превращаютъ? У нихъ и Малхъ, есть Порфірій; и [3]) Істархъ, Персеполь; и Азаргаддонпулъ, [4]) произносимый безъ огустительныхъ буквъ Зардоннулъ, Сардапалъ; и что-не-по-своему языку? Въ прочемъ, Шеттеній въ началахъ Россійскихъ книгъ, что Сарматовъ имя есть сокращенное отъ Савроматтовъ не Греческихъ, но Целтіческихъ, вмѣсто Саброматтовъ (или Саблеметовъ), значащихъ Саблебійцевъ, отъ слова Сабръ (Сабля), и метать. Маттанъ убивать.

---

1 Том. IV. Істор, Всеміри. съ Аглинск. стран. 141.

2 Сіпопс. или кратк. описан. стран. 10. IV-тое издан.

3 Газофілак. язык. Персідск. стран. 283. По догадкѣ путешественника Шардени, Персеполю, древнимъ Перскимъ языкомъ, надлежало называться Фарсъ Абадъ или Парсъ-Абадъ. Ежели было такъ; то Греческое слово есть точный переводъ съ Перскаго: ибо Абадъ, съ древнѣйшаго Скітескаго обыдъ, на старинномъ Персидскомъ значитъ городъ. Нынѣ развалины его называются Тогелъ-Монаръ, или Челъ-Мінаръ, тоесть, сорокъ столповъ.

4 Хрістоф. Целлар. Істор. Всеобщ. стран. 13 о дѣлахъ Ассірійск. изъ Хрістіан. Шотан. изъ част. II, бібліотек. Священ. Істор. стараг. завѣт.

С[illegible]ятся авторы, утвердившіися на [1]) Пліній предлагающемъ, что Сарматы словутъ Мидскими потомками, и купно на [2]) Юстінѣ свидѣтельствующемъ, что языкъ Партѳянскій смѣшанъ былъ съ Скітѳскимъ и Мидскимъ, которыи положили, что Сарматы, похожіи много, по ихъ, [illegible]нъ, произошли [3]) отъ Мидянъ, и что имя [illegible]но съ [4]) Халдеійскаго ШЕАРЪ-МАД[illegible]тки отъ Мидянъ. Но мы ни чего не [illegible]ердить, ниже прямо разгласиться въ [illegible]сего. Подлинно, имя Партѳянъ значи[illegible]ъ или на Словенскомъ языкѣ [5]), Изганнни[illegible]ого мы думаемъ, что они, бывши выгнаны отъ своихъ земляковъ, вошли вооруженною рукою въ Мидію, а Мидяне и прозвали ихъ Партами или Пертыми, тоесть, выпертыми или выгнанными.

Помышляется нѣкакъ и мнѣ, что имя-Сарматъ не происходитъ ли отъ Словенскаго Царметъ; то есть, отъ человѣка умѣющаго превосходно метать изъ лука: слово Царь, употребляется у насъ иногда, сверьхъ вѣнценоснаго самодержца, знаменованіемъ великости и превосходства. Въ семъ точно разумѣ и говорится: Царь-колоколъ, Царь-градъ, Царь-дѣвица, и Царь-бобы. Не знаю, не лучшель будетъ другая слѣдующая догадка. Геродотъ повѣствуетъ, что Сарматы произошли отъ Скитѳовъ и Амазонокъ. Но и другіи

[1] Кн. VI. гл. 7.
[2] Кн. XLI.
[3] Мела кн. III гл. 4 и индѣ.
[4] Бошарт: кн. III глав. 14.
[5] Пезрон. древност. гл. 4.

Авторы пишутъ, что Амазонки пребывали съ супружниками своими чрезъ одинъ только мѣсяцъ; такъ что, родившихся потомъ дщерей оставляли онѣ у себя, а сыновъ отдавали отцамъ, что и по Геродоту. Полагаю, что сіе было тогда, когда уже Скитѳовъ довольно переправилось за Волгу, называемую ими Расъ, и сокращенно Ра; а Амазонки жили по Дону. Можетъ статься, что молоды и Скитѳчески, пребывая съ переправившимися своими отцами, а матерей не видя, спрашивали отцовъ, гдѣбъ ихъ матери были? Но отцы имъ и сказывали: ЗА-РА-МАТИ, тоесть, матери ихъ живутъ за Волгою; отъ чего-тѣ-дѣти-и прозваны Зараматами, или Скитѳами, имѣющими своихъ матерей за Волгою на западъ.

Превеликая оная степь, коя между Волгою и Яикомъ и за Яикомъ, далеко къ Востоку и къ Сѣверу, до самыя Камы простирающаяся, еще и за Каму, на косй безспорно пребывали Скитѳы, и которая понынѣ, у Абулгазі-Баядуръ-Хана, называется Кафджакъ, или Кипчакъ, что есть-иное, какъ-суще по-Словенски Ковшакъ? Названа, да и весьма вѣроятно, по народу, носившему на кожаномъ поясѣ повѣшеный ковшъ. Видѣли уже мы Геродотову повѣсть о Скітоскихъ царяхъ, носившихъ чашу, висящую съ ременнаго пояса. Подлинно, первый ихъ царь, имянемъ Скитѳъ, есть баснословный; но ничто не опровергаетъ, чтобъ Скітоскому обыкновенію, носить ковшъ, повѣшенный съ кожаныя опояски, не быть истинному.

Дивно, коль Греки Словенскія имена Амазонокъ, прехрабрыхъ Скитѳійскихъ женъ по Історіи, иска-

зили правописью своею, знаменованіемъ, и окончаніями; такъ что едва остался въ нихъ слѣдъ Словенскаго толка. Лебедь, славная царица Амазонская, или по Польски Ламбедь, прозменована: отъ Грековъ Ламбедо и Лампето: Морвежа, тоесть морская башня или столпъ, названа Марфесія; Гордара, тоесть гордая и осанистая, Ортара: Энтавона, тоесть Тавонящая или громогласная, Антіопа; Губалюта, или велерѣчивая, наречена Гіполита: Менелюба, тоесть, меня любящая, или мнѣ любезная, Меналіппа; Пентасила, тоесть, напятая или напреженная сила, Пентесілеа; Даластра или Деластра, тоесть жена въ дѣлахъ острая, или данная сестрою, Талестріа.

Но и сами онѣ всѣ вобще разглашены отъ Грековъ Амазонами, тоесть, безсосечными; а въ подтвержденіе сему знаменованію, сплетена и басня, по Греческому тогдашнему праву, что-будтобъ онѣ себѣ прижигали единъ сосецъ, дабы имъ способнѣе было изъ-лука стрѣлять, но другіи оставляли для воздоенія своихъ порожденіи. Что за безчувственность не по естеству, и совокупно жалость природная, прекословящіе себѣ взаимно! Однако, какъ-небыли онѣ всѣ не женами, такъ не былижъ и безсосечными, да и не прижигали и не отрѣзывали себѣ отнюдъ сосца: сеи есть токмо Греческій вымыслъ, чтобъ имя Амазоны, согласить съ лишенною сосца. Были онѣ подлинно не Амазоны по-Гречески, но Омужоны по-Словенски, то есть, были онѣ жены мужественные, и Омужоными какъ себя сами, такъ и другія равно ихъ называли. Итакъ, никто ужа, инится, съ Дасіеромъ (переведшимъ Плу-

тарховыхъ знаменитыхъ мужей, тома I, страницы 75-тыя, въ примѣчаніи, подъ числомъ 155-тымъ) возглашать съ удивленіемъ не будетъ, [1]) какъ-бы могли быть Греческія имена у Скитѳовъ? ибо Греки, Скітѳскія природныя имена сами изволили превратить собою, и здѣлать Греческими.

Посмотримъ любопытствуя, и увидимъ, что прочія имена и Целтіческихъ также народовъ, какъ и Скитѳскихъ, суть Словенскія. Гамеріты именуются безспорно отъ Гамера Іаѳетѳова сына. Комаріаны, Камаріаны, Хомаріаны, Ціммеріаны, и Цимбріаны у [2]) Птолемея, у [3]) Страбона, у [4]) Діонисія Александрійскаго, или лучше Хараксксаго, у [5]) Мелы, у [6]) Плинія, и у многихъ другихъ, суть такія имена, кои ясно видѣть можно, что они первородныя отъ Гамерітовъ, но нѣсколько поврежденныя. Ціммеріановъ какъ Бошартъ [7]) такъ и покойный Байеръ [8]) производятъ отъ Гамерітовъ. О Цімбріанахъ и Цімбрахъ есть сомнѣніе. Пезронъ ихъ толкуетъ отъ [9]) Гамеражъ, какъ-то Гомро, Кюмро, Кюмери: но Плутархъ [10]) въ Маріи повѣствуетъ, «Что Гер-

[1] Comment trouve-t-on des noms Grecs chés les Scythes:
[2] Кн. VI. гл. 11—13.
[3] Географ. Кн. II.
[4] Стих. 700.
[5] Кн. III.
[6] Кн. VI. гл. 16.
[7] Фалег. кн. III. гл. 10.
[8] Том. II. о Ціммеріанах. стран. 420
[9] Древност Целтіческ. гл. 3.
[10] Том. IV. стран. 108—109. перевод. Дасіеров.

всеконечно человѣкъ свѣтлаго и великаго рода всегда бываетъ. По сему, и Скітѳы обще себя называли золотыми [1]) по превосходству, тоесть, великими господами. Да и есть причина помышлять, что золотая орда, кою-мы такъ называли, и которая прежде-сего жила на восточномъ берегѣ Волги, именовала можетъ быть сама себя точно Сколотами или золотою, по древнему Словенскому языку, оставшемуся у нея не въ семъ токмо словѣ, но и во многихъ, какъ-то-видно въ лексиконахъ отъ Персідскаго языка, и слѣдовательно, отъ Мидскаго и Партеянскаго.

Чтожъ нѣкоторыхъ именъ произвесть не можно, съ довольною ясностію, отъ Словенскаго; то надлежитъ знать, что тѣ имена перешли черезъ толь многія уста, что всячески не могли они не повредяться. Ктомужъ, нѣкоторыя изъ нихъ явно суть Греческія, и слѣдственно переводъ съ Словенскаго по крайней мѣрѣ. Въ семъ числѣ суть Гіппофаги, Конеядцы; Анѳропофаги, человѣкоядцы; Гіппоподы, Коненоги; Гіппотоксоты, Конестрѣлки; Оспы, Яичники; Номады, степныя жители; Гамаксобіи, въ телѣгахъ пребывающія; Меланхлены, чернокавтанники, и прочія.

Нѣтъ сомнѣнія, чтобъ Сарматы не были Скітѳы, и не по Словенскибъ говорили: Геродотъ [2]) свидѣтельствуетъ именно, что Сарматы не разнились ни

---

[1] Могло однако статься, что они всѣ на все себя называли Шолотами, или Жолотами, тоесть Золотыми, не по золоту, но по желтости своего цвѣта или по свѣтлорусости: ибо сіе достовѣрно, что и само золото названо отъ желтаго цвѣта; жолото, жолто, жалто, желто.

[2] Кн. IV.

мало съ Скитѳами въ своемъ языкѣ, законѣ, и въ обыкновенiяхъ, и что они произошли отъ Скитѳовъ, сочетавшихся съ Амазонками. Но что значитъ имя сiе; того еще не выведено понынѣ съ довольною вѣроятностiю. Нѣкоторыи производятъ Сарматъ отъ Сармотея, Симова въ шестомъ колѣнѣ внука. Но Сарматы были Скитѳы; и потому должно имъ произойти отъ Iафетескихъ племенъ. Греки называютъ [1]) ихъ Савроматами. отъ [2]) ящеричныхъ глазъ. Но Греки какихъ именъ, для нѣжности своего слуха, не превращаютъ? У нихъ и Малхъ, есть Порфирiй; и [3]) Iстархъ, Персеполь; и Азаргаддонпулъ, [4]) произносимый безъ огустительныхъ буквъ Зардонпулъ, Сарданапалъ; и что-не-по-своему языку? Въ прочемъ, Шеттенiй въ началахъ Россiйскихъ мнитъ, что Сарматовъ имя есть сокращенное отъ Савроматтовъ не Греческихъ, но Целтiческихъ, вмѣсто Саброматтовъ (или Саблеметовъ), значащихъ Саблебiйцевъ, отъ слова Сабръ (Сабля), и метать. Маттанъ убивать.

---

[1] Том. IV. Iстор, Всемiрн. съ Аглинск. стран. 141.

[2] Сiнопс. или кратк. описан. стран. 10. IV-тое издан.

[3] Газофiлак. язык. Персiдск. стран. 283. По догадкѣ путешественника Шардени, Персеполю, древнимъ Персскимъ языкомъ, надлежало называться Фарсъ Абадъ или Парсъ-Абадъ. Ежели было такъ; то Греческое слово есть точный переводъ съ Персскаго: ибо Абадъ, съ древнѣйшаго Скитѳскаго обыдъ, на старинномъ Персидскомъ значитъ городъ. Нынѣ развалины его называются Тоге́лъ-Монаръ, или Челъ-Мiнаръ, тоесть, сорокъ столповъ.

[4] Хрiстоф. Целлар. Iстор. Всеобщ. стран. 13 о дѣлахъ Ассiрiйск. изъ Хрiстiан. Шотан. изъ част. II, бiблiотек. Священ. Iстор. стараг. завѣт.

Обрѣтаются авторы, утвердившіися на [1]) Плініи предлагающемъ, что Сарматы словутъ Мидскими потомками, и купно на [2]) Юстінѣ свидѣтельствующемъ, что языкъ Партѳянскій смѣшанъ былъ съ Скітѳскимъ и Мидскимъ, которыи положили, что Сарматы, похожіи много, по ихъ, на Партѳянъ, произошли [3]) отъ Мидянъ, и что имя сіе повреждено съ [4]) Халдейскаго ШЕАРЪ-МАДАИ, тоесть, остатки отъ Мидянъ. Но мы ни чего не можемъ ни утвердить, ниже прямо разгласиться въ разсужденіи сего. Подлинно, имя Партѳянъ значитъ на Скітѳскомъ или на Словенскомъ языкѣ [5]), Изгнанника; и для того мы думаемъ, что они, бывши выгнаны отъ своихъ земляковъ, вошли вооруженною рукою въ Мидію, а Мидяне и прозвали ихъ Партами или Пертыми, тоесть, выпертыми или выгнанными.

Помышляется нѣкакъ и мнѣ, что имя-Сарматъ не происходитъ ли отъ Словенскаго Царметъ; то есть, отъ человѣка умѣющаго превосходно метать изъ лука: слово Царь, употребляется у насъ иногда, сверьхъ вѣнценоснаго самодержца, знаменованіемъ великости и превосходства. Въ семъ точно разумѣ и говорится: Царь-колоколъ, Царь-градъ, Царь-дѣвица, и Царь-бобы. Не знаю, не лучшель будетъ другая слѣдующая догадка. Геродотъ повѣствуетъ, что Сарматы произошли отъ Скитѳовъ и Амазонокъ. Но и другіи

[1] Кн. VI. гл. 7.

[2] Кн. XLI.

[3] Мела кн. III гл. 4 и индѣ.

[4] Бошарт: кн. III глав. 14.

[5] Пезрон. древност. гл. 4.

авторы пишутъ, что Амазонки пребывали съ супружниками своими чрезъ одинъ только мѣсяцъ; такъ что, родившихся потомъ дщерей оставляли онѣ у себя, а сыновъ отдавали отцамъ, что и по Геродоту. Полагаю, что сіе было тогда, когда уже Скитѳовъ довольно переправилось за Волгу, называемую ими Расъ, и сокращенно Ра; а Амазонки жили по Дону. Можетъ статься, что молоды и Скитѳчевки, пребывая съ переправившимися своими отцами, а матерей не видя, спрашивали отцовъ, гдѣбъ ихъ матери были? Но отцы имъ и сказывали: ЗА-РА-МАТИ, тоесть, матери ихъ живутъ за Волгою; отъ чего-тѣ-дѣти-и прозваны Зараматами, или Скитѳами, имѣющими своихъ матерей за Волгою на западъ.

Превеликая оная степь, коя между Волгою и Яикомъ и за Яикомъ, далеко къ Востоку и къ Сѣверу, до самыя Камы простирающаяся, еще и за Каму, на косй безспорно пребывали Скитѳы, и которая понынѣ, у Абулгазі-Баядуръ-Хана, называется Кафджакъ, или Кипчакъ, что есть-иное, какъ-суще по-Словенски Ковшакъ? Названа, да и весьма вѣроятно, по народу, носившему на кожаномъ поясѣ повѣшеный ковшъ. Видѣли уже мы Геродотову повѣсть о Скітѳскихъ царяхъ, носившихъ чашу, висящую съ ременнаго пояса. Подлинно, первый ихъ царь, именемъ Скитѳъ, есть баснословный; но ничто не опровергаетъ, чтобъ Скітѳскому обыкновенію, носить ковшъ, повѣшенный съ кожаныя опояски, не быть истинному.

Дивно, коль Греки Словенскія имена Амазонокъ, прехрабрыхъ Скитѳійскихъ женъ по Історіи, иска-

зили правописью своею, знаменованіемъ, и окончаніями: такъ что едва остался въ нихъ слѣдъ Словенскаго толка. Лебедь, славная царица Амазонская, или по Польски Ламбедь, проименована отъ Грековъ Ламбедо и Лампето; Моревежа, тоесть морская башня или столпъ, названа Марфесія; Гордара, тоесть гордая и осанистая, Ортара; Энтавопа, тоесть Тавопящая или громогласная, Антіопа; Губалюта, или велерѣчивая, наречена Гіполита; Менелюба, тоесть, меня любящая, или мнѣ любезная, Меналіппа; Пентасила, тоесть, пятая или напреженная сила, Пентесеілея; Даластра или Деластра, тоесть жена въ дѣлахъ острая, или данная сестрою, Талестріа.

Но и сами онѣ всѣ вобще разглашены отъ Грековъ Амазонами, тоесть, безсосечными; а въ подтвержденіе сему знаменованію, сплетена и басня, по Греческому тогдашнему праву, что-будтобъ онѣ себѣ прижигали единъ сосецъ, дабы имъ способнѣе было изъ-лука стрѣлять, но другіи оставляли для воздоенія своихъ порожденій. Что за безчувственность не по естеству, и совокупно жалость природная, прекословящіе себѣ взаимно! Однако, какъ-небыли онѣ всѣ не женами, такъ не былижъ и безсосечными, да и не прижигали и не отрѣзывали себѣ отнюдъ сосца: сей есть токмо Греческій вымыслъ, чтобъ имя Амазоны, согласить съ лишенною сосца. Были онѣ подлинно не Амазоны по-Гречески, но Омужоны по-Словенски, то есть, были онѣ жены мужественные, и Омужоными какъ себя сами, такъ и другія равно ихъ навывали. Итакъ, никто ужа, мнится, съ Дасіеромъ (переведшимъ Плу-

тарховыхъ знаменитыхъ мужей, тома I, страницы 75-тыя, въ примѣчаніи, подъ числомъ 155-тымъ) возглашать съ удивленіемъ не будетъ, [1]) какъ-бы могли быть Греческія имена у Скитѳовъ? ибо Греки, Скітѳскія природныя имена сами изволили превратить собою, и здѣлать Греческими.

Посмотримъ любопытствуя, и увидимъ, что прочія имена и Целтіческихъ также народовъ, какъ и Скитѳскихъ, суть Словенскія. Гамеріты именуются безспорно отъ Гамера Іаѳетѳова сына. Комаріаны, Камаріаны, Хомаріаны, Ціммеріаны, и Цимбріаны у [2]) Птолемея, у [3]) Страбона, у [4]) Діонисія Александрійскаго, или лучше Хараксkaго, у [5]) Мелы, у [6]) Плинія, и у многихъ другихъ, суть такія имена, кои ясно видѣть можно, что они первородныя отъ Гамерітовъ, но нѣсколько поврежденныя. Ціммеріановъ какъ Бошартъ [7]) такъ и покойный Байеръ [8]) производитъ отъ Гамерітовъ. О Цімбріанахъ и Цімбрахъ есть сомнѣніе. Пезронъ ихъ толкуетъ отъ [9]) Гамеражъ, какъ-то-Гомро, Кюмро, Кюмери: но Плутархъ [10]) въ Маріи повѣствуетъ, «Что Гер-

---

[1] Comment trouve-t-on des noms Grecs chés les Scythes:

[2] Кн. VI. гл. 11—13.

[3] Географ. Кн. II.

[4] Стих. 700.

[5] Кн. III.

[6] Кн. VI. гл. 16.

[7] Фалег. кн. III. гл. 10.

[8] Том. II. о Ціммеріанах. стран. 420.

[9] Древност Целтіческ. гл. 3.

[10] Том. IV. стран. 108—109. перевод. Дасіеров.

«манцы называютъ розбойниковъ Цімбрами, что-сіи «Цімбры, хотя и имѣли многоразличныя имена, по «разности народовъ, однако все Цімбрическое воин«ство разумѣемо было подъ общимъ именемъ Цел«тоскітѳовъ, и что-другіи писатели утверждаютъ «ихъ бывшихъ частію Цімиеріановъ, вѣдомыхъ «древнимъ Грекамъ».

Какъ-то-ни-есть; только Цімбры [1]) народъ есть Целтоскитѳскій, и слово Цімбры кажется быть Словенское. Въ немъ слогъ (ці), есть Греческій (кі), произносимый между (кі) и (чі); а у древнихъ Римлянъ и суще произносимъ былъ (чі), который-есть одного органа съ слогомъ (ші) и (жі). Нѣтъ у Грековъ писмени (б), вмѣсто коего имѣютъ они (в); такъ что, новѣйшіи Греки, хотя изгласить літеру (б), пишутъ ея по своему чрезъ (мп), напримѣръ Мпухарія, вмѣсто Бухарія. Слѣдовательно, и въ словѣ Кімпры вмѣсто по-Римскому Тімпры за Тібры, и по тому Шибры. Но Шибры довольно ясно происходятъ въ сокращеніи отъ Словенскаго Шибари, то есть, разители и Поражатели. Не безъ сходства назовемъ мы ихъ и Жимберы, то есть людьми жмущими сильно, и берущими у другихъ все не по праву, но нагло.

Какъ-первое мое знаменованіе, такъ и сіе другое согласно съ Плутарховыми разбивателями и съ Целтоскітѳами. У меня и Цыммеріи, коихъ-были-частію

---

[1] Горопій Беканъ доказалъ превесьма твердо, въ Амазоніческихъ своихъ писаніяхъ, что Цімбры, Скітѳы, и Сарматы суть одного всеконечно рода.

Цімбры, по писателямъ упоминаемымъ отъ Плутарха, суть не отъ Греческія зимы и мрака или тумановъ, но происходятъ отъ жменіяжъ, то есть, отъ людей способныхъ къ храброму утѣсненію другихъ всякихъ, согласно съ оныминжъ Плутарховыми писателями по его словамъ: Плутархъ въ семъ есть достовѣрнѣе Бошарта, и Баіера, и Певрона; однако не спорю симъ тремъ, и говорю, что могли тѣ и другія называть себя вобще Гамерітами по праотеческому имени. Мы токмо сіе утверждаемъ, что у Целтовъ съ Скітѳами былъ одинъ языкъ издревле [1]) Словенскій: а сіе и [2]) Клуверій подтверждаетъ, что древній Целтіческій родъ, кой, по описанію его, пребывалъ въ Іллиріи, въ Германіи, во Франціи, въ Гішпаніи, на Брітанскихъ островахъ, и на другихъ сѣвернѣйшихъ говорилъ однимъ и тѣмъ же языкомъ.

---

[1] Болгары, безъ сомнѣнія, были Скитѳы по нашей степенной, и языкъ ихъ былъ издревле Словенскій, по Кромору кн. I. стран. 12; а Цімбры Целты, какъ отъ Гамора. Но Цимбры и Готѳы, по томужъ Кромеру, суть соплеменны Болгарамъ; а Стриковскій въ началѣ своихъ книгъ, также и Бѣлскій въ дѣяніяхъ Казіміра I. на стран. 239, производятъ отъ Цимбровъ и Готѳовъ Литву, Пруссовъ, Печенѣговъ, и Половцовъ; да и тотъ же Стриковскій говоритъ на стран. 201—202, что Половецкій языкъ былъ смѣшанъ съ Россійскимъ и Польскимъ, Славенскими безпрекословно языками. Слѣдовательно, Цімбры, Готѳы, Литва, Пруссы, Печенѣги и Половцы говорили издревле по-Словенски: ибо сей былъ; отъ самаго перваго начала, Болгарскій языкъ какъ-Скітескій.

[2] Древност. Германск. кн. I. гл. 6.

Целты названы Галатами, то есть млечными, отъ Грековъ: доказываетъ сіе Греческое самое Реченіе. Галлами (пѣтухами, или Скопцами) прописованы они отъ Римлянъ, по свидѣтельству [1]) Іулія Цесаря. Пезронъ утверждаетъ, что-Целты сами себя назвали Тітинами. Но [2]) Авторы Всемірныя Исторіи, съ Аглинскія переведенныя, означаютъ Тітановъ словомъ Аборігіновъ, то есть первобытныхъ. И по правдѣ, имя Тітана есть Славенское, и значитъ Дидана, то есть, Дѣдуна или Дѣда, какъ самаго престарѣлаго мужа. Саки, суть отраслію Целтическою, по свидѣтельству [3]) Авторовъ Всемірныя Исторіи, которыхъ Страбонъ [4]) помѣщаетъ нѣсколько западнѣе въ Каппадокіи, по полуденному берегу чернаго моря. Тѣжъ авторы [5]) Всемірныя Исторіи, производятъ имя Саковъ отъ грабленія. По сему и будутъ они на Словенскомъ языкѣ или Сачи, или Сечи отъ сѣченія.

Осталось имя Целтіберіановъ Всякъ видитъ, что-названіе-сіе-сложено изъ Целтовъ и Іберовъ. Выше истолковано, что-Целты суть желты, по-Словенски. Но кто-Іберы? и что-они значатъ? Іосифъ [6]) Іудеанинъ производитъ ихъ отъ Тѳовеля Мосохова брата, и говоритъ, что-они-послѣ названы Іберами: а мнѣнія сего держится и [7]) Зонаръ. Но вѣроятнѣе ка-

[1] Комментар. о войн. Галліческ. кн. I. гл. 1. числ. 1.
[2] Том. IV. стран. 112. въ примѣч. подъ *.
[3] Том. IV. стран. 110. въ примѣчан. подъ *.
[4] Кн. XI.
[5] Том. IV. стран. 100. въ примѣчан. подъ *.
[6] Древност. кн. I. гл. 7.
[7] Том. I. стран. 23 падан. Рег.

жется по всѣмъ обстоятельствамъ, чтобъ Теоведянамъ быть не Іберамъ, но Іверанамъ, пребывающимъ между Каспійскимъ и Чернымъ моремъ, и называться въ древнія времена Тібаренами, [1]) кои впрочемъ были-двои, по свидѣтельству Бошартову въ книгѣ III Географіи священныя. Клуверій [2]) утверждаетъ, что-Іберы, толкуемы быть долженствуютъ отъ нѣмецкаго слова Іберъ, значащаго (ЗА): а на семъ утвердившись-авторы Історіи Всемірныя съ Аглинскія, [3]) и полагаютъ, что-Іберы суть Цельты, живущіи за [4]) Піренейскими горами.

Я оставляю прочія знаменованія, произведенныя учеными людьми отъ разныхъ языковъ, для того что они не умѣли по-Словенски, отъ котораго-надлежитъ производить сіе слово. Іберы сіи, тоесть Гішпанцы, не суть Тібары, и не Іверы, и ниже отъ того что-они-Цельты-Запиренейскіи; но отъ Словенскія рѣчи УПЕРЫ, для того что они какъ-уперты, въ продолженіи шествіи своихъ, со всѣхъ сторонъ морями: или они суть Опéры и Опúры отъ опертія, тоесть

---

[1] Явствуетъ имя сіе и доднесь въ Кабарда, выговариваемое многими Табарда, и Тебарда, и Тыбарда. Мнится, что-чрезъ-Кабардинцовъ должно разумѣть вторыхъ Бошартовыхъ Тібареновъ.

[2] Кн. II. гл. 3.

[3] Том. IV. стран. 106. въ примѣчаніи.

[4] Піренейскіе горы не отъ Піріны Бебрійскаго Царя дочери, Геркулесомъ любленныя, и отъ звѣрей растерзанныя, по Піитамъ, но отъ Словенскаго, Пирина, тоесть запертіе, наименованы первыми Цельтами, шествующими далѣе на западъ. Итакъ онѣ Пиринскіе горы.

заключенія. И по истиннѣ, не кругомъ ли они заперты? Съ востока, Піренейскими горами; съ Сѣвера, Кантабрическимъ Океаномъ; съ Запада Атлантіческимъ; а съ Юга Средиземнымъ моремъ: такъ что, имъ точно, и ихъ оньимъ мѣстамъ и прилично было славное оное Латінское, съ Греческаго, изглашеніе: НЕ МОЖНО ДАЛѢЕ. Подтверждаетъ сіе и словомъ Гіспаніи: ибо оно повреждено съ Словенскаго, и есть Выспанія, какъ-будто полуостровная. Рѣчь Выспа [1]) на Славенопольскомъ языкѣ значитъ полуостровъ, кой съ трехъ сторонъ окруженъ водами, а съ четвертыя соединенъ съ твердою землею. Однако, значитъ сіе слово и цѣлый островъ. И такъ, вѣроятнѣе будетъ имя Гіспаніи отъ Выспы, а не отъ Сепана, или звѣрка Кролика Финикійскимъ языкомъ, по мнѣнію Целларіеву.

Что больше? Мы находимъ всѣ страны, Целтами съ начала населяемые, Словенскимъ языкомъ прозванные. Доведено, что Гіспанія есть Выспанія. Но Лусітанія, нынѣ Португаллія. будетъ Лишеданія, или Лишеденія по лишенію дня, какъ страна самая последняя въ западѣ. Галлія, Целтія; тоесть Желтая: да и жили въ ней народы, называемыи Велокассы, отъ велікихъ или многихъ косъ изъ волосовъ на головѣ; Трикассы, отъ трехъ косъ; Белловаки, отъ бѣлости лица. Гелвеціа, или правѣе Гелветіа, нынѣ Швейцарія, есть Голвѣтія или Головѣтія, отъ малаго земли сея плодоносія. Чтожъ до Бріtаніи; то какъ она не

---

[1] Сокровищ. Полоно-Латіно-Греческ. отъ Іезуита Григор. Кнапія.

отъ-того, что-будто жители ея были названы Бриты отъ раскрашиванія своихъ лицъ, такъ и не отъ Брюта или Брита, Троянскаго Князя, прибывшаго въ Британію по разореніи Трои: Авторы [1]) Всемірныя Історіи, съ Аглинскія, съ сими знаменованіями сами не соглашаются. Мы говоримъ, что-Британія, есть или Бродація отъ большихъ бородъ, или Братанія отъ сего, что Британскіи-Целты суть одного рода съ Галліческими, какъ-то Целларій мнитъ въ познаніи древняго міра: и по тому Брітанія названа отъ братства Британскихъ Целтовъ или Гамеритовъ съ Галліческими: можетъ быть, что она и Пристанія, названная такъ самыми первыми, преѣхавшими къ ней сътвердыя земли чрезъ море. Древнѣйшіи языкъ и на сихъ островахъ былъ Словенскій: свидѣтельствуетъ Хладонія, тоесть страна хладная, нынѣшняя [2]) Шкотландія, кою-Римляне прозвали Каледоніею отъ незнанія языка: тожъ доказываетъ и море тамъ Каледонское, вмѣсто Хладонское, какъ-простирающееся къ сѣверу. Отъ Белгія Белга, какъ-бѣлка, есть точно бѣлый человѣкъ, по бѣлизнѣ обывателей

---

[1] Том. IV. стран. 114. 115. въ примѣчан.

[2] Сія издревлежъ прозвана и Скотіею не отъ нѣмецкихъ Скутовъ, или изъ-лука-стрѣльцовъ, но Шкодія отъ Шкоды или Невыгоды съ сѣвера. Чтожъ до Іберніи (Ирландіи), то прямо она есть Оберніа: ибо со всѣхъ стороны окружена моремъ, какъ-будто обернута онымъ. Подтверждается сіе и другимъ ея именемъ. Ожижія (по древнему произношенію), или званная длятогожъ, что - она - вкругъ окружена водами, или для сего, что-въ-ней почитай непрестанно дождь и туманъ бываетъ.

сея страны. Батавія или какъ Бодавія отъ бодевія, то есть отъ колющихъ оружіемъ жителей; или Водавія отъ воды, какъ-страна водянистая.

Германію Германцы производятъ отъ земли, населенныя военными людьми, Гверре и Манъ; да и говорятъ, что-такъ ея прозвали Римляне. Но намъ мнится, что-и-ей должно происходить, еще-и-ближае, отъ Словенскаго языка, какъ-бывшаго у всѣхъ Целтовъ и Скітѳовъ общаго. Итакъ, она есть или отъ Холмовъ Холманія, Халманія, и Алманія; для того что ни одна изъ Европейскихъ земель, по свидѣтельству [1]) Целларісву, ни толь лѣсиста, ни толь гориста, коль Германія: или она есть Ярманія отъ ярма, означающаго жителей своихъ трудолюбными и неусыпными въ земледѣланіи: или наконецъ она Корманія, по обилію корма и паствы. Римлянамъ будебъ ея назвать отъ Гверре и Мана, а произносить не Гверманія, но Джерманія или Жерманія; то въ семъ нѣтъ, мнится, ни пошлаго вида. По сему, надлежало имъ прозвать ея отъ своего прозябенія, выговариваемаго ими [2]) Джерменъ или Жерменъ, примѣняясь можетъ быть къ Словенскому Корманія, или и переводя сіе слово. Германскій языкъ, когда-различился, со временами, отъ Словенскаго; то и названъ оный отъ Славянъ Нѣмецкимъ по нѣмотѣ, а народъ нѣмцами. Симъ именемъ и Анна Комнина, приведенная у Байера въ разсужденіи о Варягахъ, называетъ ихъ

---

[1] Въ познаніи древняго міра.

[2] Germen.

Нѣмчами по нѣмостямъ, а не по Элзацкому народу Неметовъ, какъ-то-самъ Байеръ тамъ переводитъ слово Нѣмичовъ: ибо уже Нѣмцы не разумѣемы стали по языку Славянамъ.

Кормапія, Словенская рѣчь, подтверждается и словомъ Саксоніи: ибо Саксонія есть какъ Сажонія, и значитъ сажонуую отъ многихъ въ ней растущихъ насажденій. Излишно и упоминать о Поруссіи и о Помераніи: обѣ издревле Словенское имѣютъ имя; Порусь и Поморіе. Но и Голсаціи или Голстініи нынѣшнее проименованіе, также испорчено съ древняго Словенскаго: отъ Колцатыя здѣлана Голсація, а отъ Колостѣніи Голстинія; обоежъ названіе изъявляетъ, что она есть круглый полуостровъ, и что почитай со-всѣхъ сторонъ окружена или остѣнена водами. Данія происходитъ отъ дня, и есть какъ Денія: ибо день выговаривается у Словянъ и давь, какъ Песъ и Пасъ. Светія отъ свѣта, равно какъ свѣтлая; а сіе согласно и съ Даніею отъ дня, для того что Швеція и Датская земля, были въ старину почитаемы однимъ государствомъ. Норвегія не происходитъ отъ Тевтоническаго слова; но Тевтоническое нынѣшнее имя ея разгласилось отъ поврежденія здѣланнаго Словенскому древнему: понеже она есть Наверхія, или Наверхія, тоесть, страна лежащая наверьхъ къ сѣверу. Самая Скандинавія есть не Шонія отъ изрядства: изрядству ея, какъ-самаго холоднаго края, должно быть не весьма изрядному. Она есть Шкодынавѣя, тоесть, отъ вреда вѣющаго въ ней съ близкаго сѣвера.

Не безъ причины упомянемъ и объ Италіи. Было

ей имя Авзонія отъ Авзона вождя, сына Улиссова и Калипсіна, по Фесту и по Стацію. Называли ея и Энотрія, или правѣе Инотрія,[1] отъ плодоносія въ ней винограднаго, и потому вінняго. Гесперія, съ прибавленіемъ великая, на различеніе отъ Гіспаніи, или лучше отъ Лузитаніи: слово сіе значитъ, вечерняя по Гречески. Именовалась она и Сатурнія: ибо, по баснословію, Сатурнъ въ ней скрылся, ушедъ отъ сына своего Юпітера. Но всеобщее имя ея, оставшееся въ употребленіи и до днесь, есть Італія. Сіе имя Варронъ, Колумелла, и Фестъ производятъ или отъ Царя Італа, или отъ Вола, называемаго по-Гречески Італосъ. Хотятъ, чтобъ ей быть и отъ Латінскаго Тельца, именуемаго Вітулусъ, и называться по тому Віталія. Какъ-кто изволитъ, такъ и да производитъ. Но я мню, что-Італія всеконечно отъ Словенскаго Удалія; тоесть, страна удаленная отъ сѣвера: или она есть Выдалія, какъ выдавшаяся косою въ

---

[1] По Кірхеру, въ Лаціи древнемъ и новомъ, Инотрія есть отъ Оенотра; а сей Оенотръ былъ праотецъ Ной, который, убѣгая отъ Хама, прибылъ въ Італію съ Іафетеомъ и Гамеромъ, да и царствовалъ въ ней подъ именемъ Іануса: имя происходящее, по его, отъ Еврейскаго Іаінъ, или отъ Халдейскаго Іаіно, по знаменованію же віно. Но сіе токмо есть остроумная Кірхерова догадка: ибо доказано другими учеными людьми основательнѣе, что-праотцы-не-преселялись изъ Азіи, и что-въ-ней скончались. Однако, сіе почитай достовѣрно, что-не-самъ Гамеръ, но потомки его вошли въ Італію съ Скитескимъ или Словенскимъ языкомъ; а сіи и суть такъ называемые Аборігіны.

средиземное, и лежащая между верьхнимъ и нижнимъ морями. Предревніи жители въ ней, безъ всякаго почитай сомнѣнія, Словенскія имена имѣли. Первыи суть Сабины, тоесть Забины отъ забійства или отъ боя и битвы: Богъ ихъ Сабо, есть точно Забой, тоесть побитецъ, да и видно, что черзъ-сіе-имя разумѣли они Марса. Вторыи Гетруски, отъ хитрости хитрущики: ибо сіи люди въ наукахъ, по тогдашнему, упражнялись. Третіи Волски, отъ хищенія волчки: или отъ ольховыхъ дерев Волши, для того что (вс) произносится, по древнѣйшему Римскому, за (ш) наше. Самый Латій, и по тому Латіны, не отъ Сатурнова у меня въ немъ утаенія, что-и-по-всемірной Исторіи, съ Аглинскія, тома четвертаго, страницы 112, есть принужденное произведеніе; но отъ Лада, тоесть согласныя области и людей, Ладій, Ладины: такъ что, Аборігіны, [1] или начало не имѣющіи жители Италійскіи, всемѣрно было Словенскаго языка, кои по томъ, смѣшавшись съ Аркадянами, изъ Греческаго и Словенскаго, здѣлали оный древнѣйшіи языкъ Латинскіи. Отдѣленная отъ ней Сіцілія была называема Тріпакрія; по тремъ ея мысамъ; Тріквстра, по треугольному виду; а Сіканія, говорятъ, по наро-

[1] Аборігіны древнимъ Латінскимъ произношеніемъ суть Аборіджіны, тоесть, безначальныи люди: но сіе по Латінскому знаменованію Діонісій Галікарнасскій древностей Римскихъ въ кн. I. въ гл. 10 называетъ ихъ горными жителями, и производитъ отъ Греческія горы и рода. Однако, по моему, правѣе кажется они будутъ ОБОРИЧИНЫ, то есть, отъ Словенскія рѣчи, смѣшавшіяся съ Аркадійскою, и произведшія Латінскую.

ду, преселившемуся туда изъ Гіспаніи: Сицілією жъ, по Сікуламъ людямъ, преѣхавшимъ на сей островъ изъ Италіи. Пусть такъ, буде доказана есть сія правда праведною. Однако, я не меньше вѣроятно думаю, что Сицилія есть Сѣчелія, равно какъ отсѣченная отъ Италіи. Слѣдовательно, какъ народъ Сіканы будутъ Сѣканы, такъ и Сікулы и Сіколы назовутся отъ тогожъ сѣченія, тоесть, люди жившіи издревле на отсѣченномъ островѣ отъ [1]) Италіи.

Геродотъ не знаетъ, отъ чего, и отъ кого Европа сіе себѣ получила имя. Если спросятся баснословцы; то она отъ Европы, дщери Финикійскаго Царя, увезенныя изъ Афріки чрезъ море на островъ Критъ Юпитеромъ, превратившимся въ Вола. Да зрится о семъ Цицеронъ въ книгѣ первой объ естествѣ Боговъ, и Плиній въ книгѣ второйнадесять, и также Лактанцій въ книгѣ первой. Мнѣ мнится, что имя Европы, происходитъ отъ Словенскаго Яропа, или Яроба, по обитателямъ убѣленнымъ какъ Ярина, то есть хлѣбъ яровый: и такъ, будетъ ея имя отъ людей бѣлокурыхъ. Знаменованіе мое подтверждаетъ Бошартъ, говоря, что Европа есть по людамъ, бѣлое лице имѣю-

[1] Горы Алпійскіе, раздѣляющіе Италію отъ Галліи и Германіи, подлинно отъ высоты своея названы, какъ-то Сервій на X. кн. Энеиды примѣчаютъ, однако не Алпесъ, но Олбесъ, какъ-то ихъ именуютъ-Посидоній у Атенея въ кн. 6. гл. 4. По сему первоначальныя Целты, шедшіи съ Словенскимъ языкомъ, прозвали ихъ Олбы, тоесть Лбы въ округѣ. Чтожъ до Сікановъ; то они, по Діодору Сицилійскому кн. V. гл. 2., подлинно первобытныи Сицилійскія обитатели.

щамъ; но въ языкѣ не согласенъ онъ со мною; ибо толкуетъ отъ Финикійскаго Хураппа. Пускай разсуждаютъ искусныи, чье произведеніе есть ближе.

Объ Азіи тотъ же Геродотъ пишетъ, что она есть отъ-Асіи, супруги Япетовы или Промитөеевы. Ісідоръ въ книгѣ четвертойнадесять говоритъ, что отъ нѣкоторыя жены она. Иныи, совокупно съ Евстаөіемъ предаютъ, что отъ Азіи нѣкоего мужа: такъ Варронъ утверждаетъ въ Книгѣ четвертой о Латынскомъ языкѣ, и Плиній въ книгѣ пятой. По баснословцамъ, она есть или отъ Асіи, вторыя дочери Океановы и Төетідіны, матери Промитөеевы, или отъ Асія, сына Лідійскаго Манея. По Бошарту, она есть отъ Финикійскаго Асі, знаменующаго средину. Но по моему, она есть, по Словенскимъ, отъ осіявающаго или восходящаго солнца: и такъ, будетъ она Осія, тоесть часть свѣта восточная въ разсужденіи Европы и Афріки. До сея послѣдніи нѣтъ мнѣ дѣла [1]) ибо Скитөы и Целты сначала жили въ Азіи, а по томъ перешли въ Европу.

Знатнѣйшія рѣки, при которыхъ-съ-первоначалія пребывали Целтоскітөы, и до которыхъ распространялись въ Европѣ, имѣютъ имена Словенскіижъ. Волга отъ Вологи, какъ-многовлажная. Донъ отъ Тона, тоесть отъ глубины и тишины: ибо и понынѣ тихія и воднистыя мѣста называются на низу затоны. Бористенъ отъ Бори стѣны, какъ-рѣка срывающая

---

[1] Но и сія, мню, прозвана отъ Гишпанскихъ Целтоскітөовъ издревле по-Словенскимъ, ОПРІКА, тоесть опричная.

быстротою и низвергающая берега: или правѣе, отъ пертія мути со дна, Поръ-изъ-денъ; а сіе подверждается и нынѣшникъ его именемъ Днепръ, поврежденнымъ отъ Днаперъ или Данаперъ, тоесть, прущій съ дна. Бугъ, прежде Гіпань отъ купанія, Купань; а именемъ симъ и понынѣ называется рѣка Кубань, текущая съ восточныя стороны въ Азовское море: или она была кипѣнь отъ Кипѣнія. Днестръ, тоесть днистый, прежде Тірасъ, отъ воина Росъ или Росскаго: ибо слово Тыръ, древнимъ Словенскимъ языкомъ есть воинъ; отъ чего-и-Богтыръ, нынѣ по нашему Богатырь; отъ сего и Тораки, поврежденныи Греками отъ Тыраки, тоесть, отъ храбрыхъ людей. Онижъ и Одріси по тому и Одриши, какъ-будто Одриги и Одраги, отъ мужественнаго отрочества по свойству Словенскаго языка: ибо храбрыи люди и младолѣтныи называются и до днесь по-сербски Юнацы или Юноши, или по нашему молодцы. Можетъ быть что они-и-Удричи отъ Ударовъ и пораженій.

Дунай, отъ Тонаи по глубинѣжъ и Тишинѣ; или отъ Донаи, какъ-отъ-Днай, для долгопростертаго дна его: сія самая рѣка именовалась и Істромъ, по-Словенски Истаръ, отъ старости по немъ обитателей Словенскаго языка. Сава отъ Сева или сѣва; а Драва отъ древа или травы. Двина при Ригѣ, у Итолемея и у Маркіана Иракліота Рудонъ, отъ рудыя глуби, какъ-будто красная рѣка: или Дуйна, отъ раздувающихся волнъ во время вѣтровъ. Руса въ Прусіи нынѣ, отъ народа Руссовъ. Висла, прежде Радуна, отъ Радосвыя; да и Висла, отъ Словенска Висела, какъ-

то-ея-нѣкоторыя писатели у Байера и называютъ, тоесть, веселая. Віадра, отъведра; онажъ и Одра, отъ утра, тоесть отъ ясностижъ. Наконецъ, Эльба, прежде Алаба, отъ Словенскагожъ Олоба, по утвержденію Мавроурбінову: знатно, что по-Лбу нареченная. Сіе древнее имя ея Словенское, сохранило и до днесь мѣстечко, стоящее въ самой близости отъ нея, именемъ своимъ Лобошицъ. Впали въ нея рѣки съ восточныя стороны и Течень и Каминицъ; точными Словенскими званіями. Чтожъ Нева рѣка, на которой престольный-градъ сей Санктпетербургъ, главу свою великолѣпно возноситъ нынѣ, есть отъ новости, тоесть, Нова [1]) или Новая; то о семъ нѣтъ ни малаго сомнѣнія. Но сія самая новость ея подаетъ твердую

---

[1] Полагаю вѣроятное начало ей за 1200 лѣтъ прежде Христа. Ибо древность предала, что-Атлантіческое море раздѣлено было отъ Средиземнаго Істмомъ твердыя земли тоесть Перешейкомъ отъ Европы къ Афрікѣ. Но съ другія стороны, хотя то и басня, что Горкулесъ (бывшій не задолго предъ Троянскою войною) отдѣлилъ гору Калпу съ Гішпанскія стороны, отъ горы Абілы съ Африканскія, и чрезъ то здѣлалъ проливъ изъ западнаго моря въ Средиземное, называемый нынѣ Гібралтарскимъ: однако, могло сіе здѣлаться въ тѣ времена отъ тресенія земли. Симъ способомъ средиземнаго моря водамъ, какъ вышшаго по склоненію положенія, должно было влиться въ воды западныя, и потянуть сѣверовосточныя соединенныя съ собою: отъ чего сѣверовосточнымъ водамъ надлежало въ низъ катиться къ западнымъ; а сей скатъ коему должно было и отъ Ладожскаго быть озера, соединеннаго тогда съ моремъ, и возмогъ произвесть рѣку, названную по томъ Новою.

причину имать, что въ древнѣйшія времена не было оея, и что Озеро Ладожское, соединалось не посредственно съ моремъ.

Всѣ сіи произведенія именъ, не токмо не восхищеніе за предѣлы умѣренности, но и сомнительное, и единственное показаніе, или и самое Історическое доказательство (послѣ многихъ свидѣтельствъ о первенствѣ Скітоскаго слова, въ началородныхъ Іафетескихъ племенахъ) что древнѣйшій всего запада и сѣвера Европѣйскаго языкъ былъ одинъ Словенскій, отецъ по прямой чертѣ Славенскому, Славенороссійскому, Польскому, Чешскому, Далматскому, Сербскому, Болгарскому, Хорватскому, Расціанскому, и иногимъ прочимъ; а вотчимъ, или лучше отецъ же, но съ косвенныя стороны, всѣмъ [1]) Тивтоническимъ и Цімбріческимъ.

---

[1] Утверждающія старшинство Нѣмецкаго языка предъ Славенскимъ, доказываютъ оное, что премножество кореней изобрѣтается въ Нѣмецкомъ языкѣ Славенскимъ рѣчамъ, и по тому онъ, по ихъ, старѣе Славенскаго. Но я въ семъ самомъ и не соглашаюсь, да и говорю на обратъ, что всѣхъ почитай коренной Нѣмецкимъ древнимъ рѣчамъ, должно искать въ Словенскомъ языкѣ, и что Нѣмцы, отъ кореней Славенскихъ, произволи премногіе рѣчи у себя совсѣмъ другаго знаменованія, нежели подлежало по корню. Да! будетъ въ примѣръ сіе едино: отъ СТѢНИ, кореннаго Славенскаго слова, происходитъ стѣна, тоесть то, что застѣняетъ отъ чего. Но Нѣмецкое слово STEIHЪ, ясно произшедшее отъ СТѢНЬ Славенскаго, не значитъ уже стѣны, но вещество оный, изъ котораго по большой части бываютъ стѣны, а именно, сіе ихъ слово значитъ

Но да не возмнитъ-кто, что я безъ основанія различаю языкъ Словенскій отъ Славенскаго. Многія и изъ нынѣшнихъ еще Славянъ, называютъ себя Словаками и Словинами. Іоаннъ Дубравій [1], извѣсный писатель, мнитъ, «что сіе реченіе Словянинъ, произходитъ отъ слова, и толь наипаче, что всѣ Сарматскія народы, разсѣянныя по многимъ странамъ, «говорятъ однимъ и тѣмже языкомъ». Мартінъ [2]) Кромеръ, начальникъ сего увѣренія, утверждая сіе самое, приложилъ, «что сіи люди нареклись Словянами, да назначатъ себя истинными, твердыми, и «постоянными въ содержаніи слова даннаго». Описатели Краковскія [3]) Академіи назвали себя также Словянами: «Вшакъ и мы естесмы Словянѣ». Преподобный Несторъ на многихъ мѣстахъ пишетъ такъ: «Словени и Словене» отъ слова, а не отъ славы. Равнымъ образомъ во всѣхъ нашихъ лѣтописяхъ, кромѣ Сінопсіса, и наконецъ въ Степенной и въ Хронографѣ.

Сіе знаменованіе, есть остатокъ древнѣйшаго проименованія. Самый Іллірікъ, нѣдро Славенскихъ обиталищъ, названъ по семужъ знаменованію отъ слова: ибо Іллірікія, такъ именована въ Ніконовскомъ Несторѣ, есть не что-иное, какъ-токмо Льюрикія, или Льюричія, то есть страна, въ коей рѣчь или слово льется рѣкою.

уже КАМЕНЬ. По сему, не отъ СТЕЕНЪ Нѣмецкаго Славенская стѣна, но самое сіе Стеенъ, есть отъ Славенскаго СТОЯТЬ.

[1] у Мавроурбіна страи. 78.

[2] у Мавроурбіна стран. 78

[3] Въ предислов. при описан. Краковск. Академ.

Презнаменитое засвидѣтельствованіе Славенскому народу, въ древней его Словесности! Но не меньше преславное возъимѣлъ онъ по томъ преимущество и по славѣ дѣлъ своихъ, и по наименованіямъ отъ славы. Исполнены славы имена! Свѣтославъ, Святославъ, Владиславъ, Болеславъ, Доброславъ, Вышеславъ, Мстиславъ. Всѣ сіи, и премногія другія, славу токмо героевъ сего народа возглашаютъ. Бернардъ Юстиніанъ [1]), писатель Венеціанскій, исповѣдуетъ, «что Славяне пріобрѣли себѣ имя славы, славою оружія и военныхъ дѣйствій». Іеремія, называемый у Мавроурбіна Русиномъ, утверждаетъ въ описаніи знаменитымъ битвамъ, случившимся при Россійскихъ предѣлахъ въ лѣто [2]) 1118, сказуя, «что Славяне нарицаются отъ многихъ одержанныхъ славныхъ побѣдъ». Не инако и Матѳей Єтриковскій [3]) подтверждая повѣствуетъ, «что Славяне Славянами, или славными, начали именоваться отъ дѣлъ своихъ славныхъ». Могли ль не храбрости добродѣтелію Славяне быть славны? По славнымъ своимъ дѣяніямъ, «Славяне [4]) и у Візантійскихъ писателей по премногу [5]) «возвѣщаются». Да растетъ же слово и ихъ слава до скончанія вѣковъ, всѣмъ симъ въ украшеніе!

---

[1] Істор. Венеціанск. кн. III.

[2] Время сіе означаетъ военныя презнаменитыя дѣйствія великаго Князя Владиміра Мономаха.

[3] Стран. 101. 102. 103. 110.

[4] Прокоп. Готѳіческ. кн. III. Гл. 3-40 и кн. IV. Гл. 25.

[5] Байер. Том. VIII. въ начал. Россійск. стран, 388.

КОНЕЦЪ ПЕРВОМУ РАЗСУЖДЕНІЮ.

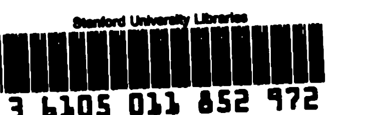

Stanford University Libraries
3 6105 011 852 972

3319
T7
1849
v.3
pt.1
cop.

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
CECIL H. GREEN LIBRARY
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004
(415) 723-1493

All books may be recalled after 7 days

DATE DUE

MAR 1 2 2000
JUN 3 0 1999